

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
HUKUK (AB) BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ENERJİNİN HUKUKİ GÖRÜNÜMÜ

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf Ercan ÖZERCAN

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
HUKUK (AB) BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ENERJİNİN HUKUKİ GÖRÜNÜMÜ

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf Ercan ÖZERCAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Emriye Özlem ŞEKER

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
HUKUK (AB) BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ENERJİNİN HUKUKİ
GÖRÜNÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Emriye Özlem ŞEKER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

1- Prof. Dr. Sanem BAYKAL

2- Doç. Dr. Murat GÜREL

3- Dr. Öğr. Üyesi Emriye Özlem ŞEKER

Tez Savunması Tarihi: 4 Temmuz 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Dr. Öğr. Üyesi Emriye Özlem ŞEKER danışmanlığında hazırladığım “Avrupa Birliği’nde Enerjinin Hukuki Görünümü” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

18 Temmuz 2024

Yusuf Ercan ÖZERCAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimde Bilim İnsanı Destek Programı (BİDEB) 2210A Genel Yurt İçi Yüksek Lisans Bursunu da almaya hak kazandım. TÜBİTAK'a bu maddi desteği için çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: MAASTRİCHT ANTLAŞMASI'NDAN LİZBON ANTLAŞMASI'NA KADARKİ DÖNEMİ	5
1. Maastricht Antlaşması Dönemi	5
1.1. Birincil Hukukta Enerji	5
1.1.1 Maastricht Antlaşmasının Arka Planı	6
1.1.2 Antlaşma Değişikliğinin Enerjiye Etkisi	7
1.1.2.1 Enerji İlk Defa Kurucu Antlaşmada	7
1.1.2.2 Trans-Avrupa Ağları	8
1.1.3 Enerjide Liberalleştirme Girişimlerinin Başlangıcı	9
1.2. İkincil Hukukta Enerji	12
1.2.1 İlk Enerji Pazarı Liberalleştirme Teklifi	12
1.2.2 İlk Enerji Pazarı Direktifleri	15
1.3. Dış İlişkiler Boyutuyla Enerji	17
1.4. Değerlendirme	21
2. Amsterdam Antlaşması Dönemi (Nice Antlaşması Dahil)	21
2.1. Birincil Hukukta Enerji	22
2.2. İkincil Hukukta Enerji	25
2.2.1 İkinci Enerji Paketine Geçiş Süreci	25
2.2.2 İkinci Enerji Paketinin Kabulü	29
2.2.4 Üçüncü Enerji Paketinin Kabulü	40
2.3. Dış İlişkiler Boyutuyla Enerji	43
2.3.1 Rusya İle İlişkiler:	45
2.3.1.1 AB-Rusya Enerji Diyalogu	45
2.3.1.2 AB'nin Rusya'ya Yönelik Ortak Stratejisi	46
2.3.2. Norveç İle İlişkiler	47
2.3.2.1. Avrupa Ekonomik Alanı	48
2.3.2.2 Enerji Diyalogu	49
2.3.3. Avrupa – Akdeniz Ortaklığı	50
2.3.3.1. Barcelona Deklarasyonu	50
2.3.3.2. Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu	51
2.3.4. Balkan Devletleri ile İlişkiler: Enerji Topluluğu (Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu'nu Kuran Antlaşma)	60

2.3.5. INOGATE, Kafkas Bölgesi.....	62
2.4. Değerlendirme	67
İKİNCİ BÖLÜM: LİZBON ANTLAŞMASI DÖNEMİ	69
1. Birincil Hukukta Enerji	69
1.1. 194(1) Yol Gösterici İlkeler ve Hedefler	72
1.1.1. 194(1) Hedefler	73
1.1.1.1. 194(1)(a) Enerji Pazarının İşleyişinin Sağlanması:	73
1.1.1.2. 194(1)(b) Birlik'te Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması:	74
1.1.1.3. 194(1)(c) Enerji Verimliliğinin, Enerji Tasarrufunun ve Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Geliştirilmesinin Desteklenmesi:	76
1.1.1.4. 194(1)(d) Enerji Ağlarının Birbiriyle Bağlantısının Desteklenmesi:	77
1.1.2. 194(1) Enerji Politikasının Yol Gösterici İlkeleri	80
1.1.2.1 İç Pazar Genel Çerçevesi:	80
1.1.2.2. Çevrenin Korunması ve İyileştirilmesi İhtiyacı:.....	81
1.1.2.3 Üye Devletler Arasında Dayanışma Ruhu:	82
1.2. 194(2) Enerjide Yasa Yapım Süreci ve İstisna Hükümü.....	85
1.2.1. Enerjide Yasa Yapım Süreci	85
1.2.2. İstisna Hükümü.....	86
1.3. Enerji Başlığı Özelinde Değerlendirme	91
2. İkincil Hukukta Enerji	92
2.1. Enerji Birliği	92
2.2. Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji	99
2.2.1. -Enerji Birliği ve İklim Eylemi Yönetişimi Tüzüğü (Enerji Birliği ve İklim Eylemi Yönetişimine İlişkin 11 Aralık 2018 tarihli ve (AB) 2018/1999 sayılı Tüzük).....	99
2.2.2. -Binalarda Enerji Performansı Direktifi (Binalarda Enerji Performansına İlişkin, 2010/31/AB sayılı Direktifi tadil eden, 30 Mayıs 2018 tarihli ve (AB) 2018/844 sayılı Direktif)	102
2.2.3. -Enerji Verimliliği Direktifi (Enerji Verimliliğine İlişkin, 2012/27/AB sayılı Direktifi tadil eden, 11 Aralık 2018 tarihli ve (AB) 2018/2002 sayılı Direktif)	105
2.2.4. -Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Artırılmasına İlişkin 11 Aralık 2018 tarih ve (AB) 2018/2001 sayılı Direktif	109
2.2.5. -Elektrik Pazarı Tüzüğü (Elektrik İç Pazarına İlişkin 5 Haziran 2019 tarihli ve (AB) 2019/943 sayılı Tüzük)	113
2.2.6. -Elektrik Pazarı Direktifi (Elektrik İç Pazarının İşleyişine Yönelik Ortak Kuralları Belirleyen ve 2012/27/AB sayılı Direktifi Tadil eden 5 Haziran 2019 tarihli ve (AB) 2019/944 sayılı Direktif)	116
2.3. Avrupa Yeşil Mutabakatı	117
2.4. Avrupa İklim Yasası.....	120
2.5. Fit For 55.....	121

2.6. REPowerEU	124
3. Dış İlişkiler Boyutuyla Enerji.....	130
3.1. Rusya İle İlişkiler.....	131
3.1.1. Lizbon sonrası dönemle 2014 Rusya'nın Kırım'ı ilhakına kadar olan dönem	131
3.1.1.1 Yol Haritası: 2050'ye Kadar AB-Rusya Enerji İşbirliği.....	131
3.1.1.2 Nord stream 1	132
3.1.1.3 Değerlendirme.....	133
3.1.2 Rusya'nın Kırım'ı ilhaki (2014) ile Rusya – Ukrayna Savaşı (2022) arasındaki dönem	133
3.1.2.1 Yol Haritası: 2050'ye Kadar AB-Rusya Enerji İşbirliği.....	134
3.1.2.2 Nord Stream Boru Hatları.....	135
3.1.2.3 Değerlendirme.....	138
3.1.3. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem	139
3.2. Norveç İle İlişkiler	140
3.2.1. 2009 Lizbon Antlaşmasından 2022 Rusya-Ukrayna Savaşına Kadar Olan Dönem	140
3.2.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem	141
3.3. Akdeniz Devletleriyle İlişkiler	143
3.3.1. Lizbon Sonrası ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Öncesi Dönem	143
3.3.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem	145
3.4. Balkan Devletleri İle İlişkiler: Avrupa Enerji Topluluğu	146
3.4.1. Lizbon Sonrası ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Öncesi Dönem	146
3.4.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem	149
3.5. EU4Energy, Doğu Ortaklığı ve Orta Asya.....	150
3.5.1. Lizbon Sonrası ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Öncesi Dönem.....	150
3.5.1.1. INOGATE, EU4Energy	150
3.5.1.2. Doğu Ortaklığı	151
3.5.1.3. Orta Asya	152
3.5.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem	153
3.6. Dış İlişkiler Özelinde Değerlendirme.....	155
4. Değerlendirme	156
SONUÇ	157
ÖZET	161
ABSTRACT	162
KAYNAKÇA	163

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABA	Avrupa Birliği Antlaşması
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABİHA	Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma
ACER	Avrupa Birliği Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AT	Avrupa Topluluğu
BTC	Bakü, Tiflis, Ceyhan Petrol Boru Hattı
BTE	Bakü, Tiflis, Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı
DSİ	Dağıtım Sistemi İşletmecileri
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ENTSO	Avrupa İletim Sistemi Operatörleri Ağları
ENTSO-E	Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı
ERGEG	Avrupa Elektrik ve Gaz Düzenleyicileri Grubu
EÜAŞ	Elektrik Üretim A.Ş.
İSİ	İletim Sistemi İşletmecileri
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
TEAŞ	Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş.
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TEK	Türkiye Elektrik Kurumu
TETAŞ	Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.
UNMIK	Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) özellikle 21. yüzyıl itibariyle enerji alanındaki yasama çalışmalarını oldukça hızlandırmıştır. Peş peşe çıkartılan düzenlemeler ile enerji alanı artık yavaş yavaş ulusal seviyede ele alınmaktan çok Birlik düzeyinde yapılan düzenlemelerle ele alınmaya başlanmıştır. Ancak Komisyon'un enerji politikasını üye devletler arasında uyumlaştırma ve ulusal seviyeden Birlik seviyesine çıkarma çabaları oldukça uzun ve yavaş bir süreç içinde gerçekleşmiştir. Üye devletler enerji konusundaki yetkilerini Birliğe devretme konusunda oldukça çekingen davranmışlardır.

Bu tezde ele alınacak konu Maastricht Antlaşması sonrasındaki süreçte AB'nin enerji konusundaki yetkilerinin süreç içinde nasıl değiştii ve bu değişime etki eden faktörlerdir. AB'de yetki konusu esasında hukuki bir problemken bu hukuki probleme etki eden sürecin ekonomik, politik, sosyolojik, ekolojik, teknolojik ve daha bir çok arka planı da mevcuttur. Bu bakımdan tez, yetki konusunu ele alırken ana araştırma sorusu olarak şu soruya cevap vermeyi amaçlamaktadır: "AB'nin Maastricht Antlaşması itibariyle enerji alanındaki (iç ve dış) yetkisi ve bu yetki temelindeki iç işlemleri (Birlik tasarrufları) ve dış işlemleri (uluslararası anlaşmaları) -neden, nasıl ve sonuçları itibariyle- nereden nereye gelmiştir?"

Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) 5. maddesinde AB'nin yetkilerinin sınırları belirtilmiştir. Buna göre AB'nin yetkilerinin sınırları yetkilendirme ilkesine ve bu yetkilerin kullanılması katmanlı yetki ve orantılılık ilkelerine tabidir. Yetkilendirme ilkesi kapsamında AB ancak Antlaşmalar'da kendisine verilen yetkilerle sınırlı olarak hareket eder ve Antlaşmalar tarafından AB'ye verilmeyen yetkiler üye devletlere aittir.

Birliğe verilmiş olan yetkiler ise Antlaşmada iki kategoriye ayrılarak ele alınmıştır. Birinci kategori olan münhasır yetki Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma'da (ABİHA) 2. maddenin 1. fıkrasında belirlenmiştir. Buna göre Antlaşmalar'da AB'ye belirli bir alanda münhasır yetki verilmesi halinde sadece AB yasama faaliyetinde bulunabilir ve hukuken bağlayıcı tedbirleri alabilir. Buna karşın ikinci kategori olan ve enerjinin de dahil olduğu yetki kategorisi ise "paylaşılan yetki" kategorisidir ve ABİHA madde 2(2)'de düzenlenmiştir. Maddeye göre Antlaşmaların AB'ye bir alanda üye devletlerle yetkiyi paylaştığı durumlarda bu alanda yasama faaliyetinde bulunma ve hukuki bağlayıcı tasarruflar kabul etme yetkisi AB'ye ve üye devletlere verilmiştir. Ancak bu durumda da üye devletlerin yetki kullanımı AB'nin kendi yetkisini kullanmadığı durumlarda saklı tutulmuştur. Yani üye devletler AB kendi

yetkisini kullanmayı durdurmaya karar verdiği ölçüde yetkilerini kullanabilirler. Enerjinin de yer aldığı paylaşılan yetkiler kategorisi altında yer alan alanlar ABİHA 4(2) maddede düzenlenmiştir. Buna göre Kurucu Antlaşmalarda enerji, Birliğin üye devletlerle arasında paylaşmış olduğu yetkilerden biridir. Ancak enerjinin stratejik öneminden ötürü üye devletler bu konudaki yetkilerini Birlik ile paylaşmada çekince göstermişlerdir.¹ Bu durum AB’de ortak bir enerji politikası oluşumunu uzun bir süre engellemiştir.² AB’de ortak bir enerji politikası oluşmamış olsa da 2009’a kadar Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma (AT Antlaşması) ile genel hükümler yasal dayanak olarak alınarak ikincil düzenlemeler yapılmıştır ve ayrıca uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır. 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile getirilmiş olan spesifik enerji maddesi (194. madde) ile birlikte Birlik enerji konusundaki düzenlemelerini bu maddeyi yasal dayanak alarak yapmaya başlamıştır.

Bu tez çalışmasında ise AB enerji hukuku salt hukuki düzlemde değil (black letter law, doctrinal legal research),³ içinde bulunduğu politik ve ekonomik bağlamda ele alınacaktır. Çünkü enerji hukuku politik düzlemde ayrı düşünülemez.⁴ Örneğin 1958’de AET Antlaşması uygulamaya konulduğunda petrol, malların serbest dolaşımından ayrı olarak düzenlenmemiştir. Ancak uygulamada üye devletler petrolün Birlik içindeki ticaretine birçok engeller koymaktaydı. Salt hukuk metinleri veya mahkeme kararları dönemin politik ve ekonomik şartlarından bağımsız olarak bizlere bu durumun nedenini açıklayamaz. Ancak bu çalışmada enerjinin AB hukukundaki evrimi ilk olarak bulunduğu dönemin şartları ortaya konularak açıklanacaktır. Sonrasında yapılan hukuki düzenlemeler ele alınacaktır.

Bu tez enerjideki gelişim bakımından AB’yi yakından takip eden ve işbirliği içinde olan Türkiye’de AB enerji mevzuatının anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. 1963 yılında AB ile ortaklık anlaşması⁵ yapan, 1987 itibari ile de AB Adaylık sürecini başlatan⁶ Türkiye’de enerji alanındaki gelişmeler AB’deki gelişmeler takip edilerek yapılmaktadır. Bunun en önemli örneği

---

¹Penttinen, S. L. (2020). Free movement and the energy sector in the European Union: The role of the European Court of Justice. Routledge. s.36; Kim, T., & Aalto, P. (2017). Competences in EU Energy Policy. In R. Leal-Arcas, & J. Wouters (Eds.), Research Handbook on EU Energy Law and Policy (pp. 15-29). (Research handbooks in European law) s.15; Matlary, J. H. (1997). Energy policy in the European Union. Basingstoke: Macmillan. s.18.

²Gérard, F. 1969. The European nuclear research crisis (La crise de l'Europe nucléaire. L'Europe en formation (106), 5-9; Matlary, 1997, s.23.

³ Walsh, E. (2016). Obsolete Restrictive Covenants: A Socio-legal Analysis of the Problem and Solutions (Doctoral dissertation, University of Portsmouth). s.33-35

⁴ Talus, Kim. 2013. EU energy law and policy: a critical account. Oxford University Press. s.3

⁵ Establishing an Association between the European Economic Community and Turkey (signed at Ankara, 12 September 1963) OJ L 31.12.1977 No L 361/29

⁶ Commission opinion on Turkey's request for accession to the Community. SEC (89) 2290 final/2, 20 December 1989.

AB’de 90’lı yıllarda başlayan elektrik pazarlarındaki üretim-iletim-dağıtım ayrışmasının (unbundling)⁷ ülkemizde de benzer tarihlerde başlamasıdır. 1993 yılında Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) kaldırılarak yerine Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) ve Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. (TEAŞ) kuruldu.⁸ Sonrasında ise ayrışma süreci 2001’de TEAŞ’ın kaldırılarak yerine Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ), Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.’nin (TETAŞ) kurulmasıyla devam etmiştir.⁹ Süreç 3 Temmuz 2021 tarihinde yayımlanan TEİAŞ kurumunun özelleştirme kararı ile halen devam etmektedir.¹⁰

Bu gelişmeler yanında Türkiye 2015 yılında Avrupa Elektrik Sistemine (ENTSO-E: Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı) bağlanma hususunda bir anlaşma yapılmıştır.¹¹ ENTSO’ya bağlanan Türkiye elektrik pazarı Avrupa iç elektrik pazarı ile hukuki olarak bütünleşme yoluna girmiştir.¹² Ayrıca AB ile elektrik ticareti olan Türkiye aynı zamanda AB için doğalgazda bir transit geçiş ülkesidir ve bu durum AB’nin fosil enerji kaynaklarını çeşitlendirme hedefi için önem arz etmektedir.

Tez genel olarak AB’nin yetkilerini önemli bir şekilde değiştiren Kurucu Antlaşmaları değiştiren Antlaşmalardan ikisi olan Maastricht Antlaşması ve Lizbon Antlaşması baz alınarak iki bölüme ayrılmıştır. Bu Antlaşmalar AB’ye getirmiş oldukları köklü değişiklikler açısından önemli olmaları itibarıyla seçilmiştir. Örneğin Soğuk Savaşın sona ermesi ve Doğu Avrupa devletlerinin Sovyetler Birliği’nin etki alanından çıkmasının ardından imzalanan Maastricht Antlaşmasıyla birlikte ABA kabul edilerek AB kurulmuş, Lizbon Antlaşmasıyla da Kurucu Antlaşma’ya enerji başlığı eklenmiştir.

Her bir bölüm de yine Kurucu Antlaşmaları değiştiren Antlaşmalar (Maastricht Antlaşması ve Lizbon Antlaşmasına ek olarak Amsterdam Antlaşması ve Nice Antlaşması) dikkate alınarak

---

⁷ Jamasb, T., & Pollitt, M. (2005). Electricity market reform in the european union: Review of progress toward liberalization & integration. The Energy Journal, 26(Special Issue), 11-41. s.16

⁸ 15.09.1993 tarih ve 21699 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.08.1993 tarih ve 93/4789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

⁹ 02.03.2001 tarih ve 24334 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 05.02.2001 tarih ve 2001/2026 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

¹⁰ 03.07.2021 tarih ve 31500 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4222 sayılı Cumhurbaşkanı Karar

¹¹ Dışişleri Bakanlığı Enerji, Su ve Çevre İşleri Genel Müdür Yardımcılığı. Enerji, Su ve Çevre İşleri Haber Bülteni. Web sitesi: <https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/Yayinlar/say%C4%B1-14-nisan-mayis-2015haziran.pdf> (erişim tarihi 14.05.2024); Nisan-Haziran 2015. s.2, 6.; Devir, Kenan. 2017. Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasası ve Uygulamadaki Hukuki Esaslar. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi. s.101.

¹² Türkiye Elektrik İletim A.Ş.. Uluslararası Kuruluşlar. Web sitesi: <https://www.teias.gov.tr/uluslararasi-kuruluslar> (erişim tarihi 14.05.2024).

ana başlıklara ayrılmışlardır. Her bir ana başlık ise ilk alt başlıkta Kurucu Antlaşmalarda enerjiyi etkileyen düzenlemeleri inceleyecektir. Kurucu Antlaşmalardaki yetkiler özellikle ikincil düzenlemelerin yapılması bakımından Birliğin yetkilerini etkilediğinden önem arz etmektedirler. İkinci alt başlıkta ise enerji alanında yapılmış olan ikincil düzenlemeler ele alınacaktır. İkincil düzenlemelerden direktif ve tüzük üye devletleri bağlayıcı olmaları bakımından Birliğin yetkilerini önemli ölçüde artırmıştır.¹³ Üçüncü alt başlıkta ise AB'nin enerji alanında uluslararası alanda yapmış olduğu düzenlemeler ele alınmıştır. Enerjide büyük ölçüde dışa bağımlı olan AB'nin, zengin enerji kaynaklarına sahip devletlerle veya bölgelerle enerji alanında yapmış olduğu düzenlemeler, girmiş olduğu ilişkiler ele alınacaktır.

---

¹³ ABİHA madde 288

BİRİNCİ BÖLÜM: MAASTRİCHT ANTLAŞMASI'NDAN LİZBON ANTLAŞMASI'NA KADARKİ DÖNEMİ

Bu bölümde Maastricht Antlaşmasından Lizbon Antlaşmasına kadar olan enerji alanındaki gelişmeler ele alınacaktır. Bölüm iki ayrı ana başlığa ayrılmıştır. İlk başlıkta ABA da diyebileceğimiz Maastricht Antlaşması kapsamında yaşanan gelişmeler ele alınacaktır. Maastricht Antlaşması ilk defa olarak Kurucu Antlaşmada enerjinin Birliğin ortak politika ve faaliyet alanlarına dahil olduğunun belirtilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu dönemde Birliğin ikincil düzenlemeleri yönünden ilk defa elektrik ve gaz pazarlarında liberalizasyon çalışmaları başlatılarak enerji alanında ilk defa elektrik ve gaz pazarlarına erişimi düzenleyen direktifler kabul edilmiştir. İkinci başlıkta sırasıyla Amsterdam ve Nice Antlaşmaları kapsamında yaşanan gelişmeler ele alınacaktır. Bu Antlaşmalar diğer antlaşmalara nazaran düşük profilli olmaları nedeniyle ikisi bir başlık altında ele alınmıştır. Ancak bu Antlaşmalar döneminde iki önemli enerji paketi çıkarılmıştır bu bakımdan ikincil düzenlemelerde oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştır. Aynı şekilde uluslararası alan da bu dönemde oldukça hareketlidir. Birlik uzun yıllardır ihmal ettiği uluslararası alanda daha aktif olmaya başlayacaktır.

1. Maastricht Antlaşması Dönemi

Berlin duvarının 1989'da yıkılması, soğuk savaşın sona ermesi sonucu Avrupa'daki jeopolitik düzenin değişmesi AB'nin kurulmasını ve AET'nin isminin Avrupa Topluluğu (AT) değiştirilmesini tetikledi. Bu gelişmeler Avrupa Birliği Antlaşmasının veya bilinen adıyla Maastricht Antlaşmasının 7 Şubat 1992'de imzalanarak, 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girmesiyle gerçekleşti.¹⁴

1.1. Birincil Hukukta Enerji

Bu bölümde Maastricht Antlaşması ile Kurucu Antlaşmaya enerji ile ilgili ne tür yenilikler gelmiştir sorusuna cevap aranacaktır. İlk olarak Maastricht Antlaşması öncesi Kurucu Antlaşma'ya bir enerji maddesi ekleme girişimlerine yer verilecektir. İkinci olarak Maastricht ile Kurucu Antlaşma'da yapılan değişiklikler incelenecektir. Üçüncü olarak enerjideki liberalizasyon girişimleri ve liberalizasyon davaları AB'de enerji pazarlarının

---

¹⁴ Piris, J. C. (2010). The Lisbon Treaty: a legal and political analysis. Cambridge University Press. s.8.

liberalleştirilmesindeki önemi ve ikincil düzenlemeleri etkilemiş olmaları bakımından analiz edilecektir.

1.1.1 Maastricht Antlaşmasının Arka Planı

Komisyon'un bu dönemde ABA'ya enerji başlığını ekleme çabaları bulunmaktadır. Ancak Komisyon'un enerji alanında ulusüstü bir yetki kazanımından korkan enerji üreticisi devletler olan İngiltere, Hollanda ve Almanya'nın bu duruma karşı çıkışları¹⁵ ve Fransa ile İtalya'nın da böyle bir başlığı desteklemelerine rağmen öncelik olarak görmemeleri¹⁶ sonucu başlık taslaktan çıkarılmıştır.¹⁷

Komisyon tarafından Kurucu Antlaşmaya trans-Avrupa ağları başlığının eklenmesi ile ilgili bir öneri yapılmıştır.¹⁸ Komisyona göre rekabetçi bir iç pazar oluşturulması ulaşım, telekomünikasyon, gaz ve elektrikte ağların oluşturulmasına bağlıdır. Halihazırda var olan altyapılar ve hizmetler birbirine bağlanarak, uzak bölgeler (peripheral areas) entegre edilerek ve ağlar modernize edilerek, ticaret daha hızlı ve daha ucuz hale getirebilir.¹⁹ Avrupa düzeyinde altyapının geliştirilmek ve iyileştirilmek istenmesinin amacı, bir bütün olarak ekonominin, işletmelerin ve vatandaşların iç sınırların olmadığı bir Avrupa'dan tam olarak yararlanabilmesini sağlamaktır. Bu hedef trans-Avrupa ağları girişiminin hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.²⁰ Bu bakımdan Komisyon'a bu alanda daha geniş bir yetki verilmelidir.²¹ Enerji ağlarının birbirlerine bağlı olması enerji güvenliği bakımından oldukça önemlidir. Ancak

---

¹⁵ Matlary, 1997, s.62

¹⁶ Matlary, 1997, s.89

¹⁷ Surrey, J. (1992). Energy policy in the European Community: Conflicts between the objectives of the unified single market, supply security and a clean environment. The Energy Journal, 13(3), 207-231. s.212; Matlary, 1997, s.62

Komisyon'un 1991' de yapmış olduğu Kurucu Antlaşma değişikliği önerisinin enerji başlığı dört maddeden oluşmaktadır:

- AB'nin 'ortak enerji politikası' olacak, ve bu EURATOM ve AKÇT Antlaşmaları ile koordineli olacak.
- İkinci madde ise birinci maddedeki ortak enerji politikası kavramını açıklıyor. Buna göre ortak enerji politikası: AB'de arz güvenliğini garanti altına alacak, enerji piyasasının istikrarına katkıda bulunacak, enerji ortak pazarına yönelik çalışmaları sürdürecektir, kriz durumunda tüm enerji kaynakları için alınacak önlemleri tanımlayarak belirleyecek ve yüksek düzeyde çevre koruma sağlayacaktır.

- Üçüncü madde ise oylama çoğunluğunu düzenlemektedir. Buna göre: enerji politikası nitelikli çoğunluk oyu ile belirlenecektir.

- Dördüncü maddede ise: acil bir durumda iç pazar kurallarının iptal edilebileceği belirtilmiştir.

¹⁸ Matlary, 1997, s.62

¹⁹ Delors, Jacques (1991) The Commission's Programme for 1991. Address by Jacques Delors, President of the Commission, to the European Parliament and his reply to the debate. Strasbourg, 23 January and 20 February 1991. Bulletin of the European Communities Supplement 1/91. [EU Commission - Working Document] s.7

²⁰ Delors, Jacques (1991) The Commission's Programme for 1991. Address by Jacques Delors, President of the Commission, to the European Parliament and his reply to the debate. Strasbourg, 23 January and 20 February 1991. Bulletin of the European Communities Supplement 1/91. [EU Commission - Working Document] s.18

²¹ Matlary, 1997, s.62

enerji ağlarının birbirine bağlı olması ortak bir pazarın varlığı anlamına gelmemektedir. Üye devletler halen daha dikey birleşik ulusal tekeller vasıtasıyla enerji üretim, iletim ve dağıtım pazarlarına hakim konumdaydılar.

Bu dönemde enerji ile ilgili yasal bir dayanağın yokluğunun devamı nedeniyle iç enerji pazarı alanında en önemli gelişmelerden biri olan elektrik ve gaz pazarının liberalleştirilmesi adına yapılan gelişmeler Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma'nın (AT Antlaşması) 100a maddesine dayanılarak gerçekleştirilmiştir.²² Ancak 100a kapsamında yapılan liberalleştirme sürecinin başlaması üye devletlerin ortak bir karar üzerinde uzlaşmalarının zorluğu nedeniyle oldukça sancılı olmuştur. Bunun farkında olan Komisyon ise bu kapsamda ulusal tekellerle olan mücadelesini Antlaşma hükümlerini kullanarak sürdürmek istiyordu.²³ Komisyon bu dönemde üye devletlerdeki hakim olan tekel düzenini ilk defa ciddi manada sorgulatan soruşturmalara başlamıştır. Aşağıda “Enerjide Liberalleştirme Girişimlerinin Başlangıcı” başlığı altında bu soruşturma süreci aktarılacaktır.

1.1.2 Antlaşma Değişikliğinin Enerjiye Etkisi

Maastricht Antlaşması ile Kurucu Antlaşmaya getirilmiş olan iki önemli değişiklikten bahsedilebilir. Birincisi enerjiden ilk defa Kurucu Antlaşmada bahsedilmiş olması ve ikincisi trans-Avrupa ağları konusunun Kurucu Antlaşmaya girmiş olmasıdır. Bu başlık altında Antlaşma değişikliği kapsamında enerjide yapılan değişiklikler incelenecektir.

1.1.2.1 Enerji İlk Defa Kurucu Antlaşmada

Enerji sektörünün Antlaşma çerçevesinde kaldığı kabul edilse dahi, bu dönemde de spesifik bir enerji başlığı Kurucu Antlaşmayı değiştiren Antlaşmalar olan Maastricht, Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ile Kurucu Antlaşma'ya eklenmemiştir. Ancak Maastricht Antlaşması ile AT Antlaşması 2. maddede belirtilen Topluluk ekonomik faaliyetlerinin uyumlu ve dengeli gelişimini, çevreye saygılı, sürdürülebilir ve enflasyonist olmayan büyümeyi teşvik amaçlı olan Topluluk faaliyet alanlarını düzenleyen AT Antlaşması 3. maddesine enerji de dahil edilmiştir. AT Antlaşması madde 3(1)(t) şu şekildedir:

---

²² Penttinen, 2020, s.37

²³ The internal energy market. Commission working document. COM (88) 238 final, 2 May 1988. [EU Commission - COM Document]. s.11 paragraf: 35; Penttinen, 2020, s.38

enerji, sivil koruma ve turizm alanlarında yer alan tedbirler.

Buna göre ilk defa enerji Maastricht Antlaşması ile Kurucu Antlaşma'ya girmiştir ancak bununla birlikte, diğer Antlaşma maddeleri bu eylemin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine dair ayrıntılara değinmemiştir.²⁴ Bu ifadenin Antlaşmaya eklenmesi ancak Antlaşma maddeleri arasında enerjinin hangi kurallara göre ele alınacağına yer verilmemesi esasında Birliğin enerji alanında Maastricht öncesi yetkilerini değiştirmemiştir.²⁵ Ancak her ne kadar Birliğe açık olarak bir yetki verilmese de yine de enerjinin Antlaşmada yer alması AB için ifade ettiği anlam bakımından önemli bir gelişmedir. Enerji ifadesinin varlığı üye devletlerin Birliğe yetki verme konusundaki dirençlerinin kırılmaya başladığını göstermesi bakımından önemlidir.

1.1.2.2 Trans-Avrupa Ağları

Sınır-ötesi geçişi sağlayacak olan enerji altyapısının enerji iletimi ve ticareti için önemi büyüktür. Maastricht Antlaşması ile de bu konu Kurucu Antlaşmaya eklenmiştir.²⁶ Enerji arzını güvence altına almak ve Birlik seviyesinde bir enerji pazarı oluşturmak için ara bağlantılar (interconnector) gereklidir. Bu nedenle, enerji altyapıları da dahil olmak üzere trans-Avrupa ağlarının geliştirilmesine ilişkin bir AB politikasının oluşturulması yoluyla bu tür altyapıyı düzenleyen özel düzenlemelerin AB Antlaşması'na dahil edilmiş olması şartı değildir.²⁷

Trans-Avrupa ağları Topluluk çapında enerji altyapısını oluşturarak veya var olan altyapıyı geliştirerek enerji iç pazarının oluşmasını sağlar.²⁸ Komisyon'un enerji ağları konusundaki amacı bu ağlara erişimi serbest hale getirmektir. Komisyon'a göre bu ağlara erişimin serbest olması bu ağların finanse edilmesini karlı hale getirecektir. Yani bu ilişki esasında karşılıklıdır. Enerji altyapısı oluşturularak üçüncü taraf katılımı sağlanır ve enerji iç pazarının etkili bir şekilde işlemesine katkıda bulunulurken, üçüncü taraf katılımı sağlamak suretiyle de

²⁴ COLLIER, Ute, Prospects for a Sustainable Energy Policy in the European Union, Florence : European University Institute, 1997EUI RSC, 1997/29 - <https://hdl.handle.net/1814/1507> s.8

²⁵ Haghighi, S. S. (2008). Energy security and the division of competences between the European Community and its member states. European Law Journal, 14(4), 461-482. s.467

²⁶ Vedder, H., Rønne, A., Roggenkamp, M., & Guayo, I. d. (2016). EU Energy Law. In M. Roggenkamp, C. Redgwell, A. Rønne, & I. d. Guayo (Eds.), Energy law in Europe: National, EU and international regulation (pp. 187-366). Oxford University Press. s.299 paragraf: 4.317

²⁷ Roggenkamp, M. M. (2012). Protecting Energy Infrastructure in the EU: The Impact of External Damages on Supply Security. M. M. Roggenkamp, L. Barrera-Hernández, D. N. Zillman, & I. D. Guayo (Dü) içinde, Energy Networks and the Law: Innovative Solutions in Changing Markets (1 b., s.118-140). Oxford University Press. s.123

²⁸ Matlary, 1997, s.51

altyapının oluşturulması için gerekli olan finansal teşvikin sağlanması kolaylaştırılmış ve sağlanmış olur.²⁹

Maastricht Antlaşması, trans-Avrupa ağları alanında yeni bir politika oluşturmaktan ziyade enerji altyapısı alanında var olan politikayı Kurucu Antlaşma'ya almıştır.³⁰ Antlaşmanın getirdiği bir yenilik ise Komisyon'a bu ağları fonlar aracılığıyla finanse etmek için maddi bir olanak sağlamasıdır.³¹ Bu bakımdan Trans-Avrupa ağlarının Kurucu Antlaşmaya eklenmesi Komisyon'a enerji ağları konusunda açık bir yetkinin verilmiş olması bakımından önemlidir.

1.1.3 Enerjide Liberalleştirme Girişimlerinin Başlangıcı

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde altyapı yatırımları üye devletlerde devlet planlamalarına bağlı olarak yürütüldü. Devlet planlamasına devlet kurumları yanında aynı zamanda özel kurumlar da uymak zorundaydı. Bu planlama yeni bir altyapı inşasına dair olabileceği gibi var olan altyapının geliştirilmesini de içeriyordu. 1980'lerde ise durum tam ters istikamete döndü. Pazar liberalizasyonunun başlaması ile özelleştirme ve rekabet ön plana çıktı. Bu yeni paradigma daha önce var olan planlama yerine pazar dinamiklerini tercih etti. Bu paradigmaya göre altyapı yatırımını pazar dinamikleri belirlemelidir. Bu devrede AET'nin çabaları daha çok zorunlu planlama yerine pazarları genişletmeye, tekelleri ortadan kaldırmaya, dikey olarak birleşik olan şirket yapılarını ayırmaya (unbundling) ve üçüncü taraf katılımına odaklandı.³² Bu yaklaşım değişikliğinin temel sebebi devlet planlamasının verimsizliği olarak gösterilmekteydi.³³ Komisyon da bu süreçte liberalleştirme girişimlerinde bulundu. Ancak üye devletler Komisyon'un yetkilerini enerji gibi hassas bir alanda kullanma iradesini kullandığı durumlarda buna şiddetle karşı çıktılar.³⁴

Komisyon üye devletlerin liberalleşme karşısındaki dirençlerini kırmak ve aşağıda ikinci bölümde yer vereceğimiz 1991'deki enerji pazarlarını liberalleştirme direktiflerinin yavaş ilerleyen müzakerelerini hızlandırmak amacıyla³⁵ 12 üye devletten 9'una karşı Antlaşmanın

---

²⁹ Matlary, 1997, s.52

³⁰ Matlary, 1997, s.51

³¹ [1992] OJ C191/1 madde: 129c.

³² Guayo, I. d., & Pielow, J.-C. (2012). Electricity and Gas Infrastructure Planning in the European Union. M. M. Roggenkamp, L. Barrera-Hernández, D. N. Zillman, & I. D. Guayo (Dü) içinde, Energy Networks and the Law: Innovative Solutions in Changing Markets (1 b., s.353-370). Oxford University Press. s.353

³³ Guayo & Pielow, 2012, s.354.

³⁴ Case C-202/88 France v Commission (Telecommunications Terminal Equipment) [1991] ECR I-1223

³⁵ Slot, P. J. (1998). Cases C-157/94, Commission v. Netherlands; C-158/94, Commission v. Italy; C-159/94, Commission v. France; C-160/94, Commission v. Spain; C-189/95, Harry Franzén; judgments of 23 October 1997, Full Court, [1997] ECR I-5699, I-5789, I-5815, I-5851, I-5909.

gerektirdiği yükümlülüklere uymadıkları gerekçesiyle AT Antlaşması 169. maddesi kapsamında işlem başlatmıştır.³⁶ Komisyon üye devletlere gönderdiği ilk yazısında, üye devletlerin Antlaşma'nın ticari nitelikli devlet tekellerinin ithalat ve ihracat haklarını düzenleyen 37. maddesine³⁷ aykırı bir biçimde, doğal gazın ithalatı, depolanması ve arzı ile elektriğin ithalatı veya ihracatı ile ilgili olarak münhasır hakları kendi bünyelerinde tuttuğunu iddia etti. Komisyon'un bu girişimi meyvesini vermiş ve haklarında işlem başlatılan 9 üye devletten 5'i -İngiltere, Belçika, Yunanistan, Danimarka ve İrlanda- Komisyon'un talep ettiği gerekli değişiklikleri yapmışlardır.³⁸ Ancak Komisyon, taleplerini yerine getirmeyen diğer devletler için Mahkemeye başvurmuştur.

Kararların enerji sektörüne en önemli etkisi Mahkeme'nin üye devletlerin Topluluk içi ticareti engelleyici tedbirlerinin Topluluk hukukuna aykırı olduğuna karar vermiş olmasıdır. Mahkeme 37. maddeye aykırılığın ortaya çıkması için herhangi bir ayrımcılığın gerekli olmadığına, tek başına Topluluk içi ticaretin kısıtlanmasının aykırılığı doğuracağına karar vermiştir.³⁹ Kararda ayrıca Mahkeme Komisyon'a, Antlaşmanın 90(3) maddesini hatırlatarak, Komisyon'un gerektiğinde üye devletlere uygun direktifleri veya kararları göndermesi gerektiğini⁴⁰ belirtmiştir. Mahkeme vermiş olduğu kararlarla, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi gibi hassas konularda üye devletlerin yetkisini, Topluluğun kendisi uygun yasama faaliyetinde bulunmadığı sürece reddetmeyeceği sinyalini Komisyon'a vermiştir.⁴¹ Başka bir deyişle bu kararlar enerji sektöründe yargı aktivizmi yerine yasama eyleminin gerekliliğini vurgulamış oldu.⁴² Hatırlatmak gerekir ki kararlar alınırken Topluluğun 19 Aralık 1996'da çıkarmış olduğu

---

Common Market Law Review, 35(5), 1183-1214. s.1185

³⁶ Talus, 2013, s.33

³⁷ AT Antlaşması Madde 37/1

Üye Devletler ticari nitelikli Devlet tekellerini, geçiş dönemi sona erdiğinde Üye Devletler uyrukları arasında ürünlerin temini ve pazarlamasına ilişkin koşullarda ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını sağlayacak biçimde, aşamalı olarak düzenler.

İşbu Madde hükümleri, bir Üye Devletin, dolaylı ya da dolaysız biçimde hukuken ya da fiilen, Üye Devletler arasındaki ithalat ya da ihracatı denetlemek, yönlendirmek veya önemli ölçüde etkilemek için yararlandığı bütün kuruluşlarına uygulanır. Bu hükümler, bir Devletin, yönetimini başkalarına bıraktığı tekelere de uygulanır.

³⁸ Talus, 2013, s.33

³⁹ Penttinen, 2020, s.80; C-157/ 94 Commission v Netherlands, EU:C:1997:499 paragraf: 13

C-158/ 94 Commission v Italy, EU: C:1997: 500 paragraf: 21

C-159/ 94 Commission v France, EU: C:1997: 501 paragraf: 113

⁴⁰ C-157/ 94 Commission v Netherlands, EU:C:1997:499 paragraf: 69

C-158/ 94 Commission v Italy, EU: C:1997: 500 paragraf: 65

C-159/ 94 Commission v France, EU: C:1997: 501 paragraf: 113

⁴¹ Hancher, L. (1998). Delimitation of Energy Law Jurisdiction: the EU and its Member States: From Organisational to Regulatory Conflicts. Journal of Energy & Natural Resources Law, 16(1), 42-67. s.51

⁴² Slot, P. J. (2004, April). View from the Mountain: 40 Years of Developments in EC Competition Law. Common Market Law Review, 41(2), 443-474. s.466

Elektrikte İç Pazar İçin Ortak Kurallar Direktifi⁴³ veya o kararın verildiği sırada görüşmeleri devam eden Doğal Gazda İç Pazar İçin Ortak Kurallar Direktifi⁴⁴ Mahkeme tarafından hesaba katılmamıştır. Bu durumun ilk nedeni Komisyon'un AT Antlaşması 169. maddesine dayanarak başlattığı soruşturma sürecini 1993 tarihinde⁴⁵ yani elektrik iç pazarı ile alakalı ilk direktiften önce başlatmış olmasıdır.⁴⁶ Diğer bir neden ise Mahkeme'nin üye devletler tarafından varılmış olan münhasır hakların kademeli olarak kaldırılması kararını baltalamak istememesidir. Bu görüşe göre eğer Mahkeme münhasır hakları bir anda kaldırsaydı direktifin kabulüyle anlaşmaya varılan *“sektörün yeni düzene esnek ve planlı bir şekilde uyum sağlayabilmesi ve halihazırda elektrik sistemlerinin organize edildiği farklı yolları dikkate alabilmesi için elektrikte iç pazarın kademeli olarak oluşturulması gerektiği”*⁴⁷ hedefine aykırı bir durum ortaya çıkacaktı.⁴⁸

Sonuç olarak Mahkemenin tutumu her ne kadar devrim niteliğinde olmasa da Topluluk çapında enerjideki değişimin yolda olduğunu göstermesi⁴⁹ bakımından önemli bir gelişmeydi.⁵⁰ Dönemin değişen koşulları karşısında artık geleneksel enerji yönetimi cevap olamıyordu. Geleneksel elektrik yönetiminde planlamacılar sistemin enerji talebinde beklenen artışını karşılamak için daha fazla tesis, üretim birimi ve ağ (networks) inşa etmişlerdi. Bu süreçte yaklaşık maliyet hesabı bile başarısız oldu. Siyasi kaygılardan dolayı sistemin ihtiyacından çok daha fazla yatırım yapılarak gereksiz harcamalara girildi ve bunun bedelini ise alternatiften yoksun olan kullanıcılar (captive customers) ödedi.⁵¹ Tarihsel açıdan bakıldığında 1965 yılı geleneksel elektrik yatırım modelinin zirve yılı ve de aynı zamanda değişim yılı olarak kabul edilebilir. 1960'ların ortaları, nükleer enerji üretiminde hızla büyüyen yatırım programlarının yanı sıra, birçoğu, sonunda önemli gecikmeler ve maliyet aşırımları olan ve hatta bazıları

⁴³ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity

⁴⁴ Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas

⁴⁵ C-157/ 94 Commission v Netherlands, EU:C:1997:499 paragraf: 8

C-158/ 94 Commission v Italy, EU: C:1997: 500 paragraf: 8

C-159/ 94 Commission v France, EU: C:1997: 501 paragraf: 10

⁴⁶ Hancher, 1998, s.51

⁴⁷ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity recital: 5

⁴⁸ Kronenberger, V. (2001). A model of the transformation process of statutory monopolies in European Community Law: from practice to theory. European Business Organization Law Review, 2(2), 301-338. s.308

⁴⁹ Blanchard, P. (1999). French Electricity Sector: ECJ Decision on Monopolies for the Import and Export of Electricity. Journal of Energy & Natural Resources Law, 17(3), 265-280. s.266

⁵⁰ Penttinen, 2020, s.82

⁵¹ Patterson, W. (2007). Keeping the Lights On: Towards sustainable electricity. London: Chatham House/Earthscan. s.83

Liberalizasyonun negatif etkileri için: Patterson, 2007, sf. 84, 85

neredeyse tamamlandığında terk edilen aşırı büyük buhar çevrimli elektrik santrallerinin (steam-cycle power plants) ortaya çıkışına tanık oldu.⁵² 1978 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) çıkarılan enerji yasası ile kamu harici elektrik üretim tesislerinin (non-utility generator) de mevcut sisteme elektrik satmasına izin verilmesiyle geleneksel sistemde var olan üretim-iletim-dağıtım entegre tekel sistem anlayışında bir gedik açtı. Dünyanın dört bir yanındaki politika yapıcıları bu yeni gelişmenin sonuçlarını dikkatle takip etti.⁵³ Bu dönemde teknolojideki gelişmeler de (özellikle doğal gaz elektrik üretim santrallerinde) daha küçük ölçekli santrallerin rekabet gücünü artırarak büyük ölçekli projelerin inşa edilmesi gereksinimini azalttı.⁵⁴ Tüm bu gelişmeler karşısında geri kalmak istemeyen AT üyesi devletler de reform sürecini başlattılar.⁵⁵

Bu bölümde AB bütünleşmesine çok en önemli değişiklikler getiren Maastricht Antlaşmasının kabulü aşaması ve Antlaşmanın getirdiği değişikliklerin enerji boyutu ele alınmıştır. Bu dönemde Komisyonun girişimleriyle gerçek manada liberalizasyon çalışmaları başlamıştır. Sıradaki başlıkta liberalizasyon çalışmaları kapsamında yapılan ikincil düzenlemeler ele alınacaktır.

1.2. İkincil Hukukta Enerji

Bu başlıkta ilk olarak AB enerji pazarı konulu ilk direktif teklifleri ve üye devletlerin ve sektörün bu tekliflere yaklaşımı ele alınacaktır. Sonrasında ise kabul edilen direktifler ve direktiflerin getirmiş oldukları yenilikler incelenecektir.

1.2.1 İlk Enerji Pazarı Liberelleştirme Teklifi

Maastricht sonrası ikincil hukukta önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler arasında enerjiyi etkileyen en önemli gelişme AB elektrik ve gaz pazarlarında ilk defa liberalleşmeyi düzenleyen birinci enerji paketidir.⁵⁶ Bu bölümde de ilk olarak Komisyon tarafından 1992'de yapılan ancak Konsey tarafından reddedilen birinci enerji paketi teklifi ele alınacak sonrasında

---

⁵² Patterson, 2007, s.99

⁵³ Patterson, 2007, s.100

⁵⁴ Patterson, 2007, s.47, 48

⁵⁵ Helm, D. R. (2012). European Energy Policy. A. M. E. Jones (Dü.) içinde, The Oxford Handbook of the European Union (s.557–567). Oxford University Press. s.561

⁵⁶ Proposal for a Regulation of a European Parliament and Council on the internal market for electricity, European Commission, COM(2016) 861, 30.11.2016, page: 8; European Parliament, Fact Sheets on the European Union - 2024, erişilen website https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_2.1.9.pdf, erişim tarihi 20.05.2024, page: 1.

Komisyon'un yapmış olduğu yeni teklif ilk yapılan teklifle karşılaştırmalı olarak ele alınarak nihayetinde kabul edilen birinci enerji paketi maddeleri ele alınacaktır.

Bu dönemde enerji pazarlarında liberalizasyonu gerçekleştirmek amacıyla, yukarıda yer verdiğimiz yargı sürecinin yanında şimdi ele alınacak olan yasama süreci de gerçekleşmiştir. Birinci enerji paketi Komisyon tarafından resmi olarak Maastricht Antlaşmasının imzalanmasının hemen ardından 21 Şubat 1992'de teklif edilmesine rağmen⁵⁷ yasalaşması yaklaşık beş yıl almıştır.⁵⁸ Komisyon tarafından ilk çıkarılan taslakta kapsamı daha geniş olan direktiflerin kabul edildiği dönem için oldukça iddialı hedefleri mevcuttu.⁵⁹ Buna göre direktifle birlikte ulaşılmak istenen hedef, elektrik ve gaz ticaretinin ana aktörlerinden olan üreticilerin, dağıtıcıların ve son kullanıcıların, elektriğin ve gazın üretim aşamasından son kullanıcıya eriştiği ana kadar geçen aşamalarda üye devletlerin korumacı reflekslerle koymuş olduğu engelleri kaldırarak elektrik ve doğalgazda Topluluk çapında gerçek bir ortak pazar oluşturmak idi.⁶⁰ Komisyon koymuş olduğu bu hedefle birlikte enerjiyi Birlik seviyesinde ele almak ve dolayısıyla kendi yetkilerini kısa sürede maksimum seviyeye çıkarmak istemiştir.

1995 yılında Komisyon, Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası adlı Beyaz Kitabı çıkarmıştır.⁶¹ Bu Beyaz Kitap'ta Komisyon Orta ve Doğu Avrupa devletleri ile Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde yaşanan siyasal dönüşüme ve globalleşmenin bu ülkeler üzerindeki dikkatini çektikten sonra Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasının ve Enerji Şartı Anlaşmasının imzalanmalarını örnek göstererek dünyanın enerji sektöründe liberal bir trend yakaladığının altını çizmiştir.⁶² Komisyon bu bağlamda elektrik ve doğal gaz pazarının liberalleştirilmesini ana hedef olarak belirleyerek Topluluğun yükümlülüklerini Antlaşmalara uygun olarak etkili bir şekilde yerine getirmesinde liberalizasyon için ortaya konulacak olan bir yasal çerçevenin önemli bir rol oynayacağını belirtmiştir.⁶³ Buradan yola çıkarak Komisyon'un, henüz daha liberalizasyon davaları⁶⁴ süreci devam ederken Antlaşmanın serbest dolaşım

---

⁵⁷ Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in electricity. Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in natural gas. COM (91) 548 final, 21 February 1992. [EU Commission - COM Document]

⁵⁸ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity

⁵⁹ Opinion of Advocate General Cosmas, 26 November 1996, 1998 E.C.R. 1-5701 s.5704 paragraf: 4

⁶⁰ Opinion of Advocate General Cosmas, 26 November 1996, 1998 E.C.R. 1-5701 s.5705 paragraf: 4

⁶¹ 1995 december WHITE PAPER- An Energy Policy for the European Union. COM (95) 682 final, 13 December 1995

⁶² 1995 december WHITE PAPER- An Energy Policy for the European Union. COM (95) 682 final, 13 December 1995 s.8 paragraf: 25

⁶³ 1995 december WHITE PAPER- An Energy Policy for the European Union. COM (95) 682 final, 13 December 1995 s.16 paragraf:52

⁶⁴ C-157/ 94 Commission v Netherlands, EU:C:1997:499

maddelerine dayanılarak yapılacak olan liberalizasyon sürecinin tek başına yeterli olmayacağı, esasen çıkarılacak olan ikincil düzenlemelerin liberalizasyon sürecini gerçekleştireceği düşüncesinde olduğu gözlemlenebilir. Nitekim liberalizasyon davaları sonrası yapılan yorumlar da Mahkeme'nin, Topluluğun düzenleme yapmamış olduğu enerji alanında inisiyatif almak istemediği ve bunun yerine Komisyon'u yasa yapma sürecine zorlamış olduğu yönündeydi.⁶⁵

Komisyon'un 1992 yılında hazırlamış olduğu ilk taslağın içeriğinde enerji pazarları için oldukça önemli maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerin incelenmesi Komisyon'un liberalleşme hedeflerinin aslında yıllar öncesine dayandığını ve Komisyon'un hedefindeki liberalleşme seviyesinin oldukça yüksek olduğunu belirtmek açısından önemlidir. Ancak Komisyon'un bu iddialı hedefleri karşısında Birliğe enerji konusunda yetki vermekte direnç gösteren üye devletler Komisyon'un bu taslağındaki bir çok önemli maddeyi değiştirecekler ve enerji pazarlarının liberalleştirilmesi sürecini oldukça geciktireceklerdir. Taslağın bazı önemli maddeleri şu şekildedir:

- Üye devletler, elektrik santralleri,⁶⁶ LNG tesisleri ve doğal gaz depolama tesisleri⁶⁷ inşa etmek veya işletmek için veya elektrik⁶⁸ ve doğal gaz⁶⁹ iletim veya dağıtım hattı inşa etmek veya işletmek için lisans başvurusunda bulunan bir teşebbüs tarafından karşılanması gereken kriterleri objektif ve ayrımcı olmayacak şekilde belirleyecektir.
- Üye Devletler, dikey olarak bütünleşmiş (vertically integrated) elektrik teşebbüslerinin elektrik üretim, iletim ve dağıtım faaliyetlerini⁷⁰ ve doğal gaz şirketlerinin üretim, iletim, depolama ve dağıtım faaliyetlerini⁷¹ ayrıştıracaklardır (unbundling).

C-158/ 94 Commission v Italy, EU: C:1997: 500

C-159/ 94 Commission v France, EU: C:1997: 501

C-160/94 Commission v Spain, EU:C:1997:502

⁶⁵ Hancher, 1998, sf. 51; Slot, P. J., 1998, sf. 1185; Slot, 2004, s.466

⁶⁶ Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in electricity (92/C 65 /04) COM(91) 548 final — SYN 384 madde: 4(2)

⁶⁷ Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in natural gas (92/C 65 /05) COM(91) 548 final — SYN 385 madde 4(2)

⁶⁸ Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in electricity (92/C 65 /04) COM(91) 548 final — SYN 384 (Submitted by the Commission on 24 February 1992) OJ No C 65, 14. 3. 1992 madde 5(2)

⁶⁹ Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in natural gas (92/C 65 /05) COM(91) 548 final — SYN 385 madde 4(2)

⁷⁰ Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in electricity (92/C 65 /04) COM(91) 548 final — SYN 384 (Submitted by the Commission on 24 February 1992) OJ No C 65, 14. 3. 1992 madde 23

⁷¹ Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in natural gas (92/C 65 /05) COM(91) 548 final — SYN 385 madde 21

- Market katılımına ilişkin ise tamamen liberal ve pazar koşulları çerçevesinde olaya yaklaşılarak elektrik ve doğal gaz iletim ve dağıtım hatlarının kapasitesinin önemli bir kısmının ya üçüncü şahısların kullanımına açık ya da makul ve hakkaniyetli bir fiyat üzerinden kamuya açık hale getirilmesi öngörülmüştür.⁷²

Komisyon'un ilk teklifi AB'de enerji pazarının otuz yıl içinde geldiği noktanın esasında yıllar evvelinden hedeflendiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Ancak tezin devamında görülecektir ki AB enerji pazarlarında liberalleştirme hedefini uzun yıllar sonrasında tamamlayabilmiştir.

1.2.2 İlk Enerji Pazarı Direktifleri

Komisyon'un bu kapsamlı liberalizasyon teklifi üye devletler tarafından kabul görmedi ve Komisyon 1993 yılının sonlarında sulandırılmış⁷³ bir teklifle geri döndü.⁷⁴ Elektrik ve doğal gaz direktifleri yeni teklifte gerçek anlamda bir üçüncü taraf katılımının olmadığı ve ayrıştırmanın gerçekleşmediği şekliyle kabul edilmiştir.⁷⁵ Direktifler beklentilerin aksine çok zayıf bir pazar açılımı öngörmüştür. Direktifler pazar açılımındaki hedefleri çok genel terimlerle ifade etmiştir ve üye devletlere elektrik ve doğal gaz pazarında rekabeti nasıl artıracakları konusunda çok fazla takdir yetkisi vermiştir.⁷⁶ Bu durum bu dönemde Birliğe yetki verme açısından üye devletlerin halen daha isteksiz olduklarını göstermektedir.

İlk olarak direktifler üretim (doğal gaz açısından depolama), iletim, dağıtım faaliyetlerinin her biri için ayrı muhasebe tutulmasını gerektiren ve böylece yeterli şeffaflığı sağlayan muhasebe ayrıştırmasını getirdi.⁷⁷ Ayrıştırmanın ele alınma biçimi ayrıştırmayı zayıf düzeyde düzenlediği için eleştirilmektedir. Düşük düzeyde ele alınan ayrıştırma dikey olarak birleşmiş şirketlerin

---

⁷² Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in electricity (92/C 65 /04) COM(91) 548 final — SYN 384 (Submitted by the Commission on 24 February 1992) OJ No C 65, 14. 3. 1992 madde 5(6)(2)(ii); Proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in natural gas (92/C 65 /05) COM(91) 548 final — SYN 385 madde 4(6)(2)(ii)

⁷³ Slot, 1998, s.1185; Eikeland, P. O. (2011). EU internal energy market policy: achievements and hurdles. In *Toward a Common European Union Energy Policy: Problems, Progress, and Prospects* (s.13-40). New York: Palgrave Macmillan US. s.19

⁷⁴ Amended proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in electricity. Amended proposal for a Council Directive concerning common rules for the internal market in natural gas. COM (93) 643 final, 7 December 1993. [EU Commission - COM Document]

⁷⁵ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity; Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas

⁷⁶ Hancher, 1998, s.51

⁷⁷ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, s.269 paragraf: 4.230

kendilerine rakip olan tedarikçilere karşı ayrımcılık yapmalarını önlemek için yetersiz kalmıştı.⁷⁸

İkinci olarak direktifler üçüncü taraf katılımı konusunda herhangi bir ortak karara varamayarak üye devletlere çeşitli seçenekler sunmuştur.⁷⁹ Bunlardan ilki düzenlenmiş erişimdir (regulated access).⁸⁰ Bu seçenek uygun şartlara sahip (eligible) müşterilere iletim ve dağıtım sistemlerinin kullanımını için yayımlanmış tarifeler temelinde bir erişim hakkı vermektedir. İkinci seçenek ise anlaşmalı erişimdir (negotiated access).⁸¹ Bu seçenek uygun şartlara sahip müşterilere, düzenlenmiş erişimden farklı olarak erişim hakkı vermekten ziyade erişim için anlaşma yapma hakkı vermektedir.⁸² Bu seçeneklerden anlaşmalı erişim şeffaflıktan uzak olduğu gerekçesiyle ve tek alıcı seçeneği ise tek bir firmanın sınır ötesi ticaret üzerinde kısıtlayıcı rol oynayabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir.⁸³ Ayrıca üçüncü taraf katılımı konusunda uygun şartlara sahip müşteri kapsamı elektrik ve doğal gaz direktiflerinde dar tutulmuştur.⁸⁴

Üçüncü olarak direktifler kamu hizmeti yükümlülüğüne dair düzenlemede bulunmuşlardır. Direktiflere göre *üye devletler, Antlaşmanın ilgili hükümlerini, özellikle de 90. maddeyi tam olarak dikkate alarak, elektrik (doğal gaz) sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslere, genel ekonomik çıkarlar doğrultusunda, arz güvenliği, tedarikin düzenliliği, kalitesi ve fiyatı ve çevrenin korunması da dahil olmak üzere güvenlikle ilgili olabilecek kamu hizmeti yükümlülükleri getirebilir.*⁸⁵ Direktifin genel mantığı çerçevesinde enerji arzı genel ekonomik çıkarlar kapsamında ele alınan bir fenomendir ve aynı zamanda enerji arzından sorumlu özel teşebbüsler enerji arzını ayırım gözetmeden yürütmek zorundadırlar. Bu durumun gereği olarak düzenli ve güvenilir bir enerji tedarikini sağlamak için gerekliyse rekabeti ve/veya serbest dolaşımı yöneten kurallardan muaf tutulabilme hakkı düzenlenmiştir.⁸⁶ Bu hükmün en dikkat çekici yönü, kamu hizmeti yükümlülüğünün belirlenmesinde üye devletlere tanınan geniş

---

⁷⁸ Talus, 2013, s.61

⁷⁹ Eikeland, 2011, s.19

⁸⁰ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity madde: 17(4); Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas madde: 16

⁸¹ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity madde: 17(1); Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas madde: 15(1)

⁸² Hancher, 1998, s.53

⁸³ Eikeland, 2011, s.19

⁸⁴ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, p. 258 paragraf: 4.203

⁸⁵ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity, madde 3(2); Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas, madde 3(2)

⁸⁶ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, p. 260 paragraf: 4.207

serbestliktir. Hükme göre kamu hizmeti yükümlülükleri *arz güvenliği, tedarikin düzenliliği, kalitesi ve fiyatı ve çevrenin korunması da dahil olmak üzere güvenlikle ilgili olabilecek* konuları kapsamaktadır. Bu durum temel hizmetlere ilişkin ortak kavramların ve buna bağlı kamu hizmeti yükümlülüğü fikrinin Topluluk çapında oluşturulamadığı yorumu yapılmasına neden olabilir. Diğer yandan, kamu hizmetleri hakkındaki o dönem mevcut olan ulusal geleneklerde ve politikalarda hala önemli farklılıkların olduğu da ortaya koyulmalıdır.⁸⁷

Elektrik (96/92/EC) ve Gaz Direktifleri (98/30/EC) büyük tüketiciler için uygun fiyat ve daha iyi hizmet sağlamışlardır. Ancak bu direktifler pazarın açılması, şebekeye erişimin düzenlenmesi ve pazarın düzenlenmesi konularında üye devletlere geniş bir takdir hakkı vermiştir. Bunun sonucu olarak direktiflerin farklı uygulanması, bazı üye devletlerin pazarlarının diğerlerine göre etkin rekabete daha elverişli olması sonucunu doğurmuştur.⁸⁸ Bu durum rekabetin bozulmasına yol açmıştır.⁸⁹

Direktifler enerji pazarlarını liberalleştirme için atılmış olan ve önemli sayılabilecek ilk direktifler olmaları itibarıyla büyük bir öneme sahiptirler. Ancak yukarıdaki paragrafta da değinildiği gibi direktiflerin üye devletlere fazlasıyla takdir hakkı vermesi enerjide bir pazar açılımını doğuramamıştır.

Bu başlıkta AB enerji pazarı konulu ilk direktif teklifleri arka planıyla ve kabul edilen direktiflerin içerdikleri önemli hükümler ele alınmışlardır. Bir sonraki bölümde ise bu dönemdeki dış ilişkiler boyutunda yaşanan gelişmeler ele alınacaktır.

1.3. Dış İlişkiler Boyutuyla Enerji

AT'nin bu dönemde dış ilişkilerde gerçekleştirmiş olduğu en önemli gelişme Enerji Şartı Anlaşmasına taraf olmasıdır. Esasında Enerji Şartı Anlaşması başından itibaren Avrupa Topluluğunun geliştirmiş olduğu bir proje olmuştur.⁹⁰ Sovyetlerin dağılmasıyla artan batı-doğu ilişkilerinin yanında Enerji Şartı Anlaşmasına giden yola daha fazla etki eden diğer bir gelişme ise enerji ticaretinin globalleşmesidir. Bu globalleşmenin etkileri sonucu ortaya çıkan Enerji

---

⁸⁷ Slot, 1998, s.1193

⁸⁸ SEC(2003) 161, s.3.

⁸⁹ SEC(2003) 161, p 3.

⁹⁰ Talus, 2013, s.232

Şartı Anlaşması yatırımların korunması ve teşviki için bir araç olarak hizmet etmekte ve küresel ölçekte politik gelişmelerin enerji ticaretine olan etkisinin sınırlandırılmasında işlev görmektedir.⁹¹

Enerji Şartı Anlaşması enerji iç pazarından ayrı düşünülemez. AT'nin bu dönemdeki dış politikasının stratejisinin temeli iç pazarın kurallarının ve düzenlemelerinin dış ilişkilere aktarılmasıdır. Bu kapsamda üretici devletleri Avrupa pazarına çekmek amaçlı olarak işbirliği ve kazan-kazan stratejisi izleyen AT, Enerji Şartı Anlaşması ile enerji sektöründe liberal pazar kurallarına dayalı⁹² çok taraflılığa dayanan bir strateji izlemiştir.⁹³ Anlaşmanın temel amacı, mülkiyet haklarının korunması sorununu ele almanın yanı sıra pazar ekonomisine geçişi teşvik etmek ve Avrupa Topluluğunun komşularını makroekonomik olarak istikrara kavuşturmak için AB kurallarını Doğu Avrupa'ya ve eski Sovyetler Birliği devletlerine ihraç etmektir.⁹⁴ Soğuk savaşın sona ermesinin ardından oluşan ortamda hem AT üyesi devletlerin enerji tedarik güvenlikleri adına oldukça yararlı olacak hem de enerji kaynaklarına sahip devletlerin ekonomik gelişmelerine yardımcı olacak bir alanda yapılacak olan işbirliği Avrupa'da yıllardır varolan ekonomik ayrılığa çözüm olması açısından önemli bir fırsat olarak görülüyordu.⁹⁵

Ancak anlaşmanın müzakere aşaması zorlu geçmiştir. İlk olarak bu durumun en önemli sebebi anlaşmanın bağlayıcı nitelikte olmasıdır.⁹⁶ Anlaşmanın temel prensibi GATT kurallarının enerji alanında da yürürlüğe girmesiydi. Bunların içinde en önemlisi ise en çok kayırlan devlet kaydıydı (most-favored-nation clause).⁹⁷ İkincil olarak anlaşmanın liberalleşme düzeyi devletler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar Topluluk içi liberalleşme tartışmalarının bir uzantısı olduğu kadar⁹⁸ anlaşmanın Rusya tarafını da içermekteydi. Anlaşmanın Rusya tarafında olan liberalleşmeye karşı olan direnç anlaşma üzerinde ortak karara varmayı daha da zorlaştırmıştır.⁹⁹

---

⁹¹ Talus, 2013, s.234

⁹² Grätz, J. (2011). Common rules without strategy: EU energy policy and Russia. V. L. Birchfield, & J. S. Duffield (Dü) içinde, Toward a Common European Union Energy Policy (s.61-85). PALGRAVE MACMILLAN. s.64

⁹³ Youngs, R. (2011). Foreign policy and energy security: Markets, pipelines, and politics. V. L. Birchfield, & J. S. Duffield (Dü) içinde, Toward a Common European Union Energy Policy (s.41-60). PALGRAVE MACMILLAN. s.48

⁹⁴ Grätz, 2011, 64

⁹⁵ Konoplyanik, A., & Walde, T. (2006). Energy Charter Treaty and its role in international energy. J. Energy Nat. Resources L., 24, 523. s.523

⁹⁶ Grätz, 2011, 65

⁹⁷ Grätz, 2011, 66

⁹⁸ Grätz, 2011, 66

⁹⁹ Grätz, 2011, 67

Anlaşma AT'nin yanı sıra AT üyesi bütün üye devletler tarafından da imzalanmıştır.¹⁰⁰ Anlaşmanın yasal dayanağı olarak ise AT Antlaşmasının birçok maddesine dayanılmıştır.¹⁰¹ Yasal dayanak olarak seçilen maddelerin ortak özelliği ise Konsey'de oybirliği ile alınacak bir karara ihtiyaç duymalarıydı.

Anlaşmanın önemli bir bileşeni yatırımların anlaşma tarafı devletler tarafından göreceği muamelenin düzenlenmesine ayrılmıştır.¹⁰² Anlaşmaya göre, anlaşma tarafı ülkeler, *Anlaşma Taraflarının Yatırımcılarının kendi Alanında Yatırımlar Yapması için istikrarlı, adil, münasip ve şeffaf şartları teşvik ve tesis edecektir. .... Ayrıca, söz konusu Yatırımlar istikrarlı ve devamlı korunmaya ve güvenliğe mazhar olacak ve hiç bir Anlaşma Tarafı, hiç bir şekilde, makul olmayan veya ayırım gözetilen önlemlerle, Yatırımların idaresi, idamesi, faydası, kullanma hakkı veya devredilmesi açısından eşitsizlik yaratacak biçimde davranmayacaktır.*¹⁰³ Esasında bu kurallar AT'de var olan kuralların yeni uluslararası anlaşmaya aktarılmasından ibarettir.¹⁰⁴

Anlaşmada yer alan diğer önemli bir düzenleme ise ulusal muamele (national treatment) ile en ziyade müsaadeye mazhar millet kaydıdır.¹⁰⁵ Buna göre *bir Anlaşma Tarafının, kendi Yatırımcılarına veya diğer bir Anlaşma Tarafının veya herhangi bir üçüncü ülkenin Yatırımcılarına sağladığından (hangisi daha avantajlı ise) daha az düzeyde olmayan uygulama prosedürü*¹⁰⁶ sağlamak zorundadır. Ancak uygulama yatırımlar yapıldıktan sonraki süreç için geçerlidir; yatırım öncesi süreçteki üye devletler arasındaki ayrımcılıklar için ise mevcudun korunması kuralı (*standstill clause*) benimsenmiştir.¹⁰⁷ Esasında anlaşmaların görüşmeleri sırasında yatırım sonrası getirilmiş olan ulusal uygulama ve en fazla kayrılan devlet kaydı

---

¹⁰⁰ Council And Commission Decision of 23 September 1997 on the conclusion, by the European Communities, of the Energy Charter Treaty and the Energy Charter Protocol on energy efficiency and related environmental aspects (98/181 /EC, ECSC, Euratom), giriş bölümü

¹⁰¹ Anlaşmaya dayanak olarak seçilen maddeler: AT Antlaşmasının: Madde 54(2), madde 57(2) son cümle, maddeler 66, 73c(2), 87, 99, 100a, 113, 130s(1), 228(2) ve 228(2)'nin ikinci cümlesi ve 228(3)'ün ikinci altparagrafı ve 235.

¹⁰² d'Amarzit, 1993, s.23

¹⁰³ The International Energy Charter Consolidated Energy Charter Treaty With Related Documents Transparency Document (With Annex W, Modified Into A Positive List Of The Applicable WTO Provisions) Last Updated: 22 February 2016, Energy Charter Treaty madde: 10(1)

¹⁰⁴ d'Amarzit, 1993, s.23

¹⁰⁵ d'Amarzit, 1993, s.23

¹⁰⁶ The International Energy Charter Consolidated Energy Charter Treaty With Related Documents Transparency Document (With Annex W, Modified Into A Positive List Of The Applicable WTO Provisions) Last Updated: 22 February 2016, Energy Charter Treaty madde: 10(3)

¹⁰⁷ d'Amarzit, 1993, s.23

yatırım öncesi süreç için de getirilmeye çalışılmıştır ancak bu konuda başarılı olunamamıştır.¹⁰⁸ Bunun yerine çeşitli hukuken bağlayıcı olmayan düzenlemeler getirilmiştir.¹⁰⁹ Anlaşma kapsamında yatırımcıların kamulaştırma durumlarında maruz kalacağı muamele de düzenlenmiştir. Buna göre kamulaştırmanın şartları olarak kamu menfaatine dönük bir amacın olması, ayrımcı olmayan, tamamen kanuna uygun olan, zamanında, yeterli ve etkin tazminat ödemesi şartları belirlenmiştir.¹¹⁰

Enerjide ticari kurallarda Enerji Şartı Anlaşması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) anlaşmalarını esas almıştır.¹¹¹ Anlaşmaya göre en az biri DTÖ üyesi olmayan Akit Taraflar arasındaki Enerji Malzemeleri ve Ürünleri (kömür, petrol, doğal gaz, elektrik) ile Enerjiyle İlgili Ekipman Ticareti DTÖ Anlaşmasının Enerji Malzemeleri ve Ürünleri ve Enerjiyle İlgili Ekipmanlara ilişkin olarak başvuru ve uygulanan hükümlerine göre yönetilecektir.¹¹² Enerji Şartı Anlaşması sadece mal ticaretini kapsamaktadır, hizmet ticaretini kapsamamaktadır.¹¹³ Anlaşma tarafı devletler ticaret engelleri oluşturmayacaklardır veya enerji ithalatı üzerindeki vergileri artırmayacaklardır. Kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından yürütülen ulusal satın alma (*buy national*) uygulamalarına karşı korumalar sağlanacaktır.¹¹⁴

Anlaşma Topluluğun iç enerji kurallarını uluslararası ticarete de uygulama hedefi bakımından başarılı olarak görülebilir. Ancak Akdeniz'e kıyısı olan ve Topluluğa üye devletlere enerji ihraç eden kuzey Afrika devletlerinin ve Rusya'nın bu anlaşmayı imzalamamış olması anlaşmadan alınması beklenen faydayı bir hayli düşürmüştür. Bu bölümde Enerji Şartı Anlaşması ele alınmıştır. Anlaşma imzalanarak sınır ötesi enerji ticarette yatırımların korunması ve teşviki adına önemli bir gelişme yaşanmıştır. Anlaşmanın bağlayıcı olması anlaşmanın etkililiği için önemliyken aynı zamanda müzakere sürecini zorlaştırmış ve devletler arasında tartışmalara yol açmıştır.

---

¹⁰⁸ Energy Charter Secretariat, (2004), The energy charter treaty and related documents: A legal framework for international energy cooperation, Energy Charter Secretariat, s.23

¹⁰⁹ The International Energy Charter Consolidated Energy Charter Treaty With Related Documents Transparency Document (With Annex W, Modified Into A Positive List Of The Applicable WTO Provisions) Last Updated: 22 February 2016, Energy Charter Treaty madde: 10(2), 10(5)(a), 10(5)(b), 10(6)(b)

¹¹⁰ The International Energy Charter Consolidated Energy Charter Treaty With Related Documents Transparency Document (With Annex W, Modified Into A Positive List Of The Applicable WTO Provisions) Last Updated: 22 February 2016, Energy Charter Treaty madde: 13(1)

¹¹¹ d'Amarzit, 1993, s.23

¹¹² The International Energy Charter Consolidated Energy Charter Treaty With Related Documents Transparency Document (With Annex W, Modified Into A Positive List Of The Applicable WTO Provisions) Last Updated: 22 February 2016, Energy Charter Treaty madde: 29(2)(a)

¹¹³ Energy Charter Secretariat, 2004, s.12

¹¹⁴ d'Amarzit, 1993, s.23

1.4. Değerlendirme

Maastricht ile başlayan bu döneme, ATS Antlaşması ile başlayan ortak pazarı oluşturma hedefi kapsamında, enerji sektöründeki liberalleştirme girişimleri damgasını vurmuştur.¹¹⁵ Bu dönemde Mahkemenin enerji pazarındaki bütünleşme çabalarında rol almak istemediği gözlemlenmiştir. Bu durumun sebepleri olarak enerjinin karmaşık teknik bilgi içermesi ve daha önemlisi liberalleşme davaları sürerken yapılan elektrik ve gaz pazarlarında liberalleştirme direktiflerine zarar vermeme amacı olarak gösterilebilir.¹¹⁶ Bu dönemde dış politikada da oldukça önemli bir gelişme yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla başlayan süreçte oluşan yeni devletlerdeki ve Sovyetler Birliği'nin etkisinden kurtulan doğu Avrupa devletlerindeki kriz ortamının düzelmesi ve aynı zamanda AB'nin enerji tedarikinin karşılanması amacıyla başlatılan iş birliği sürecinde yasal olarak bağlayıcılığı olan ve AB iç enerji pazarı kurallarının uygulanmasını sağlayan bir anlaşma olan Enerji Şartı Anlaşması imzalanmıştır.¹¹⁷

Bu başlık altında Maastricht Antlaşması sonrası yaşanan gelişmeler enerji boyutuyla aktarılmıştır. Bundan sonraki başlıkta Amsterdam ve Nice Antlaşmaları dönemleri ele alınacaktır. Maastricht sonrası başlayan yasama çalışmalarındaki hareketlilik Amsterdam sonrası dönemde katlanarak devam edecektir.

2. Amsterdam Antlaşması Dönemi (Nice Antlaşması Dahil)

Bu başlıkta Amsterdam ve Nice Antlaşmaları dönemleri ele alınacaktır. Bu Antlaşmalar Kurucu Antlaşmalarda enerjiyi ilgilendirebilecek bir değişiklik öngörmemiştir. Bu açıdan ilk alt başlık olan Birincil Hukukta Enerji başlığı kısa tutulmuştur. Ancak bu dönem ikincil düzenlemeler açısından oldukça verimli geçmiştir. İkinci enerji paketi ve üçüncü enerji paketi olarak adlandırılan iki önemli enerji paketi bu dönemde kabul eden Birlik enerji yetkilerini ikincil düzenlemeler yoluyla önemli bir şekilde artırmışlardır. Bu dönemde dış ilişkiler alanında da daha geniş coğrafyalarla iş birliğine gidilmiştir.

---

¹¹⁵ Tehrani, B. S., Attias, D., & De Lavergne, J. G. D. (2013, May). Historical and theoretical approach of European market: How does electricity investment decision evolve with historical context?. In 2013 10th International Conference on the European Energy Market (EEM) (pp. 1-7). IEEE. s.5

¹¹⁶ Talus, 2013, s.275

¹¹⁷ Konoplyanik & Walde, 2006, sf. 524, 525

2.1. Birincil Hukukta Enerji

Bu Başlıkta Amsterdam ve Nice Antlaşmalarına giden süreç ve bu Antlaşmaların kabulü ile Anayasal Antlaşma kısaca genel hatlarıyla incelendikten sonra, antlaşmalarda yer alan enerji ile ilgili gelişmeler ele alınacaktır.

Amsterdam Antlaşması 2 Ekim 1997’de imzalanarak 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe girmiştir. Antlaşma başlangıçta AB’yi Doğu Avrupa devletlerinin katılımı yoluyla genişleme sürecini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Ancak sonrasında bu amaç Nice sonrasına bırakılmıştır. Antlaşmanın en önemli getirisi ise karmaşık olan Kurucu Antlaşma maddelerini yeniden numaralandırmak ve düzenlemek olmuştur.¹¹⁸ Antlaşma ayrıca Avrupa Parlamentosu’nun yasama sürecindeki yetkilerini artırmıştır.¹¹⁹

Nice Antlaşması 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanarak 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Nice Antlaşması, Amsterdam Antlaşması ile gerçekleştirilemeyen ve Doğu Avrupa devletlerinin katılımıyla daha fazla ihtiyaç duyulan kurumsal yapıda değişiklik ihtiyacını gidermek amacıyla hazırlanmıştır.¹²⁰ Bu Antlaşma da daha önceki Kurucu Antlaşmayı değiştiren antlaşmalarda olduğu gibi Parlamentonun yetkilerini artıran değişiklikler içermektedir.¹²¹

Nice Antlaşmasını takiben, Nice Antlaşmasında çözüm getirilemeyen konular için yeni bir kısmi kurucu antlaşma değişikliği için antlaşma yapılması gündeme geldi. Çözülmesi beklenen hususlar arasında Topluluk yetkisinin sınırları ve ulusal parlamentoların Topluluk karar alma mekanizmasındaki rolü bulunmaktaydı.¹²² Sonrasında 14-15 Aralık 2001’de Laeken’de toplanan Avrupa Konseyi (Zirve) ile reform sürecinin seyri Kurucu Antlaşmaları değiştiren yeni bir antlaşmadan, bir Anayasal sürece evrilmiş oldu.¹²³

Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Bir Antlaşma metninin taslağı haziran 2003’te hazır hale getirildi. Taslak 2003/2004 Hükümetler arası Konferansın temelini oluşturdu.¹²⁴ Sonrasında bu

---

¹¹⁸ Craig, P. (2020). Development of the EU. C. Barnard, & S. Peers (Dü) içinde, European Union Law (s.10-39). USA: Oxford University Press. s.24

¹¹⁹ Piris, J.-C. (2010). The Lisbon Treaty: a legal and political analysis. Cambridge University Press. s.9;

Kaczorowska, A. (2016). European Union Law. Ireland : Routledge. s.23

¹²⁰ Kaczorowska, 2016, s: 24; Craig, 2020, sf. 25, 26.; Piris, 2010, s.9

¹²¹ Piris, 2010, s.9

¹²² Craig, 2020, s.26

¹²³ Craig, P. (2004, December). Constitutional Process and Reform in the EU: Nice, Laeken, the Convention and the IGC. European Public Law, 10(4), 653-676. s.653,654

¹²⁴ Kaczorowska, 2016, s.25

taslak 17-18 Haziran 2004'te bir araya gelen Zirve tarafından kabul edildi.¹²⁵ 29 ekim 2004'te de Roma'da üye devletlerin devlet başkanları tarafından imzalandı.¹²⁶ Ancak Hollanda ve Fransa gibi AB'nin kurucu ülkelerinin referandum sonucunda açık ara bir şekilde Anayasal Antlaşmayı reddetmeleri sonucu Antlaşma rafa kaldırıldı.¹²⁷

1993 yılında yürürlüğe giren ABA müzakereleri sırasında, bazı üye devletler Antlaşmanın enerjiye ilişkin bir bölüm içermesini istediler.¹²⁸ Ancak bu istek ABA ile gerçekleştirilemedi. Bunun üzerine üye devletler ABA'ya eklemiş oldukları bir deklarasyonla Kurucu Antlaşmanın 3(t) maddesinde yer alan, aralarında enerjinin de bulunduğu, alanların Antlaşmaya bir madde olarak eklenmesi ile ilgili 1996'ya kadar Komisyon'un, Konsey'e bir rapor sunmasını üzerinde anlaşmışlardır.¹²⁹ Ancak bu dönemde de ABA müzakerelerine hakim olan genel hava devam etmekteydi. Antlaşmaya özel bir enerji maddesinin eklenmesi hususunda Birlik kurumlarının ve üye devletlerin aralarında enerji başlığını Maastricht Antlaşmasından çıkararak görüş ayrılıklarının mevcudiyeti hususunda var olan anlaşmazlık sürüyordu.¹³⁰ Komisyon deklarasyonda öngörülen raporu 3 Nisan 1996'da hazırlamıştır. Hazırlamış olduğu raporda Komisyon öncelikle enerji konusundaki Birlik mevzuatının dağınıklığına dikkat çekmiştir. Komisyon'un sınıflandırmasına göre enerji konusundaki yasa yapma araçları üç Kurucu Antlaşma arasında paylaşılmaktadır:

- AKÇT Antlaşması kapsamında kömür,
- EURATOM Antlaşması kapsamında nükleer enerji,
- AT Antlaşması kapsamında da rekabet, iç pazar, çevre, trans-Avrupa ağları, araştırma başlıkları altında enerji düzenlenmektedir.¹³¹

Komisyon'a göre temel problem işte bu dağınıklığıdır çünkü dağınıklık aynı zamanda tutarsızlığa da neden olmaktadır. Bu dağınıklığa karşı çözüm olarak komisyon iki öneri

¹²⁵ European Council. (2004, July 19). Brussels European Council (17 and 18 June 2004)—Presidency Conclusions. 10679/2/04 REV 2. s.1

¹²⁶ European Union, Treaty Establishing a Constitution for Europe, 16 December 2004, Official Journal of the European Union, C310, 16 December 2004, web sitesi: <https://www.refworld.org/docid/41d162834.html> (erişim tarihi 14.05.2024): s.192.

¹²⁷ Dehousse, R. (2006). The unmaking of a constitution: Lessons from the European referenda. *Constellations*, 13(2), 151-164. s.151

¹²⁸ 1996 Report from the Commission to the Council on civil protection, tourism and energy. SEC (96) 496 final, 3 April 1996. [EU Commission - SEC Document], s.1.

¹²⁹ 1992 O.J. (C191) 1; 31. I.L.M. 253 (1992) (Treaty on European Union) C 191/97.

¹³⁰ Duque, E. Z. (1997). The Legal Basis For Energy Co-operation Between The European Union And Asian Countries. D. G. (XVII) içinde, *Energy In Europe* (Cilt July-28, s.77-82). Brussels. s.77

¹³¹ 1996 Report from the Commission to the Council on civil protection, tourism and energy. SEC (96) 496 final, 3 April 1996. [EU Commission - SEC Document], s.5

sunmuştur. Bunlardan birincisi Antlaşmaların birleştirilmesi yoluyla dağınık yasal düzenlemelerin konsolidasyonudur. Üç anlaşmanın kapsamlı bir şekilde birleştirilmesi farklı yasal temellerin tek bir başlık altında toplanmasını mümkün kılacak ve Topluluğun enerji politikasına tutarlılık kazandıracaktır. Komisyon'un diğer bir önerisi ise Antlaşmaya enerji politikasının amaçlarını özetleyen ve gerekli araç ve süreçleri sağlayan bir enerji bölümü eklemektir. Bu başlık tüm yakıtları kapsayan özel bir enerji başlığı olacak ve Topluluğun önemli ölçüde ithalata bağımlı olduğu bir alanda iç pazarı tamamlamaya, çevreyi korumaya ve arz güvenliğini garanti etmeye yardımcı olacaktır. Hazırlamış olduğu raporun sonuç kısmında Komisyon, Birliğin genişleme hedefini hesaba katarak, genişlemiş bir Topluluk'ta oybirliğinin gerekli olduğu AT Antlaşmasının 235. maddesinin (Amsterdam Antlaşması ile birlikte 308. madde) kullanımının enerji konusundaki yasama sürecinde karar almayı zorlaştıracağını belirtmiştir. Bunun çözümü olarak ise ilgili eylemlerin sürekliliğini ve tutarlılığını sağlamaya yardımcı hükümleri Antlaşmaya eklemek olarak belirtilmiştir. Son olarak Komisyon yetkilerinin genişletilmesini talep etmediğini belirtme ihtiyacı duymuştur. Komisyona göre temel mesele Antlaşmalarda dağınık halde bulunan yasal dayanakların rasyonelleştirilmesi ve tutarlı hale getirilmesidir.¹³² Komisyon'un önerisi enerji konularında Konsey'de nitelikli çoğunluk aramaktadır. Ayrıca enerji güvenliği ve çevre koruma kaygısı da gözönüne alındığında Lizbon ile eklenen enerji maddesinin geçmişinin 1996 yılı öncesine dayandığı söylenebilir. Buradan hareketle Lizbon sonrası yetki tartışmalarında AB'nin yetkilerinin enerji başlığının Kurucu Antlaşmaya eklenmesiyle AB'nin enerjideki azaldığı yönünde yorumları yürütme adına önemlidir.

Komisyon'un bu teklifi öncesi ise Konsey'in verdiği yetki ile hazırlanan ve Westendorp Raporu olarak da bilinen raporda enerji konusu da ele alınmıştır. Üye devletlerin tutumunun ele alındığı raporda üye devletlerin çoğunluğunun enerji konusunda Birliğe verilecek olan bir yetkinin karşısında oldukları belirtilmiştir. Hatta bir üye devlet enerjinin Topluluğun bir faaliyet alanı olduğunu belirten Antlaşmanın 3t maddesinin silinmesini dahi teklif etmiştir.¹³³

Sonuç olarak Amsterdam ve Nice Antlaşmalarında, Kurucu Antlaşmaya herhangi bir enerji başlığı eklenmemesi bir sürpriz olmamıştır. Ancak bu dönemde yer verdiğimiz gelişmeler enerji maddesinin ilk olarak Anayasal Antlaşmada sonrasında ise Lizbon Antlaşmasında yer almasına katkı sağlamaları bakımından önem arz etmektedir. Enerji maddesinin Kurucu

---

¹³² 1996 Report from the Commission to the Council on civil protection, tourism and energy. SEC (96) 496 final, 3 April 1996. [EU Commission - SEC Document], s.6.

¹³³ Report by the Reflection Group: A Strategy for Europe (Brussels, 5 December 1995) paragraf: 141

Antlaşmaya eklenmesi uzun bir süreci kapsamaktadır. Komisyonun bu süreçte enerji maddesini Kurucu Antlaşmaya ekleme çabası enerji başlığının ve enerji maddesinin ABİHA'da yer almasının önemini göstermesi açısından yapılacak olan yorumlarda önem arz etmektedir.

Kurucu Antlaşmadaki gelişmeler bakımında fazla hareketli olmayan bu dönemde ikincil hukukta oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştır. Aşağıda bu dönemde ikincil hukukta gerçekleştirilmiş olan ikinci ve üçüncü enerji paketleri incelenecektir.

2.2. İkincil Hukukta Enerji

Bu dönem ikincil hukukta oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu başlık altında ikinci ve üçüncü enerji paketleri ele alınacaktır. Paketler ele alınırken ilk olarak paketin arka planında yaşanan gelişmelere yer verilen geçiş süreci sonrasında ise paket içeriğine değinilecektir.

2.2.1 İkinci Enerji Paketine Geçiş Süreci

Birinci enerji paketinde yer alan elektrik ve doğal gaz direktifleri Komisyon'a direktiflerin düzenleme yaptığı alanları kapsamayan konularda Konsey'e ve Avrupa Parlamentosu'na rapor sunma görevi vermiştir.¹³⁴ Bu kapsamda ilk olarak Komisyon tarafından elektrik sektöründeki uyumlaştırma gereksinimleri ile ilgili rapor çıkarılmıştır.¹³⁵ Komisyon tarafından hazırlanan bu rapor yenilenebilir enerji ile elektrik üretiminin enerji iç pazarındaki rolü özelinde çevre konusuna odaklanmıştır. Raporun hazırlanma sürecinde Komisyon, yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğin teşviki için hazırlanan veya planlanmış olan düzenlemelerin geniş bir çeşitlilik içerdiği tespitini yaparak bu durumun ticarete sapmalara (trade distortions) ve sınırlamalara (trade limitations) yol açabileceğini öngörmüştür.¹³⁶ Raporda ayrıca Topluluğun koymuş olduğu yenilenebilir kaynaklardan elde edilen enerjinin oranının %12 olarak belirlendiği ve mevcut durumda %6 olan paydanın %12'ye çıkarılmasının önemli bir artış anlamına geldiği ve bu artışın çevresel kaygılarla hidroelektrikten değil, diğer yenilenebilir enerji kaynaklarından gerçekleşeceği ve kısa dönemde maliyetlerin yüksek olması nedeniyle

---

¹³⁴ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity made: 25(1); Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas made: 27(1)

¹³⁵ Report to the Council and the European Parliament on harmonization requirements. Directive 96/92/EC concerning common rules for the internal market in electricity. COM (98) 167 final, 16 March 1998

¹³⁶ Report to the Council and the European Parliament on harmonization requirements. Directive 96/92/EC concerning common rules for the internal market in electricity. COM (98) 167 final, 16 March 1998, s.1.

yenilenebilir enerjiye teşvik programlarının gerekli olduğu belirtilmiştir.¹³⁷ Buradan yola çıkarak Komisyon'un, çevresel kaygıların ekonomik sonuçları üzerinde durarak, bu problemlerin çözümü olarak AB çapındaki düzenlemeleri gösterdiği yorumu yapılabilir. Sonuç olarak Komisyon yenilenebilir enerji kaynaklarının ele alındığı ve ortak kuralları belirleyen bir direktif önerisi sunacağını belirtmiştir.¹³⁸

Komisyon Elektrik İç Pazarı Oluşumundaki son gelişmeleri ele aldığı belgede, çıkarılmış olan elektrik pazarı direktifine rağmen halen daha tam anlamıyla bir pazar bütünleşmesine erişilemediğini belirterek bu amaç için iki konunun yeniden ele alınması gerektiğini bunların ise ayrıştırma ve düzenlenmiş üçüncü taraf katılımı olduğunu belirtmiştir. Ayrıştırma konusunda üye devletlerin elektrik iletim sistemini düzenleyen şirketlerinin üretim ve dağıtımdan maddi olarak tamamen ayrı olmalarını sağlamaları gerektiğini, üçüncü taraf katılımında ise ideal yöntemin önceden yayınlanmış fiyatlara dayalı olarak düzenlenmiş üçüncü taraf katılımı şeklinde olmasının daha adil olduğunu belirtmiştir. Devamında, elektrik pazarının işleyişini kolaylaştırma adına alınması gereken tedbirler arasında ayrımcı olmayan sınır ötesi elektrik iletim fiyatlandırmasını ve etkili tıkanıklık yönetim sistemini göstermiştir. Sonuç olarak ise asıl amacın 15 adet (üye devlet sayısı bu dönemde 15'ti) liberal ama parçalı enerji pazarı oluşturmak yerine objektif, şeffaf ve ayrımcı olmayan tek bir iç pazarın oluşturulması olduğuna vurgu yapılmıştır.¹³⁹ Hatırlanacak olursa Komisyon ilk teklifinde de benzer önerileri getirmişti ancak üye devletler tarafından gerekli seviyede ayrıştırma olmadan ilk enerji pazarı direktifi kabul edilmişti.

Doğal gaz pazarı için de elektrik pazarındaki sorunlar geçerlidir. Komisyon'un enerji iç pazarının bütünleşmesini tamamlama amaçlı olarak hazırladığı 13 Mart 2001 tarihli belgesindeki¹⁴⁰ tespitlerine göre iyi entegre edilmiş bir şebeke, elektrik sektöründe gözlendiği gibi arz güvenliğinin yanı sıra iç gaz pazarının verimli bir şekilde işlemesi için gerekli bir ön koşuldur. AB içinde son on yılda doğal gaz tüketimindeki kayda değer artış ve gaz direktifinin son zamanlarda uygulanmasıyla ortaya çıkan benzersiz durum bu konuya dikkatleri

---

¹³⁷ Report to the Council and the European Parliament on harmonization requirements. Directive 96/92/EC concerning common rules for the internal market in electricity. COM (98) 167 final, 16 March 1998, s.2.

¹³⁸ Ibid, s.11.

¹³⁹ Second report to the Council and the European Parliament on Harmonisation Requirements, Directive 96/92/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity (recent progress with building the internal electricity market). Brussels. 16.5 COM (297). s.4.

¹⁴⁰ Brussels, 13.3.2001 COM(2001) 125 final 2001/0077 (COD) 2001/0078 (COD) Communication From The Commission To The Council And The European Parliament Completing the internal energy market

çekmiştir.¹⁴¹ Ayrıca enerji pazarının liberalleşme çalışmalarının artmasının enerji altyapısında yol açtığı problemlere de değinildiği belgede pazarın açılması nedeniyle artan talep ve sınır ötesi ticaretin elektrik şebekelerinde olduğu gibi gaz şebekelerinde de sıkışıklığa neden olabileceği ihtimalinin varlığı karşısında yeni ara bağlantıların belirlenmesi, uygun tariflendirme ve kapasite tahsis mekanizmalarının oluşturulmasına ilişkin olarak elektrik şebekeleri için öngörülen yaklaşıma benzer bir yaklaşımın mümkün olduğu ölçüde gaz şebekeleri için de benimsenmesi öngörülmüştür.¹⁴² Komisyon koymuş olduğu bu hedeflerle 1992 yılındaki ilk teklifinde ulaşamadığı enerjinin gerçek anlamda Birlik seviyesinde ele alınması hedefini ikinci enerji paketiyle gerçekleştirmek istemiştir.

Komisyon ikinci enerji paketinin yasama sürecinde, ilk enerji paketindeki tepeden inme yasalaşma sürecindeki hatalarından ders alarak sürece geniş bir yelpazedeki çıkar gruplarını dahil ederek sınır ötesi iletim sistemi kurallarının ve teknik ayrıntılarının uyumlaştırılmasını ve ortak bir karara varmayı amaçlamıştır.¹⁴³ Bir başka deyişle bu dönemde enerji sektörünün düzenlenmesinde fikir birliğine dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir.¹⁴⁴ Bu noktada da geniş çaplı katılım içeren Florence ve Madrid forumları öne çıkmaktadır. Bu forumlar sırasıyla 1996 ve 1998'de ilk elektrik ve gaz direktiflerinin kabul edilmesinden kısa bir süre sonra, elektrik ve doğal gaz için rekabetçi iç pazarların kurulmasına ilişkin konuları tartışmak ve deneyim alışverişinde bulunmak için AB düzeyinde tarafsız ve gayri resmi bir çerçeve sunmak üzere kuruldu.¹⁴⁵ Elektrik sektörünü merkeze alan Forum'un açılış toplantısı 5 ve 6 Şubat 1998'de İtalya'nın Floransa kentinde yapıldı ve sonradan bu forum "Floransa Forumu" olarak adlandırıldı. 30 Eylül ve 1 Ekim 1999'da İspanya'nın Madrid kentinde yapılan ve doğal gaz sektörünü merkeze alan Forum ise "Madrid Forumu" olarak adlandırıldı. Birinci enerji paketi kapsamında çıkarılan direktifler genel anlamıyla çerçeveyi ve ilkeleri belirlemekle birlikte teknik ve pratik ayrıntıları üye devletlerin takdirine bırakmıştır. Bu nedenle düzenlenmiş olan bu forumlar teknik konularda ilerleme sağlamak için hükümetler, düzenleyici otoriteler ve endüstri dahil olmak üzere tüm çıkar grupları arasında işbirliğini amaçlamaktaydı. Bu oluşturulmuş olan mekanizma etkin işleyen bir pazarın oluşumu için gerekli tamamlayıcı tedbirleri içermektedir.¹⁴⁶ Komisyon'a göre Florence Forumu'nun en önemli avantajı teknik

---

¹⁴¹ Ibid, s.16.

¹⁴² Ibid, s.17.

¹⁴³ Eikeland, 2011, s.20

¹⁴⁴ Talus, 2013, s.33

¹⁴⁵ Johnston, A. C., & Block, G. (2012). EU energy law. Oxford: Oxford University Press. s.143 paragraf: 5.50

¹⁴⁶ The European Electricity Regulation Forum Florence February 5th and 6th, 1998 s.1.

<https://circabc.europa.eu/ui/group/8901eff0-0c6f-47c0-98a7-6f049061add3/library/842847a1-7dc8-45b5-98b0-e21adfebf76/details>

niteliği haiz olan kararların ve tekliflerin yeni bir direktifin çıkarılmasını beklemeden üye devletlerin düzenleyici otoriteleri tarafından uygulamaya koyulabilmesidir.¹⁴⁷ Oluşturulan bu forumlar Komisyon'un ortak bir enerji pazarı oluşturma hedefinde alınan kararlarının uygulanmasında ve çıkar gruplarının desteğini arkasına alması bakımından önemli birer mekanizma olarak işlev görmüşlerdir.

Komisyon'un enerji sektöründeki bu çalışmaları sürerken Zirve almış olduğu kararlarla Komisyon'a liberalizasyon sürecini ilerletmesi talimatını vermiştir. İlk olarak 23-24 Mart 2000 Lizbon Zirvesinde elektrik ve gaz sektörlerinde tam anlamıyla işlevsel (operational) bir iç pazar oluşturmak ve bu alanlardaki liberalizasyon sürecine hız kazandırma amacıyla Zirve Komisyon'a en yakın sürede bir rapor ve teklif sunma talimatı vermiş ve sonraki bahar Zirvesinde (Stockholm) de bu raporu ve teklifi değerlendireceğini bildirmiştir.¹⁴⁸ Tam bu noktada Komisyon'un düzenlemiş olduğu ve AB'deki enerji aktörlerini topladığı gayri resmi toplanmalardan olan Florence toplantısından çıkan sonuçlar önem kazanmış oldu. Komisyon elektrik pazarı ile ilgili yapacağı teklifi Florance sürecindeki çıktıları baz alarak hazırlayacağını belirtmiştir.¹⁴⁹ Komisyon hazırlamış olduğu belgede Florence sürecinin çıktılarına dayanarak mevcut durumun analizini yapmış ve alınacak önlemleri incelemiştir.¹⁵⁰ Komisyon 23-24 Mart 2001 Stockholm Zirvesine, tek bir yasama teklifi olarak hazırlamış olduğu Elektrik ve Doğal Gazda İç Pazar İçin Ortak Kurallara İlişkin 96/92/EC (Elektrik Direktifi) ve 98/30/EC (Gaz Direktifi) Sayılı Direktiflerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Direktif teklifini¹⁵¹ ve ayrıca Sınır Ötesi Elektrik Alışverişi İçin Şebekeye Erişim Koşulları Hakkında Tüzük teklifini¹⁵² sunmuştur. Teklifi değerlendiren Zirve elektrik ve gaz sektörlerinde pazar liberalizasyonu hedefini onayladığını belirterek Komisyon'a, bir sonraki bahar Zirvesine (Barcelona) elektrik ve gaz sektörlerindeki durumu değerlendiren bir rapor sunması talimatını vermiştir.¹⁵³ Komisyon da bunun üzerine bir karşılaştırma raporu (benchmarking report) hazırlamıştır.¹⁵⁴ Rapora göre direktiflerin uygulanmasında üye devletler arası pazar açılımında görülen seviye

---

¹⁴⁷ Recent progress with building the internal electricity market, 16 May 2000 s.5

¹⁴⁸ European Council, 23 and 24 March 2000, Lisbon, s.17 paragraf 17

¹⁴⁹ Recent progress with building the internal electricity market, 16 May 2000 s.2

¹⁵⁰ Recent progress with building the internal electricity market, 16 May 2000 s.2

¹⁵¹ COM(2001) 125 final, 2001/0077 (COD) Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council amending Directives 96/92/EC and 98/30/EC concerning common rules for the internal markets in electricity and natural gas

¹⁵² COM(2001) 125 final, 2001/0078 (COD) Proposal for a Regulation of The European Parliament And Of The Council on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity

¹⁵³ European Council, Stockholm, 23 - 24 March 2001 s.17. paragraf: 17

¹⁵⁴ European Commission, Directorate-General for Energy and Transport, Implementing the internal energy market : first benchmarking report, Publications Office, 2002

farklılıkları tüketici tercihlerini etkilemiş ve bu durumun sonucu olarak da farklı seviyelerde tedarikçi değiştirme (switching) gözlemlenmiştir. Tam mülkiyet ayrıştırması uygulayan veya ciddi düzenleyici prosedürlere sahip devletlerde rekabetin artması sonucu tedarikçi değiştirme daha yaygınken dikey entegrasyonun hakim olduğu ve etkili düzenleyici prosedürlere sahip olmayan devletlerde rekabetçi bir pazar oluşmamıştır.¹⁵⁵

2.2.2 İkinci Enerji Paketinin Kabulü

26 Haziran 2003'te elektrik ve gaz pazarlarını ilgilendiren iki adet direktif kabul edilmiştir.¹⁵⁶ Bu direktifler kendilerinden önce çıkartılmış olan 96/92/EC elektrik ve 98/30/EC gaz direktiflerini yürürlükten kaldırmışlardır. İlk olarak pazar açılımı 1 Temmuz 2004 itibariyle mesken dışı (non-household), 1 Temmuz 2007 itibariyle ise tüm tüketicilerin tedarikçisini seçme hakkına sahip olacak şekilde düzenlenmiştir.¹⁵⁷ Buna göre 1 Temmuz 2007'den sonra Birlik içindeki tüm müşteriler için tedarikçisini seçme özgürlüğü sağlanmış olacaktır. Bunlar pazarda rekabeti artıran düzenlemelerdir.

İkinci olarak direktif ayrıştırma konusunu ele almıştır. Ayrıştırmada Komisyon'un isteği olan tam mülkiyet ayrıştırması üye devletlerin itirazı üzerine rafa kaldırılmış¹⁵⁸ ve muhasebe ayrıştırmasına ek olarak¹⁵⁹ yasal (legal) ve fonksiyonel (functional) ayrıştırma getirmiştir.¹⁶⁰ Buna göre:

---

¹⁵⁵ European Commission, Directorate-General for Energy and Transport, Implementing the internal energy market : first benchmarking report, Publications Office, 2002, s.36.

¹⁵⁶ Directive 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96-92-EC; Directive 2003-55-EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98-30-EC

¹⁵⁷ Directive 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96-92-EC madde:21(1)(b), 21(1)(c) ; Directive 2003-55-EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98-30-EC madde:23(1)(b), 23(1)(c)

¹⁵⁸ Eikeland, 2011, s.21

¹⁵⁹ 2003 DIRECTIVE 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96-92-EC madde: 19; 2003 DIRECTIVE 2003-55-EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98-30-EC madde: 17

¹⁶⁰ Dralle, T. M. (2018). Ownership unbundling and related measures in the EU energy sector: foundations, the impact of WTO law and investment protection (Cilt 5). Springer. s.22; Talus, K. (2016). Introduction to EU energy law. Oxford University Press. s.4

*İletim (dağıtım) sistemi operatörünün dikey olarak entegre bir teşebbüsün parçası olduğu durumlarda, en azından yasal şekli, organizasyonu ve karar alma mekanizması bakımından iletimle ilgili olmayan diğer faaliyetlerden bağımsız olacaktır.*¹⁶¹

Bu hüküm yalnızca muhasebe ayrıştırması öngören 1996 elektrik ve 1998 doğalgaz direktiflerinden¹⁶² daha ileri bir ayrıştırma getirmiştir ve “.....en azından yasal şekli.....” ibaresiyle yasal ayrıştırma ve “.....organizasyonu ve karar alma mekanizması bakımından....” ifadesi ile de fonksiyonel ayrıştırma kastedilmiştir.¹⁶³ Ancak görüldüğü üzere tam mülkiyet ayrıştırması getirilememiştir.

Üçüncü olarak direktifler üçüncü taraf erişimi (third party access) düzenlemiştir.¹⁶⁴ Buna göre direktifle birlikte 1996 elektrik ve 1998 doğalgaz direktiflerinde kabul edilmiş olan ve tartışmalı olan anlaşmalı erişim modeli¹⁶⁵ bu direktiflerle birlikte kaldırılmışlardır ve daha eşitlikçi bir anlayış benimsenmiştir.

Dördüncü olarak direktifler üye devletler için ulusal bağımsız düzenleyici otoriteler kurma öngörmüştür.¹⁶⁶ İletim ve dağıtım tarifelerini belirleme veya onaylama yetkisine sahip ve şebekeye ayrımcı olmayan erişimin sağlamakla görevli ulusal düzenleyici otoritelerinin rekabet otoritelerinden avantajlı yanı anlaşmazlıklar çıkmadan önce (ex-ante) önlem alabilme yetkilerinin varlığıdır.¹⁶⁷ Ancak birinci enerji paketinde yer alan 1996 elektrik ve 1998 gaz

---

¹⁶¹ 2003 DIRECTIVE 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96-92-EC madde:10(1), 15(1) ; 2003 DIRECTIVE 2003-55-EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98-30-EC madde:9(1), 13(1)

¹⁶² Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity, madde: 14(3); Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas, madde: 13(3)

¹⁶³ Dralle, 2018, s.22, 23

¹⁶⁴ 2003 DIRECTIVE 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96-92-EC madde:20(1); 2003 DIRECTIVE 2003-55-EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98-30-EC madde:18(1)

¹⁶⁵ Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity, madde: 17(1); Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas, madde: 15(1)

¹⁶⁶ 2003 DIRECTIVE 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96-92-EC madde:23(1); 2003 DIRECTIVE 2003-55-EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98-30-EC madde:25(1)

Madde metnine göre:

Bu otoriteler elektrik (gaz) endüstrisinin çıkarlarından tamamen bağımsız olmalıdır. Bu makamlar, bu maddenin uygulanması yoluyla, en azından ayrımcılık yapılmamasını, etkin rekabeti ve piyasanın verimli işleyişini sağlamaktan sorumlu olurlar.

¹⁶⁷ Brussels, 13.3.2001, COM(2001), 125 final 2001/0077, (COD) 2001/0078 (COD), Communication From the Commission to the Council and the European Parliament Completing the Internal Energy Market, s.38.

direktifleri enerji sektörü için bağımsız düzenleyici kuruluşların kurulma zorunluluğunu öngörmemişlerdir.¹⁶⁸

Enerji sektöründe ulusal seviyede düzenleyici kuruluşlar ancak İkinci Enerji Paketinin yürürlüğe girmesiyle zorunlu hale gelebilmiştir. Bağımsız düzenleyici kuruluşların amacı yeni oluşmakta olan enerji iç pazarında eşit şartlarda bir oyun alanının oluşmasını engelleyen ulusal uygulamaları ortadan kaldırmaktır.¹⁶⁹ ABD ve Kanada gibi ülkelerde çok daha eski tarihlerde kurulmuş olan bu kuruluşların Avrupa'da 2003 yılında zorunlu hale getirilmesi AB'nin üye devletlere yönelik enerji konusundaki yumuşak yaklaşımına bir örnek olarak gösterilebilir.¹⁷⁰ Direktiflerin ulusal düzenleyici kuruluşları zorunlu hale getirmesi Komisyon ve ulusal düzenleyici kuruluşlar arasında bir işbirliği ortamını da hazırlamış oldu¹⁷¹ ve 2003 yılında Komisyon'un kararıyla bugünkü Avrupa Birliği Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı'nın (European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators – bundan sonra kısaca ACER)¹⁷² selefi olan Avrupa Elektrik ve Gaz Düzenleyicileri Grubu (European Regulators Group for Electricity and Gas - bundan sonra kısaca ERGEG) kurulmuştur.¹⁷³ ERGEG Komisyon tarafından elektrik ve gaz konusunda kurulmuş olan bağımsız bir danışma organıdır.¹⁷⁴ Grup, üye devletlerin ulusal düzenleyici kurumlarının başkanları veya onların temsilcilerinden oluşmaktadır.¹⁷⁵ ERGEG'i kuran kararda Florence ve Madrid forumlarının sınır ötesi ticarete olan katkılarına vurgu yapılarak enerji iç pazarının tamamlanmasını kolaylaştırmak amacıyla oluşturulmuş olan bu işbirliğinin resmi düzeye çıkartılması gerektiği belirtilmiştir.¹⁷⁶ Üye devletlerin teknik düzenleyici organlarının işbirliği pazarı geliştirmektedir. Komisyon da bunu gördüğü için AB çapında bir organizasyon ile bu işbirliğini daha kurumsal hale getirmiştir.

---

¹⁶⁸ The First Energy Package, Directives 96/92/EC concerning common rules for the internal market in electricity and 98/30/EC on common rules for the internal market in natural gas

¹⁶⁹ Crisan, A., & Kuhn, M. (2017). The energy network: Infrastructure as the hardware of the Energy Union."

(2017). S. S. Andersen, A. Goldthau, & N. Sitter (Dü) içinde, Energy Union: Europe's New Liberal Mercantilism? (s.165-182). s.166; Directive 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96-92-EC madde:23(12); 2003 DIRECTIVE 2003-55-EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98-30-EC madde:25(12)

¹⁷⁰ Heffron, R. J. (2016). Shared Governance: ACER and the Roles of the National Energy and Competition Regulators in the EU. P. D. Cameron, & R. J. Heffron (Dü) içinde, Legal Aspects of EU Energy Regulation: The Consolidation of Energy Law Across Europe (Cilt 2, s.49-65). Oxford University Press. s.52 paragraf: 3.07

¹⁷¹ Heffron, 2016, s.52 paragraf: 3.08

¹⁷² Commission Decision of 16 May 2011 repealing Decision 2003/796/EC [2011] OJ L129/14 (2011/280/EU)

¹⁷³ 2003 COMMISSION DECISION of 11 November 2003 on establishing the European Regulators Group for Electricity and Gas (2003/796/EC)

¹⁷⁴ Ibid, madde: 1(1)

¹⁷⁵ Ibid, madde: 2(1)

¹⁷⁶ Ibid, gerekçe paragraf: 5

Bu direktifler, 2003 yılında Elektrikte Sınır Ötesi Alışveriş İçin Şebekeye Erişim Koşullarına İlişkin Tüzük¹⁷⁷ ve 2005 yılında Doğal Gaz İletim Şebekelerine Erişim Koşullarına İlişkin Tüzük¹⁷⁸ için çıkarılmış olan tüzüklerle takviye edilmiş oldu.¹⁷⁹ 2005 yılında çıkarılmış olan doğal gaz tüzüğünü öne çıkaran nokta ise tüzüğün Madrid Forumu'nun 24-25 Eylül 2003 tarihli toplantısında kabul edilen İkinci İyi Uygulama Kılavuz İlkelerini baz almasıdır.¹⁸⁰ Tüzük bu ilkelerin yasal olarak uygulanabilir hale geçirilmiş halidir.¹⁸¹ Bu *ilkeler şebeke erişimi ve üçüncü taraf erişim hizmetleri, tıkanıklık yönetimi, şeffaflık, dengeleme ve kapasite haklarının ticaretine ilişkin temel ilke ve kuralları* kapsamaktadır.¹⁸²

Florence ve Madrid gibi resmi olmayan forumlar ve ulusal düzenleyici otoriteler arasında kurulmuş olan dayanışma mekanizmaları bu süreçte Komisyon'un yasama çalışmalarına oldukça yardımcı olmuşlardır. Sektörü yakından tanıyan ve aynı zamanda sektörün önemli aktörlerinden olan kurumların, kişilerin genel olarak geniş çıkar gruplarının yasama süreçlerinde aktif olmaları yapılan düzenlemelerin etkili olmalarını sağlamakta ve de yasama hazırlık çalışmalarında verimliliği aktırmaktadır. İkinci enerji paketi hazırlık çalışmalarında birinci enerji paketine nazaran daha tecrübeli olan Komisyon enerji pazarlarında liberalizasyon sürecini hızlandırmıştır.

2.2.3 İkinci Enerji Paketinden Üçüncü Enerji Paketine Geçiş Süreci

İkinci enerji paketinin kabulüne rağmen enerji tüketicilerinin, dikey entegre enerji şirketlerinin şebekeye erişimde ayrımcı tutumuna ve tarifelerin eskiye göre artmasına yönelik şikayetleri devam etmekteydi.¹⁸³ 2005 yılında Komisyon iç pazarın tamamlanması için yeni bir inisiyatif başlattı ve bu doğrultuda sağlıklı bir rekabet ortamına engel durumları ortadan kaldırmak için enerjinin de içinde bulunduğu bazı kilit sektörlerde pazarın sağlıklı bir şekilde işlememesinin nedenlerini tespit amacıyla soruşturma başlatma kararı aldı¹⁸⁴ ve 17 Haziran 2005'te Avrupa

¹⁷⁷ Regulation 1228/2003/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity [2003] OJ L176/1, as amended.

¹⁷⁸ Regulation (EC) No 1775/2005 of the European Parliament and of the Council of 28 September 2005 on conditions for access to the natural gas transmission networks, [2005] OJ L289/1.

¹⁷⁹ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, s.257. paragraf: 4.200

¹⁸⁰ Regulation (EC) No 1775/2005 of the European Parliament and of the Council of 28 September 2005 on conditions for access to the natural gas transmission networks, [2005] OJ L289/1. Recitals Paragraf: 3

¹⁸¹ Ibid, Recitals Paragraf: 2

¹⁸² Ibid, Recitals Paragraf: 3

¹⁸³ Eikeland, 2011, s.21; Vinois, J.-A. (2017). The Road to Energy Union. S. S. Andersen, A. Goldthau, & N. Sitter (Dü) içinde, Energy Union: Europe's New Liberal Mercantilism? (s.27-50), s.28.

¹⁸⁴ Working together for growth and jobs A new start for the Lisbon Strategy Brussels, 2.2.2005 COM(2005) 24 final s.18 paragraf: 3.2.2

enerji pazarlarına yönelik sektör soruşturması başlatıldı.¹⁸⁵ Komisyon'un bu girişimi yanında üye devletler 27 Ekim 2005'te düzenlenmiş olan gayri resmi Zirve'de enerjide ortak politikanın önemine vurgu yapmışlardır. Dönemin Avrupa Konseyi Dönem Başkanlığını üstlenen İngiltere Başbakanı Tony Blair gayri resmi Zirve sonrası enerji üzerine şu açıklamalarda bulunmuştur:

Enerji sektöründeki çalışmaların ileriye götürülmesi konusunda mutabakata varıldı.....Avrupa Komisyonu'na göre¹⁸⁶ önümüzdeki birkaç yıl içinde petrol ve gaz ihtiyacımızın yaklaşık %90'ını Avrupa'dan ithal etmeye başlayacağımız gerçeği göz önüne alındığında, enerji politikasının Avrupa Birliği olarak üzerinde birlikte çalıştığımız bir konu olması önemlidir.¹⁸⁷

Böylelikle Avrupa enerji politikası fikri o zamana kadar bağımsızlığından taviz verme konusunda en çekinceli olan devlet olan İngiltere'nin dönem başkanlığında İngiltere tarafından 27 ekim 2005'te uygulamaya konulmuştur¹⁸⁸ ve üye devletler Hampton Court Gayri Resmi Zirvesinden sonra Komisyon'dan enerjide yapılacak çalışmalara öncülük yapmasını istemiştir.¹⁸⁹ Ayrıca Mart 2006 Zirvesi için Komisyona Avrupa ortak enerji politikası konulu belge (communication) hazırlanması talimatı verilmiştir.¹⁹⁰

Bu dönemde İngiltere'nin bu hamlesinin arkasında Almanya başta olmak üzere bazı üye devletlerin Rusya ile ikili enerji ilişkilerini iyileştirme istikametinde ilerlemesinden kaynaklı siyasi gerilimlerin bir sonucu olarak da görülebilir.¹⁹¹ Ancak üye devletlerin endişelerinin arkasında asıl yatan neden 2004 yılında başlayan Ukrayna siyasetindeki karışıklık ve 2005 yılında Ukrayna ile Rusya arasında siyasi sebeplerden ötürü ortaya çıkan gaz anlaşmazlıkları olmuştur.¹⁹²

---

¹⁸⁵ Preliminary Report on 16 February 2006 the Commission Energy Sector Inquiry Draft Preliminary Report s.3; DG Competition, Report on Energy Sector Inquiry, 10 January 2007, Brussels, 10 January 2007, SEC(2006) 1724 s.6

¹⁸⁶ 2005 European values in the globalised world Contribution of the Commission to the October Meeting of Heads of State and Government Brussels, 03.11.2005 COM(2005) 525 final/2, s.9.

¹⁸⁷ Tony Blair's declaration, Press conference at EU informal summit Hampton Court, 27 October 2005

¹⁸⁸ Ganova, A., & Ayed, N. B. (2007). European Union Energy Supply Policy: Diversified in Unity. Nice: Institut Europeen des Hautes Etudes Internationales. s.46.

¹⁸⁹ 2005 Interim report on the follow up to the informal meeting of Heads of State and Government at Hampton Court Brussels, 7.12.2005 COM(2005) 645 final, s.3.

¹⁹⁰ Hughes, J. (2007). EU relations with Russia: partnership or asymmetric interdependency? (pp. 76-94).

Palgrave Macmillan UK. s.10; Wyciszkievicz, E. (2009). Polish Perspective on the EU's Energy Policy and the Security of External Supply. International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs, 18(01), 15-28. s.16 ; Vinois, 2017, s.28

¹⁹¹ Hughes, 2007, s.10

¹⁹² Guillet, J. (2007). Gazprom as a Predictable Partner. Another Reading of the Russian-Ukrainian and Russian-Belarusian Energy Crises. Russie. Nei. Visions, 18(1), 4-24.

İngiltere'nin ve bazı üye devletlerin bu endişelerini haklı çıkaran gelişme ise 2006 Ocak Rusya – Ukrayna gaz krizi ile geldi. Ocak 2006'da kriz sonucu Rusya'nın gazı kesmesi sonucu Birliğin fosil yakıt bağımlılığının farkına varan üye devletler enerji güvenliklerinin tehlikede olduğunu hissettiler ve AB düzeyinde bir enerji politikası benimsenmesi konusunda bir kamuoyu oluştu.¹⁹³ O zamana kadar başta Almanya olmak üzere Birlik içindeki hakim görüş Rusya'nın, 1970'lerdeki ilk gaz sevkiyatından bu yana her türlü siyasi gerilime rağmen güvenilir bir tedarikçi olduğu yönündeydi.¹⁹⁴ Enerjide güvenilir bir partner olarak görülen Rusya'nın gazı kesmiş olmasıyla ortaya çıkan kriz Birliğin bu ve benzeri bir enerji krizini ne önleyici ne de krize uygun bir şekilde cevap verebileceği bir tedbirden yoksun olduğunu göstermiş oldu.¹⁹⁵

Bu gelişmeler ışığında Hampton Court Gayri Resmi Zirvenin talebi üzerine¹⁹⁶ hazırlanmış olduğu Yeşil Kitapta Komisyon *yeni ve kapsamlı bir Avrupa enerji politikasının temelini oluşturabilecek öneri ve seçenekleri* ortaya koymuştur.¹⁹⁷ Komisyon her üye devletin kendi ulusal tercihlerinde serbest davrandığını ancak küresel karşılıklı bağımlılık hesaba katıldığında enerji sektörünün bir de Avrupa boyutu olduğuna vurgu yaparak bu alanda uyumlu hareketin esas olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁸ Komisyon'a göre Birliğin enerji politikası üç amaç içermelidir:

- Sürdürülebilirlik (sustainability): düşük karbonlu enerji kaynaklarının ve enerji taşıyıcılarının geliştirilmesi, Avrupa'da enerji talebinin azaltılması, iklim değişikliği ile mücadele.
- Rekabet (competitiveness): liberalizasyonunun ekonomiye fayda sağlarken temiz enerji üretimi ve enerji verimliliğine yatırımı teşvik etmesinin sağlanması, yüksek enerji fiyatlarının AB ekonomisi ve vatandaşları üzerindeki etkisinin hafifletilmesi, Avrupa'nın enerji teknolojilerinin en ileri noktasında tutulması.
- Tedarik Güvenliği (security of supply): bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi ve bu doğrultuda, talebin azaltılması, rekabetçi yerli ve yenilenebilir enerjinin daha fazla kullanılmasıyla AB'nin enerji karışımının (energy mix) çeşitlendirilmesi ve ithal enerji kaynaklarının ve tedarik yollarının çeşitlendirilmesi. Artan talebi karşılamak için

---

¹⁹³ Ganova & Ayed, 2007, s. 47

¹⁹⁴ Westphal, K. (2006). Energy policy between multilateral governance and geopolitics: whither Europe?. *Internationale politik und gesellschaft*, 4(4), 44-63. s.45

¹⁹⁵ Wyciszkievicz, 2009, s.19

¹⁹⁶ Hughes, 2007, s.10; Wyciszkievicz, 2009, s.16 ; Vinois, 2017, s.28

¹⁹⁷ Green Paper, A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy Brussels, 8.3.2006 COM(2006) 105 final s.4.

¹⁹⁸ Green Paper, A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy Brussels, 8.3.2006 COM(2006) 105 final s.17.

yatırımları teşvik edecek çerçevenin oluşturulması. AB'nin acil durumlarla başa çıkmak için daha iyi donatılması.¹⁹⁹

Komisyon'un Yeşil Kitap'ta sunmuş olduğu öneriler 23-24 Mart 2006 Brüksel Zirvesinde kabul edilmiştir.²⁰⁰ Aralık 2006'ya gelindiğinde ise Komisyon ikinci enerji paketi kapsamında çıkarılmış olan elektrik ve gaz direktiflerini ulusal yasalarına hukuka uygun şekilde aktarmadıkları gerekçesiyle 25 üye devletten 16'sına yönelik ihlal prosedürü başlatmıştır.²⁰¹

10 Ocak 2007'de ise Komisyon enerji sektöründe başlatmış olduğu soruşturmayı tamamlamıştır²⁰² ve ayrıca Avrupa İçin Enerji Politikası başlıklı,²⁰³ geniş kapsamlı bir enerji politikası paketini kabul etmiştir.²⁰⁴ Bu paket aynı zamanda 18 Kasım 2015'te yayınlanan Enerji Birliğinin Durumunun öncüsü olarak da kabul edilmektedir.²⁰⁵

İlk olarak soruşturma kapsamında Komisyona göre pazar açılımı başlangıçta enerji fiyatlarını düşürmüş ve pazara birçok imkan sağlamıştır²⁰⁶ hatta pazar liberalizasyonunun tam olarak yapıldığı ülkelerde elde edilen olumlu sonuçlar Komisyon'u pazar liberalizasyonu sürecine bir alternatifin olmadığına ikna etmiştir.²⁰⁷ Ancak bu gelişmenin yanında pazar açılımı hedefinin henüz gerçekleşmediği ve enerji iç pazarı liberalizasyonu direktifleri ve tüzüklerine rağmen serbest rekabetin önündeki engellerin halen daha varlığını sürdürdüğüne ve soruşturmanın nedeninin ise bu konuda gelen şikayetler olduğuna dikkat çekmiştir.²⁰⁸ Komisyonun raporda belirttiği enerji pazarının sorunlarından bazıları şunlardır:

- Pazar Yoğunlaşması: enerji toptan (wholesale) pazarı, ulusal kapsamda kalmaya devam etmekte ve serbestleşme öncesi dönemdeki yüksek pazar yoğunlaşması oranını

---

¹⁹⁹ Green Paper, A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy Brussels, 8.3.2006 COM(2006) 105 final s.17,18.

²⁰⁰ Brussels, European Council, 23-24 March 2006, Presidency Conclusions s.4,13-17.

²⁰¹ Press release of 12 December 2006, IP/06/1768

²⁰² Inquiry Pursuant to Article 17 of Regulation (EC) No 1/2003 into the European Gas and Electricity Sectors (Final Report). Brussels. January 10. COM (851) final. SEC (2006) 1724; DG Competition Report on Energy Sector I Inquiry. Brussels. January 10, 2007. SEC (2006) 1724

²⁰³ Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament. An Energy Policy for Europe. Brussels. COM (1) final. SEC (2007) 12

²⁰⁴ Pedersen, K., Behrens, A., & Egenhofer, C. (2008). Energy policy for Europe: identifying the European added-value: CEPS Task Force Report. CEPS, s.9.

²⁰⁵ Vinois, 2017, s.28

²⁰⁶ Inquiry Pursuant to Article 17 of Regulation (EC) No 1/2003 into the European Gas and Electricity Sectors (Final Report). Brussels. January 10. COM (851) final. SEC (2006) 1724 s.2. paragraf: 1

²⁰⁷ Ibid, s.2. paragraf: 3

²⁰⁸ Ibid, s.2. paragraf: 2

korumaktadır. Bu durum da pazar gücünün yerleşik firmalar tarafından kullanılmasına yol açmaktadır.²⁰⁹

- Rekabet Karşıtı Pazar Kapama: dikey birleşik şirketlerin varlığı üçüncü tarafların şebekeye etkin bir şekilde erişimini engellemektedir.²¹⁰ Dikey birleşik şirketler aldıkları kararlarda enerji altyapısı problemini değil kendi arz çıkarlarını maksimize etme eğilimindedirler. Bu durum enerji güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Örneğin rakip enerji santrallerinin şebekeye bağlantısında sorunlar çıkabilmektedir.²¹¹
- Pazar Entegrasyonun Yetersizliği: sınır ötesi ticaretteki mevcut seviyenin düşüklüğü, ulusal pazarlara hakim üreticiler üzerinde rekabet baskısı oluşturmak için yeterli değildir. Yerleşik firmalar diğer ulusal pazarlara nadiren rakip olabilmektedir ve sınır ötesi ithalat gaz boru hatlarındaki ve elektrik ara bağlantılarındaki kapasite sınırlıdır.²¹²
- Şeffaflık Eksikliği (Lack of transparency): sağlıklı bir rekabetin olmazsa olmaz şartı güncel ve doğruluğundan şüphe duyulmayan bilgidir. Ancak gaz ve elektrik sektörlerinde var olan yetersiz şeffaflık eşit şartlarda rekabeti engellemektedir.²¹³
- Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (liquefied natural gas (LNG)): LNG Avrupa'nın doğal gaz tedarikçi tabanını genişletmektedir. Bu nedenle hem tedarik güvenliğini artırmaktadır hem de üst pazarda (upstream market) yani *üretim ve/veya dağıtım zincirinin bir aşama öncesindeki* pazarda²¹⁴ rekabeti artırması açısından önemlidir.

Komisyon yukarıda saydığımız problemler karşısında acil önlem tedbirleri planlamıştır ve bu tedbirleri yasalaştırmak için teklifte bulunacağını da belirtmiştir.²¹⁵ Bu acil önlem tedbirlerini kısaca sayacak olursak:

- (1) şebeke ve tedarik faaliyetlerinin etkin bir şekilde ayrıştırılması,
- (2) mevzuat boşluklarının giderilmesi (özellikle sınır ötesi konular için),
- (3) pazar yoğunlaşmasının ve giriş engellerinin ele alınması ve

---

²⁰⁹ Ibid, s.5. paragraf: 14

²¹⁰ Ibid, s.6. paragraf: 18

²¹¹ Ibid, s.6. paragraf: 10

²¹² Ibid, s.6. paragraf: 21

²¹³ Ibid, s.7. paragraf: 26

²¹⁴ Rekabet Terimleri Sözlüğü, 2019, web sitesi: <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/geneldosya/rk-terimleri-sozlugu-2018-pdf> (erişim tarihi 14.05.2024) s. 155

²¹⁵ Prospects for the internal gas and electricity market Brussels, 10.1.2007 COM(2006) 841 final s.22

(4) pazar işlemlerinde şeffaflığın artırılması.²¹⁶

Paket yukarıda görüldüğü gibi etkin bir enerji pazarı oluşturma çalışmalarının yanında enerji politikası adına somut, niceliksel hedefler koymuştur. Bu hedeflerden biri “20-20-20” hedefi olarak da bilinir. Buna göre AB'nin sera gazı emisyonlarının 2020 yılına kadar %20 oranında azaltılması,²¹⁷ 2020 yılına kadar AB'nin enerji tüketiminin %20 oranının tasarruf edilmesi,²¹⁸ 2020 yılına kadar AB'de yenilenebilir enerjinin payını %20 oranına çıkarılması²¹⁹ hedeflenmektedir. Komisyon'a göre yukarıda yer alan hedeflere ulaşmak için Avrupa'da yeni bir sanayi devrimi gerekmektedir. Bu sanayi devrimi yüksek enerji verimliliği ve düşük CO2 salınımına dayalı olmalıdır. Bu geçiş sürecini hızlandırmak için ise yenilenebilir enerji gibi düşük emisyonlu enerjinin kullanım miktarının büyük bir ölçüde artırılması gerekmektedir. Tüm bunlar gerçekleştirilirken ise rekabet gücünün en üst düzeye çıkarılması ve maliyetlerin azaltılması hedeflenmelidir.²²⁰

8-9 Martta Brüksel'de toplanan Zirve, Komisyon'un bu önerilerine olumlu cevap verdi ve Komisyonu öngörülen temel tedbirler ve bunların etkileri ile ilgili olarak haziran ayı Konsey toplantısına (enerji) kadar ilave açıklamalar yapmaya²²¹ ve enerji mevzuatı için yasama teklifi hazırlamaya davet etmiştir.²²² Ancak Zirve ortak bir enerji politikası belirlemek yerine “Avrupa Enerji Politikasının” ortak zeminini belirledi.²²³ Bu zeminin iki ayağından birincisi Avrupa Enerji Politikasının üç hedefi olarak belirlenen: Sürdürülebilirlik, Rekabet ve Tedarik Güvenliği²²⁴ iken diğeri ise yukarıda açıkladığımız “20-20-20 hedefleridir.”²²⁵ Zirvede varılan ve üye devletlerin enerji karışımlarını ilgilendiren bu anlaşma AB düzeyinde bir enerji politikası geliştirmeye yönelik yapılan ilk anlaşma olarak örnek verilebilir.²²⁶

6-8 Haziran 2007'de Lüksemburg'da toplanan Konsey (enerji) gaz ve elektrik iç pazarına ilişkin ayırıştırma, etkili düzenleme (effective regulation), yeterli altyapı yatırımı ve şebeke

---

²¹⁶ European Commission, Inquiry Pursuant to Article 17 of Regulation (EC) No 1/2003 into the European Gas and Electricity Sectors (Final Report). Brussels. January 10. COM (851) final. SEC (2006) 1724 s.3. paragraf: 5

²¹⁷ Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament. An Energy Policy for Europe, 10.1.2007 COM(2007) 1 final, s.21

²¹⁸ Ibid, s.22

²¹⁹ Ibid, s.14, 22

²²⁰ Ibid, s.5

²²¹ Brussels European Council 8-9 March 2007 s.17 paragraf:1

²²² Brussels European Council 8-9 March 2007 s.17 paragraf:1; s.21 paragraf: 7

²²³ Vinois, 2017, s.29

²²⁴ Brussels European Council 8-9 March 2007 s.11 paragraf:28

²²⁵ Brussels European Council 8-9 March 2007 s.12 paragraf:32; s.20 paragraf: 6; s.21 paragraf: 7

²²⁶ Vinois, 2017, s.29

operatörleri arasında işbirliği gibi temel konularda bir müzakere gerçekleştirdi.²²⁷ Ancak Konsey toplantısının asıl gündem maddesi ayrıştırmaydı. 27 üye devletten 16'sının tam mülkiyet ayrıştırmalarını desteklemesi sonucu tam mülkiyet ayrıştırılmasını destekleyen yeterli çoğunluğun yakalanamaması sonucu Komisyon'un alternatif bir çözüm araması gerektiği belirtildi.²²⁸ Bu durum Fransa ve Almanya'nın bir zaferi olarak yorumlanmış oldu.²²⁹

Taslak metnini 19 Eylül 2007'de Konsey'e sunan Komisyon üye devletlerin yukarıda belirtilen bu tavrına rağmen tam mülkiyet ayrıştırmalarını tamamıyla terk etmedi ve bu ayrıştırma modelini tercih edilen ayrıştırma modeli olarak belirlerken²³⁰ yanına da alternatif olarak bağımsız sistem işletmecisi seçeneğini koydu. Bu seçenek dikey entegre şirketlerin iletim şebekelerinin malvarlığının mülkiyetini ellerinde tutmalarına olanak tanırken, iletim şebekesinin, bir şebeke işletmecisinin tüm işlevlerini yerine getiren bağımsız bir sistem işletmecisi - dikey entegre şirketten tamamen ayrı bir teşebbüs veya kuruluş - tarafından yönetilmesini gerektiren ve tam mülkiyet ayrıştırmaya alternatif bir seçenektir.²³¹ Taslakta yer alan bir diğer tartışmalı düzenleme ise "mütekabiliyet maddesidir."²³² Madde kapsamında Komisyon, üçüncü ülke şirketlerinin, AB ile üçüncü ülke arasında bir anlaşma ile izin verilmedikçe, bir Topluluk iletim sistemi veya iletim sistemi işletmecisi üzerinde kontrol sahibi olamayacaklarına dair bir teklifte bulunmuştur. Bu iznin de şartı olarak yine üçüncü devlet iletim sistemi sahibi veya iletim sistemi operatörünün üçüncü devlet enerji üreticilerinden veya tedarikçilerinden bağımsız olması aranmıştır.²³³ Bu hüküm Rusya pazarının Gazprom için sağladığı avantajları ciddi şekilde etkileyecekti. Bu durumda ya Gazprom artık AB şirketlerinde yatırımlarını durduracaktı ya da yatırımlarını AB kurallarına uygun hale getirecekti.²³⁴ Ancak kabul edilen direktifin içerikleri incelenirken görülecektir ki bu hüküm direktiften çıkarılmıştır.

Komisyon'un teklifinde ayrıca:

---

²²⁷ Press Release 2805th Council meeting Transport, Telecommunications and Energy Luxembourg, 6-8 June 2007 s.9

²²⁸ UK Parliament. EU Energy Council-Volume 461: debated on Tuesday 12 June 2007. 09/04/2023.

<https://hansard.parliament.uk/commons/2007-06-12/debates/07061272000023/EUEnergyCouncil>

²²⁹ EURACTIV. EU states reject breaking up energy firms. web sitesi:

<https://www.euractiv.com/section/energy/news/eu-states-reject-breaking-up-energy-firms/> (erişim tarihi 14.05.2024)

²³⁰ Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council amending Directive 2003/54/EC concerning common rules for the internal market in electricity, COM(2007) 528 final, s.5

²³¹ Ibid, s.6

²³² Ibid, madde 1(5)

²³³ Ibid, s.7

²³⁴ Grätz, J. (2009). Energy relations with Russia and gas market liberalization. International Politics and Society, 3(2009), 66-80.s.77

- Elektrik ve gaz pazarlarının işleyişinden sorumlu olan ulusal düzenleyicilerin pazar düzenleme gücünü ve bunun yanında düzenleyicilerin bağımsızlığını artıracak tedbirler,²³⁵
- Komisyon'un düzenlemiş olduğu Florence ve Madrid formları ve kurmuş olduğu ERGEG mekanizmaları sağlamış oldukları önemli katkıların yanında Avrupa enerji pazarı hedefini gerçekleştirmek adına gerekli olan ortak standartların ve yaklaşımların geliştirilmesini sağlayamamışlardır. Bu amaçla ulusal düzenleyicilerin işbirliği ve karar alması için ve Komisyon'a yasal olarak bağlayıcı olan kodlar (codes) çıkarması amacıyla tavsiyelerde bulunması için bağımsız bir mekanizma olan ACER'in kuruluşu,²³⁶
- Halihazırda var olan iletim sistemi işletmecileri (İSİ) arasındaki gönüllü dayanışma mekanizmaları, ortaya çıkan elektrik kesintileri, şebekeler arası eksik bağlantılar ve ortak standartların belirlenmesindeki zorluklar sonucu sınırlı bir kapasiteye sahip olduklarını göstermişlerdir. Bu nedenden ötürü Avrupa düzeyinde belirlenecek ve Komisyon tarafından atanan bir Avrupa İletim Sistemi İşletmecileri mekanizmasını elektrik ve gaz alanlarında resmi olarak atanması,²³⁷
- Daha şeffaf bir pazar oluşturarak pazara olan güveni, pazarın likiditesini ve pazar katılımcılarının sayısını artıracak olan şeffaflık tedbirleri,²³⁸
- Sınır ötesi elektrik ve gaz alışverişleri sebebiyle yoğun talep zamanlarındaki genel manzaranın değerlendirilmesi Avrupa düzeyinde gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu değerlendirmenin kurulacak olan Avrupa İletim Sistemi İşletmecileri mekanizması tarafından Avrupa düzeyinde yapılması,²³⁹

gibi teklifler de yer almıştır. Bu teklifler AB'nin enerji pazarlarındaki rolünü ve dolayısıyla yetkilerini önemli derecede artıracak olan yetkililerdir. AB enerji pazarlarında liberalleşmeye son halini verirken aynı zamanda 20-20-20 hedefleri ile de ortak bir enerji politikası belirlemenin de başlangıcını bu geçiş döneminde gerçekleştirmiştir.

---

²³⁵ Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council amending Directive 2003/54/EC concerning common rules for the internal market in electricity, COM(2007) 528 final, s.8, 9

²³⁶ Ibid, s.9, 10

²³⁷ Ibid, s.13, 14, 15

²³⁸ Ibid, s.16

²³⁹ Ibid, s.19

2.2.4 Üçüncü Enerji Paketinin Kabulü

9-10 ekim 2008'de Lüksemburg'da toplanan Konsey (enerji), müzakerelerini tamamlayarak üçüncü enerji paketi üzerinde anlaşmaya varmıştır.²⁴⁰ AB bütünleşmesi sürecinde her zaman olduğu gibi bu müzakere sürecinde de çeşitli tavizler verilmiştir.²⁴¹ Verilen tavizlerden en önemli ikisi Birlik üyesi olmayan üçüncü devlet şirketlerinin AB üyesi devletlerdeki iletim şebekesi üzerindeki kontrolü ve ayrıştırmanın biçimi üzerinde olmuştur.²⁴² İlk olarak Komisyon'un teklifinde yer alan mütakabiliyet maddesi²⁴³ yani üçüncü devlet şirketlerinin, AB ile üçüncü devlet arasında bir anlaşma ile izin verilmedikçe, bir Topluluk iletim sistemi veya iletim sistemi işletmecisi üzerinde kontrol sahibi olamayacaklarına ve bu iznin de şart olarak yine üçüncü devlet iletim sistemi sahibi veya iletim sistemi operatörünün üçüncü devlet enerji üreticilerinden veya tedarikçilerinden bağımsız olması aranması²⁴⁴ şartı kaldırılmış bunun yerine bu şirketlere AB teşebbüsleri için geçerli olan ayrıştırma kurallarına uymaları²⁴⁵ ve üye devletin ve Topluluğun enerji arz güvenliğini riske atmama şartı²⁴⁶ getirilmiştir. İkinci olarak ayrıştırmada tam mülkiyet ayrıştırması²⁴⁷ ve bağımsız sistem işletmecisi²⁴⁸ seçeneklerinin yanına²⁴⁹ bağımsız iletim işletmecisi seçeneği eklenmiştir.²⁵⁰ Bu seçenek dikey olarak entegre teşebbüslerin, şebekelerin bağımsız bir iletim şebekesi işletmecisi tarafından işletilmesi ve ek güvenceler verilmesi koşuluyla, iletim şebekelerinin mülkiyetini ellerinde tutmalarını

---

²⁴⁰ Press Release 2895th Council meeting Transport, Telecommunications and Energy Luxembourg, 9 and 10 October 2008 s.17

²⁴¹ Vinois, 2017, s.30

²⁴² Press Release 2895th Council meeting Transport, Telecommunications and Energy Luxembourg, 9 and 10 October 2008 s.18

²⁴³ Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council amending Directive 2003/54/EC concerning common rules for the internal market in electricity, COM(2007) 528 final, Madde 1(5)

²⁴⁴ Ibid, s.7

²⁴⁵ Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC madde: 11(3)(a) ; DIRECTIVE 2009/73/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC madde: 11(3)(a)

²⁴⁶ Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC madde: 11(3)(b) ; DIRECTIVE 2009/73/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC madde: 11(3)(b)

²⁴⁷ Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC madde: 9(1), 9(2) ; DIRECTIVE 2009/73/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC madde: 9(1), 9(2)

²⁴⁸ Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC madde: 9(8)(a), 17 ; DIRECTIVE 2009/73/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC madde: 9(8)(a), 17

²⁴⁹ Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council amending Directive 2003/54/EC concerning common rules for the internal market in electricity, COM(2007) 528 final, s.6

²⁵⁰ Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC madde: 9(8)(b), 17 ; DIRECTIVE 2009/73/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC madde: 9(8)(b), 17

sağlamaktadır.²⁵¹ Bağımsız iletim işletmecisi modeli altında, iletim sistem işletmecisi dikey olarak entegre bir teşebbüsün parçası olarak kalabilir. Ancak, ayrıştırmanın etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için çok sayıda ayrıntılı kural öngörülmüştür.²⁵²

Zirve'nin verdiği talimattan²⁵³ yaklaşık 18 ay sonra elektrik²⁵⁴ ve gazla²⁵⁵ ilgili iki yeni direktif, sınır ötesi elektrik²⁵⁶ ve gaz²⁵⁷ ticaretini kolaylaştırmak amaçlı ortak standartlar oluşturan ve ACER'i kuran²⁵⁸ üç yeni tüzüğü içeren paket 13 Temmuz 2009'da onaylanmıştır.

Üçüncü enerji paketinin çıkartılmasındaki temel amaç, ulusal enerji pazarlarının liberalizasyon seviyelerini artırmak ve hem Avrupa hem de bölgesel düzeyde daha fazla pazar bütünleşmesini sağlamaktır. Bu nedenle direktifler daha etkili ayrıştırma getiren,²⁵⁹ ulusal düzenleyicilere yeni yetkiler veren, elektrik ve gaz şebekelerine erişimi daha adil hale getiren düzenlemeler içerirken, tüzükler ise AB düzeyinde yeni bir enerji otoritesi olan ACER'i kuran, enerji pazarlarının işleyişiyle ilgili konularda daha fazla mevzuat çıkarma yetkisi yaratan AB enerji hukukunda 'şebeke kodları' olarak bilinen yeni bir araç türü getiren²⁶⁰ ve şebeke kodlarının geliştirilmesinden sorumlu gaz ve elektrik için Avrupa İletim Sistemi Operatörleri Ağlarının (ENTSO) kurulması yoluyla TSO'lar arasında daha fazla işbirliği tesis eden düzenlemeleri getirmiştir.²⁶¹

---

²⁵¹ Press Release 2895th Council meeting Transport, Telecommunications and Energy Luxembourg, 9 and 10 October 2008 s.18

²⁵² Brussels, 22 January 2010, Commission Staff Working Paper, Interpretative Note On Directive 2009/72/EC Concerning Common Rules For The Internal Market in Electricity And Directive 2009/73/EC Concerning Common Rules For The Internal Market In Natural Gas, The Unbundling Regime s.14; Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC madde: 17-23 ; Directive 2009/73/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC madde: 17-23

²⁵³ Brussels European Council 8-9 March 2007 s.17 paragraf:1

²⁵⁴ Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC

²⁵⁵ Directive 2009/73/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC

²⁵⁶ Regulation (EC) No 714/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity and repealing Regulation (EC) No 1228/2003

²⁵⁷ Regulation (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the natural gas transmission networks and repealing Regulation (EC) No 1775/2005

²⁵⁸ Regulation (EC) No 713/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 establishing an Agency for the Cooperation of Energy Regulator

²⁵⁹ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, p. s.258 paragraf: 4.202

²⁶⁰ Talus, Introduction to EU energy law, 2016, sf. 5

²⁶¹ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, p. s.258 paragraf: 4.202

Avrupa Komisyonu Eylül 2007’de verdiği ilk teklifte tam mülkiyet ayrıştırması ve bağımsız sistem işletmecisi haricinde üçüncü bir seçenek sunmamış iken²⁶² Konsey 9 Ocak 2009’da aldığı kararla bağımsız iletim işletmecisi modelini direktife eklemiştir.²⁶³ İkinci enerji paketi sürecinde yasal ayrıştırmaya dahi karşı çıkan²⁶⁴ Almanya ve Fransa’nın başını çektiği sekiz üye devlet tarafından eklenen²⁶⁵ bağımsız iletim sistemi modeli kullanılarak, şebekeyi tamamen elden çıkartan tam mülkiyet ayrıştırması ile şebekenin işletilmesini şebekenin sahibi olmayan ayrı bir tüzel kişiliğe devreden bağımsız sistem işletmecisi ayrıştırma modellerinin üye devletlerin şebekelerine yaratabilecekleri dezavantajlı durumlar önlenmek istenmiştir. Bağımsız iletim işletmecisi modelinde şebeke sisteminin işletilmesi şebekenin sahibine bırakılırken yönetimin bağımsızlığına yönelik düzenlemelerde bulunulmuştur.²⁶⁶ Nihayetinde üye devletler Komisyon’un 1992 yılından itibaren tam mülkiyet ayrıştırması teklifine karşı gösterdikleri dirençte başarılı olmuşlardır. AB enerji pazarlarının liberallik düzeyi oldukça fazla artmasına rağmen halen daha tam anlamıyla bir liberal pazar hedefi tutturulamamıştır. Nitekim sonraki çıkan düzenlemeler ayrıştırma ile ilgili konuları ele almayı bırakmışlardır.

Üçüncü enerji paketi ve paketten önce kabul edilen 20-20-20 hedefleri AB enerji politikalarında dönüm noktası olmuştur. Üçüncü enerji paketi ile AB enerji pazarları liberalleşme adına önemli kazanımlar edinmişlerdir. Komisyon’un 1992 yılındaki ilk liberalleştirme direktifi teklifinden beri ısrarla üzerinde durduğu tam mülkiyet ayrıştırması üye devletlerin gösterdiği direnç sonucu gerçekleşmemekle birlikte ayrıştırmada önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Enerji paketleri iç enerji pazarı oluşumu ve üçüncü taraf katılımı adına oldukça önemli hükümler içermektedirler. Bu açıdan bakıldığında üye devletlerin ağırlıklı olarak devlet tekelinde düzenlemiş oldukları enerji sektörü politikalarından taviz vermeye başladıkları gözlenmiştir. Bu dönem ikincil düzenlemeleri AB’nin enerjideki yetkilerini gerçek anlamda arttırmaları bakımından önem arz etmektedir.

---

²⁶² 2007 proposal for a amending Directive 2003-54-EC concerning common rules for the internal market in electricity s.5, 6

²⁶³ 2009 Common position adopted by the Council on 9 January 2009 s.5; Directive 2009/72/EC of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC maddeler: 17-22

²⁶⁴ Eikeland, P. O. (2008). EU internal energy market policy: new dynamics in the Brussels policy game?. s.44

²⁶⁵ Eikeland, 2011, s.24; Guayo, I. d., Kühne, G., & Roggenkamp, M. (2010). Ownership Unbundling and Property Rights in the EU Energy Sector. A. McHarg, B. Barton, A. Bradbrook, & L. Godden (Dü) içinde, Property and the Law in Energy and Natural Resources (s.326–359). Oxford University Press. s.335

²⁶⁶ Guayo, Kühne, & Roggenkamp, 2010, s.335.

Bu başlık altında AB'nin enerjideki yetkilerini kayda değer şekilde artırmış olan ikinci ve üçüncü enerji paketleri ele alınmıştır. Bir sonraki kısımda AB'nin bu dönemde artarak gelişen uluslararası alandaki enerji faaliyetleri ele alınacaktır.

2.3. Dış İlişkiler Boyutuyla Enerji

Bu başlık altında Amsterdam ve Nice Antlaşmaları döneminde enerji alanında artan dış ilişkiler ele alınacaktır. Genel olarak Rusya, Norveç, Avrupa Enerji Topluluğu kapsamında Balkan devletleri, INOGATE kapsamında Hazar ve Kafkas bölgeleri bu dönemdeki dış politikanın temel taşlarını oluşturmaktadır.

Bu dönemde AB enerji politikasına hakim olan “iç enerji pazarının oluşturulmasının enerji bağımlılığı sorununa çözüm olacağı” anlayışının ancak kısıtlı bir çözüm getirdiğinin farkına varılmıştır.²⁶⁷ Bu kapsamda AB devletlerinin enerji ihtiyacı ve transferi açısından kritik öneme sahip olan Rusya ve Akdeniz Devletleri gibi komşu devletlerle ve Orta Doğu devletleri gibi zengin rezerve sahip devletlerle enerji alanında işbirliği hedeflenmiştir.²⁶⁸ Bu yönelimin en önemli sebebi iç enerji pazarının ne kadar iyi işlerse işlesin mevcut durumda ve gelecekte enerjide dışa bağımlılığın keskin artış göstereceği beklentisi olmuştur.²⁶⁹ AB özellikle 2006 Rusya – Ukrayna gaz krizinin ardından Zirvelerde almış olduğu kararlarla hedeflemiş olduğu “Avrupa İçin Enerji Politikasında” dış politikada üye devletler arasındaki koordinasyon ve üçüncü devletlerle enerjideki işbirliği arayışlarını artırdı.²⁷⁰ Çünkü artık bu dönemde Komisyon'a göre Avrupa'nın enerji altyapısının arz kesintisi de dahil olmak üzere siyasi risklere karşı güvenliği, öngörülebilirlik açısından kritik önem taşımaktaydı.²⁷¹ Komisyon üyeleri de 2006 kasım ayında AB enerji dış politikası ve enerji güvenliği temalı bir konferans sonrası verdikleri basın açıklamalarında dış politikada koordinasyonu ve işbirliğini artırmanın ve tek sesli konuşmanın AB üyesi devletlerin menfaatine olacağını söylemişlerdir.²⁷² Ancak bu

²⁶⁷ Eikeland, 2011, s.56; Haghghi, S. S. (2007). Energy security: The external legal relations of the European Union with major oil and gas supplying countries. Bloomsbury Publishing. s.63

²⁶⁸ Youngs, R. (2007). Europe's external energy policy: between geopolitics and the market. CEPS Working Documents 278. S.1 ; Haghghi, 2007, s.63

²⁶⁹ Haghghi, 2007, s.63

²⁷⁰ Tekin, A., & Williams, P. A. (2009). Europe's External Energy Policy and Turkey's Accession Process. CES Working Papers Series 170.

S.1; 2006 BRUSSELS EUROPEAN COUNCIL 23-24 MARCH 2006 PRESIDENCY CONCLUSIONS s.13, 14, 30, 31 ; 2006 BRUSSELS EUROPEAN COUNCIL 15-16 JUNE 2006 PRESIDENCY CONCLUSIONS s.10, 11

²⁷¹ GREEN PAPER A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy Brussels, 8.3.2006 COM(2006) 105 final s.8

²⁷² Press Release ‘Energy Actors Meet to Discuss an External Energy Policy’, 17 November 2006, IP/06/1578

dönemdeki tüm bu gelişmelere rağmen AB’de sağlıklı bir şekilde işleyen ortak bir dış enerji politikası oluşturulamamıştır.²⁷³ Nitekim 2007’de Rusya-Belarus enerji krizi ile Avrupa’ya petrol akışının kesintiye uğraması ve 2009 yılında, ilk krizden üç yıl sonra yeniden ancak bu sefer Avrupa’yı haftalarca etkileyecek olan bir Rusya – Ukrayna krizi bir kez daha Konsey’de enerji güvenliği adına, enerjinin uluslararası boyutunu da etkileyen kararlar alınmasına neden olmuştur. Buna göre Konsey:

- Gaz tedarikinde çeşitlendirme (diversification) ve ara bağlantıların artırılması,²⁷⁴
- Kafkaslar ve Hazar bölgesi, Rusya, Akdeniz bölgesi ile enerji konulu ilişkilerin artırılması,
- Başta Ukrayna ve Moldova olmak üzere Enerji Şartı Anlaşmasına katılımı artırmak²⁷⁵ hedeflerini koymuştur.²⁷⁶

Bu dönemde önceki dönemlere benzer şekilde AB’nin üçüncü devletlerle ilişkisinde hakim olan yaklaşım AB iç pazar ilkeleri temelli olmuştur.²⁷⁷ Amaç iç enerji pazarının kurallarının mümkün olduğu kadar çoğunu AB dışına yaymaktır. Aynı şekilde AB’nin üçüncü ülkelerle imzaladığı yeni enerji anlaşmalarının temel hedefi de AB’nin enerji düzenlemelerini bu devletlere genişletmektir.²⁷⁸ Bu yaklaşımı savunan Komisyon’a göre:

“İyi işleyen dünya pazarları, güvenli ve uygun fiyatlı enerji arzı sağlamanın en iyi yoludur. [iyi işleyen dünya pazarları] Esnek ve duyarlı bir dünya enerji arzı yaratırlar, yatırım kararlarını kolaylaştırırlar, şokları hafifletirler ve hem müşteriler hem de üreticiler için güvenlik sağlarlar.”²⁷⁹

Ancak bu yaklaşım enerji kaynaklarına sahip devletler tarafından beklenildiği şekilde kabul görmedi. ve bir dirençle karşılaştı.²⁸⁰ Enerji politikasının talep, arz, yatırım, üretim, dağıtım, teknolojiye erişim, çevrenin korunması, jeopolitik boyutunu hesaba katmadan yalnızca enerji pazarına odaklanan bu anlayış AB’nin ihtiyacını karşılamaktan uzak kaldı.²⁸¹

---

²⁷³ Haghghi, 2007, s.64

²⁷⁴ 2924th ENERGY Council meeting Brussels, 19 February 2009 s.2

²⁷⁵ 2924th ENERGY Council meeting Brussels, 19 February 2009 s.3

²⁷⁶ 2924th ENERGY Council meeting Brussels, 19 February 2009 s.3

²⁷⁷ Youngs, 2007, s.1

²⁷⁸ Youngs, 2007, s.2

²⁷⁹ AN EXTERNAL POLICY TO SERVE EUROPE’S ENERGY INTERESTS, Paper from Commission/SG/HR for the European Council, S160/06 s.2

²⁸⁰ Youngs, 2007, s.8

²⁸¹ Haghghi, 2007, s.3, 4

Bu dönemde AB'nin gerçekleştirmiş olduğu uluslararası girişimlere ve anlaşmalara aşağıda yer verilecektir.

2.3.1 Rusya İle İlişkiler:

Dünya gaz rezervinin üçte birine sahip olarak dünyanın en önemli enerji üreticilerinden biri olan Rusya bu dönemde Avrupa'nın enerji ihtiyacı açısından en önemli devleti konumundaydı. 20. yüzyılın sonları itibariyle Sovyetler ve Sovyetler'in devamı niteliğinde olan Rusya, Birlik tarafından istikrarlı bir tedarikçi olarak görülmekteydi.²⁸²

2.3.1.1 AB–Rusya Enerji Diyalogu

Bu dönemde AB'nin genel bir enerji politikası olarak arz güvenliğini arttırmak amaçlı tedarikçi ülkelerle stratejik ortaklık görüşmelerinden ilki Rusya ile, enerji tedarikini istikrara kavuşturacak ve yatırımı garanti altına alacak bir siyasi çerçevede ulaşım ağlarını iyileştirmesi ve yeni teknolojiler geliştirmesi için Rusya'ya yardım teklif edilerek başlanmıştır.²⁸³ 30 Ekim 2000'de Paris'te düzenlenen "Rusya-Avrupa Birliği" zirvesi sonunda da açıklanan bir bildiriye AB-Rusya enerji ortaklığının kurulmasına ve bu ortaklığa yönelik düzenlemelerde ilerlemeyi sağlayacak bir enerji diyalogunun kurulmasına karar verilmiştir.²⁸⁴ Rusya'nın altyapısını modernize etmenin ve daha verimli hale getirmenin AB ile Rusya enerji pazarlarının bütünleşmesini hızlandıracağı²⁸⁵ ve bunun sonucunda da Avrupa'nın enerji güvenliğinin artırılacağı düşünülüyordu.²⁸⁶

AB-Rusya Enerji Diyalogu 30 ekim 2000'de AB-Rusya ikili zirvesinde hayata geçirilmiştir.²⁸⁷ Enerji Diyalogu esasında 24 Haziran 1994'te Korfu'da imzalanan ancak 1 Aralık 1997'de yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasının 65. Maddesine dayanmaktadır.²⁸⁸ 3 Ekim 2001'de yapılan AB-Rusya Zirvesinde AB, Rusya'yı "*önemli bir ortak, yakın, güvenilir ve önemli bir enerji kaynağı ve Avrupa Birliği'nin büyüyen bir enerji ürünleri tedarikçisi*

---

²⁸² Commission of the European Communities, "Green paper: Towards a European strategy for the security of energy supply," Technical Report No. COM (2000) 769 (Brussels, 2000). s.44

²⁸³ Ibid, s.51

²⁸⁴ EU/Russia Summit Joint Declaration, EU Press Release, Doc. IP/00/1239 (Paris, 30 Oct. 2000).

²⁸⁵ Haghghi, 2007, s.342

²⁸⁶ Johnson, D., & Turner, C. (2007). Strategy and policy for trans-European networks. Basingstoke: Palgrave Macmillan. S.199

²⁸⁷ EU/Russia Summit Joint Declaration, EU Press Release, Doc. IP/00/1239 (Paris, 30 Oct. 2000).

²⁸⁸ AGREEMENT ON PARTNERSHIP AND COOPERATION establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part made: 65

olarak”²⁸⁹ gördüğünü belirtirken taraflar, Enerji Diyalogunun sadece bir enerji ortaklığı değil “aynı zamanda ... ortak bir ekonomik alan kavramının gerçekleştirilmesine yönelik bir katkı olarak da” görülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.²⁹⁰ Bu açıklama tarafların nihai hedef olarak enerjide pazar bütünleşmesini hedeflediğini göstermektedir.²⁹¹

Bu noktada halihazırda var olan Enerji Şartı Anlaşması dururken Rusya ile neden enerji müzakerelerini ayrı bir şekilde yürüttüğü sorgulanabilir. Buradaki temel problem Rusya’nın Enerji Şartı Anlaşmasını onaylamada gösterdiği dirençtir.²⁹² Rusya’nın korkularından biri Enerji Şartı Anlaşmasının Rusya’yı kendi enerji şebekelerini anlaşmaya taraf olan Orta Asya ülkelerinden gelen daha düşük maliyetli gaza açmaya zorlayacak olmasıdır.²⁹³ Rusya’nın diğer bir korkusu ise Rus zengin doğal kaynaklarının, Rus ekonomik çıkarları hilafına yabancı devletlerin kullanımına açılacağı düşüncesidir. Sonuç olarak Rusya enerjideki hakimiyetini azaltacak olan bir çok taraflı anlaşmaya girmeye istekli değildir.²⁹⁴ Bu durumun farkında olan AB, Rusya'nın Enerji Şartı Anlaşmasını reddetmesinin ardından, Rusya'yı Şartta yer alan pazar ilkelerinden en azından bazılarını uyması için alternatif bir yol olarak ikili diyalog sürecini tercih etmiştir.²⁹⁵

2.3.1.2 AB’nin Rusya’ya Yönelik Ortak Stratejisi

1998 yılına gelindiğinde Rusya derin bir ekonomik krizin içine girdi. AB ise bu ekonomik krize çözüm olacak gerekli tedbirlerden yoksundu. 1 Aralık 1997’de yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması²⁹⁶ çerçevesinde var olan tedbirler ise varolan kriz karşısında kısa sürede etki gösterebilecek nitelikten yoksun idi. Bu durum karşısında Birlik, ABA’nın 13(2) maddesindeki düzenlemesinden yararlanarak Rusya’daki krize cevap verebilecek bir strateji (Avrupa Birliği'nin Rusya'ya İlişkin Ortak Stratejisi) hazırladı ve 4 Haziran 1999’da bu Ortak Strateji kabul edildi.²⁹⁷ Enerji sektörü Ortak Strateji kapsamında faaliyet alanları arasında gösterilmiştir. Buna göre AB Rusya ile enerji verimliliğini arttırmak, Rusya'ya enerji tasarrufu

²⁸⁹ EU-RUSSIA SUMMIT Brussels, 3 October 2001 JOINT STATEMENT

²⁹⁰ EU-RUSSIA SUMMIT Brussels, 3 October 2001 JOINT STATEMENT

²⁹¹ Haghghi, 2007, s.345

²⁹² Haghghi, 2007, s.348

²⁹³ Johnson, D. (2005). EU–Russian energy links: a marriage of convenience?. Government and Opposition, 40(2), 256-277. s.273

²⁹⁴ Haghghi, 2007, s.349

²⁹⁵ Youngs, 2007, s.2

²⁹⁶ AGREEMENT ON PARTNERSHIP AND COOPERATION establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part

²⁹⁷ See Common Strategy of the European Union of 4 June 1999 on Russia, [1999] OJ L/157/1, (1999/414/CFSP); Haghghi, 2007, s.352

konusunda teknik destek sağlamak, Rusya'daki nükleer enerji santrallerinin güvenliğini arttırmak hususunda Rusya ile işbirliği yapacaktır.²⁹⁸ Ayrıca AB, Rusya'nın Enerji Şartı Anlaşması'nı onaylaması konusunda teşviklerini sürdürecektir ve Rusya ile Rusya'nın komşuları arasında Rusya'nın boru hattı sistemine erişim konusunda işbirliğini geliştirecek çok taraflı müzakereleri sürdürecektir.²⁹⁹

AB üyesi devletlerin Rusya'ya karşı iyi niyetli yumuşak politikaları ve Rusya ile ilişkileri geliştirme çabaları Rusya'nın enerjide yapmış olduğu haksız davranışları engellememiştir. 2006 ocakta Ukrayna, 2006 temmuzda Litvanya, 2007 ocakta Belarus, 2007 nisanda Estonya, 2008 temmuzda Çek Cumhuriyeti, 2009 ocakta tekrar Ukrayna çeşitli bahanelerle Rusya tarafından gaz kesintilerine maruz kalmıştır ve Rusya farklı fiyat uygulamalarına gitmiştir.³⁰⁰ Her ne kadar resmi söylemde Rusya'nın bu kesintileri yapmasının sebebi ekonomik veya teknik gerekçeler olsa ve Rusya'nın resmi olarak herhangi bir politik talebi bulunmasa da³⁰¹ Rusya'nın enerjinin dış politikanın önemli bir unsuru olduğuna dair resmi açıklamaları³⁰² ve Rusya'ya boyun eğmeme potansiyeli olan devletlere karşı yapılan kesintilerin zamanlaması³⁰³ göstermektedir ki Rusya enerjiyi politik bir silah olarak hedeflerine ulaşmak için "*kullanmıştır, halen kullanmaktadır ve kullanmaya da devam edecektir.*"³⁰⁴

2.3.2. Norveç İle İlişkiler

Bu dönemde Rusya'dan sonra Avrupa'nın enerji ihtiyacını karşılamada önemli bir aktör olan Norveç³⁰⁵ AB tarafından, AB dışı enerji üreticisi devletler arasında 'siyasi olarak istikrarlı ve güvenli' olarak kabul edilerek farklı bir konuma sahip olmuştur.³⁰⁶ Bu dönemde AB'nin Norveç

---

²⁹⁸ See Common Strategy of the European Union of 4 June 1999 on Russia, [1999] OJ L/157/1, (1999/414/CFSP) Bölüm II, Madde 4(a).

²⁹⁹ Ibid, Bölüm II, Madde 4(c).

³⁰⁰ Jong, J. d. (2008). The Energy Story: A Key Common Interest. Clingendael European Papers, Netherlands Institute of International Relations. s.51-55

³⁰¹ Jong, 2008, sf. 55

³⁰² Kupchinsky, R. (2009). Energy and the Russian National Security Strategy Publication: Volume: 6 Issue: 95. Eurasia Daily Monitor, 6(95). <https://jamestown.org/program/energy-and-the-russian-national-security-strategy/> adresinden alındı

³⁰³ Cornell, S. (2001). The Caucasus under renewed Russian pressure: realities on the ground and geopolitical imperatives. Caspian Brief(10), 1-10.

³⁰⁴ Blank, S. (2011). Russian Energy and Russian Security. Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations, 12(3), 173-188. s.173

³⁰⁵ [Norway \(europa.eu\)](https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#energy-dialogue), https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#energy-dialogue

³⁰⁶ Talus, 2013, s.232

ile enerji ilişkileri iki yasal gelişmeye dayanmaktadır.³⁰⁷ Bunlardan birincisi ve en önemlisi Avrupa Ekonomik Topluluğu iken bir diğeri ise Enerji Diyalogudur.

2.3.2.1. Avrupa Ekonomik Alanı

Bu gelişmelerden ilki Norveç'in 1 Ocak 1994'te Avrupa Ekonomik Alanına taraf olmasıdır.³⁰⁸ Avrupa Ekonomik Alanı, yapılan iki referandum sonucu AB'ye girmeyi reddeden Norveç'in,³⁰⁹ AB üyesi olmadan malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbestliğini içeren Avrupa tek pazarına katılımına olanak sağlamaktadır.³¹⁰ Avrupa Ekonomik Alanı üyeliği ile Norveç, AB'nin enerji alanındaki faaliyetleri için eşit oyun alanı oluşturan³¹¹ enerji mevzuatını da kabul etmiştir.³¹² Norveç yalnızca enerji mevzuatını kabul etmekle kalmamış aynı zamanda Avrupa iç pazar hukukunun enerjii etkileyen diğ er araçları olan rekabet hukuku,³¹³ devlet yardımları³¹⁴ ve kamu alımlarını³¹⁵ ilgilendiren düzenlemelerini de uygulamayı kabul etmiştir. Bunun bir somut örneği olarak Komisyonun Norveçli bir şirketin rekabet hukukuna aykırı bir uygulaması için Norveç'in rekabetten sorumlu otoritesine başvurması gösterilebilir. Bu, Komisyon'un ilk defa olarak EFTA üyesi bir devletin otoritesine AEA anlaşmasına aykırılıktan dolayı başvurmuş olduğu bir olay olmuştur.³¹⁶ 2001 yılında bu kez Komisyon'un kendi yetki alanı içinde, bu durumun başka bir örneği görülmüştür. 1996 yılında başlatmış olduğu soruşturmada Komisyona göre Norveç "... ortak gaz satışına son vermeli ve ortak satış planı

³⁰⁷ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, p. s.202 paragraf: 4.50

³⁰⁸ [The Basic Features of the EEA Agreement | European Free Trade Association \(efta.int\)](https://www.efta.int/eea-relations-eu/qa-about-eea-agreement#1), erişildiği site: <https://www.efta.int/eea-relations-eu/qa-about-eea-agreement#1> (erişim tarihi 14.05.2024)

³⁰⁹ [Outsider Norway should keep close EU ties, government commission says | Reuters](https://www.reuters.com/world/europe/outsider-norway-should-keep-close-eu-ties-government-commission-says-2024-04-11/#:~:text=Norway%20said%20no%20to%20EU,Economic%20Area%20(EEA)%20treaty.) erişildiği site: [https://www.reuters.com/world/europe/outsider-norway-should-keep-close-eu-ties-government-commission-says-2024-04-11/#:~:text=Norway%20said%20no%20to%20EU,Economic%20Area%20\(EEA\)%20treaty.](https://www.reuters.com/world/europe/outsider-norway-should-keep-close-eu-ties-government-commission-says-2024-04-11/#:~:text=Norway%20said%20no%20to%20EU,Economic%20Area%20(EEA)%20treaty.) (erişim tarihi 14.05.2024)

³¹⁰ AGREEMENT ON THE EUROPEAN ECONOMIC AREA (OJ No L 1, 3.1.1994, p. 3; and EFTA States' official gazettes) madde: 1 [The Basic Features of the EEA Agreement | European Free Trade Association \(efta.int\)](https://www.efta.int/eea-relations-eu/qa-about-eea-agreement#1) erişildiği site: <https://www.efta.int/eea-relations-eu/qa-about-eea-agreement#1> (erişim tarihi 14.05.2024)

³¹¹ European Commission, Norway, erişildiği site https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#energy-dialogue (erişim tarihi 14.05.2024)

³¹² AGREEMENT ON THE EUROPEAN ECONOMIC AREA (OJ No L 1, 3.1.1994, p. 3; and EFTA States' official gazettes) madde: 24; EEA AGREEMENT - ANNEX IV - ENERGY List provided for in Article 24; EEA AGREEMENT – PROTOCOL 1 – ON HORIZONTAL ADAPTATIONS

³¹³ AGREEMENT ON THE EUROPEAN ECONOMIC AREA (OJ No L 1, 3.1.1994, p. 3; and EFTA States' official gazettes) madde: 53-60

³¹⁴ AGREEMENT ON THE EUROPEAN ECONOMIC AREA (OJ No L 1, 3.1.1994, p. 3; and EFTA States' official gazettes) madde: 61-64

³¹⁵ AGREEMENT ON THE EUROPEAN ECONOMIC AREA (OJ No L 1, 3.1.1994, p. 3; and EFTA States' official gazettes) madde: 65(1); EEA AGREEMENT - ANNEX XVI –PROCUREMENT List provided for in Article 65 (1)

³¹⁶ Report from the Commission - Part One - XXXIInd Report on Competition Policy 2002 /* SEC/2003/0467 final / Paragraf: 272

kapsamında üçüncü taraflarla yapılan sözleşmelerde yer alan kısıtlayıcı etkileri ortadan kaldırmalıdır.”³¹⁷ Komisyon bu durumun gerekçesini ise şöyle açıklamaktadır: “Avrupa gaz pazarı aşamalı olarak serbestleştirilirken, üreticilerin gazlarını bireysel olarak satmaları büyük önem taşımaktadır, böylece tedarikçilerini seçebilen müşteriler gerçek seçim hakkından ve rekabetçi fiyatlardan faydalanabilirler.”³¹⁸ Soruşturma sonrasında Komisyon ile Norveç, Norveçli gaz üreticileri tarafından gazın Avrupa'ya tek tek satılması hususunda uzlaşmaya varmışlardır.³¹⁹ Bu dava, Norveç’in Avrupa enerji pazarına ve enerji tedarik güvenliğine katkısı açısından önem arz etmektedir. Norveç’in sahip olduğu petrol ve doğalgazın Avrupa iç enerji pazarı kurallarına tabi olarak iç enerji pazarına dahil edilmesi, Birlik üyesi devletlerin pazar kuralları çerçevesinde bu kaynaklardan yararlanmasını sağlamıştır.³²⁰

Norveç ile AB arasındaki enerji ilişkisi Komisyon’a vermiş olduğu yetkiler itibariyle önemlidir. Norveç ile AB arasındaki ilişki salt bir uluslararası anlaşma ile kurulan ilişkinin ötesine geçerek AB enerji mevzuatının yanı sıra AB rekabet kurallarının da Norveç tarafından uygulanmasını öngörmektedir.³²¹ Bunun yanında EFTA devletleri Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması maddelerinin yorumlanmasında anlaşmanın yapıldığı tarihe kadar olan Mahkeme içtihadının aynen uygulanacağını kabul etmiştir³²² ve günümüzde de Mahkemenin anlaşmanın imzalanmasından sonraki içtihatlarıyla bağlı olmamalarına rağmen anlaşma kurallarının uygulanmasında Mahkemenin yorumlarının AB üyesi olmayan EFTA devletleri tarafından dikkate alınmaktadır.³²³

2.3.2.2 Enerji Diyalogu

İkinci yasal gelişme ise AB ile Norveç arasında imzalanan ikili Enerji Diyalogudur.³²⁴ 2002 yılında faaliyete geçen Enerji Diyalogunun amacı küresel ölçekte enerji arzı ve talebi, Norveç

³¹⁷ case COMP/36.072-GFU-Norwegian Gas Negotiation Committee; Commission Press Release, ‘Commission objects to GFU joint gas sales in Norway’ (IP/01/830), Brussels, 13 June 2001

³¹⁸ case COMP/36.072-GFU-Norwegian Gas Negotiation Committee; Commission Press Release, ‘Commission objects to GFU joint gas sales in Norway’ (IP/01/830), Brussels, 13 June 2001

³¹⁹ case COMP/36.072-GFU-Norwegian Gas Negotiation Committee; Commission Press Release, ‘Commission successfully settles GFU Case with Norwegian gas producers’ (IP/02/1084), 17 July 2002.

³²⁰ Haghghi, 2008, s.110

³²¹ [Norway set for ‘unprecedented’ challenge over gas ruling – POLITICO](https://www.politico.eu/article/norway-set-for-unprecedented-challenge-over-gas-ruling/), erişildiği site: <https://www.politico.eu/article/norway-set-for-unprecedented-challenge-over-gas-ruling/> (erişim tarihi 14.05.2024)

³²² Art. 6 EEA Agreement

³²³ Fredriksen, H. H. (2015). The EEA and the case law of the CJEU: Incorporation without participation?. In *The European Union's Non-Members* (pp. 102-117). Routledge. s.116-117 sonuç bölümü

³²⁴ European Commission, press statement, IP/05/856 of 6 July 2005; [Norway \(europa.eu\)](https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#energy-dialogue), erişildiği site: https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#energy-dialogue (erişim tarihi 14.05.2024)

ve AB'deki politika gelişmeleri, AB enerji dzenlemelerinin Norveç'te uygulanması, teknolojik işbirliği ve karbon yakalama ve depolama gibi enerji ile ilgili çeşitli konularda Norveç ile işbirliğini teşvik etmektir. Enerji diyalogu kapsamında Enerjiden sorumlu Avrupa Komisyonu Üyesi ile Norveç Petrol ve Enerji Bakanı dzenli olarak toplantı dzenlemektedir.³²⁵

2.3.3. Avrupa – Akdeniz Ortaklığı

Akdeniz devletleri AB'nin enerji politikasında önemli bir yer oynamaktadırlar. Bu durumun nedenleri olarak bu devletlerin coğrafi yakınlığı ve sahip oldukları enerji rezerv miktarı gösterilebilir.³²⁶ AB-Akdeniz enerji ilişkilerinde iki mekanizma ön plana çıkmaktadır. Bunlar: Barcelona Deklarasyonu ve Avrupa-Akdeniz Enerji Forumudur.

2.3.3.1. Barcelona Deklarasyonu

AB ile Akdeniz Devletleri -Cezayir, Mısır, Tunus, Suriye, Fas, Malta, Lübnan, İsrail, Ürdün, Filistin Yönetimi, Kıbrıs ve Türkiye- arasında 27-28 Kasım 1995'te imzalanan Barcelona Deklarasyonu, AB'nin Akdeniz Devletleri ile olan ilişkisinde önemli bir yere sahiptir. Deklarasyonun somut hedeflerinden biri 2010 yılı hedefli bir serbest ticaret alanı kurmaktır. Kurulacak olan bu alanda ticaretin geliştirilmesi amacıyla malların ticaretinin öndeki tarife ve tarife dışı engeller aşamalı olarak kaldırılmalıdır. Deklarasyon kapsamında hedeflenen serbest ticaret bölgesi enerjiyi de kapsamı altına almıştır. Buna göre deklarasyona taraf devletler enerji sektörü ile ilgili olarak *enerji şirketlerinin yatırımları ve faaliyetleri için uygun çerçeve koşullarını oluşturmaya, bu şirketlerin enerji ağlarını genişletmelerini ve bağlantıları teşvik etmelerini sağlayacak koşulları yaratmak için işbirliği yapacaklardır.*³²⁷

Bu deklarasyonda yaklaşık 6 ay sonra 21 Mayıs 1996'da Brüksel'de AB-Akdeniz Devletleri sanayi bakanları konferansı toplanmıştır ve toplantıda Akdeniz devletleri bakımından *sanayinin rekabet gücüne katkı olarak; ulaşım, enerji, telekomünikasyon ve su kaynakları alanlarında uygun altyapılara ve mali sistemde yeterli büyümeye duyulan ihtiyaç vurgulanarak*³²⁸ sanayide

³²⁵ European Commission, *Norway*, erişildiği site: https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#energy-dialogue (erişim tarihi 14.05.2024)

³²⁶ European Commission, Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament of 7 March 2001, 'Enhancing Euro-Mediterranean Cooperation on Transport and Energy', COM (2001) 126 Final

³²⁷ European Council, 15 and 16 December 1995 Presidency Conclusions, Annex 11: Mediterranean Barcelona Declaration Adopted At The Euro-Mediterranean Conference (27 and 28 November 1995)

³²⁸ European Commission, 21 May 1996 Euro-Mediterranean Conference of Ministers for Industry - Brussels, 20 And 21 May 1996 - Brussels Declaration on Industrial Cooperation Adopted by the Participants at the Conference

rekabetin şartı olarak ihtiyaç duyulan altyapılardan birinin de elektrik ve gaz altyapısını da kapsayan enerji altyapısı olduğu belirtilmiştir. 7-9 Haziran 1996'da ilk defa AB-Akdeniz Devletleri enerji bakanları konferansı gerçekleştirilmiştir. Enerjinin Avrupa-Akdeniz ortaklığının hedeflerine ulaşılmasında hayati bir rol oynadığı belirtilen bu konferansta AB ile Akdeniz devletleri arasında, diyalogun sürekliliğinin sağlanması ve bölgesel çıkarılara yönelik projeleri teşvik amaçlı olarak, konunun uzmanlarını da bünyesinde barındıran ve esnek bir çerçeveye sahip olan bir Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu kurulmuştur.³²⁹ Konferansta ayrıca işbirliğini destekleyecek çeşitli hedefler belirlenmiştir:

- Enerji Şartı Anlaşmasının, yatırımları ve ticareti teşvik edebilecek ve ortaklıkta verimli ve şeffaf ilişkiler için koşullar yaratabilecek bir referans aracı olarak düşünülmesi.
- Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerinde enerji sektörüne uygulanan yasal ve sözleşmesel kuralların uyumlaştırılması.
- Uluslararası yatırımları teşvik etmenin etkili yollarını belirleme.³³⁰

2.3.3.2. Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu

Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde AB-Akdeniz işbirliği projesinin başlangıçta tahmin edildiği kadar başarılı olmadığı anlaşılmıştır.³³¹ Bu durum enerjiye de yansımıştır ve Trieste konferansında kabul edilen yukarıdaki hedefler herhangi bir somut kazanım getirmemiştir.³³² Bu durumun nedenleri ise 6 Ekim 2000'de Komisyon'un, 1995 Barcelona Deklarasyonu ile başlayan süreci değerlendirmiş olduğu "Barcelona Sürecinin Yeniden Canlandırılması" isimli belgede şu şekilde belirtilmiştir:

- *Ortaklık Anlaşmalarının müzakere ve onay süreci beklenenden daha yavaş ilerlemiştir.*
- *Bazı Akdeniz devletleri ekonomik geçiş sürecini hızlandırma ve ortaklık anlaşmalarında yer alan yükümlülükleri yerine getirmek için gerekli reformları yapma konusunda isteksiz davranmıştır. Reformlar iç destekten yoksun kalmışlardır.*

³²⁹ Conclusions for a Euro-Mediterranean partnership on energy adopted at the Trieste Conference, 7 to 9 June 1996

³³⁰ Conclusions for a Euro-Mediterranean partnership on energy adopted at the Trieste Conference, 7 to 9 June 1996

³³¹ Kagiannas, A. G., Askounis, D. T., Anagnostopoulos, K., & Psarras, J. (2003). Energy policy assessment of the Euro-Mediterranean cooperation. Energy Conversion and Management, 44(16), 2665-2686. s.2682

³³² Haghghi, 2007, s.364

- *Kuralların çeşitliliği, menşe kümülasyonunun olmaması, yetersiz fiziki ve idari altyapı ve iş yapmak için şeffaf bir yasal ve ekonomik çerçevenin olmaması yatırımların yetersizliğine yol açmıştır.*³³³

Mayıs 2000’de Granada’da toplanan enerji forumu AB-Akdeniz devletleri enerji dayanışmasına yeni bir ivme kazandırmıştır. AB’deki ilk enerji liberalizasyon direktiflerinin³³⁴ ardından yapılan bu forumda³³⁵ Akdeniz devletleri adına radikal olarak nitelendirilebilecek kararlar alınmıştır. Bu kararlardan bazıları şunlardır:

- *Yasal ve düzenleyici çerçevenin reformu ve Akdeniz devletlerinin enerji endüstrisinin yeniden yapılandırılması.*
- *AB ve Akdeniz devletlerinin enerji politikalarının yakınlaştırılması.*
- *Akdeniz enerji pazarlarının entegrasyonu ve ara bağlantıların geliştirilmesi.*
- *Akdeniz Ortaklarının sürdürülebilir kalkınması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı.*³³⁶

Buna göre hedef yalnızca Akdeniz devletlerinin enerjide yasal ve kurumsal olarak dönüşmesi değil aynı zamanda bu devletler ile AB’nin enerji politikalarının birleşmesi ve nihai olarak bu devletlerin enerji pazarlarının da birleştirilmesidir.³³⁷

2000’e kadar olan bu dönem incelendiğinde işbirliğinin oluşturulması ve artırılmasına yönelik bir niyetin olduğu muhakkaktır ancak bu işbirliğindeki ilerleme oldukça zayıf kalmıştır.³³⁸ 2003 yılından itibaren ortaklığın yönetimi önemli bir değişim göstermiştir³³⁹ ve forum'un üçüncü toplantısı sırasında (Granada, 2000) başlatılmış ve ilk olarak 4-5 Temmuz 2002 tarihlerinde Brüksel’de toplanmış olan biri enerji politikası, biri ara bağlantılar ve diğeri de ekonomik analiz için olmak üzere üç geçici (ad hoc) grup³⁴⁰ vasıtasıyla 2003 yılı başlarında açık ve rekabetçi bir

³³³ REINVIGORATING THE BARCELONA PROCESS Brussels, 6.9.2000 COM(2000) 497 final s.3, 4

³³⁴ December 1996 of the EU Directive on the internal market in electricity (96/92/EC) and in June 1998 by the Directive on the internal market in gas (98/30/EC)

³³⁵ Conclusions of the Third Meeting of the Euro-Mediterranean Energy Forum’, Granada, May 18–19, 2000

³³⁶ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Enhancing Euro-Mediterranean Cooperation on Transport and Energy, COM (2001) 126 Final

³³⁷ Haghghi, 2007, s.364, 365

³³⁸ Haghghi, 2007, s.365

³³⁹ Haghghi, 2007, s.365

³⁴⁰ Kagiannas, Askounis, Anagnostopoulos, & Psarras, 2003, s.2666

elektrik ve gaz pazarının oluşturulması tartışılmış ve AB iç pazarına aşamalı olarak entegre edilmesi amacıyla bölgesel bir elektrik ve gaz pazarının teşvik edilmesi ilkesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Brüksel'de 2 Nisan 2003 tarihinde düzenlenen dördüncü AB-Akdeniz devletleri Enerji Forumu da bu hedefi kabul etmiştir.³⁴¹

Mayıs 2003'te Atina'da ve Aralık 2003'te Roma'da düzenlenen Avrupa-Akdeniz Enerji Bakanları Konferansları, enerji güvenliği ve bölgesel işbirliği için gerekli zemin belirlenmiştir. Bu zemine göre, Mağrip, Maşrik ve İsrail-Filistin arasında enerji pazarlarını birleştirmek ve entegre etmek için çalışılacaktır.³⁴² Bu konferanslarda bir başka önemli gelişme olarak,³⁴³ 2003-2006 yılları için Roma Avrupa-Akdeniz Enerji Platformu kurulmuştur. Platformun amacı AB-Akdeniz devletleri arasında enerji işbirliğinin uygulanmasını kolaylaştırmak ve uygulamaları izlemek, işbirliği sürecine destek sağlamak ve ortak çıkarlara yönelik faaliyetleri belirlemektir.³⁴⁴

Eylül 2006'da Brüksel'de toplanan Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu, Avrupa-Akdeniz Enerji Ortaklığı'nın almış olduğu kararlarla ivme kazandırılarak yeniden başlatılmıştır.³⁴⁵ Forumda enerji işbirliğinin yakın gelecekteki öncelikleri şu şekilde belirlenmiştir: enerji pazarlarının entegrasyonunun devam ettirilmesi, ortak çıkarlara yönelik enerji projelerinin teşvik edilmesi ve sürdürülebilir enerji kalkınması.³⁴⁶ Ayrıca forumda enerji işbirliğindeki ilerleme gözden geçirilmiştir ve 2007-2010 ve sonrası için bir Avrupa-Akdeniz enerji stratejisi geliştirilmiştir.³⁴⁷ Forum, bu dönem için şu tavsiyeleri kabul etmiştir:

---

³⁴¹ ON THE DEVELOPMENT OF ENERGY POLICY FOR THE ENLARGED EUROPEAN UNION, ITS NEIGHBOURS AND PARTNER COUNTRIES Brussels, 26.5.2003 COM(2003) 262 final/2 s.17

³⁴² 2007 European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI). Regional strategy paper 2007-2013 and regional indicative programme 2007-2010 for the Euro-Mediterranean Partnership. [EU Commission - Working Document] s.29

³⁴³ Zajaç, J. (2014). European Union Policy in the Mediterranean: An International Roles Theory Approach. Warsaw: Faculty of Journalism and Political Science, University of Warsaw. s.112

³⁴⁴ Haghghi, 2007, s.367

³⁴⁵ Carafa, L. (2011). The Mediterranean Solar Plan through the prism of external governance. European Institute of the Mediterranean. s.19

³⁴⁶ 2007 European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI). Regional strategy paper 2007-2013 and regional indicative programme 2007-2010 for the Euro-Mediterranean Partnership. [EU Commission - Working Document] s.29

³⁴⁷ Brussels, 25.10.2006 COM(2006) 620 final COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT on the preparation of the Tampere Euro-Mediterranean Foreign Affairs Ministers Conference (27-28 November 2006) The Euro-Mediterranean Partnership: Time to deliver s.4

-Mağripteki alt-bölgesel elektrik girişiminin doğal gazı da kapsayacak şekilde genişletilmesi olasılığının incelenmesi ve Maşrekteki alt-bölgesel gaz girişiminin, koşullar elverdiği takdirde, elektriği de kapsayacak şekilde genişletilmesi;

-Avrupa-Akdeniz ve Sahra-altı bölgelerindeki enerji pazarlarının bütünleştirilmesi; ve

-gerekli enerji altyapı projelerinin tamamlanması.³⁴⁸

27-28 Kasım 2006'da yapılan Avrupa-Akdeniz dışişleri bakanları konferansında, Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu'nun sonuçları ve Forum tarafından 2007-2010 Avrupa-Akdeniz Enerji Ortaklığı için kabul edilen öncelikleri ve 2007 yılında bir sonraki Avrupa-Akdeniz Enerji Bakanları Konferansının düzenlenmesi yönündeki tavsiyesi olumlu karşılanmıştır.³⁴⁹

Aralık 2007 Limasol'de toplanan Avrupa-Akdeniz Enerji Bakanları Konferansı, bölgesel düzeyde enerji işbirliği için bir dönüm noktası sayılabilir.³⁵⁰ Konferansta Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu çerçevesinde Ocak 2007'de kurulan Uzmanlar Grubu tarafından yapılan ve Avrupa-Akdeniz enerji pazarlarının entegrasyonunu arttırmak ve güvenlik ve sürdürülebilirliğini geliştirmek için gerekli olan öneriler³⁵¹ ele alınmıştır³⁵² ve Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu ve Enerji Uzmanları Grubu tarafından yürütülen çalışmalara dayanan 2008-2013 Öncelikli Eylem Planını onaylamıştır.³⁵³ Uzmanlar Grubunun önerdiği eylem planı AB'nin bu dönemde kabul ettiği üçüncü enerji paketi ve 20-20-20 hedeflerine uyum içinde hazırlanmıştır. Eylem planının içeriği Akdeniz devletleri bakımından bir devrim niteliğindedir. Örneğin eylem planının bir maddesi şu şekildedir:

---

³⁴⁸ Brussels, 25.10.2006 COM(2006) 620 final COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT on the preparation of the Tampere Euro-Mediterranean Foreign Affairs Ministers Conference (27-28 November 2006) The Euro-Mediterranean Partnership: Time to deliver s.8

³⁴⁹ Brussels, 30 November 2006 15921/1/06 REV 1 (Presse 344) 8th Euro-Mediterranean Conference of Ministers of Foreign Affairs (Tampere, 27-28 November 2006) "Tampere Conclusions" s.7

³⁵⁰ Carafa, 2011, s.19

³⁵¹ 2007 European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI). Regional strategy paper 2007-2013 and regional indicative programme 2007-2010 for the Euro-Mediterranean Partnership. [EU Commission - Working Document] s.29-32

³⁵² Limassol, 17 December 2007 16709/07 (Presse 300) MINISTERIAL DECLARATION ON THE EURO-MEDITERRANEAN ENERGY PARTNERSHIP Adopted together with its annexes by Ministers at the conference in Limassol, Cyprus on 17 December 2007 s.2

³⁵³ Limassol, 17 December 2007 16709/07 (Presse 300) MINISTERIAL DECLARATION ON THE EURO-MEDITERRANEAN ENERGY PARTNERSHIP Adopted together with its annexes by Ministers at the conference in Limassol, Cyprus on 17 December 2007 s.5, 9

*-Ulusal düzeyde bağımsız enerji düzenleyici kurumların kurulmasını ve geliştirilmesini hazırlamak ve Akdeniz Ortak Ülkelerindeki enerji düzenleyicilerine ve pazar açılımından sorumlu kuruluşlara yönetim, teknik ve ticari deneyim sağlamak;*³⁵⁴

Madde Akdeniz Ortak Ülkeleri için oldukça yenilikçidir. Ancak AB'nin bu politikası Ortak Devletlerin içinde buldukları devlet monopolü sistemini bir anda reddetmesi anlamına gelmektedir ki bu da hiç gerçekçi değildir. AB monopol, devlet tekeli sistemini kendi iç pazarında dahi tam anlamıyla kaldıramadığı bir ortamda bunu yapmalarını Ortak Devletlerden talep etmesi AB'nin kredisini bu devletler nazarında zayıflatmıştır.

Akdeniz Devletlerinin AB için önemini belirtmek adına enerjiden sorumlu Komisyon üyesi Andris Piebalgs: *2013 yılına kadar Kuzey Afrika'nın Avrupa için Rusya kadar önemli olması gerektiğini belirtmiştir.*³⁵⁵ Yukarıdaki belirttiğimiz gelişmeler ve Komisyon'un enerjiden sorumlu üyesinin bu sözlerine rağmen doğal gaz bakımından Cezayir'e bağımlı olan İspanya AB'nin kuzey Afrika'da uygulamış olduğu politikadan memnun değildi. AB'nin enerjide Akdeniz bölgesi politikalarına verdiği önemin Rusya'ya nazaran ikincil planda olduğundan yakınmaktaydı.³⁵⁶ Gerçekten de İspanya'nın itirazları haksız değildi. AB'nin Akdeniz bölgesi için düzenlemiş olduğu AB üyesi olmayan Akdeniz ülkelerinin gelişimini sağlamaya yönelik çeşitli tedbirleri içeren programı MEDA'dan³⁵⁷ kişi başına en düşük yardımı alan devlet Cezayir olmuştur.³⁵⁸ AB'nin bu tutumu İspanya'yı kuzey Afrikalı devletlerle ikili anlaşmalara zorlamıştır.³⁵⁹ Bu tutum Barcelona sürecinin felsefesine aykırı olduğu gibi aynı zamanda Fransa ve Fas'ı dışlayarak EUROMED enerji pazarı oluşturma girişimlerine balta vurmuş ve Fransa ile İspanya arasında rekabet ortamını doğurmuştur.³⁶⁰ Bu dönemde İspanya dışında diğer Avrupa devletleri Fransa, İtalya ve İngiltere de bölge devletleriyle ikili sözleşmeler yapma yoluna gitmiştir.³⁶¹ Mayıs 2007'de İngiltere, Ekim 2007'de İtalya, Aralık 2007'de Fransa ve ardından İspanya Libya ile enerji anlaşmaları imzalamışlardır.³⁶² İkili sözleşmeler yoluyla

---

³⁵⁴ Limassol, 17 December 2007 16709/07 (Presse 300) MINISTERIAL DECLARATION ON THE EURO-MEDITERRANEAN ENERGY PARTNERSHIP Adopted together with its annexes by Ministers at the conference in Limassol, Cyprus on 17 December 2007 s.10

³⁵⁵ Youngs, R. (2009). Energy security: Europe's new foreign policy challenge. Routledge. s.59

³⁵⁶ Youngs, 2009, s.59

³⁵⁷ MEDA programme (europa.eu), erişildiği site: https://publications.europa.eu/resource/cellar/858f1eb3-be99-44d8-98c4-9bd793e91374.0004.02/DOC_2

³⁵⁸ 2007 European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI). Regional strategy paper 2007-2013 and regional indicative programme 2007-2010 for the Euro-Mediterranean Partnership. [EU Commission - Working Document] s.55

³⁵⁹ Youngs, 2009, s.59

³⁶⁰ Youngs, 2009, s.60

³⁶¹ Youngs, 2009, s.60

³⁶² Youngs, 2009, s.63

Avrupa devletleri, Barcelona deklarasyonunda yer alan Akdeniz bölgesinde insan haklarının geliştirilmesi ve hukukun üstünlüğüne vurgu yapan konuları es geçerek enerji konularına odaklanmışlardır.³⁶³

2006 yılına gelindiğinde bölge enerji politikasında Rusya da etkin olmaya başlamıştır ve 2006 mart ayında Rusya Cezayir'in Sovyet döneminden kalma borçlarını silmiş ve 2006 ağustosunda ise Cezayir ile enerji işbirliği anlaşması imzalamıştır. Aralık 2006'da ise bu sefer Mısır ile petrol ve gaz arama ve üretimi konusunda işbirliği anlaşması imzalamıştır.³⁶⁴ 2008 nisan ayında ise Rusya bu sefer Putin'in Libya'ya yapmış olduğu ziyaret ile Libya ile gaz ve petrol alanında işbirliği anlaşması ve Libya'nın Avrupa ile enerji ticaretinde söz sahibi olabilecek anlaşmalar imzalamış ve karşılığında Libya'nın Sovyetler döneminden kalma borçlarını silmiştir.³⁶⁵

Bu dönemde Akdeniz bölgesi politikaları ikili anlaşmalar yoluyla şekillenmiştir. Ayrıca Rusya da bölgede mevcudiyetini giderek artırmıştır. Bu durumu bir sorun olarak görmeyen İtalya ve Fransa karşısında rahatsız olan İspanya³⁶⁶ Lizbon Kurucu Antlaşma değişikliği sürecinde Polonya'nın enerjide dayanışma hükmünün Antlaşmaya dahil olması için gösterdiği çabayı desteklemiştir.³⁶⁷ Bu dönem Avrupa-Akdeniz enerji ilişkilerinde Birlik düzeyinde ortak hareketin eksikliği sonucu ortaya çıkan ikili anlaşmalar üye devletler arası çıkar çatışmalarına neden olmuştur. AB devletlerinin birbirleri arasındaki koordinesizliği ve bunun yanında Rusya'nın da bölge üzerindeki ilgisini artırması AB'de enerji güvenliği endişelerini artırmıştır.³⁶⁸

Barcelona deklarasyonunun bir amacı da bölgenin sahip olduğu istikrarsız ortamın düzelmesine katkıda bulunmaktır. Buna göre deklarasyonda genel bir hedef olarak "*Akdeniz havzasını barış, istikrar ve refahı garanti eden bir diyalog, değişim ve işbirliği alanına dönüştürme...*"³⁶⁹ belirlenmiştir. Bu hedefin enerji ile doğrudan ilgisi vardır. Çünkü bölgedeki istikrarsız ortam enerji yönetimine de yansımıştır. AB ile Akdeniz devletleri arasında herhangi bir enerji

---

³⁶³ Youngs, 2009, s.61

³⁶⁴ Baran, Z. (2007). PESC y seguridad de los suministros energéticos. Política exterior, 138-150. s.150

³⁶⁵ Katz, M. N. (2008). The Russian-Libyan Rapprochement: What has Moscow Gained?. Middle East Policy, 15(3), 122-128. s.122

³⁶⁶ Burke, E., Echagüe, A., & Youngs, R. (2008). Energy Challenges in the Middle East and North Africa. ECD2020 (Madrid: FRIDE, October 2008). s.11

³⁶⁷ Youngs, 2009, s.62

³⁶⁸ Baran, 2007, s.150

³⁶⁹ MADRID EUROPEAN COUNCIL 15 and 16 DECEMBER 1995 PRESIDENCY CONCLUSIONS ANNEX 11: ANNEX 11: MEDITERRANEAN BARCELONA DECLARATION ADOPTED AT THE EURO-MEDITERRANEAN CONFERENCE (27 and 28 November 1995)

anlaşması bulunmamaktadır.³⁷⁰ AB'nin bu devletlerle hukuki vasıtalarla bir ilişki geliştirmesi bu devletlerdeki enerji yönetimine katkıda bulunabilir gibi gözükse de güçlü bir yerel destek görmeden bu vasıtaların tek başına katkısı oldukça yüzeysel kalacaktır.³⁷¹ Bu kapsamda bölgede refahın ve demokrasinin sağlanması, istikrar ve güvenliğin artırılmasının teşviki AB'nin bölge ile ilişkilerinde öncelikli gündemdir.³⁷²

AB, Barcelona deklarasyonu ile 12 Akdeniz devleti ile kurmuş olduğu genel çerçeveli bir ilişkinin yanında bu devletlerle ortaklık anlaşması da imzalamıştır. Bu ortaklık anlaşmalarından biri Cezayir ile yapılmıştır.³⁷³ Bu ortaklık anlaşmasında enerji ve madencilik alanındaki işbirliğinin hedefleri sıralanmıştır:

(a) faaliyetlerin düzenlenmesini ve yatırımların teşvik edilmesini sağlamak için kurumsal, yasal ve düzenleyici iyileştirme;

(b) enerji ve madencilik şirketlerini pazar ekonomisinin ve rekabetin gerekliliklerine hazırlamak için teknik ve teknolojik iyileştirme;

*(c) enerji ve madencilik sektörlerinde arama, üretim, işleme, dağıtım ve hizmet faaliyetlerinde Avrupalı ve Cezayirli şirketler arasında ortaklıkların geliştirilmesi.*³⁷⁴

Ayrıca madde devamında işbirliğinin öncelikli alanları da sayılmıştır

- Enerji ve madencilik sektörlerindeki faaliyetlerin kurumsal, yasal ve düzenleyici çerçevesinin teknik, idari ve düzenleyici yardım yoluyla pazar ekonomisi kurallarına uyarlanması

- Enerji ve madencilik sektörlerindeki kamu işletmelerinin yeniden yapılandırılmasına yönelik çabaların desteklenmesi;

- aşağıdaki alanlarda ortaklıklar kurulması:

---

³⁷⁰ Talus, 2013, s.227

³⁷¹ Talus, 2013, s.228

³⁷² Haghghi, 2007, s.358

³⁷³ Euro-Mediterranean Agreement establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the People's Democratic Republic of Algeria, of the other part, 6786/02, 12 April 2002

³⁷⁴ Euro-Mediterranean Agreement establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the People's Democratic Republic of Algeria, of the other part, 6786/02, 12 April 2002 madde: 61

- petrol ve gaz arama, üretim ve işleme
- elektrik üretimi
- petrol ürünlerinin dağıtımı
- enerji ürünlerinin üretiminde kullanılan ekipman ve hizmetlerin üretimi
- madencilik potansiyelinin geliştirilmesi ve dönüştürülmesi
- gaz, petrol ve elektrik dağıtımının geliştirilmesi;
- enerji ağlarının modernizasyonu ve geliştirilmesi ve Avrupa Topluluğu ağlarına bağlanmaları için destek;
- madencilik ve enerji sektörlerine ilişkin veri tabanlarının oluşturulması;
- enerji ve madencilik sektörü faaliyetlerinde özel yatırımların desteklenmesi ve teşvik edilmesi;
- çevre, yenilenebilir enerjilerin geliştirilmesi ve enerji verimliliği;
- enerji ve madencilik sektörlerinde teknoloji transferinin teşvik edilmesi.³⁷⁵

Bu dönemde Cezayir'in yanı sıra diğer Akdeniz devletleri ile de ortaklık anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmalar sırasıyla 1997'de Filistin Yönetimi ile,³⁷⁶ 1998'de Tunus ile,³⁷⁷ 2000'de Fas

---

³⁷⁵ Euro-Mediterranean Agreement establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the People's Democratic Republic of Algeria, of the other part, 6786/02, 12 April 2002 madde: 61

³⁷⁶ 1997 jülio 16 Filistin ile ortaklık anlaşması EURO-MEDITERRANEAN INTERIM ASSOCIATION AGREEMENT on trade and cooperation between the European Community, of the one part, and the Palestine Liberation Organization (PLO) for the benefit of the Palestinian Authority of the West Bank and the Gaza Strip, of the other part

³⁷⁷ 1998 march 30 Tunus ile ortaklık anlaşması EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Tunisia, of the other part

ile,³⁷⁸ 2000'de İsrail ile,³⁷⁹ 2002'de Ürdün ile,³⁸⁰ 2004'te Mısır ile,³⁸¹ 2006'da Lübnan ile³⁸² yapılmıştır. Bu devletlerle yapılan anlaşmalardaki enerji hükümleri neredeyse tek tiptir:

- *yenilenebilir enerjinin teşvik edilmesi;*
- *enerji tasarrufu ve enerji verimliliğinin teşvik edilmesi;*
- *iki Tarafın ekonomik ve sosyal işletmecilerini birbirine bağlayan veri tabanı ağlarına ilişkin uygulamalı araştırmalar;*
- *enerji şebekelerinin modernizasyonunun ve geliştirilmesinin ve bu şebekelerin Topluluk şebekeleri ile ara bağlantısının desteklenmesi.*³⁸³

Cezayir ile yapılan ortaklık anlaşmasını diğerlerinden ayıran husus bu anlaşmanın enerji ile ilgili hükümlerinin daha ayrıntılı olmasıdır.³⁸⁴ Bu durumun sebebi olarak Cezayir'in AB enerjisinde özellikle doğal gazda sahip olduğu önemli pay ve enerji ticareti ilişkilerinin eskiye dayanması gösterilebilir. LNG ticaretini dünyada ilk olarak İngiltere'ye gemi vasıtasıyla 1963'te başlatan Cezayir, 2007 yılına gelindiğinde Rusya ve Norveç'in ardından üçüncü büyük gaz tedarikçisi olarak AB gaz ithalatının %20'sini karşılar hale gelmiştir.³⁸⁵

---

³⁷⁸ 2000 march 18 Fas ile ortaklık anlaşması EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Kingdom of Morocco, of the other part

³⁷⁹ 2000 june 21 İsrail ile ortaklık anlaşması EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the State of Israel, of the other part

³⁸⁰ 2002 may 5 Ürdün ile ortaklık anlaşması EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Hashemite Kingdom of Jordan, of the other part

³⁸¹ 2004 september 30 Mısır ile ortaklık anlaşması EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Arab Republic of Egypt, of the other part

³⁸² 2006 may 30 Lübnan ile ortaklık anlaşması EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of Lebanon, of the other part

³⁸³ 1997 julio 16 Filistin ile ortaklık anlaşması madde 48; 1998 march 30 Tunus ile ortaklık anlaşması madde 57; 2000 march 18 Fas ile ortaklık anlaşması madde 57; 2000 june 21 İsrail ile ortaklık anlaşması madde 51; 2002 may 5 Ürdün ile ortaklık anlaşması madde 74; 2004 september 30 Mısır ile ortaklık anlaşması madde 53; 2006 may 30 Lübnan ile ortaklık anlaşması madde 54

³⁸⁴ Haghghi, 2007, s.361

³⁸⁵ [Algeria: A Strategic Gas Partner For Europe \(ensec.org\)](http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=176:algeria-a-strategic-gas-partner-for) Algeria: A Strategic Gas Partner For Europe Written by Francis Ghilès, erişildiği site: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=176:algeria-a-strategic-gas-partner-for (erişim tarihi 14.05.2024)

AB'nin Akdeniz politikasında ana argüman AB iç enerji pazarı düzenlemelerini bölge devletlerine ihraç etmektir. Ancak sonradan göreceğimiz üzere bu politika başarısızlığa uğramıştır.

2.3.4. Balkan Devletleri ile İlişkiler: Enerji Topluluğu (Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu'nu Kuran Antlaşma)

AB, Arnavutluk ve eski Yugoslav devletleri olan Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve UNMIK (Kosova'daki Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Misyonu) 1 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe giren Enerji Topluluğu Antlaşmasını imzalamışlardır.³⁸⁶ Enerji Topluluğu AB'nin enerji mevzuatını üçüncü devletlere ihraç etmek amaçlı kullandığı yöntemlerden biri olarak değerlendirilebilir.³⁸⁷ Bu antlaşma öncelikle AB enerji pazarını bu ülkelere doğru genişletmeyi amaçlamakta ve AB'nin bazı yasal hükümlerini (iç pazar direktifleri, özel çevre direktifleri ve anti tröst ve devlet yardımı kısıtlamaları gibi) bu ülkelerde uygulamaktadır.³⁸⁸ Enerji Topluluğu Antlaşması uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için kendi anlaşmazlık çözüm mekanizmasına da sahiptir.³⁸⁹

Enerji Topluluğunun Avrupa'ya katkısı çift yönlüdür. Enerji Topluluğu yatırımlar, ekonomik kalkınma, enerji arz güvenliği ve sosyal istikrarın yanı sıra Avrupa devletleri arasında dayanışma, karşılıklı güven ve barış ile de ilgilidir. Balkan ihtilafının sona ermesinden on yıl gibi kısa bir süre sonra Enerji Topluluğu'nun varlığı, Güney Doğu Avrupa'nın AB üyesi olmayan ülkeleri tarafından üstlenilen ilk ortak kurumsal proje olarak başlı başına bir başarı olarak değerlendirilebilir.³⁹⁰ Benzer şekilde dönemin Komisyon başkanı da Enerji Topluluğu Anlaşmasını “*Avrupa'da barış ve istikrar için büyük bir kazanım*” olarak değerlendirirken, Komisyon'un enerjiden sorumlu üyesi ise “*Enerji Topluluğu Antlaşması arz güvenliğini artıracak ve stratejik açıdan hayati öneme sahip bir sektöre destek verecektir*” şeklinde değerlendirmiştir.³⁹¹

---

³⁸⁶ The Energy Community Treaty -- Official Journal of the European Union 20.7.2006 L 198/18

³⁸⁷ Talus, 2013, s.244

³⁸⁸ The Energy Community Treaty -- L 198/18 Official Journal of the European Union 20.7.2006 madde: 3(a); Pradel, 2014, s.242

³⁸⁹ The Energy Community Treaty -- L 198/18 Official Journal of the European Union 20.7.2006 madde: 89-93

³⁹⁰ Report from the Commission to the European Parliament and the Council under Article 7 of Decision 2006/500/EC (COM(2011) 105 final) 10.3.2011. s.2

³⁹¹ Press Release, ‘The EU and South East Europe sign a historic treaty to boost energy integration’, IP/05/1346, 25.10.2005.

Enerji Topluluğunun kurumları AB kurumlarının bir kopyası niteliğindedir. Bakanlar Konseyi AB Konseyine, Daimi Üst Düzey Grup Avrupa Komisyonu'na, Düzenleyici Kurul ACER'e, gaz ve elektrik forumları ise Madrid ve Florence forumlarına benzemektedir.³⁹²

Anlaşma hükümleri, Enerji Topluluğu'na üye olacak olan devletlerin uygulamaları gereken AB hukuku araçlarını belirlemiştir. Buna göre Topluluk üyesi devletler AB'nin enerji alanındaki,³⁹³ çevre alanındaki,³⁹⁴ rekabet alanındaki,³⁹⁵ yenilenebilir enerji alanındaki müktesebatlarını³⁹⁶ kendi ulusal uygulamalarında dikkate almak zorundadır. Anlaşma ayrıca AB müktesebatında sonradan yapılacak gelişmelerin de Bakanlar Konseyinin kararıyla anlaşma kapsamına alınabileceğini belirtmiştir.³⁹⁷ Bu bakımdan anlaşma yeniliklere açık ve dinamiktir.

Başlangıçta Enerji Topluluğunu Kuran Antlaşma hükümleri AB üyesi devletlerde rekabetçi bir pazar sağlayamayan 2003'te çıkarılan ikinci enerji paketine dayanıyordu.³⁹⁸ Burada temel soru henüz hedefine ulaşamamış yasal düzenlemelerin hangi mantığa dayanarak Enerji Topluluğu üyesi devletlere transfer edileceğiydi.³⁹⁹ Bir diğer problem ise Anlaşmanın üye devletlerde nasıl uygulamaya konulacağı idi. Bu konuda teori ile uygulama arasındaki boşluğun doldurulması gerekiyordu.⁴⁰⁰

Enerji Topluluğu Anlaşması eksikliklerine rağmen uluslararası hukuk açısından bağlayıcı olması ve AB'de kabul edilen yasal düzenlemelerin anlaşma üyesi balkan devletlerinde de uygulanması bakımından oldukça önem arz etmektedir. Bu durum anlaşmayı salt bir uluslararası anlaşma olmaktan çıkarmaktaydı. Anlaşma Komisyon'un bu dönemki enerji iç pazarı kurallarının uluslararası arenaya taşınması hedefi için başarılı bir örnek olarak değerlendirilebilir dolayısıyla Komisyon'un enerji alanında etkisini ve yetkisini artıran bir anlaşmadır. Ancak anlaşma Norveç ile olan Avrupa Ekonomik Alanı ile değerlendirdiğinde ise daha az ulusüstü nitelik göstermekteydi. Çünkü en nihayetinde Enerji Topluluğu, Avrupa

---

³⁹² Karova, R. (2011). Regional electricity markets in Europe: Focus on the Energy Community. Utilities Policy, 19(2), 80-86. s.81

³⁹³ THE ENERGY COMMUNITY TREATY -- L 198/18 Official Journal of the European Union 20.7.2006 madde: 10, 11

³⁹⁴ Ibid, madde: 12- 17

³⁹⁵ Ibid, madde: 18, 19

³⁹⁶ Ibid, madde: 20

³⁹⁷ Ibid, madde: 25

³⁹⁸ THE ENERGY COMMUNITY TREATY -- Official Journal of the European Union 20.7.2006 L 198/33 annex: 1

³⁹⁹ Talus, 2013, s.246

⁴⁰⁰ Report from the Commission to the European Parliament and the Council under Article 7 of Decision 2006/500/EC (COM(2011) 105 final) 10.3.2011. s.5

Ekonomik Alanı'nın etkililiğini sağlayan EFTA'da olduğu gibi bir ulusüstü mahkemeye sahip değildi.⁴⁰¹ Bu durum Balkan devletleri bakımından anlaşmanın bağlayıcı karakterini azaltıyordu.

2.3.5. INOGATE, Kafkas Bölgesi

Bu dönemde bu bölge enerji kaynakları açısından zengin olmakla birlikte coğrafi olarak dünya enerji pazarından izole bir görünüm sergilemektedir. Örneğin bu bölge devletlerinin doğal gaz pazarında yerini alması için siyasi açıdan sıkıntılı olan çeşitli devletlerden geçen uzun doğal gaz boru hattı bağlantılarına sahip olması gerekmektedir.⁴⁰² Aynı zamanda bu dönemde Rusya, Çin, Hindistan ve Pakistan gibi Asya devletleri de gelişmekte olan ekonomileri ile bu bölgede enerjide AB için rakip konumdaydılar.⁴⁰³ AB'ye sağlanacak olan bölge enerji kaynakları AB'nin Rusya'ya bağımlılığının azaltılması için önemli bir potansiyel oluşturuyordu.⁴⁰⁴

Bu dönemde Rusya, nüfuz sahibi olduğu eski Sovyet devletleri olan Orta Asya ve Kafkas devletlerine odaklanmıştır.⁴⁰⁵ Rusya bölgedeki başrol oyuncusuydu ve bölge doğalgaz kaynaklarının doğalgaz pazarına erişiminin büyük oranda gerçekleştiği doğalgaz boru hatları Rusya'dan geçiyordu.⁴⁰⁶ Bu durum da dış politikada oyun kabiliyetini artırmak isteyen ve bölgedeki enerji kaynakları ve geçiş yolları üzerindeki kontrolünü artırmaya çalışan Rusya'ya yarıyordu.⁴⁰⁷ Enerji politikasını ekonomik çıkarlardan ziyade jeopolitik hedefleri uğruna kullanan Rusya, Avrupa'nın kendine olan bağımlılığını artırmak için elinden geleni yapmaktaydı.⁴⁰⁸ AB'nin başta doğal gaz olmak üzere enerji kaynaklarını çeşitlendirme hedefini engellemek isteyen Rusya,⁴⁰⁹ özellikle doğal gaz bakımından zengin olan bu coğrafyada

---

⁴⁰¹ Whose Energy Community? Treaty improvements urgently needed, Bankwatch mail CEE Bankwatch Network's newsletter on international development finance ISSUE 58 March 2014: s.2

⁴⁰² Belkin, P., Nichol, J., & Woehrel, S. (2013). Europe's energy security: Options and challenges to natural gas supply diversification. Congressional Research Service. s.18

⁴⁰³ Belkin, Nichol, & Woehrel, 2013, S.19

⁴⁰⁴ Nichol, J. P. (2013). Azerbaijan: Recent Developments and US Interests (Vol. 22). Congressional Research Service. s.11

⁴⁰⁵ Smith, M. A. (2007) A review of Russian foreign policy. Defence Academy of the United Kingdom, Conflict Studies Research Centre. s.5

⁴⁰⁶ Arinc, I. & Elik, S. (2010) 'Turkmenistan and Azerbaijan in European Gas Supply Security', Insight Turkey, 12(3), 169–190. s.173

⁴⁰⁷ Smith, 2007, s.8

⁴⁰⁸ Hannibal, M. (2014). The power of energy politics. European View, 13(1), 73-78. s.77

⁴⁰⁹ Lucas, E. (2008). The new Cold War: Putin's Russia and the threat to the West. Macmillan. s.163

AB'nin faaliyetlerini kendisinin AB enerji pazarındaki hakim konumuna bir tehdit olarak görüyordu.⁴¹⁰

Sovyetler Birliği, doğal gaz ve petrol için Varşova Paktı'na üye devletleri kapsayan çok geniş çaplı bir boru hattından oluşan entegre bir sistem geliştirmiştir. Ancak Komünist bloğun dağılmasıyla, Sovyetler zamanında merkezi olarak kontrol edilen bu sistem, yeni özerk ulusların parçalı bağımsız yetki alanları altına girmiştir. Eskiden birleşik olan ve merkezi olarak yönetilen boru hattı sisteminin yönetimi parçalı sistemde güçlükler doğurmuş ve işletim masraflarını artırmıştır.⁴¹¹ Eskiye boru hatlarının mevcut durumu ne tatmin edici ne de uzun vadeli güvenilir enerji iletimini sağlamak için tam olarak güvenli kabul edilebilir hale gelmişti.⁴¹² Bağımsız devletler kendi kaynaklarını kullanabilir ve pazarlayabilir hale gelmişlerdi ancak sahip oldukları mevcut boru hattı sistemi buna uygun olarak inşa edilmemişti. Dolayısıyla, mevcut ağın büyük bir kısmı hala yerel olarak kullanılabilse de, Hazar bölgesinden dünya pazarlarına petrol ve gaz ihracatı, birbiriyle çatışan çıkarlardan oluşan yamalı bir bölge boyunca yeni boru hattı güzergahlarının inşa edilmesini gerektirecekti.⁴¹³ Sonuç olarak, Komisyon daha 1991 ve 1992 yıllarında Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanan devletlerin yetkilileriyle bu konularda istişareler başlatmıştır.⁴¹⁴ Bu gelişmeler sonucu INOGATE terimi ilk olarak 1995 yılındaki orijinal AB projesinin konusu olan "Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı" ifadesinin bir kısaltması olarak ortaya çıkmıştır. INOGATE programının amacı özetle teknik yardım programları aracılığıyla enerji arz güvenliğini artırmaktadır.⁴¹⁵ O dönemde proje, adından da anlaşılacağı üzere kapsam olarak çok daha sınırlıydı. INOGATE'in faaliyetlerinin genişlemesi 13 Kasım 2004 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen ve 'Bakü Girişimi' olarak bilinen Enerji Bakanları Konferansı ile başladı. Bu girişim 30 Kasım 2006 tarihinde, INOGATE Programının genişletilmiş kapsam ve hedeflerinin ilgili tüm ülkeler tarafından bir 'Enerji Yol Haritası' olarak

---

⁴¹⁰ Dupont, C. (2015). Decarbonization and EU Relations with the Caspian Sea Region. C. Dupont, & S. Oberthür (Dü) içinde, Decarbonization in the European Union: Internal Policies and External Strategies (s.180-200). Sebastian Oberthür. s.186

⁴¹¹ EU/NIS, 'Another Milestone for INOGATE Energy Programme', European Report No 2383 (17 February 1999) S.6

⁴¹² 'BAKU INITIATIVE' STRATEGIC VISION FOR AN ENHANCED ENERGY COOPERATION, erişildiği site: http://w1.inogate.org/attachments/article/92/Final_Strategic_Vision_Engl.pdf s.2

⁴¹³ Fisher, K. (2002). A meeting of blood and oil: The Balkan factor in western energy security. Journal of Southern Europe and the Balkans, 4(1), 75-89. s.80

⁴¹⁴ Mayer, S. (2006). TACIS and EU's security of energy supply: the Commission as a strategic actor in external relations (No. 46). TranState working papers. s.16

⁴¹⁵ Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative Brussels, 11.4.2007 COM(2007) 160 final s.11

resmen kabul edildiği Astana Enerji Bakanları Deklarasyonu'nun imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.⁴¹⁶

Karadeniz ve Hazar Denizi'ne kıyısı olan devletler ile komşularının yani Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, İran (gözlemci olarak), Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya Federasyonu (gözlemci olarak), Türkiye, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan'ın katılımıyla 13 Kasım 2004 tarihinde Bakü'de düzenlenen Enerji Bakanları Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta bu bölgenin enerji pazarlarının AB iç enerji pazarıyla aşamalı olarak bütünleşmesi hedefiyle enerji işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği konusunda anlaşılmıştır.⁴¹⁷ Konferansta kabul edilen hedefler şu şekildedir:

- *AB ve uluslararası yasal ve düzenleyici çerçeveye uygun olarak işleyen entegre bir enerji pazarı oluşturmak amacıyla yasal ve teknik standartların uyumlaştırılması;*
- *Mevcut altyapının genişletilmesi ve modernize edilmesi, eski ve tehlikeli enerji üretim altyapılarının çevre dostu enerji üretim altyapıları ile değiştirilmesi, yeni altyapıların geliştirilmesi ve bunların işleyişine ilişkin modern bir izleme sisteminin uygulanması yoluyla enerji arzının emniyet ve güvenliğinin artırılması;*
- *Verimli ve sürdürülebilir enerji sistemlerinin entegrasyonu yoluyla enerji arz ve talep yönetiminin iyileştirilmesi;*
- *Önceden tanımlanmış kriterlere göre belirlenecek ortak çıkarlara yönelik ticari ve çevresel açıdan uygulanabilir enerji projelerinin finansmanının teşvik edilmesi.⁴¹⁸*

Bu hedeflerin uygulanması ile, enerji arz güvenliğinin yanı sıra yatırım ve ekonomik büyümeyi teşvik edebilecek öngörülebilir ve şeffaf enerji pazarı oluşturma amaçlanmıştır.⁴¹⁹

Astana'da yapılmış olan konferansta Bakü girişimi ile geliştirilmiş olan mekanizmalar sayesinde tespit edilen sorunları gidermek adına hedefler ve bu hedeflere giden bir 'Enerji Yol

---

⁴¹⁶ INOGATE Programme, Annual Report 2009 (June 2010), erişildiği site:

<http://w1.inogate.org/media/documents/annreport09en.pdf> s.6

⁴¹⁷ 2004 CONCLUSIONS of the Ministerial Conference on Energy Co-operation between the EU, the Caspian Littoral States and their neighbouring countries <http://w1.inogate.org/attachments/article/89/baku.pdf> s. giriş ; 'BAKU INITIATIVE' STRATEGIC VISION FOR AN ENHANCED ENERGY COOPERATION, erişildiği site: http://w1.inogate.org/attachments/article/92/Final_Strategic_Vision_Engl.pdf s.3

⁴¹⁸ 'BAKU INITIATIVE' STRATEGIC VISION FOR AN ENHANCED ENERGY COOPERATION, erişildiği site:

http://w1.inogate.org/attachments/article/92/Final_Strategic_Vision_Engl.pdf s.4

⁴¹⁹ CONCLUSIONS of the Ministerial Conference on Energy Co-operation between the EU, the Caspian Littoral States and their neighbouring countries <http://w1.inogate.org/attachments/article/89/baku.pdf> s.2; 'BAKU INITIATIVE' STRATEGIC VISION FOR AN ENHANCED ENERGY COOPERATION http://w1.inogate.org/attachments/article/92/Final_Strategic_Vision_Engl.pdf s.3

Haritası' belirlenmiştir.⁴²⁰ Bu yol haritasından AB ile bölge devletleri arasında enerji alanında yapılacak işbirliği için dört öncelikli alan belirlenmiştir bunlar:

- *Partner Ülkelerin özellikleri dikkate alınarak enerji pazarlarının AB iç enerji pazarı ilkeleri temelinde yakınlaştırılması*⁴²¹
- *Enerji ihracatı/ithalatı, arz çeşitlendirmesi, enerji transiti ve enerji talebi konularını ele alarak enerji güvenliğinin artırılması*⁴²²
- *Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi de dahil olmak üzere sürdürülebilir enerji gelişimi*⁴²³
- *Ortak Çıkarlara Yönelik Enerji Projelerine Yatırım Çekilmesi*⁴²⁴

INOGATE kapsamındaki gerçekleştirilen en önemli proje Bakü – Tiflis – Ceyhan boru hattıdır (BTC).⁴²⁵ 2006 haziran ayında faaliyete geçen boru hattı Azeri petrolünün Hazar Denizi'nden Türkiye'nin Ceyhan Limanı'na ve oradan da Akdeniz üzerinden Avrupa pazarlarına taşınmasını sağlamaktadır.⁴²⁶ Bu hattın en önemli özelliği Avrupa'ya, Rusya'yı es geçerek Orta Asya pazarına bağlayan ilk önemli tedarik rotası olanağını sunmasıydı.⁴²⁷ Buna eşlik eden Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı (BTE) 2007 yılında faaliyete geçmiştir.⁴²⁸

INOGATE kapsamında AB'nin bölgeye yaklaşımı, bölge ülkelerini doğrudan AB'ye bağlanabilecek bir bölgesel enerji pazarı oluşturmaya teşvikti. Bu kapsamda aynı zamanda Orta Asya ülkeleri Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğine de teşvik edildi.⁴²⁹ Bir Komisyon üyesine göre AB partner devletlerin mantalitesini değiştirmeyi başardı ve bu devletlere güven ve işbirliğinin önemini göstermiş oldu.⁴³⁰ Ancak Birliğin, enerji politikalarını da oldukça yakından ilgilendiren ve önemli bir parçasını da oluşturduğu genel olarak Orta Asya politikası oldukça

---

⁴²⁰ Ministerial Declaration on Enhanced energy co-operation between the EU, the Littoral States of the Black and Caspian Seas and their neighbouring countries s.4
http://w1.inogate.org/attachments/article/90/FINAL_Astana_Conclusions_-_Road_Map_30-11-06_eng.pdf
*OCR Document (inogate.org)

⁴²¹ Ibid, s.4

⁴²² Ibid, s.6

⁴²³ Ibid, s.7

⁴²⁴ Ibid, s.8

⁴²⁵ Johnston & Block, 2012, s.296 paragaf: 11.59

⁴²⁶ BP, [Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline | Who we are | Home \(bp.com\)](https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operations/projects/pipelines/btc.html).

https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operations/projects/pipelines/btc.html. (erişim tarihi 14.05.2024)

⁴²⁷ Youngs, 2009, s.101

⁴²⁸ Youngs, 2009, s.102

⁴²⁹ Youngs, 2009, s.105

⁴³⁰ Fokion Fotiadis, Director-General, DG Development and Cooperation – EuropeAid: INOGATE - 15th Anniversary Edition - INOGATE in Milestones 1996-2011 s.3 [15years WEB_EN.pdf \(inogate.org\)](http://www.inogate.org/documents/15years_WEB_EN.pdf), erişildiği site: http://www.inogate.org/documents/15years_WEB_EN.pdf (erişim tarihi 14.05.2024)

eleştirilmektedir. AB dış politikası, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya'da ayak basacak bir yer edinmekte zorlandı.⁴³¹ AB'nin bu bölgeye yardımları Akdeniz devletlerine olan yardımlarına göre oldukça düşük kalmıştır ve var olan yardımlar da enerji güvenliği odaklıdır. Aynı şekilde AB'nin diplomatik varlığı da oldukça yetersiz⁴³² ve var olan diplomatlar da etkisizdirler.⁴³³ 2001 sonrası ise bölgenin Afganistan'a yakınlığı ve terörizmle ilgili endişeler nedeniyle, bölgeye olan ilgide oldukça düşük bir artış olmuştur. Enerji güvenliği nedeniyle AB stratejisinin daha temel bir şekilde yeniden değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmiştir.⁴³⁴ 2007 yılının ilk yarısında Almanya'nın liderliğindeki AB'de Orta Asya öncelikli politika haline geldi ve bölgeye yardımların iki katına çıkarılması ve bölgedeki AB temsilinin de artırılmasına karar verildi. Bu durumun önemli bir sebebi de bölgeye artan Çin ilgisi oldu.⁴³⁵ Dönemin enerjiden sorumlu Komisyon üyesine göre Orta Asya'da enerjide AB'nin rakibi Çin'di.⁴³⁶

Ancak bu dönemde üye devletlerin hiç birisi bölgeye özel bir önem vermedi ve bu durum da AB içinde bölge politikalarını ön plana çıkaracak olan bir devletin olmaması sonucunu doğurdu. AB'nin de üye devletleri ikna edecek somut adımları bulunmamaktaydı.⁴³⁷ Özet olarak bu dönemde AB'nin Kafkaslar ve hazar bölgesine yönelik bir stratejisi mevcut değildi.⁴³⁸ Kafkaslara geç gelen AB, bu dönem gerçekleştirdiği boru hattı projelerini de ABD'nin destek ve teşvikleriyle hayata geçirebildi.⁴³⁹

AB INOGATE programı ile bölgenin eskimiş ve yetersiz altyapısını geliştirmeye yönelik yatırımlarda bulunmuştur ve AB kendi iç enerji mevzuatını bu bölge devletlerine de ihraç etmek istemiştir. Bölge devletlerinin Enerji Şartı Anlaşmasını imzalamaları kısmen de olsa AB'nin bu

---

⁴³¹ Youngs, 2009, s.102

⁴³² International Crisis Group. (2022). CENTRAL ASIA: WHAT ROLE FOR THE EUROPEAN UNION?. International Crisis Group. s. i,17

⁴³³ Youngs, 2009, s.104

⁴³⁴ Youngs, 2009, s.105

⁴³⁵ Youngs, 2009, s.106

⁴³⁶ EU: Brussels Targeting Central Asia's Energy (rferl.org), erişildiği site:

<https://www.rferl.org/amp/1068971.html> (erişim tarihi 14.05.2024):

"Bence rekabet baskısı Rusya'dan daha az geliyor, rekabet edenin Çin olduğunu söyleyebilirim, çünkü Rusya nihai tüketici değil. Çoğunlukla transit hizmeti sunuyor gazın ancak bir kısmını kimya endüstrisinde de kullanıyor."

⁴³⁷ Youngs, 2009, s.106

⁴³⁸ MacFarlane, S. N. (2004). The Caucasus and Central Asia: towards a non-strategy. In European Union foreign and security policy (pp. 118-134). Routledge. s.131

⁴³⁹ EU: Brussels Targeting Central Asia's Energy (rferl.org), erişildiği site:

<https://www.rferl.org/amp/1068971.html> (erişim tarihi 14.05.2024)

Enerjiden sorumlu Komisyon üyesine göre :

"Ancak bu bölgenin potansiyelini oldukça uzun bir süre ihmal ettiğimiz doğru. Aktif olmadık ve aslında (Transkafkasya) Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ABD'nin güçlü desteğiyle inşa edildi. Adil olmak gerekirse, Orta Asya'daki kaynakların kullanılmasını ve Avrupa pazarlarına yaklaştırılmasını daha ilk aşamalarda destekleyen ülkenin ABD olduğunu söylemeliyiz."

hedefini gerçekleştirmesi adına yardımcı olmuştur ve AB'nin enerjideki yetkileri açısından pozitif bir katkı sağlamıştır. AB'nin bölge ile ilişkisi esas olarak enerji güvenliğini sağlama amaçlıdır. Ancak bölgede aktif bir politika yürütmeyen AB, Sovyetlerin dağılmasından sonra yabancı devletler için bakir bir alan olan Orta Asya'da yeterli bir şekilde etkili olamamıştır bu durum Rusya ve Çin gibi bölgesel aktörlerin nüfuz kazanmalarına neden olmuştur.

2.4. Değerlendirme

Amsterdam ve Nice Antlaşmalarını kapsayan ve Lizbon Antlaşmasıyla sona eren bu dönem AB'nin enerjide iç ve dış yetkilerinin önemli bir derecede artmış olduğu bir dönemdir. Dönemi ikincil düzenlemeler bakımından değerlendirecek olursak bu dönem öncesi birinci enerji paketi ile enerji pazarını açma girişimleri başlamış ve devlet kontrolünde ve devlet merkezli enerji pazarı sisteminden liberal pazar sistemine geçişin kapısı aralanmıştır. Bu dönemle birlikte ikinci enerji paketi daha çok enerji pazarında rekabeti artırma üzerinde odaklanırken aynı zamanda bu dönemde çevre koruma ile ilgili enerjiyi ilgilendiren gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.⁴⁴⁰ Birinci enerji paketi ile tanıtılan, ikinci enerji paketi ile geliştirilen AB enerji iç pazarı, üçüncü enerji paketi ile AB enerji iç pazarının bugünkü halini oluşturan esaslı bir gelişme yaşamıştır.⁴⁴¹ Bu dönemde pazarın liberalleştirilmesi çalışmalarına son şekli verilirken ortak bir enerji politikası oluşturulması çabalarının da başlangıcı yapılmıştır. İkinci enerji paketi ile üçüncü enerji paketi arasında yaşanan bir gelişme AB enerji politikalarında bir dönüm noktası olmuştur. 2005'teki Rusya-Ukrayna gaz krizi ile birlikte AB devletleri enerjide üçüncü devletlere olan bağımlılıklarının yaratabileceği tehlikenin farkına vararak ilk defa enerjide ortak bir politika oluşturma kararı almışlardır ve ilk defa enerjide üçüncü devletlere olan bağımlılığın azaltılması amacıyla bağlayıcı olan yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufu hedefleri koymuşlardır. Petrol ve gaz gibi enerji kaynaklarından yoksun AB'de yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufu enerji bağımsızlığını sağlamada tek çare olarak kalmaktaydı. Bu dönem sonrası AB'nin enerjideki düzenlemelerinde odak noktası liberalleştirme olmaktan ziyade enerji bağımsızlığını sağlama olmaya başlamıştır.

AB'nin kuruluşundan itibaren görülen, üye devletlerin AB içi ve AB dışı enerji politikalarındaki oynamış oldukları ana aktör rolü bu dönemde Komisyon lehine değişmeye

---

⁴⁴⁰ Penttinen, 2020, s.53, 54

⁴⁴¹ Jones, C. (2021). Introduction. C. Jones, & W.-J. Kettlewell (Dü) içinde, EU Energy Law: The Internal Energy Market (s.1-5). Claeys & Casteels. s.1 paragraf: 1.2

başlamıştır. Komisyon bu dönemde enerji politikalarında inisiyatif almaya başlamış ve politika belirlemiştir. Komisyon uluslararası arenada da aktif bir rol oynayarak sadece Birlik içinde değil aynı zamanda başta Enerji Şartı Anlaşması, Enerji Topluluğu, Avrupa Ekonomik Alanı ile dış dünyaya da AB enerji pazarı kurallarını transfer etme çalışmalarını başlatmıştır.⁴⁴² Dış ilişkiler alanında özellikle Norveç ve Balkan devletleriyle yapılan düzenlemeler sayesinde artık bu bölgelerde de AB enerji mevzuatı uygulanmaya başlanmış oldu. Ancak diğer taraftan Rusya ve Akdeniz devletleri AB'nin liberal pazar anlayışına karşı çıkmışlardır. Bu devletlerin AB ile ilişkilerinde herhangi bir pazar liberalleştirme amacıyla olmamalarına rağmen Komisyon'un bu konuda ısrarı Komisyon'un bu bölgelerle olan politikasının gerçekçi olmadığı yönünde eleştirilere uğramıştır.⁴⁴³

Bir sonraki bölümde Kurucu Antlaşmaya enerji başlığını ekleyen Lizbon Antlaşması dönemi ele alınacaktır.

---

⁴⁴² Belyi, A. V. (2014). International energy law, institutions and geopolitics. K. Talus (Dü.) içinde, Research Handbook on International Energy Law (s.624-650). Edward Elgar Publishing s.647

⁴⁴³ Youngs, 2011, s. 52; Prontera, A. (2020). Energy Security and Euro-Mediterranean Cooperation: A Historical and Conceptual Map. Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, 58-64.s.62

İKİNCİ BÖLÜM: LİZBON ANTLAŞMASI DÖNEMİ

Lizbon Antlaşması sonrasında ele alınacağı bu son bölümde Lizbon sonrası dönemde enerjinin AB'deki iç ve dış görünümünü ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak Kurucu Antlaşmaya konulan enerji başlığı açıklanacaktır. İkinci başlıkta ikincil düzenlemelere geçilmeden önce Rusya'nın Kırım'ı işgali sonrası önem kazanan enerji birliği kavramı arka planıyla açıklanacaktır. Sonrasında AB'nin dördüncü enerji paketi olan Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi kapsamında kabul edilen direktifler ele alınacaktır. Komisyon'un göreve geldiği 2019 sonrası gelişmeler de bu başlığın kapsamı altındadır. İlk olarak Avrupa Yeşil Mutabakatı ve sonrasında bu mutabakat çerçevesinde çıkarılan Fit For 55 ve Rusya-Ukrayna savaşı sonrası çıkarılan REPowerEU paketleri incelenecektir. Üçüncü başlıkta ise dış ilişkilerde yaşanan gelişmeler Kırımın Rusya tarafından işgali ve Rusya-Ukrayna arasındaki savaş dönüm noktası alınarak açıklanacaktır.

1. Birincil Hukukta Enerji

Bu başlıkta ilk olarak Lizbon Antlaşması'na enerji başlığının eklenmesi süreci kısaca ele alınacaktır. Sonrasında enerji başlığı altında yer alan tek madde olan 194. madde analiz edilecektir.

13 Aralık 2007'de imzalanan Lizbon Antlaşması 1 Aralık 2009'da yürürlüğe girmiştir.⁴⁴⁴ Bu tez kapsamında ele alacağımız ve Lizbon Antlaşması ile gelen en büyük değişiklik AB ile üye devletler arasındaki yetki dağılımının⁴⁴⁵ ve enerji başlığının⁴⁴⁶ Kurucu Antlaşmaya eklenmiş olmasıdır. Lizbon ile birlikte değişikliğe uğrayan ve Kurucu Antlaşmada yer alan enerjiyi ilgilendiren başka maddeler de vardır. Bu maddelere 194. madde incelenirken sırası geldiğinde yer verilecektir.

Lizbon ile birlikte enerji maddesinin eklenmesinden önce de yukarıda gördüğümüz üzere enerji alanında kapsamlı yasama çalışmaları yapılmıştır. Günümüze kadar çıkarılmış olan dört enerji paketinden üçü Lizbon öncesi dönemde çıkarılmıştır. Yani Antlaşmada enerji ile ilgili herhangi bir yasal dayanak olmaması Topluluğun enerji sektöründe yasama yapmasına engel olmamıştır.⁴⁴⁷ Ancak enerjinin gittikçe artan önemi karşısında, bu alanı düzenleyen direktiflerin

⁴⁴⁴ TREATY OF LISBON: AMENDING THE TREATY ON EUROPEAN UNION AND THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY (2007/C 306/01)

⁴⁴⁵ Ibid, madde 2(12)

⁴⁴⁶ Ibid, madde 2(147)

⁴⁴⁷ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, p. s.195 paragraf: 4.23

ve tüzüklerin Antlaşmanın Birliğe farklı alanlarda vermiş olduğu yetkilerle düzenlenmesi, düzenlemelerin yasal güvencesinin ve görünürlüğüünün olumsuz etkilenmesine neden olurken bir enerji politikasının da gelişimini de engellemekteydi.⁴⁴⁸ Çünkü yasal dayanağın eksikliği AB'nin enerjinin etkilediği diğer alanların enerji ile koordineli olarak ele alınmasını önlemekteydi. Enerjinin iç pazar boyutu yanında uluslararası ve çevre politikalarını ilgilendiren boyutu da bulunmaktaydı ve bu politikalar da en iyi AB düzeyinde ele alınarak başarıya ulaştırılabilirdi.⁴⁴⁹ Enerji başlığındaki enerjinin etkilediği diğer alanlara yönelik bütüncü yaklaşım bu endişeleri gidermeye yönelik olarak değerlendirilebilir.

Komisyon Kurucu Antlaşmaya bir enerji başlığı koyma çalışmalarına çok öncesinde 1992 Maastricht Antlaşması müzakereleri sırasında başlamışsa da⁴⁵⁰ Anayasal Antlaşmaya kadar bu hedefini gerçekleştirememiştir.⁴⁵¹ 29 Ekim 2004'te kabul edilen ancak üye devletler tarafından düzenlenen referandumlar sonucu kabul edilmeyen Anayasal Antlaşması üye devletler ile AB arasındaki yetki dağılımını ilk defa Kurucu Antlaşmaya eklerken enerjiyi de paylaşılan yetki kategorisinde ele almıştır⁴⁵² ve Kurucu Antlaşmaya bir enerji başlığı eklemiştir.⁴⁵³

⁴⁴⁸ von Sydow, H. S. (2011). The Dancing Procession of Lisbon: Legal Bases for European Energy Policy. *EEJ*, 1, 33. s.35

⁴⁴⁹ Ehrlicke, U., & Hackländer, D. (2009). European Energy Policy on the basis of the New Provisions in the Treaty of Lisbon. *Handbook Utility Management*, 741-759. s.742

⁴⁵⁰ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.742

⁴⁵¹ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.743

⁴⁵² Treaty establishing a Constitution for Europe, PART I, TITLE III — UNION COMPETENCES, Article I-14 Areas of shared competence, 2(i) Energy

⁴⁵³ Treaty establishing a Constitution for Europe, PART III — THE POLICIES AND FUNCTIONING OF THE UNION, TITLE III — INTERNAL POLICIES AND ACTION, CHAPTER III — POLICIES IN OTHER AREAS, Section 10 Energy, Article III-256.

Anayasal Antlaşmada kabul edilen enerji başlığı şu şekildedir:

BÖLÜM 10

ENERJİ

Madde III-256

1. İç pazarın kurulması ve işleyişi bağlamında ve çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ihtiyacı göz önünde bulundurularak, enerji konusundaki Birlik politikası aşağıdakileri amaçlar:

- enerji piyasasının işleyişini sağlamak;
- Birlik içinde enerji tedarik güvenliğinin sağlanması ve
- enerji verimliliğini ve enerji tasarrufunu ve yeni ve yenilenebilir enerji türlerinin geliştirilmesini teşvik etmek.

2. Anayasa'nın diğer hükümlerinin uygulanmasına hâle getirmeksizin, 1. paragrafta belirtilen hedeflere, Avrupa yasaları veya çerçeve yasalarında öngörülen tedbirlerle ulaşılır. Bu tür yasalar veya çerçeve yasalar, Bölgeler Komitesi ile Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışıldıktan sonra kabul edilir.

Bu tür Avrupa yasaları veya çerçeve yasaları, Madde III-234(2)(c) saklı kalmak kaydıyla, bir Üye Devletin enerji kaynaklarından yararlanma koşullarını, farklı enerji kaynakları arasındaki seçimini ve enerji arzının genel yapısını belirleme hakkını etkilemez.

3. Paragraf 2'ye istisna olarak, bir Avrupa yasası veya Konsey çerçeve yasası, esas olarak mali nitelikte olmaları halinde, burada atıfta bulunulan tedbirleri belirler. Konsey, Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra oybirliğiyle hareket eder.

Anayasal Antlaşmada paylaşılan yetki kategorisinde ele alınan enerjinin⁴⁵⁴ Anayasal Antlaşmaya enerji başlığı olarak eklenmesi kolay olmamıştır. Bir kısım devletler enerjinin Anayasal Antlaşmada yer aldığı şekliyle Birliğin yetkilerini kısıtladığını ve enerjideki liberalleşme sürecinden bir geri adım olduğunu öne sürerken bir kısım devletler ise enerjinin Kurucu Antlaşmaya eklenmesinin üye devletlerin enerji kaynakları ve enerji tedariki üzerindeki egemenlik haklarını ihlale neden olduğunu iddia etmişlerdir. Hatta enerjiyi paylaşılan yetki alanı arasında gösteren madde ile enerji başlığının silinmesi dahi İrlanda'nın ocak – haziran 2004 dönem başkanlığında İrlanda tarafından teklif edilmiştir.⁴⁵⁵

Anayasal Antlaşmanın üye devletlerdeki referandumlar sonucu reddi sonrası üye devletler tarafından kabul edilen Lizbon Antlaşması ile enerji, Anayasal Antlaşmada olduğu gibi paylaşılan yetki arasında yer alırken⁴⁵⁶ enerji başlığı, dayanışma ruhu ifadesi ve enerji ağlarının desteklenmesi hedefi eklenerek ufak çaplı değişiklikler sonucu Kurucu Antlaşma'da şu şekilde yer almıştır:

BAŞLIK XXI

ENERJİ

Madde 194

1. Birliğin enerji politikası, iç pazarın kurulması ve işleyişi çerçevesinde ve çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ihtiyacını göz önünde tutarak, üye devletler arasında dayanışma ruhu içinde, aşağıdakileri hedefler:

a) enerji pazarının işleyişinin sağlanması,

b) Birlik'te enerji arz güvenliğinin sağlanması,

c) enerji verimliliğinin, enerji tasarrufunun ve yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesinin desteklenmesi,

---

⁴⁵⁴ L. Hancher and F. Salerno, 'Energy Policy after Lisbon', in A. Biondi, P. Eeckhout and S. Ripley, EU Law after Lisbon (OUP 2012), pp. 365–400. s.369

⁴⁵⁵ L. Hancher and F. Salerno, 'Energy Policy after Lisbon', in A. Biondi, P. Eeckhout and S. Ripley, EU Law after Lisbon (OUP 2012), pp. 365–400. s.370

⁴⁵⁶ TREATY OF LISBON AMENDING THE TREATY ON EUROPEAN UNION AND THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY (2007/C 306/01) madde 2(12)

d) enerji ağlarının birbiriyle bağlantısının desteklenmesi.

2. Antlaşmalar'ın diğer hükümlerinin uygulanmasına halel gelmeksizin, Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek, 1. paragrafta belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirleri alır. Bu tedbirler, Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi'ne danışıldıktan sonra kabul edilir.

192. maddenin 2. paragrafının (c) bendine halel gelmeksizin, bu tedbirler, bir üye devletin kendi enerji kaynaklarından yararlanma koşullarını belirleme hakkını, farklı enerji kaynakları arasındaki tercihini ve kendi enerji arzının genel yapısını etkilemez.

3. 2. paragrafa istisna olarak, Konsey, özel yasama usulü uyarınca hareket ederek ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra, esas itibarıyla mali nitelikte olmaları halinde, 2. paragrafta belirtilen tedbirleri oybirliğiyle alır.

Aşağıda enerji başlığındaki tek madde olan 194. madde incelenecektir. Bu inceleme yapılırken maddede yer alan hedefler, hedeflere ulaşma yöntemi ve maddede yer alan istisna hükümleri (caveat) detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Ayrıca 194(2)'de yer alan "Antlaşmalar'ın diğer hükümlerinin uygulanmasına halel gelmeksizin,....." ifadesinden ötürü enerji maddesinde yer alan hükümlerin kesiştiği diğer Antlaşma maddeleri (overlapping articles) de enerji maddesi ile aralarındaki sınırın belirlenmesi açısından önem arz etmektedir⁴⁵⁷ ve enerji maddesi metni incelenirken bu maddelere de yer verilecektir.

1.1. 194(1) Yol Gösterici İlkeler ve Hedefler

194(1) Birliğin enerji politikasındaki hedefleri ve bu hedeflere ulaşırken uygulanacak olan yol gösterici ilkeleri belirlemiştir. 194(1)(a-d) hedefleri ele alırken, madde bu hedefleri saymadan önce hedeflere ulaşırken Birliğin kullanacağı düzenleyici çerçevenin yol gösterici ilkelerini belirlemiştir. Bu noktada 194(1) ele alınırken hedefler ve yol gösterici ilkeler ayrımı yapılacaktır. Ve ilk olarak hedefler ele alınacaktır.⁴⁵⁸

⁴⁵⁷ Haraldsdóttir, K. (2014). The limits of EU competence to regulate conditions for exploitation of energy resources: Analysis of Article 194 (2) TFEU. European Energy and Environmental Law Review, 23(6). s.210

⁴⁵⁸ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.745

1.1.1. 194(1) Hedefler

1.1.1.1. 194(1)(a) Enerji Pazarının İşleyişinin Sağlanması: Enerji pazarının işleyişinin sağlanması hedefindeki tartışmalı hususlardan ilki “enerji pazarı” ifadesi ile ne kastedildiğidir. İlk bakışta bu ifade iç pazarın bir alt kategorisini oluşturan “enerji iç pazarını” kastediyor olarak görülebilir. Ancak bu durumda düzenleyici ilkelerde “*iç pazarın kurulması ve işleyişi çerçevesinde*” ifadesinin yer alması gereksiz bir tekrardan ibaret olacaktır veya aynı şekilde iç pazarın kurulmasının enerji sektörüne olan katkısına kasıtlı olarak vurgu yapıldığı yorumu da yapılabilir.⁴⁵⁹ Ancak madde metninde yer alan “enerji pazarı” ifadesi ile belirlenen hedefin sadece, üye devletlerle sınırlı olan ve üye devletler arasındaki sınır geçişini ilgilendiren iç enerji pazarıyla sınırlı olmadığı yönündedir. Enerjide dışa bağımlı olan AB, “enerji pazarı” ifadesiyle enerjiyi uluslararası düzeyde ele almış ve aynı zamanda uluslararası düzeyde yapmış olduğu girişimleri de meşrulaştırmıştır.⁴⁶⁰

Enerji pazarının işleyişinin sağlanması bu dönem için teknik açıdan da hayati bir konudur. Yenilenebilir enerjideki üretim kesintili (intermittent) üretimdir. Yenilenebilir enerjinin enerji kaynakları arasındaki payının artması kesintili üretimi artırmakta ve bu durum problem çıkarmaktadır.⁴⁶¹ Sürdürülebilir enerji tedariki açısından entegre olmuş ve esnek bir enerji pazarı, merkezi olmayan ve kesintili üretim karakteri gösteren artan yenilenebilir enerji kaynaklarının var olduğu pazarlar bakımından olmazsa olmazdır.⁴⁶² Sonuç olarak iyi işleyen bir enerji pazarı AB’nin üçüncü devletler kaynaklı enerji krizi şoklarına karşı kırılganlığını azaltırken,⁴⁶³ aynı zamanda da günlük bazda pazarın dengeli bir şekilde işlenmesini sağlamaktadır.⁴⁶⁴

---

⁴⁵⁹ Ehricke & Hackländer, 2009, s.746

⁴⁶⁰ Ehricke & Hackländer, 2009, s.747

⁴⁶¹ Roeben, V. (2018). Towards a European Energy Union: European Energy Strategy in International Law (1 b.). Cambridge University Press. s.144

⁴⁶² Roeben, 2018, s.137

⁴⁶³ Svein S. Andersen, A. G. (2017). Introduction: Perspectives, Aims and Contributions. A. G. Svein S. Andersen (Dü.) içinde, Energy Union: Europe’s New Liberal Mercantilism? (s.1-10). Palgrave Macmillan. s.2

⁴⁶⁴ Svein S. Andersen, 2017, s.6

Enerji pazarının işleyişinin sağlanması hedefi madde metninde açıkça yer almakta⁴⁶⁵ ve Birliğin 114. maddesindeki genel iç pazarı düzenleme yetkisine göre özel hükümdür.⁴⁶⁶ Mahkeme bir kararında 194. madde hakkında yorumda bulunmuştur. Mahkemeye göre:

“Böyle bir hüküm, Avrupa Birliği tarafından enerji sektöründe kabul edilen ve bu hedeflerin uygulanmasına imkan tanıyan tüm tasarruflara uygulanması amaçlanan yasal dayanağı teşkil etmektedir, ...”⁴⁶⁷

Mahkeme'nin bu yorumundan hareketle yapılan yorumlara göre artık Antlaşmanın 114. maddesi enerji iç pazarının uyumlaştırılması amacıyla çıkarılacak olan tedbirlerde kullanılamayacaktır.⁴⁶⁸ Buna bağlı olarak da tüketicinin korunması (Madde 169) ve sanayi politikası (Madde 173) gibi 114. maddenin yan yetkileri de bu vesileyle 194(1)(a)'ya geçmiştir. Ancak rekabet (Madde 101) ve devlet yardımları (Madde 107) maddeleri etkilenmemişlerdir.⁴⁶⁹ Birliğin 5 Haziran 2019 tarihinde çıkarmış olduğu elektrik iç pazarı direktifi (2019/944) 194. maddeye dayanmaktadır. Bu durum 194(1)(a)'nın 114. maddeye göre özel hüküm teşkil ettiği yorumlarını haklı çıkartmış olan bir gelişmedir ve iç enerji pazarı ile alakalı yapılacak olan yasama çalışmalarının bundan sonra 194. maddeye dayanması gerektiğini göstermektedir.⁴⁷⁰

1.1.1.2. 194(1)(b) Birlik'te Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması: Enerji ihtiyacının karşılanmasında, hem yeterlilik (sufficient) hem de güvenilirlik (reliable) önemli unsurlardır. Enerji arzı güvenliği, bu iki unsurun sağlanması için gerekli koşulların tanımlanması ve uygulanması sürecidir. Enerji arz güvenliğinin sağlanması iki aşamadan oluşmaktadır. İlki gerekli enerjinin üretilmesi, çıkarılması veya temini iken ikincisi ise bu enerjinin son kullanıcıya (end user) iletilmesi için gerekli teknik altyapının sağlanması aşamasıdır.⁴⁷¹

Bu dönemde enerji arz güvenliğine katkıda bulunması yönünden olumlu bir gelişme olan yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artması, yine enerji güvenliği adına bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir.⁴⁷² Bu kaynaklar, arzın sürekliliğini etkileyebilecek

⁴⁶⁵ Johnston, A., & van der Marel, E. (2013). Ad Lucem? Interpreting the new EU energy provision, and in particular the meaning of Article 194 (2) TFEU. *European Energy and Environmental Law Review*, 22(5). s.185

⁴⁶⁶ Haraldsdóttir, K. (2014). The limits of EU competence to regulate conditions for exploitation of energy resources: Analysis of Article 194 (2) TFEU. *European Energy and Environmental Law Review*, 23(6). s.211

⁴⁶⁷ Case C-490/10, n.y.r., judgment of 6 September 2012, para. 67

⁴⁶⁸ Johnston & Marel, 2013, s.185; Talus & Aalto, 2017, s.20

⁴⁶⁹ Roeben, 2018, s.124

⁴⁷⁰ Talus, 2016, s.13

⁴⁷¹ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.748

⁴⁷² Roeben, 2018, s.144

kesintilere maruz kalmaktadır ve bu nedenle, üye devletler, kömür gibi fosil yakıtların yanı sıra linyit ve gaz gibi yedek kapasiteleri desteklemeye devam etmektedir ve bu destek kapsamında ortaya çıkan kapasite mekanizmaları iç pazarın işleyişi bakımından da çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir.⁴⁷³

Ancak enerji güvenliği ile ilgili Antlaşmada yer alan tek hüküm 194(1)(b) değildir. ABİHA madde 122 de enerji güvenliğini ele almaktadır ve madde şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 122

*1. Antlaşmalar'da öngörülen diğer usullere halel gelmeksizin, Konsey, Komisyon'un önerisi üzerine, **başta enerji alanında olmak üzere**, özellikle bazı ürünlerin arzında ciddi zorluklarla karşılaşılması halinde, üye devletler arasında dayanışma ruhu içinde, ekonomik duruma uygun tedbirler alınmasına karar verebilir.*

...

Esasında bu madde yeni bir madde değildir. Lizbon öncesi de AT Antlaşması 100. maddede de benzer bir hüküm yer almaktaydı ancak bu maddede enerjiye ve dayanışma ruhu ifadelerine yer verilmemişti. Madde AT Antlaşmasında şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 100

1. Bu Antlaşma'da öngörülen diğer usuller saklı kalmak kaydıyla, Konsey, Komisyon'un önerisi üzerine nitelikli çoğunlukla hareket ederek, özellikle belirli ürünlerin tedarikinde ciddi güçlüklerin ortaya çıkması halinde, ekonomik duruma uygun tedbirler alınmasına karar verebilir.

...

AT Antlaşmasında yer alan bu hüküm Lizbon'dan önce çıkarılmış olan Doğal Gaz Arz Güvenliğini Korumaya Yönelik Tedbirlere İlişkin 2004/67/EC sayılı Direktif için yasal dayanak olarak kullanılmıştı. Lizbon sonrası çıkarılmış olan ve 2004/67/EC sayılı Direktifi yürürlükten kaldıran Doğal Gaz Arz Güvenliği 994/2010 sayılı Tüzük (AB) ve yine bu tüzüğü de yürürlükten kaldıran Doğal Gaz Arz Güvenliğinin Sağlanmasına İlişkin 2017/1938 sayılı

---

⁴⁷³ Roeben, 2018, s.210

Tüzük (AB) Mahkemenin yukarıda vermiş olduğumuz kararıyla⁴⁷⁴ uyumlu olarak 194. maddeyi yasal dayanak olarak kullanmıştır. Madde 122'nin kullanımı ise daha sınırlı ve daha acil durumlar için kullanılmak üzere sınırlandırılmıştır.⁴⁷⁵ Bu durumda madde 122'nin madde 194(1)(b)'ye göre özel hüküm teşkil edeceği yorumu haklı bir yorumdur.⁴⁷⁶

1.1.1.3. 194(1)(c) Enerji Verimliliğinin, Enerji Tasarrufunun ve Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Geliştirilmesinin Desteklenmesi: Bu hedefte yer alan dört unsur da çevrenin korunması ile bir şekilde alakalıdır.⁴⁷⁷ Bu dört hedef de karbon salınımını azaltarak çevrenin korunmasına doğrudan katkıda bulunur. Enerji verimliliği ve enerji tasarrufu ile halihazırda harcanan enerji azaltılmak istenirken yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki ile enerji arzının güvence altına alınması amaçlanmaktadır. Enerjide büyük oranda üçüncü devletlere bağımlı olan AB'de, enerji tüketiminin azaltılmadığı alanlarda en azından tüketilen enerjiden daha fazla performans alınmasını sağlayan enerji verimliliği ve gereksiz enerji tüketimini engelleyen enerji tasarrufu hedefleri enerjideki tüketimi doğrudan miktarsal olarak azaltmaktadır.⁴⁷⁸ Yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki ile de AB içi enerji üretimi artırılarak Birliğin enerji ithalatında olan dışa bağımlılığı azaltılmak amaçlanmaktadır.⁴⁷⁹

Birliğin çevre konusundaki hedefleri Antlaşma 194(1)(c) yanında aynı zamanda 191(1)'de de yer almaktadır.⁴⁸⁰ 191(1) antlaşmada şu şekilde düzenlenmiştir:

1. Birliğin çevre politikası, aşağıdaki hedeflerin takibine katkıda bulunur:

- çevre kalitesinin muhafaza edilmesi, korunması ve iyileştirilmesi,*
- insan sağlığının korunması,*
- doğal kaynakların basiretli ve rasyonel biçimde kullanılması,*

---

⁴⁷⁴ Case C-490/10, n.y.r., judgment of 6 September 2012, para. 67

⁴⁷⁵ Talus & Aalto, 2017, s.18, 23

⁴⁷⁶ Haraldsdottir, 2014, s.211

⁴⁷⁷ Ehricke & Hackländer, 2009, s.748

⁴⁷⁸ Ehricke & Hackländer, 2009, s.748

⁴⁷⁹ Roeben, 2018, s. 148

⁴⁸⁰ Vedder, Rønne, Roggenkamp, & Guayo, 2016, p. s. 196 paragraf: 4.27

- bölgesel veya dünya çapındaki çevre sorunlarının ele alınmasına yönelik uluslararası düzeydeki tedbirlerin teşvik edilmesi ve özellikle iklim değişikliğiyle mücadele edilmesi.

Enerji sektörüyle alakalı düzenleyici tedbirler aynı zamanda Antlaşmanın, Birliğin çevre konusundaki yasama yetkilerini düzenlediği 192. madde kapsamında kabul edilmiştir. Lizbon öncesi çıkarılmış olan yenilenebilir enerji direktifleri ile enerji verimliliği direktifleri bu duruma örnektir.⁴⁸¹

Çevre ve enerji alanları arasında sıkı bir bağlantı vardır ve bu alanların ayrımı kolay değildir. Bu nedenle, Madde 194 ve 192 arasındaki yetki sınırının belirlenmesi karmaşıktır. Bu durum da yasal dayanak seçimini zorlaştırmaktadır.⁴⁸² Ancak Lizbon sonrası çıkan düzenlemeleri incelediğimizde Antlaşmanın çevre konulu 192. maddesinin sadece başlıca amacı açık bir şekilde çevre düzenlemelerde yasal dayanak olarak alındığı görülmektedir.⁴⁸³ Lizbon öncesi 192. maddeyi yasal dayanak olarak alan yenilenebilir enerji direktifleri ve enerji verimliliği direktifleri Lizbon sonrası 194. Maddeyi yasal dayanak olarak almışlardır. Bu bakımdan 192. maddenin 194'e nazaran bir özel hüküm oluşturduğu değerlendirilebilir.

1.1.1.4. 194(1)(d) Enerji Ağlarının Birbiriyle Bağlantısının Desteklenmesi: Enerji ağlarının bağlantılarının desteklenmesi hedefi kendi başına bir hedef olmaktan ziyade Birliğin enerji politikasındaki diğer hedeflerine zemin oluşturması bakımından önemlidir. Enerji iletimini sağlayan ağların bağlantılarının sağlanması sağlıklı işleyen bir enerji iç pazarında bir ön şarttır. Aynı şekilde yenilenebilir enerji kaynaklarının artmasıyla önemi daha da artan enerji güvenliğinin sağlanması adına da başlıca bir gereksinimdir.⁴⁸⁴ AB üyesi her bir devletin kendi ulusal pazarı vardır. Bu pazarların birbirlerine bağlı olması (interconnected market), her bir devletin enerji krizlerine karşı olan kırılganlığını azaltır.⁴⁸⁵

---

⁴⁸¹ Directive 2001/77/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the promotion of electricity produced from renewable energy sources in the internal electricity market [2001] OJ L283/33; Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC [2009] OJ L140/16; Directive 2002/91/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2002 on the energy performance of buildings; Directive 2006/32/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on energy end-use efficiency and energy services and repealing Council Directive 93/76/EEC; Regulation (EC) No 106/2008 of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 on a Community energy-efficiency labelling programme for office equipment

⁴⁸² Haraldsdottir, 2014, s.210

⁴⁸³ Haraldsdottir, 2014, s.211

⁴⁸⁴ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.749

⁴⁸⁵ Svein S. Andersen, 2017, s.2

Enerji ağlarının bağlantılarının artmasının üye devletlerin enerji güvenliğine yönelik bir diğer önemi de daha önce de vurgu yapıldığı üzere yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji kaynakları arasındaki payının artması ile ortaya çıkmıştır. Artan yenilenebilir enerji ile kesintili üretim artmaktadır ve enerji güvenliği açısından problemler çıkmaktadır.⁴⁸⁶ Bu problemlerden en önemlisi yenilenebilir enerjinin sisteme entegrasyonu sorunudur. Bu soruna çözüm adına iletim ve dağıtım ağlarının geliştirilmesinin yanında ara bağlantıların da artması gerekmektedir.⁴⁸⁷ Ara bağlantıların artması yenilenebilir enerjinin şebeke sistemine entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır.⁴⁸⁸ Ancak tek başına ara bağlantıların artması yenilenebilir enerjinin entegrasyonu adına yeterli değildir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretimindeki payının yükselmesi, enerji şebekelerinin de bu duruma uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Mevcut elektrik sistemleri, büyük ölçekli yenilenebilir enerji kaynaklarının sisteme entegrasyonuna uygun değildir. Dolayısıyla, rüzgar ve güneş gibi kesintili yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu, elektrik sisteminin tasarımında ve işletiminde önemli değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmaktadır.⁴⁸⁹

Enerji maddesinde yer alan bu hedefin Antlaşmada kesiştiği başka bir madde daha vardır. Enerji altyapılarını da ilgilendiren ABİHA'nın 170. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 170

1. Birlik, 26 ve 174. maddelerde belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak ve Birlik vatandaşlarının, ekonomik operatörlerin ve bölgesel ve yerel toplulukların iç sınırları olmayan bir alanın kurulmasından tam olarak faydalanmalarını sağlamak için, ulaştırma, telekomünikasyon ve enerji altyapıları alanlarında Avrupa çapında ağlar kurulmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunur.

2. Birlik eylemi, açık ve rekabetçi pazarlar sistemi çerçevesinde, ulusal ağların birbiriyle bağlantısını, birlikte işletilebilirliğini ve bu ağlara erişimi desteklemeyi hedefler. Özellikle, adaların, denize kıyısı olmayan ve merkezden uzak bölgelerin, Birliğin merkezi bölgelerine bağlanması ihtiyacını göz önünde bulundurur.

---

⁴⁸⁶ Roeben, 2018, s.144

⁴⁸⁷ Szabó, L., et al. "SEERMAP: South East Europe Electricity Roadmap-South East Europe Regional report 2017." (2017). s.11

⁴⁸⁸ K. Szlulecki, 'European Energy Governance and Decarbonisation Policy: Learning from the 2020 Strategy', 16(5) Climate Policy (2016), s.545

⁴⁸⁹ Penttinen, 2020, s.42

Lizbon öncesi enerji ağlarını birleştirme düşüncesi iç pazarın bütünleşmesi kapsamında genel bir hedef olarak alınmasının yanında 170. maddeye de dayanmaktaydı.⁴⁹⁰ Lizbon ile Birlik enerji ağlarını da kapsayan trans-Avrupa ağları AB'nin üye devletlerle paylaştığı yetkiler arasında düzenlenmiştir.⁴⁹¹ Trans-Avrupa ağları başlığı bu ağların teknik uyumlaştırılmaları ve finansmanı ile alakalı konuları düzenlemektedir.⁴⁹² Trans-Avrupa ağları başlığı enerji başlığı ile karşılaştırıldığında her ikisinin de birbirlerine bağlı enerji şebekesinden bahsettiğini bu bakımdan birbirleriyle kesiştiğini söyleyebiliriz. Ancak trans-Avrupa ağları başlığının özel olarak finansmana vurgu yaptığı da belirtilmelidir.⁴⁹³ Mahkemeye göre 170. maddedeki hedefler 194(1)(d)'ye göre özel hükümdür.⁴⁹⁴ Lizbon sonrası çıkarılan Trans-Avrupa Enerji Altyapısı İçin Kılavuz İlkelerle İlişkin 347/2013 sayılı Tüzük (AB) trans-Avrupa ağları başlığındaki 172. maddeyi yasal dayanak olarak belirlemiştir. Tüzüğün ana çıkarılış amacı şöyle belirtilmiştir:

2. Bu Tüzük özellikle

(a) Ek II'de belirtilen elektrik, gaz, petrol ve karbondioksit enerji altyapı kategorileri ('enerji altyapı kategorileri') kapsamına giren öncelikli koridorların ve alanların uygulanması için gerekli ortak çıkar projelerinin belirlenmesini ele alır;

(b) izin verme süreçlerini kolaylaştırarak, daha yakın koordine ederek ve hızlandırarak ve halkın katılımını artırarak ortak çıkar projelerinin zamanında uygulanmasını kolaylaştırır;

(c) ortak çıkar projeleri için maliyetlerin ve riskle ilgili teşviklerin sınır ötesi tahsisi için kurallar ve rehberlik sağlar;

(d) ortak çıkar projelerinin Birlik mali yardımına uygunluk koşullarını belirler.

Tüzüğün çıkarılış amacını ve 171. maddede yer alan tedbirler beraber düşünüldüğünde enerji alanındaki altyapı çalışmaları için kullanılacak olan finansman için yapılacak olan

⁴⁹⁰ Talus & Aalto, 2017, s.18

⁴⁹¹ ABİHA madde: 4(2)(h)

⁴⁹² ABİHA madde: 171(1)

⁴⁹³ Roeben, 2018, s.125

⁴⁹⁴ C-490/10, Parliament v Council paragraf: 67

düzenlemeler mahkemenin yorumuna paralel olarak daha spesifik bir alanı ilgilendirdikleri için 194 yerine 172. maddeyi yasal dayanak olarak kullanacaktır.

1.1.2. 194(1) Enerji Politikasının Yol Gösterici İlkeleri

Enerji, Birliğin paylaşılan yetkileri arasında yer aldığı için üye devletlerin ulusal hukukları Birliğin enerji alanında düzenleme yapmadığı alanlarda halen daha geçerli olacaktır. Ancak Antlaşmayla kabul edilmiş bu yol gösterici ilkeler hukuken bağlayıcıdır ve üye devletlerin yapacakları yasa çalışmalarını sınırlamaları bakımından önem arz etmektedirler.⁴⁹⁵

1.1.2.1 İç Pazar Genel Çerçevesi: Madde metninde yol gösterici ilkelerden ilki iç pazar genel çerçevesi olarak belirlenmiştir. Buna göre yukarıda yer verilen hedeflere ulaşmak amacıyla alınacak tedbirler “...iç pazarın kurulması ve işleyişi çerçevesinde...” alınacaktır ve bu da Antlaşmanın 26. maddesine ve maddede yer alan dört serbestiye -kişilerin, malların, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımı- işaret etmektedir.⁴⁹⁶ Buradaki ‘çerçevesinde (in the context of)’ ifadesinin Antlaşmanın 26. maddesinin sınırları ile sınırlayıcı olup olmadığı akla gelebilir. Antlaşmanın çeşitli dillerde kaleme alındığı gerçeği karşısında diğer dillerle ve İngilizce metin arasında yapılacak olan bir karşılaştırmada maddenin İngilizce versiyonunda ‘bağlamında (in the context of)’ ifadesi kullanılırken diğer dillerde bu ifadeye karşılık olarak tıpkı Antlaşmanın Türkçe çevirisinde olduğu gibi ‘çerçevesinde (in the framework of)’ ifadesi ile iç pazarın sınırları ile sınırlamaktadır.⁴⁹⁷ Ancak Mahkemenin Antlaşmayı yorumlarken tercih ettiği, teleolojik yorumlama metoduna⁴⁹⁸ göre maddenin sınırlarının tespit edilmesi Birliğin geliştirmek istediği enerji politikasının tarihsel ve anlamsal bağlamı açısından⁴⁹⁹ daha doğru bir sonuç çıkaracaktır. Aksi halde maddenin iç pazarın sınırlarıyla sınırlanmış olduğuna dair yapılan yorumlama, Lizbon öncesi Birliğin iç pazar yetkisinin enerji konusunda Birliğe

⁴⁹⁵ Roeben, 2018, s.204; Madde metninde yer alan yasal bağlayıcılığı tartışmalı olan “dayanışma ruhu” ifadesinin de yasal bağlayıcı olduğuna dair mahkeme kararı: Case C-848/19 paragra: 43, 45

⁴⁹⁶ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.750

Antlaşmanın 26. maddesinin ilgili kısmı şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 26

1. Birlik, Antlaşmalar’ın ilgili hükümlerine uygun olarak, iç pazarı kurmak veya işlemlerini sağlamak için gerekli tedbirleri kabul eder.

2. İç pazar, Antlaşmalar’ın hükümlerine uygun olarak, içinde malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandığı, iç sınırların olmadığı bir alanı kapsar.

3. Konsey, Komisyon’un önerisi üzerine, ilgili tüm sektörlerde dengeli bir ilerlemenin sağlanması için gerekli yönlendirici ilke ve koşulları belirler.

⁴⁹⁷ Ehrlicke, U., & Hackländer, D. (2008). Europäische Energiepolitik auf der Grundlage der neuen Bestimmungen des Vertrags von Lissabon. ZEuS Zeitschrift für Europarechtliche Studien, 11(4), 579-600. s.592; Haraldsdottir, 2014, s.210

⁴⁹⁸ Craig, P. (2011). Gr. de Búrca, EU Law. Text, Cases, Materials. 5th ed., OUP. s.64

⁴⁹⁹ von Sydow, 2011, s.36

vermiş olduğu yetkinin Lizbon sonrası Antlaşmaya konulmuş olan enerji maddesi ile sınırlanmış olduğu sonucu çıkarılacaktır ve böyle bir durum enerji başlığının Antlaşmaya konulması konusunda uzun yıllar yapılmış olan tartışmaları boşa çıkaracaktır.⁵⁰⁰

1.1.2.2. Çevrenin Korunması ve İyileştirilmesi İhtiyacı: Antlaşma maddesindeki bir diğer yol gösterici ilke “.....çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ihtiyacı...” olarak belirlenmiştir. Bu ifadeyle enerji başlığı Antlaşmada ayrı bir politika alanı olarak belirlenen çevre başlığına⁵⁰¹ ve ABİHA 11’e atıfta bulunmaktadır.⁵⁰² Burada çevrenin maddi veya mekânsal bir sınırlamasının yapılmaması kasıtlı olarak anlamın geniş tutulduğu yorumlarına neden olmuştur.⁵⁰³ Antlaşmanın çevre başlığında düzenlenen Birliğin çevre konusundaki yetkisi ışığında yapılacak olan değerlendirmede⁵⁰⁴ Birliğin çevre konusundaki politikasının bölgesel ve küresel boyutu kapsayacak şekilde kapsamının geniş tutulmuş olduğu görülecektir. Maddenin ilgili kısmı şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 191

1) .....

“bölgesel veya dünya çapındaki çevre sorunlarının ele alınmasına yönelik uluslararası düzeydeki tedbirlerin teşvik edilmesi ve özellikle iklim değişikliğiyle mücadele edilmesi.”⁵⁰⁵

Bir yönlendirici ilke olan ‘çevrenin korunması ve iyileştirilmesi’ ifadesi Birliğin çevre ile ilgili yetkilerine atıfta bulunarak ve ayrıca bu konuda herhangi bir yasal sınırlamada bulunmayarak, enerji verimliliğine, tasarrufuna ve yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesinin desteklenmesine vurgu yapan enerji politikası hedeflerinden (194(1)(c)) daha kapsamlı bir çevre koruma sağlamaktadır.⁵⁰⁶ Bu duruma örnek olarak Antlaşmada düzenlenen 11. maddenin uygulama kapsamının genişliği gösterilebilir. Madde Antlaşmada şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 11

---

⁵⁰⁰ Ehricke & Hackländer, 2009, s.751

⁵⁰¹ Ehricke & Hackländer, 2008, s.593

⁵⁰² Kaschny, L. (2023). Energy Justice and the principles of Article 194 (1) TFEU governing EU energy policy. *Transnational Environmental Law*, 12(2), 270-294. S. 286

⁵⁰³ Ehricke & Hackländer, 2009, s.751

⁵⁰⁴ Ehricke & Hackländer, 2009, s.752

⁵⁰⁵ ABİHA 191(1)

⁵⁰⁶ Kaschny, 2023, s.285, 286

Özellikle sürdürülebilir gelişmenin desteklenmesi amacıyla, çevrenin korunmasına ilişkin gerekler, Birliğin politika ve tedbirlerinin belirlenmesine ve uygulanmasına entegre edilmelidir.

Bu maddenin yanında Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 37. maddesi de ABİHA 11'e benzer ancak daha vurgulu bir şekilde "Yüksek düzeyde..." ifadesi ekleyerek çevre korumaya yer vermiştir:

"Yüksek düzeyde çevre koruma ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi, Birlik politikalarına entegre edilmeli ve sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak sağlanmalıdır."

Buna göre çevre koruma insan hakları kategorisine dahil edilerek dolaylı olarak Birliğin temel değerlerinden birini oluşturabilecek kadar üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur.⁵⁰⁷ Ancak 194(1)'de yer alan yönlendirici ilkelerden olan ".....çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ihtiyacı..." ilkesinin Antlaşmanın çevre konulu maddeleriyle olan ilişkisi ve bütünleştirici rolünün hukuki olarak net bir şekilde belirlenmemesi çevre koruma ile ilgili maddelerde yer alan araçların enerji politikalarında kullanılmasını engellemektedir. Mahkemenin yapacağı muhtemel yorumlamalar bu boşluğu dolduracaklardır.⁵⁰⁸

1.1.2.3 Üye Devletler Arasında Dayanışma Ruhu: Enerji politikasının üçüncü ve son yönlendirici ilkesi dayanışma ruhudur. Maddeye göre enerji politikası "....üye devletler arasında dayanışma ruhu içinde...." enerji hedeflerini yerine getirecektir. İlk olarak bu dayanışma ruhu ifadesinin ne anlam ifade ettiği sonrasında ise bu ifadenin yasal olarak bağlayıcılığı üzerinde doktrindeki tartışmalar Mahkemenin bu ifade üzerine vermiş olduğu kararlarla birlikte ele alınacaktır.

Dayanışma Avrupa bütünleşmesinin başından beri Kurucu Antlaşmalarda yer alan bir kavramdır. AKÇT'nin dibacesinde dayanışma ifadesine şu şekilde yer verilmiştir:

---

⁵⁰⁷ Kingston, Suzanne. "The Uneasy Relationship between EU Environmental and Economic Policies, and the Role of the CJEU." A version of this paper will appear in B. Sjöfjell and A. Wiesbrock, Sustainable Public Procurement (Cambridge University Press, Forthcoming)., UCD Working Papers in Law, Criminology & Socio-Legal Studies Research Paper 13 (2015). s.3

⁵⁰⁸ Kaschny, 2023, s.289

*Avrupa'nın ancak, fiili bir **dayanışma** meydana getirecek somut icraat ve ekonomik kalkınmaya yönelik ortak temellerin oluşturulması ile kurulabileceğinin bilincinde olarak,*

..... bir Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurmaya karar vermişler.

Kurucu Antlaşmalarda kendine yer bulan bu ilke Mahkeme kararlarına da konu olmuştur. Mahkeme tarafından dayanışma ilkesinin dolaylı yoldan da olsa bir tanımı yapılmıştır:

Bir Devletin, kendi ulusal çıkar anlayışına göre, Topluluğa bağlılığından kaynaklanan avantajlar ve yükümlülükler arasındaki dengeyi tek taraflı olarak bozması, üye devletlerin Topluluk karşısındaki eşitliğini sorgulanır hale getirmekte, vatandaşları ve özellikle de kendisini Topluluk kurallarının dışında bırakan Devletin vatandaşları aleyhine ayrımcılık yapılmasını gündeme getirmektedir.

*Üye Devletlerin Topluluğa bağlılıkları nedeniyle üstlendikleri **dayanışma** görevindeki bu başarısızlık, Topluluk hukuk düzeninin temelini darbe vurmaktadır.⁵⁰⁹*

Bu karara göre Mahkeme dayanışma ilkesini üye devletlerin Birlik üyeliğinden kaynaklanan avantajlar ve yükümlülükler arasındaki dengeyi sağlama yükümlülüğü olarak tanımlamış ve dayanışma ilkesini Topluluk hukuk düzeninin bir temeli olarak yorumlamıştır.

Topluluk için yeni bir kavram olmayan dayanışma ilkesi Lizbon Antlaşması ile birlikte ilk defa Kurucu Antlaşmaya eklenen enerji başlığında da yerini “*dayanışma ruhu (spirit of solidarity)*” olarak almıştır.⁵¹⁰ Anayasal Antlaşmada enerji maddesinde yer almayan bu ifade Polonya'nın ısrarları ile Lizbon Antlaşmasında enerji maddesine eklenmiştir. Polonya bu konuda ısrar etmekle kalmamış Lizbon Antlaşması sürecinde enerjide dayanışma ilkesini Antlaşmanın onaylanması konusunda pazarlık konusu dahi yapmıştır.⁵¹¹ Polonya'ya bu konuda destek veren nadir ülkelerden biri ise İspanya'dır.⁵¹² Enerji tedarikinde özellikle Cezayir olmak üzere üçüncü

⁵⁰⁹ Case 39/72, Judgment of the Court of 7 February 1973. Commission of the European Communities v Italian Republic. Paragraf: Summary 5. Paragraf

⁵¹⁰ ABİHA Madde: 194(1)

⁵¹¹ Phinnemore, D. (2013). The treaty of Lisbon: Origins and negotiation. Springer: 84, 98, 136; (Youngs, 2011, sf. 46; Piris, 2010, s.319

⁵¹² Pérez, F. A., & Fanés, J. V. (2008). Spain in the genesis of Europe's new energy policy. E. Barbé (Dü.) içinde, Spain in Europe 2004-2008. Bellaterra (Barcelona): Institut Universitari d'Estudis Europeus. s.7

devletlere bağımlı olan konumundan dolayı İspanya üye devletler arasındaki enerji dayanışmasını desteklemiştir.⁵¹³

Dayanışma ilkesi esasında AB'nin temelini oluşturan iç pazarın en önemli unsuru olan rekabete taban tabana zıttır. Dayanışma ilkesi ortak değerlere, ortak çıkarlara ve karşılıklı desteğe vurgu yaparken liberal ekonominin bir kavramı olan rekabet kişisel, benmerkezci çıkarlara vurgu yapmaktadır.⁵¹⁴ Dayanışma ruhu kapsamında üye devletler, kendi ulusal çıkarına ters bile olsa, diğer üye devletlerin enerji ihtiyaçlarını ve enerjideki zorluklarını göz önünde bulundurarak kararlarını almalıdır.⁵¹⁵ Birbirine engel çıkarmaya oldukça müsait bu iki kavramın ilişkisi AB enerji politikalarının oluşumunda dikkatle ele alınmalıdır.

Dayanışma ilkesinin yasal bağlayıcılığı ise Mahkemenin 15 Temmuz 2021 tarihli C-848/19 sayılı kararına⁵¹⁶ kadar önemli bir tartışma konusu olmuştur çünkü dayanışma ruhu ifadesinin enerji politikasının diğer iki yönlendirici ilkelerinden ayırt edici yönü bu ilkenin karşılık geldiği bir politika alanının Kurucu Antlaşmada mevcut olmamasıdır.⁵¹⁷ Dolayısıyla diğer iki yönlendirici ifade gibi dayanışma ruhu ifadesinin atıfta bulunduğu herhangi bir hukuki düzenleme Kurucu Antlaşmada yoktur. Bu bakımdan dayanışma ruhu ifadesinin yasal bağlayıcılığı konusunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bir görüş dayanışma ruhu ifadesi yasal olarak bağlayıcıdır⁵¹⁸ derken diğer bir görüş ise anlaşmanın lafzından yola çıkarak buradaki dayanışma ruhu (spirit of solidarity) ifadesinin yasa koyucu tarafından kasıtlı olarak koyulmuş bir ifade olduğunu ve antlaşmaların dayanışma ilkesine (principle of solidarity) atıf yaptığı durumlardan daha az etkiye sahip olduğunu belirtmiştir.⁵¹⁹ Daha mutedil olan bir görüş ise dayanışma ruhu ifadesinin kendi başına işlevsel olmadığını, Birlik düzeyinde veya üye devletler düzeyinde yapılacak olan yasama çalışmalarıyla somutlaştırılması gerekmekte olduğunu savunmuştur.⁵²⁰ Ancak yukarıda da yer verdiğimiz gibi kararlarında teleolojik yorum yapan Mahkeme⁵²¹ Birliğin Rusya ile olan enerji problemleri karşısında üye devletler arasındaki

---

⁵¹³ Pérez, F. A., & Fanés, J. V. (2008). Spain in the genesis of Europe's new energy policy. E. Barbé (Dü.) içinde, Spain in Europe 2004-2008. Bellaterra (Barcelona): Institut Universitari d'Estudis Europeus. s.4

⁵¹⁴ Ehricke & Hackländer, 2009, s.753

⁵¹⁵ Roeben, 2018, s.122

⁵¹⁶ Case T-883/16 Poland v Commission EU:T:2019:567 and case C-848/19 P Germany v Poland ECLI:EU:C:2021:598.

⁵¹⁷ Ehricke & Hackländer, 2009, s.752

⁵¹⁸ Ehricke & Hackländer, 2009, s.753

⁵¹⁹ Talus, 2013, s.280

⁵²⁰ Roeben, 2018, s.122

⁵²¹ Craig, 2011, s.64

dayanışmanın hayati önemini dikkate almış olacak ki bu ifadenin yasal olarak bağlayıcı olduğuna karar vermiştir.⁵²²

Divan ilk olarak 194. maddenin birinci paragrafına kararında yer vererek bu maddede sözü edilen “üye devletler arasındaki dayanışma ruhu” ifadesinin, AB hukukunun temel ilkelerinden biri olan dayanışma ilkesinin enerji alanında özel bir ifadesini oluşturmakta olduğunu belirtmiştir.⁵²³ Buna göre madde lafzındaki “dayanışma ruhu” ifadesinin maddenin hukuki önemini düşürme gibi bir etkisi yoktur. Divan’a göre dayanışma ilkesi sadece üye devletleri değil aynı zamanda Birlik kurumlarının da üye devletlerle olan ilişkilerinde dikkate almaları gereken bir ilkedir.⁵²⁴ Dayanışma ilkesinin soyut bir kavram niteliğinden dolayı hukuki denetimde uygulanamayacağı ileri sürülmesi Divan tarafından uygun görülmemiştir. Divan, önceki kararlarında üye devletlerin sınır kontrolleri, sığınma ve göçle ilgili AB hukuku kapsamındaki bazı yükümlülüklerini yerine getirmediği sonucuna varırken ABİHA’nın 80. maddesinde belirtilen dayanışma ilkesine açıkça atıfta bulunduğunu belirtmiştir.⁵²⁵

Divan vermiş olduğu bu karar ile enerji maddesine eklenen işbirliği ilkesinin AB Kurumlarını yaptıkları tasarruflarında bağladığını ve hukuki sonuçları olacağını net bir şekilde ortaya koymuştur.

1.2. 194(2) Enerjide Yasa Yapım Süreci ve İstisna Hükümü

1.2.1. Enerjide Yasa Yapım Süreci

194. madde ikinci paragraf enerjideki yasa yapım sürecini ele almaktadır. 194(2)’nin ilk fıkrası Birliğe 194(1)’de belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirleri alma konusunda yetki verir ve yasa yapım sürecini belirler. Buna göre yasa yapım süreci olağan yasama usulü olarak belirlenmiştir. İlgili tasarruf, Antlaşmalar’ın diğer hükümlerinin uygulanmasına hâlel gelmeksizin, Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek ve Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi’ne danışıldıktan sonra kabul edilir.

---

⁵²² Case C-848/19 paragra: 43, 45

⁵²³ Case C-848/19 paragraf: 38

⁵²⁴ Case C-848/19 paragraf: 41

⁵²⁵ Case C-848/19 paragraf: 42

ABAD'a göre burada Antlaşmalar'ın diğer hükümleriyle kastedilen enerji konusundaki diğer spesifik maddelerdir.⁵²⁶ Bu maddelere örnek olarak mahkeme ABİHA md. 122 ciddi koşullar altında enerji dayanışmasını ve ABİHA 170 enerji ağlarını saymıştır. Gerçekten de bu maddeler 194(1)'deki hedeflerle örtüşürler ancak yukarıda yer verildiği gibi özel hüküm niteliğindedirler.

1.2.2. İstisna Hükümü

Fıkranın 2. paragrafında olağan yasama usulünün sınırları belirlenmektedir. Paragrafta ilk olarak çevre politikaları konusunda Birliğe yetki verilmesini düzenleyen ABİHA 192(2)(c)'ye atıf yapılıyor. ABİHA 192(2)(c)'ye göre Birliğin çevre politikaları kapsamında bir üye devletin farklı enerji kaynakları arasında tercihini ve enerji arzının genel yapısını “önemli derecede” etkileyen tedbirler özel yasama usulüyle, Konseyde oybirliğiyle kabul edilir. ABİHA 192(2)(c)'den anlaşılan eğer bir tedbir bir üye devletin farklı enerji kaynakları arasındaki tercihini ve enerji arzının genel yapısını “önemli derecede” etkilemiyorsa çevre politikalarında olağan yasama usulü takip edilerek yasama yapılabilir. Çevre konusunda yapılacak düzenlemeler 192(1)'e göre ilke olarak olağan yasama usulüyle gerçekleştirilir. Ancak 192(2)(c)'ye göre üye devletlerin enerji kaynakları arasında tercihini ve arzının genel yapısını önemli derecede etkileyen tedbirler oybirliği ile gerçekleştirilir. 194(2) ikinci paragrafın verdiği güvenceyle birlikte enerji hususunda çevre başlığı altında yapılacak olan düzenlemeler 194(2) ikinci paragraf istisna (caveat) hükmü gösterilerek engellenemez.⁵²⁷

194(2) devamında şöyle bir istisna getiriyor:

“bu tedbirler, bir üye devletin kendi enerji kaynaklarından yararlanma koşullarını belirleme hakkını, farklı enerji kaynakları arasındaki tercihini ve kendi enerji arzının genel yapısını etkilemez.”

Bu istisna hükmünde 194(1)'de yer alan dört enerji hedefinin uygulanması sırasında alınan tedbirler için çevre başlığındaki 192(2)(c)'deki gibi herhangi bir eşik değer öngörülmemiştir. Bu durum 194. maddenin çok dar yorumlanmasına ve enerji ile ilgili hiçbir kararın alınmamasına yol açabilirdi.⁵²⁸ Mahkemenin de böyle dar bir yorumlamada bulunması da sürpriz olurdu⁵²⁹ ve bu aynı zamanda gerçekte enerji yetkisine dayanılarak çıkarılması gereken

⁵²⁶ Case C- 490/10 (Court Of Justice) EuropeanParliament v Council of the European Union [2012] ECLI:EU:C:2012:525 paragraf: 67

⁵²⁷ Johnston & Marel, 2013, s.195; Case T-370/11 Poland v Commission EU:T:2013:113 paragraf: 11-17

⁵²⁸ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.756; Haraldsdottir, 2014, s.212

⁵²⁹ Johnston & Marel, 2013, s.184

düzenlemelerin Birliğin çevre konusundaki yetkisine dayanılarak çıkarılması ile sonuçlanabilirdi.⁵³⁰ Diğer taraftan eğer 194(2) ikinci paragraftaki çevre konusundaki atfı yetki değil de usul ile alakalı bir durum olarak değerlendirilecek⁵³¹ olursa hüküm çevre konusundaki düzenlemelerde getirilen oybirliğini enerjiye de getirmektedir ve enerji ile çevre konularında yapılan düzenlemelerin uyumlu olmasını sağlamaktadır şeklinde bir yorum yapılabilir ancak bu durum 194(3) ile ortadan kalkmıştır. 194(3) şu şekilde düzenlenmiştir:

2. paragrafa istisna olarak, Konsey, özel yasama usulü uyarınca hareket ederek ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra, esas itibarıyla mali nitelikte olmaları halinde, 2. paragrafta belirtilen tedbirleri oybirliğiyle alır.

Hüküm açık bir şekilde ikinci paragraftan istisna olarak diyerek usuli olarak 194(2) birinci paragraftaki olağan yasama yönteminin bir istisnası olarak oy birliği öngörürken 194(2) ikinci paragraftaki kısıtlamalara da istisna oluşturmaktadır. Bu durumda 194(2) ikinci paragrafın usuli bir düzenleme olduğu ve 192(2)(c)'de olduğu gibi oybirliği gerektirdiği yorumunu boşa çıkarmaktadır.⁵³²

A Kaisa HUHTA'ya göre ise iki yeni gelişme bu konuda bize istisna hükmü için yol gösterici olabilir.⁵³³ İlk olarak Adalet Divanı'nın 192(2)(c)'yi ele aldığı ve 2018'de onanmış olduğu *Polonya v Avrupa Parlamentosu ve Konsey* davası kararı⁵³⁴ ve ikinci olarak ise Birliğin, Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi kapsamında kabul ettiği Yenilenebilir Kaynaklardan Enerji Kullanımının Teşviki adlı direktiftir.⁵³⁵

İlk gelişme olarak Polonya yaptığı başvuruya,⁵³⁶ Mahkemeden, Avrupa Parlamentosu ve Konseyin 2015/1814 sayılı 6 Ekim 2015 tarihli Birlik sera gazı emisyon ticaret sistemi için bir pazar istikrar rezervinin kurulması ve işletilmesi ve 2003/87/EC Direktifinde değişiklik yapılması ile ilgili kararını iptal etmesini talep etmektedir. Polonya kabul edilen hükümlerin 192(1) kapsamında olağan yasama usulüyle kabulünün 192(2)(c) hükmüne aykırı olduğunu,

⁵³⁰ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.756

⁵³¹ Maichel, G. (2005). Das Energiekapitel in der Europäischen Verfassung-mehr Integration oder mehr Zentralismus für die leitungsgebundene Energiewirtschaft Europas?. In " Für Sicherheit, für Europa": Festschrift für Volkmar Götz zum 70. Geburtstag (pp. 55-72). Vandenhoeck & Ruprecht. s.67

⁵³² Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.756; Johnston & Marel, 2013, s.196

⁵³³ Huhta, K. (2021). The scope of state sovereignty under article 194 (2) TFEU and the evolution of EU competences in the energy sector. *International & Comparative Law Quarterly*, 70(4), 991-1010. s.994

⁵³⁴ Case C-5/16 (Court Of Justice) Poland v Parliament, CouncilECLI:EU:C:2018:483

⁵³⁵ 2018/2001 sayılı direktif OJ L 328/82 paragraf: 8

⁵³⁶ Case C-5/16 (Court Of Justice) Poland v Parliament, CouncilECLI:EU:C:2018:483

kendi enerji kaynakları arasında fosil yakıtların önemli bir yeri olduğunu bu kapsamda çıkarılan hükmün 192(2)(c) kapsamında özel yasama usulü vasıtasıyla, üye devletlerin oy birliği ile kabul edilmesi gerektiğini söyler.⁵³⁷ Ancak Adalet Divanı'na göre ABİHA'nın 192(2) maddesi, AB'ye çevrenin korunmasında ve iklim değişikliğiyle mücadelede, özellikle bu amaçla uluslararası anlaşmalar çerçevesinde bir rol vermeyi amaçlayan ABİHA 191. madde ile birlikte değerlendirilmelidir.⁵³⁸ Bu amaçla alınan önlemler üye devletlerin enerji sektörünü mutlaka etkileyeceğinden, ABİHA madde 192(2)'nin ilk alt paragrafının (c) bendinin geniş bir yorumu, ABİHA'nın bir istisna olarak amaçladığı özel yasama prosedürüne otomatik başvurma etkisine sahip olma riskini taşır.⁵³⁹ Bu sonuç, ilkelerin istisnası olan hükümlerin dar anlamda yorumlanması gerektiğine ilişkin Adalet Divanı içtihadıyla bağdaşmaz.⁵⁴⁰ Kaisa HUHTA'ya göre mahkemenin bu kararından yola çıkılarak rahatlıkla 194(2)'nin 2. bendine bu içtihadı uygulayabiliriz. Buna göre 194(2) 2. bendin geniş yorumlanması Birliğin enerji politikasını oldukça daraltacaktır. Bunun da hiçbir şekilde birliğin bir amacı olduğu düşünülemez.⁵⁴¹

İkinci gelişme olarak üye devletlerin özellikler 2015 yılında Enerji Birliği'nin ilanı ile başlayan süreç sonrası çıkarılan ve üye devletlerin enerji tercihlerini doğrudan etkileyen yasama çalışmalarına gösterdikleri zımni kabuldür. Kısaca AB yasama tasarruflarının itirazına doğrudan bu madde dayanak gösterilerek itiraz edilmemiştir.⁵⁴² Bu durum ise zımni de olsa bir eşik değerin kabul edilebileceğini düşündürür. Örneğin Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi kapsamında 2019'da yürürlüğe giren ve madde 194(2)'yi yasal dayanak olarak alan Yenilenebilir Enerji Direktifi 2030 yılına kadar AB'nin enerji karışımındaki yenilenebilir enerji kaynakları için %32'lik bağlayıcı bir hedefi AB çapında belirledi (sonrasında bu oran daha da arttı).⁵⁴³ Bu bağlayıcı tedbir AB çapında olsa bile açık bir şekilde üye devletlerin farklı enerji kaynakları arasındaki tercihini de etkilemektedir ve Komisyon üye devletlerin ulusal seviyedeki gösterge hedefleri hakkında denetimlerde ve yorumlarda bulunabilmektedir. Ancak bu etkiye rağmen enerji paketinin üye devletlerin itirazı ile karşılaşmaması bize eşik değer konusunda bir konsensüse varıldığını gösterebilir.⁵⁴⁴

---

⁵³⁷ Case C-5/16 (Court Of Justice) Poland v Parliament, CouncilECLI:EU:C:2018:483: paragraf: 29

⁵³⁸ Case C-5/16 (Court Of Justice) Poland v Parliament, CouncilECLI:EU:C:2018:483: paragraf: 43

⁵³⁹ Case C-5/16 (Court Of Justice) Poland v Parliament, CouncilECLI:EU:C:2018:483: paragraf: 44

⁵⁴⁰ Case C-5/16 (Court Of Justice) Poland v Parliament, CouncilECLI:EU:C:2018:483: paragraf: 45

⁵⁴¹ HUHTA, 2021, s.1008

⁵⁴² HUHTA, 2021, s.1006

⁵⁴³ 2018/2001 sayılı direktif OJ L 328/82 paragraf: 8

⁵⁴⁴ HUHTA, 2021, s.1006, 1010

Yukarıda Huhta'nın değerlendirmelerinde de yer verdiğimiz 192(2)(c) istisna hükmünde yer alan “önemli derecede” ifadesinin 194(2)'deki istisna maddesine de uygulanma ihtimali görüşüne Haraldsdóttir karşı çıkıyor. Gerekçe olarak ise 194(2)'deki “önemli derecede” ifadesinin konmamasının bilinçli bir tercih olabileceğini ve çevre politikasını düzenleyen 192(2)(c)'deki bir hükmün enerji politikasını düzenleyen 194. maddeye basit bir şekilde aktarılamayacağını ifade ediyor ve eğer böyle bir aktarma mümkün ise 192(2)(b) su kaynakları hükmünün de aktarılabileceğini ve bu hükümde de herhangi bir eşik değer belirtilmediğini (bütün kararlar oybirliği ile alınıyor) ifade ediyor. Böyle bir aktarmanın yanlışlığına bir diğer örnek olarak ise 192(2)'nin Birliğe spesifik bir yetki tanımlarken 194(2)'nin ise var olan yetkiyi sınırlandırdığına dikkat çekiyor. Ayrıca yazara göre her istisna durumunda özel yasama usulü uygulanmak isteniyor olsaydı 194(2)'nin yazım şekli 192. madde 2. fıkra gibi olurdu ve 194(3) mali niteliklerle ilgili hüküm de buna dahil olurdu.⁵⁴⁵

Doktrinde bir çok tartışmaya neden olan 194(2) istisna hükmünün AB tasarruflarına yapılacak olan olası bir itiraz sonucu ABAD tarafından değerlendirilmesi ABAD'ın Antlaşma hükümlerini yorumlarken takınmış olduğu genel tavırdan bağımsız olarak yorumlanamaz. Mahkemenin genel yorum metodu metne kelimesi kelimesine bağlı bir lafzi yorum yöntemi değildir.⁵⁴⁶ Mahkeme yorumunu “*hükümlerin ruhunu, genel planını ve lafzını*”⁵⁴⁷ dikkate alan teleolojik yöntemle yapmaktadır.⁵⁴⁸ Buradan yola çıkılırsa istisna maddesinin Mahkeme tarafından dar bir şekilde yorumlanması Birliğin enerjide üçüncü devletlerden bağımsızlığı hedefi göz önüne alındığında pek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca enerji maddesinde yer alan dayanışma ruhu ifadesinin bağlayıcı olduğu Mahkeme tarafından kabul edildiği bir ortamda mahkemenin istisna hükmünü dar bir şekilde yorumlaması kendi kararına ters düşecektir.

Diğer bir yandan yukarıda “194(1): Enerji Politikasının Yol Gösterici İlkeleri” başlığı altında “İç Pazar Genel Çerçevesi” alt başlığında yapılmış olan değerlendirmeyi⁵⁴⁹ buraya da uygularsak, enerji başlığının Kurucu Antlaşmaya konulması çalışmalarının Maastricht Antlaşması öncesi başladığı⁵⁵⁰ gözönüne alınırsa yeni konulan enerji başlığının Birliğin

---

⁵⁴⁵ Haraldsdottir, 2014, s.213

⁵⁴⁶ Johnston & Marel, 2013, s.185

⁵⁴⁷ Case 26/62 Van Gend en Loos [1963] ECR I-1. Pages: 2, 12, 13

⁵⁴⁸ Craig, 2011, s.64; Turksen, U. (2018). EU energy relations with Russia: Solidarity and the rule of law. Routledge.s.29; Johnston & Marel, 2013, s.185

⁵⁴⁹ Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.751

⁵⁵⁰ Surrey, 1992, s.212

yetkilerini kısıtlamış olması, Birliğin geliştirmek istediği enerji politikasının tarihsel ve anlamsal bağlamı açısından⁵⁵¹ Lizbon öncesi Birliğin iç pazar yetkisinin enerji konusunda Birliğe vermiş olduğu yetkinin Lizbon sonrası Antlaşmaya konulmuş olan enerji maddesi ile sınırlanmış olduğu sonucu çıkarılacaktır ve böyle bir durum Antlaşmaya enerji başlığının konulması konusunda uzun yıllar yapılmış olan tartışmaları boşa çıkaracaktır.⁵⁵²

194(2)'deki istisna hükmündeki tartışmalar AB'nin son yıllarda çıkarmış olduğu enerji konulu ve üye devletlerin enerjideki tercihlerini büyük oranda etkileyen direktiflere ve tüzüklere bir itirazın yapılmamış olması nedeniyle bir konsensüsün oluştuğu varsayımı karşısında⁵⁵³ önemsiz gibi gözükebilir. Ancak AB'nin enerji politikalarını eleştiren Polonya gibi Doğu Avrupa devletlerinin yanı sıra AB'de yenilenebilir enerjinin daha fazla kullanımını destekleyen ve nükleer enerjinin kaldırılmasını isteyen ve genel olarak AB enerji politikalarını destekleyen Almanya gibi devletlerin de gelecekte Mahkeme önünde ortaya koyabilecekleri muhtemel itirazlar mevcuttur. Almanya enerji politikasında geçmişten beri Birliğe yetki verilmesi konusunda en gönülsüz devlet konumundadır⁵⁵⁴ ve esasında ilk olarak Anayasal Antlaşmada⁵⁵⁵ sonrasında da 194(2) ikinci paragrafta yer alan istisnanın savunucusu⁵⁵⁶ ve mimarı Almanya'dır.⁵⁵⁷ Almanya her ne kadar AB enerji politikalarının destekçisi⁵⁵⁸ hatta 2007 yılında birinci dönem başkanlığında bulunduğu sırada kabul edilen üçüncü enerji paketinin önemli bir aktörü olsa da⁵⁵⁹ enerji konusundaki AB hedeflerinin ötesinde uygulamaya koyduğu politikalarla AB'de enerji güvenliğini tehlikeye atabilir (örneğin aralıklı bir üretimin mevcut olduğu yenilenebilir enerjinin komşu üye devletlerle koordinesiz olarak artırılması ve düzenli ve güvenilir bir elektrik üretimi sağlayan nükleer santrallerin kaldırılması⁵⁶⁰ sonucu komşu üye devletlerin enerji tedariki sekteye uğrayabilir) ve bu durumda karşılaşması muhtemel itirazları önlemek amaçlı olarak bu istisna hükmünü ileri sürebilir. Yani istisna hükmü sadece Komisyon

---

⁵⁵¹ von Sydow, 2011, s.36.

⁵⁵² Ehrlicke & Hackländer, 2009, s.751

⁵⁵³ HUHTA, 2021, s. 1006, 1010

⁵⁵⁴ Jochem, E., Gruber, E., & Mannsbart, W. (1996). German Energy Policy in Transition. In *European Energy Policies in a Changing Environment* (pp. 57-87). Heidelberg: Physica-Verlag HD. s.82

⁵⁵⁵ Müller, F. (2006). German Energy and Security Policy: Technical versus Political Modes of Intervention. In *Germany's Uncertain Power: Foreign Policy of the Berlin Republic* (pp. 169-184). London: Palgrave Macmillan UK. s.178

⁵⁵⁶ Silberberg, R. (2006). A Preview of Germany's EU Presidency: The Status of the Federal Government's Preparations. Speech by State Secretary, Berlin, 4.

⁵⁵⁷ Duffield, J. S., & Westphal, K. (2011). Germany and EU energy policy: conflicted champion of integration?. In *Toward a Common European Union Energy Policy: Problems, Progress, and Prospects* (pp. 169-186). New York: Palgrave Macmillan US. s.176

⁵⁵⁸ Silberberg, 2006

⁵⁵⁹ Kurpas, S., & Riecke, H. (2007). The 2007 German EU Presidency. Swedish Institute for European Policy Studies, Stockholm. s.25, 26, 27

⁵⁶⁰ Duffield & Westphal, 2011, s.176

politikalarına itiraz eden devletler tarafından değil aynı zamanda Komisyonun politikalarını destekleyen ancak bunları yeterli bulmayan Almanya gibi üye devletler tarafından da ileri sürülebilir.

1.3. Enerji Başlığı Özelinde Değerlendirme

Bu dönemde enerji adına yapılan en önemli gelişme Kurucu Antlaşmaya bir enerji başlığı ve bu başlık altında bir maddenin eklenmiş olmasıdır. Birliğin enerji politikaları bakımından oldukça kapsayıcı olarak düzenlenen bir madde olarak öne çıkan enerji maddesi aynı zamanda oldukça tartışmalıdır. Maddenin AB'ye vermiş olduğu yetkilerin kısıtlanmasında kullanılan muğlak ifadeler doktrinde farklı görüşleri ortaya çıkarmıştır. Ancak günümüze kadar olan gelişmeler göstermektedir ki üye devletler AB'nin yapmış olduğu ve üye devletlerin enerji tercihlerini önemli derecede etkileyen yasal düzenlemelere enerji maddesindeki istisna hükmünü gerekçe göstererek itirazda bulunmamıştır. Bu itiraz edilme durumuna Komisyon'un izlemiş olduğu politika da etkili olmuştur. Komisyon'un maddedeki istisna hükmü karşısında almış olduğu bir tedbire örnek ise yenilenebilir enerji direktifinde yapmış olduğu bir değişikliktir. Üçüncü enerji paketinde yani Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden önce kabul edilen yenilenebilir enerji direktifinde her bir üye devlete ulusal seviyede bağlayıcı olan yenilenebilir enerji hedefi belirlerken, dördüncü enerji paketi kapsamında bu uygulamadan taviz vererek ulusal seviyede bağlayıcı bir hedef belirlemek yerine Birlik seviyesinde bir bağlayıcı hedef belirlenmiştir. Bu şekilde Komisyon hem üye devletleri dolaylı da olsa (örneği: AB fonları) yenilenebilir enerjinin kullanımının artmasına zorlarken hem de ulusal seviyede zorunlu hedefleri gündeme getirmeyerek dikkatleri üzerine çekmek istememiştir.

Bir diğer taraftan maddedeki 'dayanışma ruhu' ifadesi de yasal sonuçları itibariyle oldukça muğlak bir şekilde düzenlenmiştir. İfade doktrinde oldukça tartışmalıdır. Ancak Mahkeme vermiş olduğu kararlar ifadenin üye devletleri ve AB Kurumlarını yasal olarak bağladığı kararını vermiştir.

Genel olarak son bir değerlendirme yapılmak istenirse madde eklenmeden önce yapılan ve Antlaşmanın çeşitli maddelerine dayanan yasama çalışmaları oldukça verimliydi. Bu yöntemle üç enerji paketi çıkarılmıştı. Ancak maddenin eklenmesi Komisyon'a vermiş olduğu özgüven yanında yasama çalışmalarının bir düzene kavuşmasını da sağlamıştır.

2. İkincil Hukukta Enerji

Bu başlık altında Lizbon Antlaşması sonrası AB politikalarında gerçekleşen ve enerji politikalarında kökten değişiklikler getiren ikincil düzenlemeler el alınacaktır. Bu başlık altında ele alınacak konular esas itibariyle Enerji Birliği, AB'nin dördüncü enerji paketi olan Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve mutabakat çerçevesinde çıkarılan Fit For 55 ve REPowerEU düzenlemeleridir.

2.1. Enerji Birliği

Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesinin ardından AB enerji politikası ve yasamasının omurgası yukarıda yer vermiş olduğumuz ve Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden önce kabul edilen 20-20-20 hedefleri oluşturmuştur.⁵⁶¹ Bu hedefler daha sonra belirlenecek olan 2030 ve 2050 hedeflerine bir öncülük yapmaları bakımından önemlidir. Bu hedefleri şu şekilde tekrar edebiliriz:

*2020 yılına kadar AB'nin sera gazı emisyonlarının %20 oranında azaltılması,*⁵⁶²

*2020 yılına kadar AB'nin enerji tüketiminin %20 oranının tasarruf edilmesi,*⁵⁶³

*2020 yılına kadar AB'de yenilenebilir enerjinin payını %20 oranına çıkarılması.*⁵⁶⁴

Bu hedeflere ulaşmak “*daha cesur ve yeni bir yaklaşım*” gerektirmekteydi.⁵⁶⁵ Bu yaklaşıma öncülük edenler ise Notre Europe Institute ismini de kullanan Jacques Delors Institute ve bu Enstitünün başkanı ve aynı zamanda Komisyon eski başkanı Jacques Delors ve dönemin Avrupa Parlamentosu başkanı Jerzy Buzek idi.⁵⁶⁶ Avrupa Enerji Topluluğu için Bir Çağrı adlı bir bildiri yayınlayan Jacques Delors, Schengen ve Euro bölgesi örneğinden yola çıkarak benzer bir yaklaşımla enerji alanında da işbirliğini artırmak isteyen üye devletler tarafından enerji alanına özgü kuralları ve yöntemleri olan bir Avrupa Enerji Topluluğu kurulmasını teklif

⁵⁶¹ Penttinen, S. L., & Reins, L. (2020). The integration of renewable energy sources in the EU electricity grid: Adapting current market rules to new market realities'. In Decarbonisation and the energy industry: Law, policy and regulation in low-carbon energy markets (pp. 263-282). Hart Publishing. s.266

⁵⁶² Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament. An Energy Policy for Europe, 10.1.2007 COM(2007) 1 final, s.21

⁵⁶³ Ibid, s.22

⁵⁶⁴ Ibid, s.14, 22

⁵⁶⁵ Buzek, J., & Delors, J. (2010). Towards a new European energy community. Institut Jacques Delors.

⁵⁶⁶ Speech by Vice-President for Energy Union Maroš Šefčovič on "Energy Union – 1 year on" at the conference organised by Jacques Delors Institute Brussels, 25 February 2016 s.1

etmiştir.⁵⁶⁷ Sonrasında Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının ardından, Donald Tusk Polonya devlet başkanlığı görevindeyken 21 Nisan 2014 tarihindeki makalesiyle Enerji Birliği kavramını ortaya atmıştır.⁵⁶⁸ Tusk'ın ortaya attığı bu fikir yeni ve orijinal değildi⁵⁶⁹ ancak Polonya devlet başkanı olarak Tusk'ın bu teklifi yapması ve sonrasında 2014-2019 yılları arasında Zirve'ye başkanlık etmesinden ötürü Tusk'ın bu fikri önem arz etmektedir. Tusk'ın Enerji Birliği fikrinin temelinde AB'nin enerjide Rusya'ya olan bağımlılığı problemi yatıyordu. Rusya'ya olan bağımlılık AB'yi siyasi olarak zayıflatırken ekonomik olarak da gaz pazarında monopol konumda olan Rusya'nın karşısında ortak hareket etmeyen üye devletlerin uygulamış olduğu bireysel politikalar Rusya'nın pazarı bozucu davranışlarına izin veriyordu.⁵⁷⁰ 2014 yılında görev başına gelen yeni Komisyon, Enerji Birliği hedefini "Geleceğe dönük bir iklim değişikliği politikası ile dirençli bir Enerji Birliği" adlı bir başlıkla AB'nin önceliklerinden biri olarak belirlemiştir.⁵⁷¹

Politik olarak yaşanan yukarıdaki gelişmelerin yanında Komisyon 20-20-20 hedeflerinin gerçekleştirilmeye yönelik çalışmalarına devam etmiştir. Komisyon ilk olarak Mart 2010'da ekonomik krizin etkisi altında olan AB'nin 2020 büyüme planlarını ele aldığı "AVRUPA 2020 - Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Bir Strateji" adlı belgede AB'nin 2020 iklim değişikliği ve enerji hedeflerini kabul etmiştir⁵⁷² ve Konseye önermiştir.⁵⁷³ Komisyon'un 2020 enerji hedefi şu şekildedir:

"20/20/20" iklim/enerji hedeflerine ulaşılmalıdır (koşullar uygun olduğu takdirde emisyon azaltımının %30'a çıkarılması da dahil).⁵⁷⁴

Konsey'in 2010 bahar toplantısında Komisyon'un enerji alanındaki bu teklif kabul edilmiştir.⁵⁷⁵ 2020 yılına kadarki yapılan yasal düzenlemelerin kaynağı 2010'da kabul edilen AVRUPA 2020

---

⁵⁶⁷ Towards a European Energy Community: A Policy Proposal Sami ANDOURA, Leigh HANCHER and Marc VAN DER WOUDE

⁵⁶⁸ A United Europe Can End Russia's Energy Stranglehold, Donald Tusk APRIL 21 2014

⁵⁶⁹ Tusk's rude awakening, POLITICO, APRIL 20, 2015, Kalina Oroschakoff, web sitesi: <https://www.politico.eu/article/tusk-energy-union-hits-eu-reality/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁵⁷⁰ A United Europe Can End Russia's Energy Stranglehold, Donald Tusk APRIL 21 2014

⁵⁷¹ Setting EU priorities, 2014-19 The ten points of Jean-Claude Juncker's political guidelines, European Parliamentary Research Service, Authors: Etienne Bassot, Ariane Debyser s.5, 6

⁵⁷² EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, Brussels, 3.3.2010, COM(2010), 2020 final s.3

⁵⁷³ Ibid, s.30

⁵⁷⁴ Ibid, s.5

⁵⁷⁵ EUROPEAN COUNCIL 17 JUNE 2010 CONCLUSIONS page: 1, 3, 11

stratejisi olmuştur.⁵⁷⁶ Daha sonrasında Komisyon enerji konusundaki bu genel hedef kapsamında yeni çalışmalarda bulunmuştur. Bunlardan ilki kasım 2010'da “Enerji 2020 - Rekabetçi, Sürdürülebilir ve Güvenli Enerji İçin Bir Strateji” adlı Komisyon belgesidir.⁵⁷⁷ Belge Komisyon'un orta vadeli hedeflerinin gerçekleştirilmesine odaklanmaktadır.⁵⁷⁸ Ancak Komisyona göre enerjideki değişimler uzun zaman almaktadır ve hemen harekete geçilmesi halinde dahi hedeflerin zamanında gerçekleşeceği garanti edilemez. Bu yüzden orta vadeli hedefleri tamamlayıcı olarak 2050 yılı hedefli bir yol haritası hazırlanmalıdır.⁵⁷⁹ Yaklaşık bir yıl aradan sonra Komisyon 2050 yılı uzun vadeli enerji hedeflerini ele aldığı “Enerji Yol Haritası 2050” adlı belgeyi yayınlamıştır.⁵⁸⁰ Belgenin ilk paragrafı Komisyon'un neden 40 yıl sonrasının planını yaptığının cevabını içermektedir. Komisyona göre 2050 yılında vatandaşların, sanayinin, devletin kullanacakları enerji altyapısı şu an planlanıyor ve inşa ediliyor. Eğer şu anda gerekli tedbirler alınırsa 2050 yılında *güvenli, emniyetli, sürdürülebilir ve uygun fiyatlı enerjiye* sahip olunabilir.⁵⁸¹ Komisyonun bu görüşünü güçlendiren bir diğer argüman olarak 2010 yılında çıkarılmış olan “Binaların Enerji Performansı” adlı direktif uzun vadeli planlamanın önemini ortaya koymaktadır. Binalarda alınacak olan tedbirler uzun vadede enerji tüketimi değişikliğini sağlayabilirler. Çünkü mevcut binaların yenilenmesi veya ömrünü tamamlayıp yenilerinin yapılması zaman alır ve ancak uzun vadede gerçekleşebilir.⁵⁸² Yine belgenin giriş kısmında uzun vadeli hedeflerin belirlenmesinin hükümetler, yatırımcılar ve vatandaşlarda hakim olan 2020 sonrası için ne olacağı konusundaki belirsizleri ortadan kaldıracağı belirtilmiştir. Enerji yatırımlarının uzun vadede sonuç vereceğini ve 2010-2020 arası dönemde 30-40 yıl önce inşa edilen altyapının değişmesinin gerektiği eğer vakit geçmeden tedbir alınmazsa bunun bedelinin daha sonradan daha yüklü bir şekilde ödeneceği uyarısında bulunulmuştur.⁵⁸³ Sonuç olarak üye devletler ve yatırımcılar düşünülerek 2030 yılı için orta vadeli somut politikaların belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁸⁴

2014 ocak ayına gelindiğinde Komisyon 2030 yılı için enerji politikası belirleme çalışması yapmıştır. “2020'den 2030'a Kadar Olan Dönemde İklim ve Enerji İçin Bir Politika

---

⁵⁷⁶ Somosi, S., & Megyeri, E. (2022). A moving target: changing priorities in the energy policy of the European Union. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 12(4), 542-552. Page: 544

⁵⁷⁷ Energy 2020: A strategy for competitive, sustainable and secure energy, Brussels, 10.11.2010, COM(2010), 639 final s.2, 3

⁵⁷⁸ Ibid, s.4

⁵⁷⁹ Ibid, s.20

⁵⁸⁰ Energy Roadmap 2050, Brussels, 15.12.2011, COM(2011), 885 final

⁵⁸¹ Energy Roadmap 2050, Brussels, 15.12.2011, COM(2011), 885 final s.2

⁵⁸² Directive 2010/31/EU of 19 May 2010 on the energy performance of buildings paragraf: giriş bölümü 15

⁵⁸³ Energy Roadmap 2050, Brussels, 15.12.2011, COM(2011), 885 finals.2

⁵⁸⁴ Energy Roadmap 2050, Brussels, 15.12.2011, COM(2011), 885 finals.2

Çerçevesi”,⁵⁸⁵ “Avrupa Enerji Güvenliği Stratejisi”⁵⁸⁶ ve “Enerji Verimliliği ve Enerji Verimliliğinin Enerji Güvenliğine ve 2030 İklim ve Enerji Politikası Çerçevesine Katkısı”⁵⁸⁷ başlıklı belgeler kabul edilmiştir. Komisyon’un sunduğu bu belgeler Zirve tarafından 2014 ekimde sonbahar toplantısında Komisyon’un kararlarını etkilemeyecek çapta ufak değişikliklerle kabul edilmiştir.⁵⁸⁸

İlk olarak “2020'den 2030'a Kadar Olan Dönemde İklim ve Enerji İçin Bir Politika Çerçevesi” başlıklı belgede 2030 için hedef olarak 1990 yılı seviyelerine kıyasla sera gazı emisyonlarını %40 oranında azaltmak, yenilenebilir enerjinin enerji kaynakları arasındaki payı olarak ise %27 hedeflenmiştir.⁵⁸⁹ Enerji tasarrufu ile ilgili ise bir sonraki çıkarılacak belgede analizinin daha detaylı yapılacağını belirterek⁵⁹⁰ bu belgede %25’lik bir hedef belirlenmiştir.⁵⁹¹

2030 planları için öngörülen diğer bir değişiklik ise 2020 hedeflerinden farklı olarak AB çapında belirlenen hedeflerin yasama yoluyla üye devletlerin ulusal hedeflerine dönüştürülmeyecek olmasıdır.⁵⁹² Zirvenin almış olduğu kararlar birlikte yenilenebilir enerjide ve enerji verimliliğinde üye devletleri bağlayıcı hedefler alınmayacak bunun yerine AB çapında bağlayıcı hedefler belirlenecektir.⁵⁹³ Bu durumun en temel sebebi Konsey’de gerekli olan oylama çoğunluklarıdır. Yukarıda detaylı olarak ele aldığımız Lizbon ile gelen enerji maddesinde yer alan 194(2) ikinci paragraftaki istisna hükmü ile birlikte üye devletler *farklı enerji kaynakları arasındaki tercihlerini* belirlemekte serbest bırakılmışlardır.⁵⁹⁴ Komisyon bu durum karşısında üye devletlerin taahhütlerini destekleyecek AB düzeyinde güçlendirilmiş uygulama mekanizmalarının ve üye devlet ulusal planlarına dayanan enerji ve iklim

---

⁵⁸⁵ A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030, Brussels, 22.1.2014, COM(2014) 15 final

⁵⁸⁶ European Energy Security Strategy, Brussels, 28.5.2014, COM(2014), 330 final

⁵⁸⁷ Energy Efficiency and its contribution to energy security and the 2030 Framework for climate and energy policy, Brussels, 23.7.2014, COM(2014), 520 final

⁵⁸⁸ European Council (23 and 24 October 2014), Conclusions on 2030 Climate and Energy Policy Framework, 2030 CLIMATE AND ENERGY POLICY FRAMEWORK, Brussels, 23 October 2014, SN 79/14 s.1

⁵⁸⁹ A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030, Brussels, 22.1.2014, COM(2014) 15 final s.5

⁵⁹⁰ Ibid, s.5

⁵⁹¹ Ibid, s.8

⁵⁹² A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030 COM(2014) 15 final s.6

⁵⁹³ European Council (23 and 24 October 2014), Conclusions on 2030 Climate and Energy Policy Framework, 2030 CLIMATE AND ENERGY POLICY FRAMEWORK, Brussels, 23 October 2014, SN 79/14 s.5

⁵⁹⁴ Schlacke, S., & Knodt, M. (2019). The governance system of the European Energy Union and climate action. Journal for European Environmental & Planning Law, 16(4), 323-339. s.325

politikalarında yeni bir yönetim sürecinin belirleneceğini belirtmiştir⁵⁹⁵ ve aşağıda yer verilecek olan bu yeni yönetim modelini de açıklamıştır.⁵⁹⁶

Ocak ayında kabul edilen 2030 yılı hedefli politika belgesinin⁵⁹⁷ ardından mayıs ayının sonlarında Avrupa Enerji Güvenliği Stratejisi⁵⁹⁸ Komisyon tarafından kabul edilmiştir. Komisyona göre enerji güvenliği 1970’lerdeki petrol krizinden bu yana üye devletlerin vatandaşları için bir problem oluşturmamıştır ve bu durum üye devletlerin ve Komisyon’un bu konudaki başarısını göstermektedir. Ancak 2006 ve 2009 yıllarına gelindiğinde ise işin rengi değişmiştir ve geçici gaz kesintileri AB vatandaşlarını doğrudan etkilemiştir ve bu ciddi durum ortak bir Avrupa enerji politikasının oluşumu adına bir “uyarı ikazı (wake-up call)” oluşturmuştur. 2006 ve 2009 yıllarındaki enerji krizi sonrası ise peş peşe önlemler alınmaya başlanmıştır.⁵⁹⁹ Raporla enerji güvenliği meselelerinin genelde üye devletler düzeyinde ele alındığından bahsedilmiştir. Ancak rapora göre enerji güvenliğinin sağlanmasının iki ayağı vardır. Birinci ayak enerji güvenliğine ortak bir yaklaşım kapsamında iç pazarın işleyişi ve şebekelerin geliştirilmesinin koordinasyonu iken ikinci ayak ise dış ilişkilerde daha uyumlu bir politikanın oluşturulmasıdır.⁶⁰⁰ Raporun genelinde ise AB’nin, enerji güvenliği kapsamında ve enerji bağımlılığının azaltılması amaçlı atılması gereken kısa, orta ve uzun vadeli adımlar ele alınmıştır.⁶⁰¹

Enerji Birliği öncesi inceleyeceğimiz üçüncü Komisyon belgesi ise haziran 2014’te çıkarılmış olan enerji verimliliğini ilgilendiren “Enerji Verimliliği ve Enerji Verimliliğinin Enerji Güvenliğine ve 2030 İklim ve Enerji Politikası Çerçevesine Katkısı”⁶⁰² başlıklı belgedir. Belge enerji verimliliğinin iklim ve enerji politikalarının iki önemli parçasını oluşturan enerji güvenliği ve sera gazlarını azaltma hedeflerine yapabileceği katkıları ele almaktadır.⁶⁰³ Sonuç kısmında Komisyon yapmış olduğu tahminlerde 2020 yılı için konulmuş olan %20’lik enerji tasarrufu hedefinin ulaşılma yolunda olduğunu belirterek ek tedbirlerin alınmasına gerek

---

⁵⁹⁵ A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030 COM(2014) 15 final s.18

⁵⁹⁶ A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030 COM(2014) 15 final s.12, 13, 14

⁵⁹⁷ A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030, Brussels, 22.1.2014, COM(2014) 15 final

⁵⁹⁸ European Energy Security Strategy, Brussels, 28.5.2014, COM(2014), 330 final

⁵⁹⁹ European Energy Security Strategy, Brussels, 28.5.2014, COM(2014), 330 final s.2

⁶⁰⁰ European Energy Security Strategy, Brussels, 28.5.2014, COM(2014), 330 final s.3

⁶⁰¹ European Energy Security Strategy, Brussels, 28.5.2014, COM(2014), 330 final s.3-19

⁶⁰² Energy Efficiency and its contribution to energy security and the 2030 Framework for climate and energy policy, Brussels, 23.7.2014, COM(2014) 520 final

⁶⁰³ Energy Efficiency and its contribution to energy security and the 2030 Framework for climate and energy policy, Brussels, 23.7.2014, COM(2014) 520 final s.2

olmadığına karar vermiştir. 2030 yılı için ise daha önce belirlemiş olduğu %25'lik hedefi⁶⁰⁴ revize ederek enerji tasarrufu ile enerji bağımlılığı arasındaki güçlü ilişkinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirterek %30'luk bir hedefin daha uygun olacağını söylemiştir.⁶⁰⁵ Komisyon'un bu artırım kararında enerji güvenliğine vurgu yapması Rusya'nın mart ayında Kırım ilhakı ile doğrudan ilgilidir. Çünkü Komisyon %25'lik bir enerji tasarrufu hedefini ocak ayında, Rusya'nın Kırım ilhakı öncesi belirlemiştir.⁶⁰⁶ İlhak sonrası temmuz ayında çıkan belgeye kadar enerjide hedeflerde bir değişiklik yapılmasını gerektiren savaş harici olağanüstü bir değişim yaşanmamıştır. Komisyon da Birliğin 2020 enerji tasarrufu hedefine ulaşma yolunda olduğunu ve herhangi bir ek tedbir teklif etmeyeceğini belirtmiştir.⁶⁰⁷ Ancak Konsey 2030 yılı için sera gazı hedefini ve yenilenebilir enerji hedefini Komisyon'un dediği gibi aynen kabul ederken enerji tasarrufu hedeflerinde ufak bir değişiklik yapmıştır. Konseyin kabul ettiği karara göre 2030 yılı enerji tasarrufu hedefi %27 olarak belirlenmiştir ancak bu hedef 2020 yılına kadar AB geneli %30 enerji hedefi göz önünde bulundurularak gözden geçirilecektir.⁶⁰⁸

Enerji Birliği hedefini AB'nin önceliklerinden biri olarak belirleyen Komisyon⁶⁰⁹ seçildikten kısa bir zaman sonra 25 şubat 2015'te "Geleceğe Dönük Bir İklim Değişikliği Politikası İle Dirençli Bir Enerji Birliği" adlı bir başlıkla Enerji Birliği'nin çerçevesini açıklayan Enerji Birliği Paketini yayımlamıştır.⁶¹⁰ Açıklanan belgede AB'nin enerji ile ilgili geçmişteki stratejileri ile çok yakın benzerlik bulunurken geçmişteki stratejilerinden farklı olarak Enerji Birliği çerçevesinde enerji meselelerinde tüketici (hane halkı ve işletmeler) merkeze yerleştirilmiştir.⁶¹¹

---

⁶⁰⁴ European Council (23 and 24 October 2014), Conclusions on 2030 Climate and Energy Policy Framework, 2030 CLIMATE AND ENERGY POLICY FRAMEWORK, Brussels, 23 October 2014, SN 79/14 s.8

⁶⁰⁵ Energy Efficiency and its contribution to energy security and the 2030 Framework for climate and energy policy, Brussels, 23.7.2014, COM(2014) 520 final s.17

⁶⁰⁶ A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030, Brussels, 22.1.2014, COM(2014) 15 final s.8

⁶⁰⁷ Energy Efficiency and its contribution to energy security and the 2030 Framework for climate and energy policy, Brussels, 23.7.2014, COM(2014) 520 final s.17

⁶⁰⁸ European Council (23 and 24 October 2014), Conclusions on 2030 Climate and Energy Policy Framework, 2030 CLIMATE AND ENERGY POLICY FRAMEWORK, Brussels, 23 October 2014, SN 79/14 s.5

⁶⁰⁹ Setting EU priorities, 2014-19 The ten points of Jean-Claude Juncker's political guidelines, European Parliamentary Research Service, Authors: Etienne Bassot, Ariane Debyser s.5, 6

⁶¹⁰ ENERGY UNION PACKAGE: A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy, Brussels, 25.2.2015, COM(2015) 80 final

⁶¹¹ Pellerin-Carlin, T. (2017). The European Energy Union. R. Leal-Arcas, & R. Leal-Arcas (Dü) içinde, Research Handbook on EU Energy Law and Policy. (s.67-102). Edward Elgar Publishing. s.70, 71

Merkezinde iddialı bir iklim politikası olan esnek bir Enerji Birliği'nin hedefi, AB tüketicilerine - hane halkları ve işletmelere - güvenli, sürdürülebilir, rekabetçi ve uygun fiyatlı enerji sağlamaktır.⁶¹²

Bu durumun getirmiş olduğu paradigma değişiminde artık odak noktası enerji tedarigi sağlanmasından ziyade tüketicilerin enerji hizmeti talebine cevap verilmesidir. Kısacası arz odaklı yaklaşımdan talep odaklı bir yaklaşıma geçilmiştir.⁶¹³ Enerji Birliği merkezine tüketicileri yerleştirmekle kalmamış ayrıca onları yeni paradigmada aktif bir katılımcı olarak belirlemiştir.⁶¹⁴

En önemlisi, vizyonumuz, vatandaşların enerji dönüşümünü sahiplendiği, faturalarını azaltmak için yeni teknolojilerden yararlandığı, pazara aktif olarak katıldığı ve savunmasız tüketicilerin korunduğu, merkezinde vatandaşların yer aldığı bir Enerji Birliği'dir.⁶¹⁵

Komisyon koymuş olduğu bu vizyonu daha sonrasında Temmuz 2015'te enerji pazarında tüketicilerin konumunu ele aldığı "Enerji Tüketicileri için Yeni Bir Anlaşma Temini" başlıklı bir belge ile detaylı olarak anlatmıştır.⁶¹⁶ Komisyona göre perakende elektrik pazarının müşterileri olan hane halkı ve işletmeler enerji sektörünün son 10 yıllık değişim ve dönüşümünden yararlanamamaktadırlar. Komisyon belgede bu durumun nedenlerini ele almaktadır ve çözüm önerisi olarak da tüketicilerin pazarda aktif rol alabilmelerini sağlayabilecek tedbirlerin alınmasının gerektiğini belirtmektedir. Komisyona göre teknolojik gelişmelerden yararlanan enerji hizmeti şirketleri tüm tüketicilerin enerji dönüşümünde rol almalarını sağlamalı ve tüketicilerin tüketimlerini onların adına yöneterek enerji tasarrufu sağlamlarına katkıda bulunacak çözümleri onlara sunmalıdır.⁶¹⁷

---

⁶¹² ENERGY UNION PACKAGE: A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy, Brussels, 25.2.2015, COM(2015) 80 final s.2

⁶¹³ Pellerin-Carlin, T. (2016). Putting the consumer at the centre of the European energy system. Notre Europe, Jacques Delors Institute, June, 8. s.1

⁶¹⁴ Pellerin-Carlin, 2017, s.71

⁶¹⁵ ENERGY UNION PACKAGE: A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy, Brussels, 25.2.2015, COM(2015) 80 final s.2

⁶¹⁶ Delivering a New Deal for Energy Consumers, Brussels, 15.7.2015, COM(2015), 339 final

⁶¹⁷ Delivering a New Deal for Energy Consumers, Brussels, 15.7.2015, COM(2015), 339 final s.2

2.2. Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji

Komisyon AB'nin fosil yakıtlardan yeni ve yenilenebilir enerjiye geçişini sağlama ve Paris Anlaşmasında taahhüt ettiği sera gazı emisyonlarını azaltma hedefini gerçekleştirme amacıyla dördüncü enerji paketini bir diğer ismiyle⁶¹⁸ Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketini kabul etmiştir.⁶¹⁹ Komisyon'un 30 Kasım 2016'da sunmuş olduğu teklif dört direktif ve dört tüzükten oluşmaktaydı.⁶²⁰ 18 Aralık 2018 tarihi itibarıyla ise bütün teklifler üzerinde Konsey, Parlamento ve Komisyon tarafından uzlaşmaya varılmıştır.⁶²¹ Direktifler yasal sürecin sonunda farklı tarihlerde kabul edilmiştir.

2.2.1. -Enerji Birliği ve İklim Eylemi Yönetişimi Tüzüğü (Enerji Birliği ve İklim Eylemi Yönetişimine İlişkin 11 Aralık 2018 tarihli ve (AB) 2018/1999 sayılı Tüzük)

Lizbon ile birlikte Kurucu Antlaşmada enerji başlığı ile birlikte enerji ilk defa ulusüstü bir nitelik kazanarak Birlik çapında ortak enerji hedefleri belirlendi. Ancak bu ulusüstü yetki Birliğe üye devletlerle paylaşımlı olarak kullanılmak üzere ve üye devletlerin “*kendi enerji kaynaklarından yararlanma koşullarını belirleme hakkını, farklı enerji kaynakları arasındaki tercihini ve kendi enerji arzının genel yapısını*” etkilememek üzere verildi. Yani üye devletlerin enerjideki ulusal yetkileri AB düzeyine taşınmadı ve ulusüstü bir nitelik kazanmadı.⁶²² Komisyon ABİHA madde 194(2) ikinci paragrafı ile birlikte artık üye devletlere ulusal düzeyde yenilenebilir enerji kullanım ve enerji verimliliği hedeflerini bağlayıcı hedefler şeklinde koyamıyordu. Bunun yerine AB çapında bağlayıcı hedefler koyan Komisyon, ulusal seviyedeki sürecin kontrolünden mahrum kalmakta idi. Bu nedenle yönetim tüzüğü Komisyona enerji ve iklim politikasında üye devletler arasındaki koordinasyonu sağlama ve AB çapındaki hedeflere ulaşma adına bir enerji yönetişimi oluşturmak için düzenlenmiştir.⁶²³ Tüzük 2020 sonrası enerji

⁶¹⁸ İsimlendirme için bkz: Meeus, L., & Reif, V. (2020). Why did we start with electricity markets in Europe?. In *The Evolution of Electricity Markets in Europe* (pp. 2-24). Edward Elgar Publishing. s.4

⁶¹⁹ Schlacke & Knodt, 2019, s.325; Haukkala, T., Penttinen, S. L., & Aalto, P. (2020). EU Electricity Market Reform and the Adoption of the Clean Energy Package Addressing System Flexibility. EL-TRAN Policy Brief.s.9 ; Zhang, Y., Zhang, J., Han, X., & Jin, X. (2020, June). European Clean Energy Policy Analysis. In *2020 5th Asia Conference on Power and Electrical Engineering (ACPEE)* (pp. 262-266). IEEE. s.262

⁶²⁰ Clean Energy For All Europeans 30 of november COM(2016) 860 final

⁶²¹ PRESS RELEASE, 18 December 2018, Brussels: Commission welcomes political agreement on conclusion of the Clean Energy for All Europeans package

⁶²² Ringel, M., & Knodt, M. (2018). The governance of the European Energy Union: Efficiency, effectiveness and acceptance of the Winter Package 2016. *Energy Policy*, 112, 209-220. s.210; Schlacke & Knodt, 2019, s.324, 325; Knodt, M., & Ringel, M. (2022). *European Union Energy Policy: A Discourse Perspective*. In *Handbook of energy governance in Europe* (pp. 121-142). Cham: Springer International Publishing. s.121,

122

⁶²³ Ringel & Knodt, 2018, s.210

ve iklim alanındaki planlama ve raporlama yükümlülüklerinin düzenlenmesi için tek bir yasal düzenleme sağlamaktadır.⁶²⁴ Tüzüğün genel amacı Komisyon tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

*Önerilen Tüzük, Enerji Birliği Stratejisinin beş boyutunda koordineli ve tutarlı bir şekilde uygulanmasının yanı sıra, kolaylaştırılmış planlama, raporlama ve izleme yükümlülükleri ve Komisyon ile üye devletler arasında işlevsel bir yönetim süreci temelinde AB ve ulusal tedbirlerin bir kombinasyonu yoluyla Enerji Birliği hedeflerine toplu olarak ulaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.*⁶²⁵

Tüzük, enerji, iklim ve Enerji Birliği ile ilgili alanlarda mevcut olan dağınık planlama ve raporlama yükümlülüklerini bir araya getirmiş böylece yükümlülüklerin büyük ölçüde basitleştirilmesini sağlamıştır. Tüzük planlama ve raporlama gerekliliklerini azaltmakta, uyumlu hale getirmekte ve güncellemekte ve mevcut mükerrerlikleri ortadan kaldırmaktadır. Kolaylaştırılmış yönetim süreci ile yükümlülüklerin sıklığını ve zamanlamasını uyumlu hale getirmiş, şeffaflığı ve işbirliğini önemli ölçüde artırmış ve böylece idari yükü azaltmıştır.⁶²⁶

Tüzük ile birlikte enerji hedeflerinde paradigma değişikliği meydana gelmiştir. Yukarıda yer verdiğimiz 194(2) ikinci paragraf ile birlikte Birliğin sınırlı yetkileri nedeniyle yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği hedefleri AB çapındadır ve üye devletleri bağlayıcı hedefler konulmamıştır.⁶²⁷ Bunun yerine AB kendi yetkisini aşmadan ve Paris Anlaşmasıyla gelen yükümlülüklerine uymak amacıyla, kompleks bir planlama, raporlama ve değerlendirme-izleme mekanizması oluşturarak üye devletlerin kendi belirledikleri hedeflere ulaşmalarını sağlamaya çalışmaktadır.⁶²⁸

Entegre Ulusal Enerji ve İklim Planları taslakları üye devletler tarafından ilki 31 Aralık 2018 öncesi olmak üzere her 10 yılda bir hazırlanıp Komisyona sunulur.⁶²⁹ Komisyon almış olduğu taslakları değerlendirir ve gerekli olduğu yerde üye devletlere tavsiyelerde bulunur.⁶³⁰ Üye

---

⁶²⁴ EC - European Commission, 2016. Proposal for a Regulation on the Governance of the Energy Union. COM(2016) 759 Final. European Commission, Brussels. s.8

⁶²⁵ EC - European Commission, 2016. Proposal for a Regulation on the Governance of the Energy Union. COM(2016) 759 Final. European Commission, Brussels. s.57

⁶²⁶ EC - European Commission, 2016. Proposal for a Regulation on the Governance of the Energy Union. COM(2016) 759 Final. European Commission, Brussels. s.2

⁶²⁷ European Council (23 and 24 October 2014), Conclusions on 2030 Climate and Energy Policy Framework, 2030 CLIMATE AND ENERGY POLICY FRAMEWORK, Brussels, 23 October 2014, SN 79/14 s.5

⁶²⁸ Schlacke & Knodt, 2019, s.325

⁶²⁹ (AB) 2018/1999 madde: 9(1)

⁶³⁰ (AB) 2018/1999 madde: 9(2)

devletler Komisyon'un tavsiyelerini gereken şekilde dikkate alır (take due account).⁶³¹ Gereken şekilde dikkate alma ifadesinin yasal olarak bağlayıcılığı önem arz etmektedir. Bu ifade tavsiyelerin Entegre Ulusal Enerji ve İklim Planlarda gerekli değişiklikler olarak değerlendirilmesi yükümlülüğünü vurguladığı için bağlayıcı olmayan yönetişimin (soft governance) daha sert bir unsuru olsa da⁶³² yasal olarak halen daha bağlayıcı değildir.⁶³³ Aynı şekilde üye devletlerin bir tavsiyeyi ya da tavsiyenin önemli bir bölümünü dikkate almaması halinde dikkate almama gerekçelerini sunmaları ve kamuoyuna açıklamaları da⁶³⁴ bağlayıcı olmayan yönetişimin daha sert bir unsurunu oluştursa da yine de yasal olarak bağlayıcı değildir.⁶³⁵ Bu noktada üye devletleri AB çapında konulan hedefe katkı sağlamalarını teşvik adına etkin olabilecek bağlayıcı olmayan yönetişimin sert unsurlarından suçlama ve utandırma (blaming and shaming) imkanları yeni tüzükte Enerji Birliğinin durumu raporu ile birlikte olanaklı hale gelmiştir.⁶³⁶ Tüzükte üye devletlerin sunmuş oldukları Entegre Ulusal İklim ve Enerji Planlarının değerlendirmesini,⁶³⁷ bu planlara yönelik Komisyon'un tavsiyelerini⁶³⁸ içeren Enerji Birliğinin durumu raporu Avrupa Parlamentosunda ve Konseyde tartışılacaktır.⁶³⁹

Lizbon sonrası ulusal seviyede bağlayıcı hedef koyamayan Komisyon bu eksikliği gidermek adına oldukça detaylı ve süreç odaklı olan bir yönetim modeli belirlemiştir. Esasında bu yönetim modeli yeni bir fenomen değildir. AB bu yönetim modelini 2000'den beri geliştirmektedir. Enerji meselelerinde yönetim modelinin üye devletleri hukuki olarak bağlayıcı bir yanı bulunmamaktadır.

Genel olarak yeni yönetim modeli endüstri, sivil toplum ve yerel yönetimlerin sürece katılmasını öngörerek yapılacak olan planların aynı zamanda çıkar odaklarının tavsiyelerine uygun olarak belirlenmesi amaçlanmıştır. Komisyon ise sadece üye devletin hedeflerini yerine getirip getirmemesine değil planlama, değerlendirme ve izleme aşamalarında aktif kalarak sürece odaklanmaktadır.

---

⁶³¹ (AB) 2018/1999 madde: 9(3)

⁶³² Knodt, M., Ringel, M., & Müller, R. (2020). 'Harder'soft governance in the European Energy Union. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 22(6), 787-800. s.792

⁶³³ Knodt, Ringel & Müller, 2020, s.789, 793

⁶³⁴ (AB) 2018/1999 madde: 9(3)

⁶³⁵ Knodt, Ringel & Müller, 2020, s.790

⁶³⁶ Knodt, Ringel & Müller, 2020, s.793

⁶³⁷ (AB) 2018/1999 madde: 35(2)(a)

⁶³⁸ (AB) 2018/1999 madde: 35(2)(b)

⁶³⁹ (AB) 2018/1999 madde: 35(1)

Sonuç olarak Anlaşma 194. maddedeki istisna hükmünden dolayı üye devletlere ulusal seviyede bağlayıcı hedeflerin konulamamış olması Komisyon'un yetkilerinin azaltılmış olduğu yorumlarına neden olabilir. Ancak daha önceden de bir çok defa belirtildiği üzere başta elektrik olmak üzere enerji pazarlarının ve enerji şebekelerini değişen yapısıyla birlikte birbirlerine olan bağımlılıkları ve etkileşimleri gün geçtikçe artmaktadır. Birbirlerine olan ihtiyacın ve birbirleriyle etkileşimin artmış olduğu bir dönemde üye devletlerin ulusal planlamaları ve hedefleri bağlayıcı olmamaları sebebiyle kulak arkası edeceği şeklindeki bir yorumun doğru olmadığı kanaatindeyim.

Yeni tüzükle birlikte şeffaflığın da artırılması üye devletlerin kamuoyu ve akran baskısına maruz kalmaları adına önemli bir gelişmedir. Bu baskının artmasına yardım edecek asıl önemli gelişme Komisyon'un üye devletlerin enerji planlamalarının hazırlanma, değerlendirme ve izleme aşamalarının başından sonuna her aşamasında yer alacak olmasıdır. Artık Komisyon salt olarak üye devletlerin planlarının sonuçları ile ilgilenmeyecek bunun yanında planların hazırlanmasında, değerlendirilmesinde ve izlemesinde de aktif olarak rol oynayacaktır.

2.2.2. -Binalarda Enerji Performansı Direktifi (Binalarda Enerji Performansına İlişkin, 2010/31/AB sayılı Direktifi tadil eden, 30 Mayıs 2018 tarihli ve (AB) 2018/844 sayılı Direktif)

AB'de binalar (buildings) enerji kullanımının %40'ı ve karbondioksit salınımının ise %36'sından sorumlu olarak bir numaralı enerji tüketicisi konumundadırlar.⁶⁴⁰ Bu bakımdan AB enerji politikasında binalarda tüketilen enerjinin önemi büyüktür ve binalardaki enerji tasarrufunu düzenlemek adına enerji tasarrufu direktifinden özerk ayrı bir düzenleme yapılmıştır.

Komisyon 2006 yılında hazırlamış olduğu raporda konutlarda %27 ticari binalarda ise %30 oranında henüz kullanılmamış olan bir enerji tasarrufu potansiyelinin var olduğunu belirtmiştir.⁶⁴¹ Bu potansiyeli kullanma adına Komisyon halihazırda var olan direktifin kapsadığı bina stoğunu artırmayı ve yeni ve yenilenmiş binalar ve pencere gibi bina bileşenleri için minimum seviyede bir enerji performansı değerinin kWh/m² cinsinden belirlenmesini ve çok düşük enerjili (very low energy buildings) veya pasif evlerin (passive houses) kullanımının

---

⁶⁴⁰ https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en

⁶⁴¹ EC, 2006. Communication from the Commission - Action Plan for Energy Efficiency: Realising the Potential. Brussels, 19.10.2006 COM(2006) 545 s.5

artırılması için bir strateji belirlenmesini teklif etmiştir.⁶⁴² Komisyon'un bu teklifini takiben başlamış olan süreç yeni direktifin kabulü ile sonuçlanmıştır.⁶⁴³ Yeni direktif ile birlikte enerji performansı sertifikası yalnızca bir satış sözleşmesi veya kira sözleşmesi imzalandığında değil, bir binanın satış veya kiralama için ilan edildiği sırada da yayımlanması zorunlu olmuştur. Bu durum enerji performansı sertifikalarının rolünü güçlendirmiştir.⁶⁴⁴

Komisyon 19 Mayıs 2010'da binalardaki mevcut enerji tasarrufları tedbirlerini güçlendiren ve 2006 eylem planı tedbirlerindeki potansiyeli kullanma imkanı verecek olan yeni tedbirleri içeren yeni bir binalarda enerji tasarrufu direktifi kabul etmiştir.⁶⁴⁵ 27 üye devletin Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planlarında yapılan analizler sonucu direktiflerdeki tedbirlerin etkili olarak uygulanmasının yüksek derecede uyumlaştırma ve entegrasyon gerektirdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca enerji verimliliği politikalarının hedefleri ve enerji verimliliğine verilen önem düzeyleri üye devletler arasında büyük farklılıklar göstermekteydi⁶⁴⁶ ve en uygun maliyetli seviyeden (cost-optimal level) oldukça uzaktı.⁶⁴⁷ Bu bakımdan AB çapında bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktaydı ve Komisyon da bu durumu kendi yetkilerini artırma adına bir fırsata dönüştürmüştür.

Komisyon'un 30 Kasım 2016'da sunmuş olduğu Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketinde yapmış olduğu teklifle Binalarda Enerji Performansı Direktifinde bazı değişiklikler öngörülmüştür.⁶⁴⁸ Direktifte yapılan değişikliklere geçmeden önce Paketle beraber gelen anlayış değişikliğine göz atmak gerekmektedir. Her iki enerji verimliliği direktifi değişikliği tedbiri de -Binalarda Enerji Performansı Direktifi ve Enerji Verimliliği Direktifi- "önce enerji

---

⁶⁴² EC, 2006. Communication from the Commission - Action Plan for Energy Efficiency: Realising the Potential. Brussels, 19.10.2006 COM(2006) 545 s.12, ANNEX

⁶⁴³ Economidou, M., Todeschi, V., Bertoldi, P., D'Agostino, D., Zangheri, P., & Castellazzi, L. (2020). Review of 50 years of EU energy efficiency policies for buildings. *Energy and buildings*, 225, 110322. s.7

⁶⁴⁴ Lyons, L. (2013). Energy performance certificates in buildings and their impact on transaction prices and rents in selected EU countries. s.11

⁶⁴⁵ Economidou, Todeschi, Bertoldi, D'Agostino, Zangheri, & Castellazzi, 2020, s.9; DIRECTIVE 2010/31/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 19 May 2010 on the energy performance of buildings (recast) madde: 29

⁶⁴⁶ Watch, E. E. (2013). Improving and implementing national energy efficiency strategies in the EU framework. Findings from Energy Efficiency Watch II Analyses, Wuppertal Institute, Ecofys, ESV-OÖ Energiesparverband. s.92; Broin, E. Ó., Nässén, J., & Johnsson, F. (2015). Energy efficiency policies for space heating in EU countries: A panel data analysis for the period 1990–2010. *Applied Energy*, 150, 211-223. s.220

⁶⁴⁷ Bertoldi, P. (2018). European Union Energy Efficiency Policies for Buildings'. *Handbook of Energy Efficiency in Buildings* (2019 Elsevier Inc), 7-73. page: 16

⁶⁴⁸ Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 765 final 2016/0381 (COD) Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2010/31/EU on the energy performance of buildings

verimliliği ilkesi (energy efficiency first)” ile değişiklik teklifine başlamışlardır.⁶⁴⁹ En özet haliyle bu prensibin amacı Enerji Birliğinin beş esasından biri olan enerji verimliliğine öncelik vermektir.⁶⁵⁰ Önce enerji verimliliği ilkesi AB yasamalarında ilk defa Enerji Birliği'nin ve İklim Eyleminin Yönetişimi Tüzüğünde⁶⁵¹ yer almıştır:

“ 'önce enerji verimliliği', enerji planlamasında ve politika ve yatırım kararlarında, enerji talebini ve enerji arzını daha verimli hale getirmek için, özellikle maliyet etkin son kullanım enerji tasarrufları, talep katılımı (demand response) girişimleri ve enerjinin daha verimli dönüştürülmesi, iletimi ve dağıtım yoluyla alternatif maliyet etkin enerji verimliliği önlemlerinin azami ölçüde dikkate alınması ve aynı zamanda bu kararların hedeflerine ulaşılması anlamına gelir;”

Direktifte yapılan değişiklikleri genel olarak belirtmek gerekirse direktif, Binalarda Enerji Performansı Direktifindeki bir çok hükmü AB'nin yeni hedefleri doğrultusunda ve bina sektöründeki problemleri gidermek adına güncelleyerek değiştirmiştir.⁶⁵² Direktif üye devletlerdeki binaların enerji performansını artıran ve mevcut yapı stokunda iyileştirmeler içeren politikalar ve destek tedbirleri içermektedir. Yapılan değişikliklerle üye devletlere, AB'nin enerji sektörünü teknolojik gelişmelere paralel olarak çağın gereklerine uydurma ve bina yenilemelerindeki (renovations) artış hedeflerindeki kararlılığı gösterilmiş oldu.⁶⁵³

Binalarda Enerji Performansı Direktifi AB'de enerji alanında düzenlenen ve gündelik hayatı doğrudan etkileyen bir düzenlemedir. Bunun en belirgin örneği ısı pompalarıdır. Özellikle yeni yapılan kamu binaları veya işyerlerinin ısıtmasında direktifin de zorunlu tutması nedeniyle, doğal gaz veya diğer fosil yakıtlar bırakılarak bu teknoloji kullanılmaya başlanmıştır. Komisyon'un yetkileri bakımından değerlendirilecek olursa bu direktif bir çok bağlayıcı kural koymasına itibariyle Komisyon'un yetkilerini artırmıştır.

⁶⁴⁹ Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 765 final 2016/0381 (COD) Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2010/31/EU on the energy performance of buildings s.2; Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 761 final 2016/0376 (COD) Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency s.2

⁶⁵⁰ COMMISSION RECOMMENDATION (EU) 2021/1749 of 28 September 2021 on Energy Efficiency First: from principles to practice — Guidelines and examples for its implementation in decision-making in the energy sector and beyond s.L 350/15

⁶⁵¹ Enerji Birliği'nin ve İklim Eyleminin Yönetişimi Tüzüğü ((AB) 2018/1999) madde 2(18)

⁶⁵² Clean energy for all Europeans package (europa.eu), websitesi: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en, erişim tarihi: 29.05.2024

⁶⁵³ Energy Performance of Buildings Directive (europa.eu), websitesi: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-performance-buildings-directive_en, erişim tarihi: 29.05.2024

2.2.3. -Enerji Verimliliği Direktifi (Enerji Verimliliğine İlişkin, 2012/27/AB sayılı Direktifi tadil eden, 11 Aralık 2018 tarihli ve (AB) 2018/2002 sayılı Direktif)

Enerji verimliliği fikri AB’de petrol krizi ile birlikte ortaya çıkmış bir fenomendir. Fosil enerji kaynakları bakımından fakir olan AB’de enerji tasarrufu, enerji bağımsızlığına katkıda bulunan önemli bir etkidir.

Komisyon’un mart 2011’deki analizlerine göre mevcut politikalarla 2020 enerji verimliliği hedeflerinin ancak yarısına ulaşılabilecekti.⁶⁵⁴ Bu sebeple AB'nin %20 enerji tasarrufu hedefine ulaşmadaki açığı kapatmak ve 2050 için kaynak verimli ve düşük karbonlu ekonominin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak, enerji bağımsızlığını, arz güvenliğini arttırmak amacıyla yeni bir takım tedbirler ve mevcut enerji verimliliği direktifinde değişiklik önermiştir.⁶⁵⁵ Direktif Antlaşmanın 194. maddesini yasal dayanak olarak almıştır.

25 Ekim 2012’de kabul edilen Enerji Verimliliği Direktifi AB’nin 2020 göstergeleri için %20’lik enerji verimliliği hedefini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.⁶⁵⁶ Direktif genel olarak üye devletlerin, ulusal enerji verimliliği hedefleri oluşturmasını,⁶⁵⁷ enerji verimliliği kapsamında ulusal bina yenileme stratejisi oluşturmasını,⁶⁵⁸ kamu binalarının her yıl %3’lük bir kısmını yenilemesini,⁶⁵⁹ her yıl enerji verimliliği yükümlülüğü programı oluşturmasını,⁶⁶⁰ denetleme, ölçüm ve faturalandırma standartlarını,⁶⁶¹ ısıtma ve soğutmada enerji verimliliğinin artırılması teşvikini,⁶⁶² enerji altyapısında gerçekleştirilen, enerji dönüşümü, iletimi, dağıtımını gibi faaliyetlerdeki enerji verimliliğinin teşvikini⁶⁶³ düzenlemektedir.

Direktif oldukça komplekstir.⁶⁶⁴ Bu bakımdan bu tez kapsamında detaylara girilmeyecektir. Direktifin tez konusunu ilgilendiren en önemli noktası ulusal seviyede yasal olarak bağlayıcı olan sera gazı salınımında azaltma hedefi ve 2020 için ulusal seviyede bağlayıcı yenilenebilir

---

⁶⁵⁴ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Energy Efficiency Plan {COM (2011) 109 final}. s.2

⁶⁵⁵ Ibid, s.15

⁶⁵⁶ DIRECTIVE 2012/27/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC madde: 1(1)

⁶⁵⁷ Ibid, madde: 3

⁶⁵⁸ Ibid, madde: 4

⁶⁵⁹ Ibid, madde: 5, 6

⁶⁶⁰ Ibid, madde: 7

⁶⁶¹ Ibid, madde: 8-13

⁶⁶² Ibid, madde: 14

⁶⁶³ Ibid, madde: 15

⁶⁶⁴ T. ZGAJEWSKI, “Energy Efficiency: The Ever Neglected Priority of the European Energy Strategy”, Egmont Royal Institute for International Relations, Egmont Paper 66, June 2014, page:3.

enerji kullanım oranı hedefi sonrası ilk defa enerji tasarrufunda da ulusal seviyede bağlayıcı yıllık enerji tasarrufu hedefleri getirilmiştir⁶⁶⁵ ve Direktifin 2018 yılında değiştirilmiş (amended)⁶⁶⁶ ve 2023 yılındaki yeniden düzenlenmiş (recasted)⁶⁶⁷ hallerinde de ulusal seviyede bağlayıcı yıllık enerji tasarrufu hedefleri korunmuştur.

Direktif 3 adet ana hüküm içermektedir. Bunlar üye devletlere ulusal enerji verimliliği hedefi belirlenmesini şart koşan 3. madde ve üye devletlere ulusal hedeflerine ulaşmalarında kullanacakları merkezi tedbirleri gösteren 5. ve 7. Maddelerdir.⁶⁶⁸ Direktif 2020 yılı için Birlik genelinde %20'lik bir enerji tasarrufu öngörmüştür⁶⁶⁹ ve madde 3'te üye devletlerden de bu %20'lik tasarruf hedefini dikkate alarak kendi bağlayıcı olmayan ulusal hedeflerini koymaları şartını koşmuştur.⁶⁷⁰ Ancak direktifte bağlayıcı olan ve uyulmadığı takdirde Komisyon'un ABAD'a taşıyabileceği üretimden tüketime çeşitli süreçleri ilgilendiren tedbirler mevcuttur.⁶⁷¹ Bu bakımdan direktif Birliğin daha önceki yasa çalışmalarına nazaran üye devletlerin politikalarına daha müdahaleci bir niteliktedir.⁶⁷² Bu bağlayıcı tedbirlerden öne çıkanları 5. ve 7. maddelerdir. Direktifin 5. maddesi kamu binalarını ilgilendirmektedir. Her üye devlet, merkezi hükümetinin sahip olduğu ve kullandığı ısıtılan ve/veya soğutulan binaların toplam kat alanının (total floor area) %3'ünün her yıl yenilenmesini sağlayacaktır.⁶⁷³ Bağlayıcı tedbirlerden bir diğeri de 7. maddedir. 7. madde Direktifin enerji verimliliği bakımından en önemli maddesidir ve enerji verimliliğinin yaklaşık olarak %10.5'ini sağlayacağı hedeflenmiştir.⁶⁷⁴ Maddeye göre her üye devlet bir enerji verimliliği yükümlülüğü programı oluşturacaktır. Bu

---

⁶⁶⁵ DIRECTIVE 2012/27/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC madde: 7; "EU Energy Efficiency Directive (2012/27/EU) Guidebook for Strong Implementation", The Coalition for Energy Savings. Brussels, May 2013. s.14

⁶⁶⁶ DIRECTIVE (EU) 2018/2002 of 11 December 2018 amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency article 1(3)

⁶⁶⁷ DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on energy efficiency and amending Regulation (EU) 2023/955 (recast) article: 8

⁶⁶⁸ Princen, S., Hoppe, A., Hübner, M., Svec, M., Mak, E., & Taimr, A. (2022). Flexible implementation and the energy efficiency directive. s.12

⁶⁶⁹ DIRECTIVE 2012/27/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC madde: 1(1)

⁶⁷⁰ Ibid, madde: 3(1)

⁶⁷¹ Economidou, Todeschi, Bertoldi, D'Agostino, Zangheri, & Castellazzi, 2020, s.11

⁶⁷² Rosenow, J., Leguijt, C. O. R., Pato, Z., Eyre, N., & Fawcett, T. (2016). An ex-ante evaluation of the EU Energy Efficiency Directive—Article 7. *Economics of Energy & Environmental Policy*, 5(2), 45-64. s.45, 46

⁶⁷³ DIRECTIVE 2012/27/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC madde: 5(1)

⁶⁷⁴ Rosenow, Leguijt, Pato, Eyre & Fawcett, 2016, s.48; Rosenow, J., Cowart, R., Bayer, E., & Fabbri, M. (2017). Assessing the European Union's energy efficiency policy: Will the winter package deliver on 'Efficiency First'?. *Energy Research & Social Science*, 26, 72-79. s.73

program üye devletin topraklarında faaliyet gösteren enerji dağıtıcılarının ve/veya perakende enerji satış şirketlerinin belirlenen bir enerji verimliliği hedefine ulaşabilmesini sağlayacaktır. Bu enerji verimliliği hedefi her yıl için en az %1,5 olacaktır.⁶⁷⁵ Üye Devletler, detaylı planlarını Komisyon'a bildirmek zorundadır. Bu planlar, üye devletlerin uygulamaya koymayı planladıkları politika tedbirlerini ve bu tedbirlerin uygulama metodolojisini içermektedir. Üye devletlerin planlarına UEVEP'ler aracılığıyla yer verilmiştir. Üye devletlerin direktifte yer alan bu hususlara uymaması halinde Komisyon, üye devletleri yaptırım gücü olan ABAD'a sevk edebilir.⁶⁷⁶

Direktif bu üç madde haricinde üç farklı türde hükümler içermektedir. Bunlardan ilk türü üye devletlere detaylı yükümlülükler yükleyen ve onlara çok az takdir hakkı veren hükümler, ikinci türü üye devletlere hedef belirlemesi veya bir strateji oluşturmalarını gerektiren ancak onlara bağlayıcı yükümlülükler yüklemeyen hükümler, üçüncü türü ise destek niteliğini haiz, üye devletlere çeşitli eylemlerde bulunmalarını şart koşan ancak seçilecek eylemleri üye devletlerin takdirine bırakan hükümlerdir.⁶⁷⁷

Komisyon'un 30 Kasım 2016'da sunmuş olduğu Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketinde yapmış olduğu teklifle Enerji Verimliliği Direktifinde bazı değişiklikler öngörülmüştür.⁶⁷⁸ 11 Aralık 2018 tarihinde enerji verimliliği direktifi 2018/2002 sayılı direktifle değişikliğe uğramıştır.⁶⁷⁹ Direktifte yapılan değişikliklere geçmeden önce enerji paketiyle beraber gelen anlayış değişikliğine göz atmak gerekmektedir. Her iki enerji verimliliği direktifi değişikliği tedbiri de -Binalarda Enerji Performansı Direktifi ve Enerji Verimliliği Direktifi- "önce enerji verimliliği ilkesi (energy efficiency first)" ile değişiklik teklifine başlamışlardır.⁶⁸⁰ En özet haliyle bu prensibin amacı Enerji Birliğinin beş esasından biri olan enerji verimliliğine öncelik

---

⁶⁷⁵ DIRECTIVE 2012/27/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC madde: 7

⁶⁷⁶ Rosenow, Leguijt, Pato, Eyre & Fawcett, 2016, s.48

⁶⁷⁷ Princen, Hoppe, Hübner, Svec, Mak & Taimr, 2022, s.12

⁶⁷⁸ Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 761 final 2016/0376 (COD) Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency

⁶⁷⁹ DIRECTIVE (EU) 2018/2002 of 11 December 2018 amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency

⁶⁸⁰ Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 765 final 2016/0381 (COD) Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2010/31/EU on the energy performance of buildings s.2; Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 761 final 2016/0376 (COD) Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency s.2

vermektedir.⁶⁸¹ Yukarıda Binalarda Enerji Performansı bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan bu prensibin nasıl uygulanması gerektiğine Enerji Verimliliği Direktifinde değişiklikler getiren direktifte de ele alınmıştır. Direktifin başlangıç bölümü 2. paragrafı şu şekildedir:

"2012/27/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi, enerji verimliliğinin başlı başına bir enerji kaynağı olarak ele alınacağı Enerji Birliği'ne doğru ilerlemenin bir parçasıdır. Enerji verimliliği ilkesi, arz tarafı ve diğer politika alanları için yeni kurallar belirlenirken dikkate alınmalıdır..."

Direktif ayrıca 'önce enerji verimliliği' ilkesini Enerji Verimliliği Direktifinde birinci maddeye ekleyerek etkisini güçlendirmiştir:

"Bu Direktif, "önce enerji verimliliği ilkesi"nin uygulanmasına katkıda bulunmaktadır."⁶⁸²

Enerji verimliliği direktifinde yapılan en önemli değişiklikler esas olarak hedeflenen enerji verimliliği oranı ile yukarıda ayrıntılarını verdiğimiz 7. maddeyi ilgilendirmektedir.⁶⁸³ Direktif ile 2030 enerji tasarrufu hedeflerine yasal çerçeve sağlanırken üye devletlere enerji verimliliği yükümlülüğü programı oluşturma zorunluluğu getiren 7. madde de 2030 yılına kadar uzatılmıştır.⁶⁸⁴ Direktifle birlikte 2030 yılı enerji verimliliği hedefi 2007 yılı hesaplarına nazaran %32.5 olarak kabul edilmiştir.⁶⁸⁵ 2018 değişiklikleri enerji verimliliği direktifinin özünü değişikliğe uğratmamakla birlikte özellikle ölçme (metering) ve faturalandırma (billing) hükümleri başta olmak üzere bazı hükümleri güncellemiştir.⁶⁸⁶

Enerji verimliliği AB enerji politikalarında öncelikli olarak dikkate alınmaktadır. Çünkü tasarruf edilen her bir enerji, enerjide üçüncü devletlere bağımlı olan AB'nin enerji bağımsızlığı adına katkı sağlamaktadır. Enerji verimliliği direktiflerinin öne çıkan en önemli özelliği üye

⁶⁸¹ COMMISSION RECOMMENDATION (EU) 2021/1749 of 28 September 2021 on Energy Efficiency First: from principles to practice — Guidelines and examples for its implementation in decision-making in the energy sector and beyond s.L 350/15

⁶⁸² DIRECTIVE (EU) 2018/2002 of 11 December 2018 amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency article 1(1)

⁶⁸³ Rosenow, Cowart, Bayer & Fabbri, 2017, page: 73

⁶⁸⁴ Economidou, Todeschi, Bertoldi, D'Agostino, Zangheri, & Castellazzi, 2020, s.12

⁶⁸⁵ DIRECTIVE (EU) 2018/2002 of 11 December 2018 amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency madde: 1(1)

⁶⁸⁶ Princen, Hoppe, Hübner, Svec, Mak & Taimr, 2022, s.14; Márquez-Sobrino, P., Díaz-Cuevas, P., Pérez-Pérez, B., & Gálvez-Ruiz, D. (2023). Twenty years of energy policy in Europe: achievement of targets and lessons for the future. Clean Technologies and Environmental Policy, 25(8), 2511-2527. s.2516

devletlere özelliği bağıyıcı yıllık hedefler koymalarıdır. Bu durum Komisyon'un elini güçlendiren bir araçtır.

2.2.4. -Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Artırılmasına İlişkin 11 Aralık 2018 tarih ve (AB) 2018/2001 sayılı Direktif

AB'nin enerjideki bağımsızlığını sağlama adına enerji tasarrufuyla birlikte en önemli aracı yenilenebilir enerji kaynaklarıdır. Yenilenebilir enerji kaynakları üye devletlerin sınırları içinde üretilme imkanına sahip olmaları bakımından AB'nin yerel enerji kaynağıdır. Bu bakımdan enerji güvenliğini sağlama açısından yenilenebilir enerjinin enerji kullanımındaki oranının artırılması önemlidir. Direktiflerle AB'de yenilenebilir enerjiye yatırımın artırılması amaçlanmıştır.

2000 yılı sonrası, yukarıda bir önceki Lizbon öncesi bölümde detaylı olarak yer vermiş olduğumuz ortak bir enerji politikasının geliştirilmesi çabaları kapsamında, yenilenebilir enerji politikası da gelişim göstermiştir. 10 ocak 2007'de ise Komisyon geniş kapsamlı bir enerji politikası paketi kabul etmiştir.⁶⁸⁷ Paket kapsamında 2020 yılına kadar AB'de yenilenebilir enerjinin payını %20 oranına çıkarılması⁶⁸⁸ hedeflenmiştir. 8-9 Martta Brüksel'de toplanan Zirve, Komisyon'un bu önerisine olumlu cevap vermiştir ve *2020'ye kadar AB'nin toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerjilerin payının %20 olması yönünde bağlayıcı bir hedef, 2020 yılına kadar tüm Üye Devletler tarafından AB'nin toplam ulaşımda kullandığı benzin ve dizel tüketiminde biyoyakıtların payı için %10'luk bağlayıcı bir asgari hedefin maliyet etkin bir şekilde uygulamaya konulması* üzerinde anlaşmaya varılmıştır ve Zirve Komisyona tüm yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına ilişkin yeni bir yasama hazırlığı talimatı vermiştir.⁶⁸⁹ Komisyon'un yenilenebilir enerjide yeni hedeflere ulaşılması amacıyla hazırlamış olduğu teklif⁶⁹⁰ 23 Nisan 2009'da kabul edilmiştir.⁶⁹¹ Yeni direktif enerjiyi geniş bir biçimde ele alarak⁶⁹² elektrik, ısınma (heating), soğutma (cooling) ve ulaşımda kullanılan biyoyakıtları

⁶⁸⁷ Pedersen, Behrens & Egenhofer, 2008, s.9

⁶⁸⁸ Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament. An Energy Policy for Europe, 10.1.2007 COM(2007) 1 final, s.14, 22

⁶⁸⁹ BRUSSELS EUROPEAN COUNCIL, 8/9 MARCH 2007, PRESIDENCY CONCLUSIONS, 7224/1/07 REV 1 s.21 paragraf:7

⁶⁹⁰ Proposal of the Directive, E. C. "Directive of the European parliament and of the council on the promotion of the use of energy from renewable sources." Brussels 23 (2008): 2008. s.2

⁶⁹¹ Union, Europäische. "Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC." Official Journal of the European Union 5 (2009): 2009.

⁶⁹² Wettstad, J., Eikeland, P. O., & Nilsson, M. (2012). EU climate and energy policy: A hesitant supranational turn?. Global Environmental Politics, 12(2), 67-86. Page: 72

bünyesine dahil etmiştir.⁶⁹³ Ayrıca yeni direktif her bir üye devlet için 2020 yılında ulaşmak üzere bağlayıcı yenilenebilir enerji kullanım hedefleri⁶⁹⁴ yanında 2020 yılına kadar olan süreçte hedeflenen ve bağlayıcı olmayan yenilenebilir enerji kullanım hedefleri de⁶⁹⁵ belirlemiştir. Üye devletler bu hedeflere ulaşmak için tıpkı bir Nihai Enerji Kullanım Verimliliği ve Enerji Hizmetlerine İlişkin Direktifte olduğu gibi⁶⁹⁶ ulusal eylem planı hazırlamak zorunda tutulmuşlardır.⁶⁹⁷ Yenilenebilir enerji direktifi üye devletlere ulusal seviyede koymuş olduğu bağlayıcı hedeflerle Komisyon'un yetkilerini artırma bakımından oldukça etkili olmuştur. Direktifle birlikte üye devletlerin ulusal enerji politikaları AB enerji politikasına uygun olarak şekillenmeye başlamıştır. Youtube'da vermiş olduğu bir mülakatta Macaristan enerji bakanının konuşması bu duruma bir örnektir. Macar bakana Macaristan'ın enerji politikası sorulduğunda vermiş olduğu cevapta Macaristan'ın enerji politikasını açıklarken birebir AB enerji politikasını anlatmıştır.⁶⁹⁸

2014 ocak ayına gelindiğinde Komisyon 2030 yılı için enerji politikası belirleme çalışması yapmıştır. Bu çalışma kapsamında Komisyon 2030 yılı için yenilenebilir enerjinin enerji kaynakları arasındaki payı olarak ise %27 hedeflenmiştir.⁶⁹⁹ Ancak bu hedefin daha önceki 2020 yılına kadar %20 yenilenebilir enerji oranından farkı ise üye devletler düzeyinde bağlayıcı bir oran belirlenmemesidir.⁷⁰⁰

Komisyon 25 Şubat 2015'te "Geleceğe Dönük Bir İklim Değişikliği Politikası İle Dirençli Bir Enerji Birliği" adlı bir başlıkla Enerji Birliği'nin çerçevesini açıklayan Enerji Birliği Paketi yayımlamıştır.⁷⁰¹ Bu pakette Komisyon AB'nin *yenilenebilir enerjide dünya lideri, teknik açıdan gelişmiş ve rekabetçi yeni nesil yenilenebilir enerjilerin geliştirilmesinde küresel bir*

---

⁶⁹³ Union, Europäische. "Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC." Official Journal of the European Union 5 (2009): 2009. Article: 4(1)

⁶⁹⁴ Ibid, Article: 3(1) and Annex I(A)

⁶⁹⁵ Ibid, Article: 3(2) and Annex I(B)

⁶⁹⁶ Directive 2006/32/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on energy end-use efficiency and energy services and repealing Council Directive 93/76/EEC madde 1(1)

⁶⁹⁷ Union, Europäische. "Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC." Official Journal of the European Union 5 (2009): 2009. Article: 4

⁶⁹⁸ Energy priorities for European Commission: the Hungarian perspective – YouTube. Erişildiği site: <https://www.youtube.com/watch?v=OqvBgRUnJaE> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁶⁹⁹ A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030, Brussels, 22.1.2014, COM(2014) 15 final s.5

⁷⁰⁰ Ibid, s.7

⁷⁰¹ ENERGY UNION PACKAGE: A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy, Brussels, 25.2.2015, COM(2015) 80 final

*merkez olma konusunda kararlı olduğunu*⁷⁰² ve 2030 yılı %27 yenilenebilir enerji kullanım hedefine uygun bir yenilenebilir enerji direktifi çıkarılması teklifinde bulunacağını belirtmiştir.⁷⁰³ Komisyon hazırlamış olduğu “Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi”⁷⁰⁴ kapsamında “Yenilenebilir Kaynaklardan Elde Edilen Enerjinin Kullanımının Teşvik Edilmesine İlişkin Bir Direktif (yeniden düzenleme)” teklifinde bulunmuştur.⁷⁰⁵ Yeni teklif önceki paragraflarda belirtildiği gibi 2020 hedeflerinin aksine bağlayıcı bir ulusal hedef içermemekteydi. Bunun yerine yeni teklifte 2030 yılı için hedef olarak AB çapında bir bağlayıcılığı olan AB genelinde %27’lik bir yenilenebilir enerji kullanım hedefi belirlenmiştir.⁷⁰⁶ Direktif, üye devletlere bağlayıcı hedefler tanıırken aynı zamanda da bu hedeflere giden yolda uygulamada geniş takdir hakkı tanıyan 2020 çerçevesi yerine 2030 çerçevesinde, AB seviyesinde bir bağlayıcı hedef tanıyıp üye devletlerin ulusal eylemlerini birleştirirken, Komisyona üye devletlerin yenilenebilir enerji ilerlemesini daha kapsamlı bir şekilde gözden geçirebileceği ve merkezi koordinasyon olanağı sağlayan ve bir önceki başlıkta ele aldığımız Enerji Yönetişimi Tüzüğüne yer vermektedir.⁷⁰⁷

Komisyon’un yukarıdaki yasa teklifi sonrası çıkan raporunda Birliğin 2020 için belirlemiş olduğu AB çapındaki yenilenebilir enerji hedefinin yakalanabileceğini ancak bazı üye devletlerin ulusal hedeflerini yakalamaları için çabalarını artırmaları gerektiği belirtilmiştir.⁷⁰⁸ Bazı üye devletlerin yenilenebilir enerji hedefinde geri kalmalarına ekonomik kriz sonrası yenilenebilir enerjiye olan destek mekanizmaların azalmasının hatta kaldırılmasının etkili olduğu görülmüştür.⁷⁰⁹ Komisyon da çıkarmış olduğu yenilenebilir enerjideki yatırımları da ilgilendiren yeni devlet yardımları kılavuz ilkesiyle yatırımların azalmasına sebep olmuştur.⁷¹⁰ Kriz sonrası dönemde ise Brexit’in gerçekleşmesi, iklim değişikliğini reddeden Trump’ın ABD başkanı seçilmesi ve petrol fiyatlarının yükselmesi AB’nin yenilenebilir enerji politikasını, kriz sonrası etkileyen nedenler arasında gösterilmiştir.⁷¹¹ AB’de azalan yenilenebilir enerji

---

⁷⁰² ENERGY UNION PACKAGE: A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy, Brussels, 25.2.2015, COM(2015) 80 final s.15

⁷⁰³ Ibid, s.21

⁷⁰⁴ 2016 Clean Energy For All Europeans 30 of november COM(2016) 860 final

⁷⁰⁵ Proposal for a DIRECTIVE on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast) Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 767 final

⁷⁰⁶ Ibid, page: 2

⁷⁰⁷ Ibid, page: 3

⁷⁰⁸ European Commission (2017) Renewable Energy Progress Report. COM(2017) 57 final page: 17

⁷⁰⁹ Fernandez, R. M. (2018). Conflicting energy policy priorities in EU energy governance. Journal of Environmental Studies and Sciences, 8(3), 239-248. s.240

⁷¹⁰ Tanil, G. (2023). Sustainable Energy Development: A Comparative Policy Analysis of the EU Member States (Vol. 63). Springer Nature. s.42, 43, 44; Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014-2020 s.23

⁷¹¹ Fernandez, 2018, s.239

yatırımlarına karşın gelişmekte olan devletler yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmaya başlamışlar ve Çin ve ABD yenilenebilir enerjide ön plana çıkmaya başlamışlardır.⁷¹² Bu arka planda 11 Aralık 2018’de yeni Yenilenebilir Kaynaklardan Elde Edilen Enerjinin Kullanımının Teşvik Edilmesine İlişkin Direktif kabul edilmiştir.⁷¹³ Direktifle birlikte AB’nin global ve bölgesel hedeflerine ulaşması, hedeflenen ile mevcut göstergeler arasındaki boşluğu doldurma ve üye devletler arasındaki yenilenebilir enerjideki farkı kapatma amaçlanmıştır.⁷¹⁴

Kabul edilen direktif yenilenebilir enerjinin enerji kaynakları arasındaki payının 2030 yılı için Birlik genelinde %32 olması yönünde Birlik seviyesinde bir bağlayıcı hedef belirlemiştir.⁷¹⁵ Üye devletler de bu Birlik seviyesinde bağlayıcı hedef doğrultusunda entegre ulusal enerji ve iklim planlarında ulusal katkılarını belirleyeceklerdir.⁷¹⁶

Devlet yardımları konusu yukarıda kısaca bahsedildiği üzere bu dönemdeki yaşanan bir politika değişimi ile⁷¹⁷ artık pazar bazlı ve pazara duyarlı bir şekilde dizayn edilerek elektrik pazarlarındaki gereksiz çarpıklıklardan kaçınılacaktır.⁷¹⁸

Direktif tüketicileri enerji pazarının merkezine yerleştirecek olan çeşitli tedbirler almıştır. Bunlardan birincisi, önceki direktiflerle karşılaştırıldığında bu direktifte yeni bir kavram olarak ilk defa ortaya çıkan ‘yenilenebilir enerji topluluklarıdır’.⁷¹⁹ Yenilenebilir enerji toplulukları ile yerel vatandaşların ve yerel yönetimlerin yenilenebilir enerji projelerine katılımı, yenilenebilir enerjinin yerel olarak kabul görmesi ve vatandaşların enerji dönüşümüne katılımını amaçlamaktadır.⁷²⁰

Direktifin tüketicileri enerji pazarının merkezine yerleştirme adına getirmiş olduğu bir diğer yeni kavram ise yenilenebilir enerji öz-tüketicileridir (renewable energy self-consumer).

---

⁷¹² Hinrichs-Rahlwes, R. (2020). Energy Policies at Crossroads: Will Europe’s 2030 Targets and Framework be in Line with the Paris Climate Agreement?. In Renewable Energy and Sustainable Buildings: Selected Papers from the World Renewable Energy Congress WREC 2018 (pp. 5-17). Springer International Publishing. s.2

⁷¹³ DIRECTIVE (EU) 2018/2001 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources

⁷¹⁴ Proposal for a DIRECTIVE on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast) Brussels, 30.11.2016 COM(2016) 767 final page: 3

⁷¹⁵ DIRECTIVE (EU) 2018/2001 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources madde: 3(1)

⁷¹⁶ Ibid, madde: 3(2)

⁷¹⁷ Fernandez, 2018, s.240; Tanil, 2023, s.42, 43, 44; Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014-2020 s.23

⁷¹⁸ DIRECTIVE (EU) 2018/2001 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources madde: 4(2)

⁷¹⁹ Ibid, madde: 22

⁷²⁰ Ibid, giriş bölümü: paragraf 70

Direktif yenilenebilir enerji öz-tüketiciler hakkında bir madde de içermektedir. Madde ile üye devletlerin yenilenebilir enerji öz tüketiminin geliştirilmesini teşvik etmek ve kolaylaştırmak için bir çerçeve oluşturacaktır.⁷²¹ Üye devletlere çerçeve oluşturma yükümlülüğünün yanında yenilenebilir enerji öz-tüketicilerine uygulanan ücret ve harçların ayrımcı olmaması ve orantılı olması yükümlülüğü getirilmiştir.⁷²²

AB'nin enerji bağımsızlığına giden yoldaki en önemli hedefi fosil yakıtların kullanımını mümkün olduğunca azaltıp ortadan kaldırmaktır. Bu kapsamda yapılacak olan enerji tasarrufları fosil yakıtların kullanımını bir dereceye kadar azaltabilirken alternatif enerji kaynaklarının yokluğu durumunda arabalarda, gemilerde, evlerde ihtiyaç duyulan enerji için alternatif bir kaynağa ihtiyaç vardır. Bu bakımdan elektrikli arabalarla taşıtlarda, ısı pompalarıyla ev ısıtmalarında ve daha bir çok farklı alanda elektriğe geçiş süreci başlamıştır. Ayrıca hidrojen teknolojisini geliştirmeye başlayan AB elektriğin kullanılmadığı alanlarda ise hidrojen ile yenilenebilir enerjinin depolanması ve depolanan yenilenebilir enerjinin ise gemilerde, sanayide kullanılması amaçlanmaktadır. Bu bakımdan AB, yenilenebilir enerjinin, enerji tüketimi içindeki oranını artırma çabası içinde olan AB, yenilenebilir enerji konusunda geri dönülemez bir süreç içine girmiştir. Lizbon sonrası süreçte üye devletlerin enerji tercihlerinin Antlaşma tarafından garantiye alındığı bir ortamda Komisyon'un üye devletlere bağlayıcı bir yenilenebilir enerji kullanım hedefini koymasına beklenemezdi. Ancak zaten yenilenebilir enerjinin enerji bağımsızlığı adına sağlamış olduğu katkı gözönüne alındığında birçok üye devletin zaten kendi istekleriyle yenilenebilir enerji kaynaklarını artıracakları öngörülebilir. Yine eklenmesi gerekir ki ulusal seviyede bağlayıcı bir hedef olmaması Komisyon'un yetkisiz olduğu anlamına gelmez. Yukarıda yönetim direktifinde ele aldığımız üzere Komisyon üye devletlerde yenilenebilir enerji planlarının hazırlanması aşamasının en başından itibaren yer almakta ve üye devletlerin süreçte almış oldukları ilerlemeyi raporlamakta ve izlemekte, gerekli yerlerde de üye devletlere tavsiyelerde bulunmaktadır. Ayrıca Komisyon kendi bütçesini kullanarak yenilenebilir enerjinin gelişimini teşvik etmektedir.

2.2.5. -Elektrik Pazarı Tüzüğü (Elektrik İç Pazarına İlişkin 5 Haziran 2019 tarihli ve (AB) 2019/943 sayılı Tüzük)

Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi kapsamında yeni bir elektrik pazarının düzenlenmesi adına elektrik direktifi ve elektrik tüzüğünde yeniden bir düzenleme yapılmıştır. Bu

---

⁷²¹ Ibid, madde: 21(6)

⁷²² Ibid, madde: 21(3)

düzenlemeler paketin en önemli düzenlemelerindendir.⁷²³ İlk olarak her üye devletin ulusal hukukuna aynen aktarmak zorunda olduğu Elektrik İç Pazarına İlişkin Tüzük⁷²⁴ ele alınacaktır.

Elektrik iç pazarına ilişkin kabul edilen bu tüzük elektrik iç pazarının işleyişini ve elektrik iç pazarında rekabeti düzenlemektedir. Tüzük AB enerji sektörünün dekarbonizasyonunu destekleyen ve sınır ötesi elektrik ticaretindeki engelleri kaldıran kuralları vasıtasıyla AB'nin Paris Antlaşmasındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Yeni tüzük elektrik pazarının işleyişini pazar ilkeleri çerçevesinde belirlemiştir.⁷²⁵ Bu ilkeleri sayacak olursak: fiyatlar arz talebe bağlı olarak şekillenecektir; müşteriler pazar kurallarından faydalanacaklardır ve aktif pazar katılımcılığı olacaktır; karbondan arındırılmış elektrik üretimi için teşvikler pazar-temelli düzenlenecektir; sınır ötesi elektrik geçişinin önündeki engeller aşamalı olarak kaldırılacak; üreticiler doğrudan veya dolaylı olarak kendi elektrik satışlarından sorumlu olacaktır; üye devletlerin kapasite mekanizmalarını düzenleme koşullarını ve bu mekanizmaları düzenlerken tabi olacakları yeni şartlar belirlenecektir.⁷²⁶ Yeni pazar koşulları müşterileri merkeze alacak, sınır ötesi elektrik geçişlerinin önündeki engelleri ve pazarı bozucu ulusal tedbirleri ortadan kaldıracaktır.

Elektrik sektöründe yaşanan yeni gelişmeler Avrupa elektrik pazarlarında da köklü değişiklikler getirmiştir. Geleneksel kaynaklardan üretilen elektriğe nazaran daha değişken, öngörülebilirliği az olan ve merkezi olmayan yenilenebilir elektriğin payı artmıştır ve artmaya devam edecektir. Bu durum beraberinde pazar ve şebeke işletim kurallarının daha esnek bir pazar yapısına adaptasyonunu zorunlu kılmaktadır. Teknolojik gelişmeler de her geçen gün hız kazanmaktadır ve elektrik sektörünü etkilemektedir. Avrupa çapında elektrik alış verişleri elektrik borsalarının ve iletim sistemi işletmecilerinin gayretleriyle mümkün hale gelmiştir. Dijitalleşme ve akıllı ölçümün (smart metering) gelişmesiyle sanayi, işletmeler, hanhalkları artık elektrik üretimi ve depolamasının yanı sıra “talep tarafı katılımı (demand response)” ile elektrik pazarlarına katılabilmektedirler. Genel olarak toparlanacak olursa artık elektrik pazarı çok daha değişken ve merkezi olmayan elektrik üretimi, üye devletler arası artan karşılıklı bağımlılık ve yeni gelişen teknoloji fırsatları ile tüketicilerin fatura azaltma ve talep tarafı katılımı, öz

---

⁷²³ Mathur, M., & Law, E. (2020). Energy Storage in the new Electricity Market Design—leveling the playing field and improving the Security of Electricity Supply. s.1

⁷²⁴ Council Regulation 2019/943 of 5 June 2019 on the internal market for electricity (recast) [2019] OJ L 158/54

⁷²⁵ European Parliament, Fact Sheets on the European Union - Internal Energy Market, s.2

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/45/internal-energy-market#:~:text=The%20Fourth%20Energy%20Package%2C%20currently,rules%20for%20the%20Energy%20Union> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁷²⁶ Ibid, s.3

tüketim, depolama yollarıyla elektrik pazarına aktif olarak katılmalarına imkan vermesi ile karakterize edilecektir.⁷²⁷

Üye devletler tarafından koordinasyonsuz bir şekilde yapılan devlet müdahaleleri AB çapında sınır ötesi bağlantılara yapılacak yatırımları caydırmış⁷²⁸ ve pazarın fiyat sinyalini bozmuştur.⁷²⁹ Komisyon yayımlamış olduğu bir raporunda pazar bozukluklarını ortadan kaldırarak tüm üretim teknolojileri ve kaynakları arasında eşit bir oyun alanı oluşturma amacıyla pazar kurallarının iyileştirilmesini kabul etmiştir.⁷³⁰ Komisyona göre mevcut pazarın düzenlemesindeki eksiklikler enerji sektörüne olan yatırıma teşviki azaltmaktadır.⁷³¹

Yeni elektrik tüzüğü pazar kurallarına dayalı olarak esnek, karbonsuz, yeni teknolojilere uyumlu pazar yapısı oluşturmayı amaçlamaktadır.⁷³² Bu amaç doğrultusunda Komisyon yeni direktifle pazara erişimin önündeki sınır ötesi ticaretin önündeki engelleri kaldırmayı amaçlayan tedbirlerin yanı sıra pazarı destekleyici -daha esnek üretim, enterkoneksiyon, talep tarafı katılımı, enerji depolama- elektrik altyapısına olan yatırımı teşvik edici tedbirleri de almıştır.⁷³³

Elektrik pazarının ağırlıklı olarak teknik yanını düzenleyen elektrik pazarı tüzüğü pazarın genel görünümünü köklü bir şekilde değiştirmiştir. Öncelikle elektrik şebekelerindeki artan miktardaki kesintili karaktere sahip olan yenilenebilir enerjinin doğurabileceği muhtemel tehlikeler karşısında önlem olarak sınır ötesi elektrik geçişleri kolaylaştırılırken tüketicileri merkeze alan yeni pazar anlayışı ile tüketicilerin pazara artan bir şekilde katılımına karşı önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu zamana kadar dengeleme pazarı konusunda tek yetkili olan İSİ'lerin yanında artık ağırlıklı olarak dağıtım seviyesinde dağıtım sistemi işletmecileri (DSİ) aracılığıyla pazara katılacak olan tüketicilerin bağlı oldukları DSİ'leri de yetkili olarak belirlemiştir. Bu gelişmeleri yetki açısından değerlendirdiğimizde elektrik şebekelerinin tedarik güvenliğini sağlama adına, elektriğin yönetiminin AB düzeyinde ele alınma ve koordine edilme

---

⁷²⁷ Proposal for a Regulation of a European Parliament and Council on the internal market for electricity, European Commission, COM(2016) 861, 30.11.2016, page: 2

⁷²⁸ Communication from the Commission "Delivering the internal electricity market and making the most of public intervention", C(2013) 7243 final of 5.11.2013. s.8

⁷²⁹ COM(2012) 663 s.14, 15

⁷³⁰ Proposal for a Regulation of a European Parliament and Council on the internal market for electricity, European Commission, COM(2016) 861, 30.11.2016, page: 14

⁷³¹ Ibid, page: 3

⁷³² Ibid, page: 19

⁷³³ Council Regulation 2019/943 of 5 June 2019 on the internal market for electricity (recast) [2019] OJ L 158/54 recital: 23

ihtiyacı daha da artmaktadır. Bu durum da Komisyon'a verilecek olan yetkilerin artmış olduğunu ve de artma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

2.2.6. -Elektrik Pazarı Direktifi (Elektrik İç Pazarının İşleyişine Yönelik Ortak Kuralları Belirleyen ve 2012/27/AB sayılı Direktifi Tadil eden 5 Haziran 2019 tarihli ve (AB) 2019/944 sayılı Direktif)

AB'nin 1996, 2003 ve 2009 yıllarında çıkarmış olduğu elektrik pazarı direktifleri genel olarak monopol olan elektrik sektörünü liberalleştirmeye ve AB çapında ortak bir elektrik pazarı kurmaya odaklanmışlardır.⁷³⁴ 2019 yılında Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi kapsamında kabul edilen elektrik direktifi ise liberalleşme ve ortak enerji pazarı hedeflerini devam ettirmekle birlikte odak noktasını değiştirmiştir.⁷³⁵ Elektrik direktifi odak noktasını tüketicilerin konumunu güçlendirmeye, tüketicilerin konumunu güçlendirmek için gerekli olan teknolojik yeniliklerin geliştirilmesine ve tüketicilerin üretime katılım ve tüketimlerini belirlemeleri vasıtasıyla da elektrikte esnekliğin artmasına katkı sağlamalarına kaydırmıştır.⁷³⁶ Tüketiciler için gelen en önemli yeniliklerden biri olan 'aktif müşteri' tanımı ilk defa olarak tanımlanmıştır. Aktif müşteri üretim ve tüketim yönetimi olarak iki ayaklıdır. Aktif müşteri bir yandan elektrik enerjisi üreterek, ürettiği elektriği tüketerek ve fazla elektriği satarak veya depolayarak bir diğer taraftan da pazarın ihtiyaçları veya fiyat sinyalleri doğrultusunda elektrik tüketimlerini azaltarak, artırarak veya elektrik tüketiminin zamanlamasını değiştirerek pazara katılan müşterilerdir. Direktif aynı zamanda müşterilerin haklarını güçlendirerek onlara koruma sağlamaktadır.⁷³⁷

Yenilenebilir enerjinin gittikçe artan oranda kullanılmaya başlaması onların karakteristik özelliklerini daha belirgin olarak ortaya çıkarmaktadır.⁷³⁸ Yenilenebilir enerjinin ortaya çıkan bu karakteristik özelliklerden biri ise enerji fiyat dalgalanmalarıdır. Yenilenebilir enerjinin

---

⁷³⁴ Lesieur, C. (2023). The European Union's liberalisation of electricity markets since 1996: implementation and consequences in France (Master's thesis, University of Twente). s.14

⁷³⁵ Sunila, 2023, s.22, 23

⁷³⁶ Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast) [2019] OJ L158/125 başlangıç kısmı paragraf: 10; 2023 Regulating the change in the change in the EU electricity markets s.22, 23

⁷³⁷ Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast) [2019] OJ L158/125 madde: 2(8) Butenko, A. (2016). User-Centered innovation and regulatory framework: energy prosumers' market access in EU regulation. s.10-15; Batalla, J., Costa-Campi, M. T., & Trujillo-Baute, E. (2021). Wholesale markets—regulation of electricity and gas industry. In Handbook of Energy Economics and Policy (pp. 239-274). Academic Press. s.248

⁷³⁸ Elazarova, 2019, s.27

payının daha da artmasıyla, değişen hava durumlarına bağlı olarak yaşanacak daha şiddetli fiyat dalgalanmaları kaçınılmaz olacaktır. Tüketiciler de tıpkı diğer ürünlerdeki fiyat değişimlerine gösterdikleri tepki gibi elektrik fiyatlarına da benzer bir tepki göstereceklerdir. Örnek vermek gerekirse tüketiciler çamaşır makinelerini güneşli bir günde elektrik fiyatlarının ucuz olduğu bir gündüz vaktinde çalıştıracaklardır.⁷³⁹ Bu tür bir davranış biçimi enerji üretiminin kesintisiz olarak gerçekleşebildiği ve ihtiyaca göre ayarlanabildiği geleneksel elektrik üretiminde gerekli değildi. Yeni durum enerji kullanıcılarının enerji tüketimleri konusunda daha bilinçli olmalarını zorlamaktadır. Direktif tüketicilerin değişen konumlarını düzenleyen yeni kurallar koymuştur.⁷⁴⁰ Bu noktada AB düzeyinde yapılacak olan yasama çalışmaları ve koordinasyon önem kazanmaktadır. Komisyonun bu ihtiyacı kullanarak önümüzdeki dönemde yetkilerini daha da arttıracadığı öngörülebilir.

2.3. Avrupa Yeşil Mutabakatı

Avrupa Yeşil Mutabakatının kökeni⁷⁴¹ esasında Komisyon'un dördüncü enerji paketinin üzerinde mutabakata varıldıktan sonra 28 Kasım 2018'de yayımlamış olduğu 'Herkes için Temiz Bir Gezegen' (A Clean Planet for all) adlı belgesine dayanmaktadır.⁷⁴² Herhangi bir spesifik strateji içermeyen Temiz Bir Gezegen belgesi Paris Anlaşmasının uygulanması adına atılabilecek çeşitli adımları incelemiştir. Ancak temmuz 2019'da Komisyon'un bu önerisi Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Estonya'nın muhalefetleri sonucu reddedilmiştir.⁷⁴³ Bu devletlerin muhalefeti esasında Konseyde nitelikli çoğunluğun sağlanmasını engellemez. Ancak Lizbon Antlaşması sonrası üye devletlerin enerji karışımlarını belirleme hakları enerji başlığında koruma altına alındığı için bir üye devletin bile enerji politikalarına muhalefeti bu politikaları sekteye uğratabilme potansiyeline sahiptir.

AB dördüncü enerji paketinin resmi olarak kabulünün ve yeni seçilen Komisyonla enerji alanındaki çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir. Zirve ilk olarak 20-21 Haziran 2019

⁷³⁹ Verzijlbergh, R. A., De Vries, L. J., Dijkema, G. P. J., & Herder, P. M. (2017). Institutional challenges caused by the integration of renewable energy sources in the European electricity sector. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 75, 660-667. s.665

⁷⁴⁰ Elazarova, 2019, s.27

⁷⁴¹ Skjærseth, J. B. (2021). Towards a European Green Deal: The evolution of EU climate and energy policy mixes. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 21(1), 25-41. s.36

⁷⁴² 2018 A Clean Planet for all A European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy Brussels, 28.11.2018 COM(2018) 773 final

⁷⁴³ Strambo, C. (2020). Just transition and the geopolitics of decarbonization in the EU. *Stockholm Environment Institute Policy Brief*. s.4

tarihlerindeki toplantısında 2019-2024 yılları adına Yeni Bir Stratejik Ajanda belirlemiştir.⁷⁴⁴ Bu Stratejik Ajanda'da enerji ile ilgili bir paragraf şu şekildedir:

*Yeşil dönüşümün başarısı, özel ve kamu yatırımlarının önemli ölçüde harekete geçirilmesine, etkili bir döngüsel ekonomiye ve üye devletlerin enerji karışımlarına karar verme hakkına tam saygı göstererek sürdürülebilir, güvenli ve uygun fiyatlı enerji sağlayan entegre, birbirine bağlı ve düzgün işleyen bir Avrupa enerji pazarına bağlı olacaktır. AB, yenilenebilir enerjiye geçişi hızlandıracak, enerji verimliliğini arttıracak, dış kaynaklara bağımlılığı azaltacak, tedariklerini çeşitlendirecek ve geleceğin mobilitesine yönelik çözümlere yatırım yapacaktır.*⁷⁴⁵

Zirve almış olduğu kararlarla enerjide daha önceki politikaların devam edeceğinin işaretini vermiştir. Bu politikalar arasında entegre enerji pazarı, yenilenebilir enerjinin kullanımının artırılması, enerji verimliliğinin artırılması, enerjide dışa bağımlılığın azaltılması ve enerji çeşitliliğinin artırılması sayılabilir.

Zirve 12 Aralık 2019'daki bir sonraki toplantısında 2050 yılına kadar iklim-nötr bir AB (climate-neutral EU) hedefini kabul etmiştir.⁷⁴⁶ Bu hedefin gerçekleştirilmesi için gereken adımları içeren ve yeni kurulan Komisyon tarafından 11 Aralık 2019 tarihinde yayımlanan⁷⁴⁷ Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) da Zirve tarafından kabul etmiştir.⁷⁴⁸

Zirve aynı toplantıda spesifik olarak enerjiyi de gündemine almıştır:

*Avrupa Konseyi, enerji güvenliğinin sağlanması ve üye devletlerin enerji karışımlarına karar verme ve en uygun teknolojileri seçme haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini kabul eder. Bazı üye devletler nükleer enerjiyi ulusal enerji karışımlarının bir parçası olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.*⁷⁴⁹

---

⁷⁴⁴ European Council, 20-21 June 2019, A New Strategic Agenda 2019 – 2024, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/> (erişim tarihi 14.05.2024), s.5.

⁷⁴⁵ European Council, 20-21 June 2019, A New Strategic Agenda 2019 – 2024, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/> (erişim tarihi 14.05.2024), s.6

⁷⁴⁶ European Council, European Council Meeting (12 December 2019) – Conclusions s.1 paragraf: 1

⁷⁴⁷ European Commission, The European Green Deal, 11 aralık 2019, COM(2019) 640 final

⁷⁴⁸ European Council, European Council Meeting (12 December 2019) – Conclusions s.1 paragraf: 3

⁷⁴⁹ European Council, European Council Meeting (12 December 2019) – Conclusions s.2

Zirvede üzerinde vurgu yapılan konulardan olan üye devletlerin enerji karışımlarına karar verme hakları esasında ABİHA 194'te yukarıda da üzerinde durulduğu üzere garanti altına alınmıştı. Nükleer enerji tercihi de bu kapsamda üye devletlerin kendi belirlemeleri gereken bir konuydu. Zirvenin sonuç kısmında üye devletlerin bu haklarına tekrar vurgu yapılması kimi üye devletlerin Komisyon'un enerji politikaları karşısında baskı hissettiklerini ve kendilerini rahatlatmak amacıyla bu ifadelerin metne aktarılmasına gerek duyduklarını göstermektedir. Çünkü Avrupa Yeşil Mutabakatındaki hedefler devletlerin enerji karışımlarını doğrudan etkileyen hedefler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak vermek gerekirse bunlardan biri kömür kullanımının aşamalı olarak ancak hızla bitirilmesi ve gazın karbondan arındırılmasıdır.⁷⁵⁰

Avrupa Yeşil Mutabakatı ile Komisyon, iklim ve çevre konularındaki problemler karşısındaki politikalarını yeni gelişmelere bağlı olarak yeniden ayarlayarak ortaya koymuştur.⁷⁵¹ Ancak Mutabakat Komisyon'un hedeflerini ve bu hedefler doğrultusundaki tedbirlerini içeren bir sonuç metni olmaktan ziyade Komisyon'un ihtiyaçlar doğrultusunda üzerinde yapacağı değişiklikler ile geliştireceği bir başlangıç metnidir. Bir başka ifadeyle Avrupa Yeşil Mutabakatı bir amiral gemisidir (flagship).⁷⁵² Komisyon'un bu kapsamda çıkarmış olduğu iki önemli belge daha vardır.⁷⁵³ Bunlardan ilki Fit for 55⁷⁵⁴ ikincisi ise REPowerEU⁷⁵⁵ paketleridir.

---

⁷⁵⁰ European Commission, The European Green Deal, 11 aralık 2019, COM(2019) 640 final COM, s.6; European Parliament, EPRS | European Parliamentary Research Service Authors: Monika Dulian and Alex Wilson Members' Research Service PE 729.303 – February 2024 s.1, 6

⁷⁵¹ European Commission, The European Green Deal, 11 aralık 2019, COM(2019) 640 final, s.2.

⁷⁵² KPMG Global, Repowering Europe: Transforming Europe into a more sustainable, self-sufficient energy economy, June 2022, s.2; The Federation of German Industries (BDI), website: <https://english.bdi.eu/article/news/repowering-the-eu-and-fit-for-55-contrast-or-two-sides-of-the-same-coin> (erişim tarihi 14.05.2024); European Commission, The European Green Deal, 11 aralık 2019, COM(2019) 640 final, s.2, 3.

⁷⁵³ KPMG Global, Repowering Europe: Transforming Europe into a more sustainable, self-sufficient energy economy, June 2022, s.2; REPowerEU or how to accelerate the energy transition to survive in the new geopolitical context, erişildiği site: <https://www.caixabankresearch.com/en/economics-markets/public-sector/repower-eu-or-how-accelerate-energy-transition-survive-new> (erişim tarihi 14.05.2024); enerTIC.org, European Green Deal: EU agrees stronger legislation to accelerate the rollout of renewable energy - Noticias - Actualidad para Plataforma, erişildiği site: <https://enertic.org/european-green-deal-eu-agrees-stronger-legislation-to-accelerate-the-rollout-of-renewable-energy/> (erişim tarihi 14.05.2024); REPowerEU calls for stronger EU Green Deal implementation, erişildiği site: <https://www.e3g.org/news/repower-eu-calls-for-stronger-eu-green-deal-implementation/> (erişim tarihi 14.05.2024); RePowerEU (ecee.org), erişildiği site: <https://www.ecee.org/policy-areas/2030-policy-framework/> (erişim tarihi 14.05.2024); Jäger, P. (2023). The Green Deal agenda beyond Fit for 55: What the EU needs to tackle in 2023; The Federation of German Industries (BDI), website: <https://english.bdi.eu/article/news/repowering-the-eu-and-fit-for-55-contrast-or-two-sides-of-the-same-coin> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁷⁵⁴ European Commission, 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 550 final

⁷⁵⁵ European Commission, 'REPowerEU Plan' Brussels, 18.5.2022 COM(2022) 230 final

Sonuç itibariyle Avrupa Yeşil Mutabakatı AB'nin enerjide üçüncü devletlere olan bağımlılığını azaltma hedefine giden yolda üye devletlerin kapsamı dar, birbirinden farklı iklim ve enerji politikalarının daha geniş ve koordineli hale gelme ihtiyacından doğmuştur.⁷⁵⁶ Son dönemde enerji Yeşil Mutabakat ile tekrar görünür olmuş ve iddialı bir çevre paketi içinde tartışılmaya başlanmıştır.

2.4. Avrupa İklim Yasası

Mart 2020'de Komisyon 2050 için net-sıfır emisyon hedefinin de olduğu Avrupa İklim Yasası Tüzüğünü sundu.⁷⁵⁷ Avrupa Konseyinin 20-21 Haziran 2019 tarihlerindeki toplantısında 2019-2024 yılları adına belirlemiş olduğu Stratejik Ajanda'da yeşil ve dijital dönüşümün yarattığı çifte zorluğun üstesinden gelmek adına bir AB sanayi stratejisi kabul edileceği üzerinde uzlaşmıştır. Stratejik Ajandaya göre AB, Avrupa Yeşil Mutabakatı hedeflerine ulaşılmasında önemli bir role sahip olan dijital dönüşümün potansiyelinden yararlanmalıdır. Sanayi stratejisi ile birlikte oluşturulacak olan bir dögüsel ekonomi eylem planı ile birlikte dögüsel ekonominin getirmiş olduğu avantajlardan yararlanılarak AB ekonomisinin modernleşmesi sağlanacaktır. Bu politikanın esas hedefleri, AB'de ve global çapta iklim nötr ve dögüsel ürünler için öncü pazarların geliştirilmesini teşviktir. Komisyon'a göre mevcut politikalar sera gazı emisyonlarını 2050 yılına kadar sadece %60 oranında azaltacaktır. Dolayısı ile ilave tedbirler alınacaktır ve her sektör AB'nin bu hedefine katkıda bulunacaktır.⁷⁵⁸ Komisyon sunmuş olduğu bu teklifle 2050 yılında sera gazı emisyonlarını sıfırlama hedefini sadece belli sektörlere özel olmaktan çıkarmış ve her sektörün bu hedefe yönelik olarak politikalarını belirlemeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu durum enerjiyi doğrudan etkilemektedir. Artık üye devletler sadece enerji politikalarında değil aynı zamanda diğer politika alanlarında da alacakları kararlarında önce enerji verimliliği ilkesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılması hedefini dikkate almak zorundadırlar.⁷⁵⁹

---

⁷⁵⁶ Skjærseth, 2021, s.26

⁷⁵⁷ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law)

⁷⁵⁸ 2019 20-21 June 2019 EuCo A NEW STRATEGIC AGENDA 2019 – 2024

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/> s.7

⁷⁵⁹ REGULATION (EU) 2021/1119 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law') s.giriş bölümü 9, 11

10-11 Aralık 2020’de toplanan Zirve 2030 yılı için 1990 yılına kıyasla %55 sera gazı azaltımı hedefi koymuştur ve çıkarılacak olan Avrupa İklim Yasasında (European Climate Law)⁷⁶⁰ bu hedefin dikkate alınması çağrısında bulunulmuştur.⁷⁶¹ Bu hedefin yanında Zirve daha önceki Zirve sonuçlarından alışık olunduğu gibi üye devletlerin enerji karışımlarına karar verme özgürlüğüne vurgu yapmıştır.⁷⁶² Zirvenin bu önerisini dikkate alan Konsey (enerji) 17 aralık 2020’de Avrupa İklim Yasası için yapılan teklifteki 2030 yılı için 1990 yılına kıyasla %55 sera gazı azaltım hedefini kabul etmiştir.⁷⁶³ Avrupa İklim Yasası 30 haziran 2021 tarihinde kabul edilmiştir.⁷⁶⁴

2.5. Fit For 55

14 temmuz 2021 tarihinde Komisyon, Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde⁷⁶⁵ 'Fit for 55: İklim-nötre giden yolda AB'nin 2030 İklim Hedefinin Gerçekleştirilmesi' isimli paketi kabul etmiştir. Paket ile birlikte AB’de sera gazı salınımının %75’inden sorumlu olan enerjide çeşitli değişiklikler öngörülmüştür. Fit for 55 kapsamında yenilenebilir enerji direktifindeki değişiklik teklifleri varolan direktifin hedefini ve kapsamını genişletmektedir.⁷⁶⁶ 2030 yılı hedeflerine ulaşma adına, güncellenen yenilenebilir enerji direktifi teklifi Birlik seviyesinde bağlayıcılığı olan enerji karışımında %32’lik yenilenebilir enerji oranını %40’a çıkarmaktadır.⁷⁶⁷ Bu hedefin gerçekleştirilmesi adına AB çapında bina sektöründe enerji kullanımının %49’luk bir kısmının yenilenebilir enerji ile karşılanması hedefi⁷⁶⁸ ile birlikte her bir üye devlete de bağlayıcı nitelikte yıllık en az %1.1 artış olmak üzere ulusal hedefler belirlenecektir.⁷⁶⁹ Endüstri sektöründe ise iki yeni hedef belirlenmiştir. Bunlardan ilki 2030

---

⁷⁶⁰ Proposal for a European Climate Law 4 March 2020

⁷⁶¹ European Council meeting (10 and 11 December 2020) – Conclusions s.5 paragraf: 12

⁷⁶² European Council meeting (10 and 11 December 2020) – Conclusions s.6 paragraf: 14

⁷⁶³ Interinstitutional File: 2020/0036(COD); Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law) - General approach s.10, 16

⁷⁶⁴ REGULATION (EU) 2021/1119 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law') madde: 4

⁷⁶⁵ 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 550 final s.1

⁷⁶⁶ de las Heras, B. P. (2022). The 'Fit for 55' Package: Towards a More Integrated Climate Framework in the EU. Romanian Journal of European Affairs, 22(2), 63-78. s.71

⁷⁶⁷ European Commission, 'Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council, Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council and Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652,' COM (2021) 557 final article: 1(2)

⁷⁶⁸ Ibid, article: 1(6)

⁷⁶⁹ Ibid, article: 1(12)

yılına kadar yenilenebilir enerjinin endüstrideki kullanımını yıllık %1.1 artırılabacaktır. İkincil olarak ise direktif yenilenebilir bazlı elektrifikasyonu (electrification) teşvik ederken, elektrifikasyonun zor olduğu sanayi ve ulaşım sektörlerinde ise hidrojen gibi yenilenebilir yakıt kullanımını teşvik etmektedir.⁷⁷⁰ Endüstride ise iki hedef belirlenmiştir. İlki yıllık yenilenebilir enerjinin kullanım oranında %1.1 gösterge niteliğinde artış ve ikincisi ise hammadde veya enerji taşıyıcısı olarak kullanılan biyolojik kökenli olmayan yenilenebilir yakıtlar için yüzde 50'lik bağlayıcı bir hedef.⁷⁷¹ Taşımacılık sektöründe ise %13'lük bir sera gazı azaltımı hedefi koyulmuştur.⁷⁷² Artan bu hedefler Komisyonun enerjideki yetkilerini artırmanın yanında üye devletlerin enerji politikalarını yakınlaştırma ve Birlik çapında ortak bir enerji politikası oluşturma adına da önemlidir.

Artan enerji fiyatlarına çözüm ve sera gazı azaltımı hedefine katkı adına enerji verimliliği direktifinde değişiklik öneren teklif ise AB çapında bağlayıcılığı olan 2030 yılı için 2020 yılına kıyasla %9'luk bir enerji kullanımının azaltılması hedefini koymaktadır.⁷⁷³ Bu dönemde baz alınan yıl değişmiştir. Eski hesaba göre halihazırda var olan 2030 yılı için 2007 yılına göre nihai enerji tüketiminde %32.5'luk tasarrufu hedefi eski hesaba göre %36'ya çıkmıştır.⁷⁷⁴

Yeni direktif teklifi Önce Enerji Tasarrufu ilkesini yasal bağlayıcı hale getirerek sınırlarını belirlemiştir.⁷⁷⁵ Bu ilke ile enerji sistemleri ve enerji dışı sektörlerdeki politika ve yatırım kararları alınırken enerji verimliliği dikkate alınmak zorundadır.⁷⁷⁶

Üye devletler yeni hedefe ulaşmak amacıyla nihai enerji tasarruflarını yıllık %1.5'e yükselteceklerdir. Halihazırdaki hedef %0.8 idi.⁷⁷⁷ Ayrıca üye devletlerdeki kamu organları için iki bağlayıcı hedef belirlenmiştir. İlki bütün kamu hizmetleri ve binaları net nihai enerji

---

⁷⁷⁰ 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 550 final s.9

⁷⁷¹ European Commission, 'Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council, Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council and Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652,' COM (2021) 557 final Article: 1(11)

⁷⁷² Ibid, Article: 1(14)

⁷⁷³ 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 550 final s.9

⁷⁷⁴ European Commission, 'Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on energy efficiency (recast),' COM (2021) 558 final, recital: 22

⁷⁷⁵ Ibid, article: 3

⁷⁷⁶ Ibid, page: 20

⁷⁷⁷ Ibid, article: 8

tüketimlerini her yıl %1.7 azaltacaklardır.⁷⁷⁸ İkincisi kamu binalarının her yıl %3'ü 'neredeysse sıfır enerji standartlarına' (near-zero energy standards) uyacaklardır.⁷⁷⁹

22 Eylül 2021'de toplanan Konsey (enerji) Komisyon'un Fit For 55 çerçevesinde teklif ettiği Yenilenebilir Kaynaklardan Elde Edilen Enerjinin Kullanımının Teşvik Edilmesine İlişkin Direktif ile Enerji Verimliliği Direktifinin değişimi teklifini ele aldı. Yenilenebilir enerjiyi ilgilendiren teklif AB'nin yenilenebilir kaynaklardan elde edilen enerjinin hedefini %40'a çıkartırken ısıtma ve soğutmaya yönelik AB tedbirlerini güçlendirirken bunları binalar ve sanayiye ilişkin yeni tedbirlerle tamamlamaktadır. Enerji verimliliğini ilgilendiren direktif 2030 yılı için 2020'ye kıyasla %9'luk bir enerji kullanımında azalma öngörmektedir.⁷⁸⁰

21, 22 Ekim 2021 tarihinde toplanan Zirve (belki de tarihinde ilk defa olarak) enerji fiyatlarını gündeme almıştır.⁷⁸¹ Artan enerji fiyatlarının COVID-19 krizinden yeni toparlanmakta olan AB vatandaşlarının, şirketlerin özellik olarak KOBİ'lerin, kırılgan vatandaşların (vulnerable citizens) üzerinde etkili olacağı belirtilmiştir.⁷⁸² 26 Ekimde 2021'de toplanan Konsey enerji fiyatlarındaki artış ve çözüm yollarını tartışmıştır. Toplantıda Komisyon'un önerdiği tedbirler olumlu karşılanırken savunmasız vatandaşları fiyat artışlarına karşı koruyacak kısa vadeli tedbirler Komisyon'un tedbirleri çerçevesinde alınması kararlaştırılmıştır. Orta ve uzun vadede ise elektrik toptan pazarının reformu, gaz için gönüllü ortak alım programları AB geneli gaz depolama seçenekleri bakanlar tarafından gündeme alınarak tartışılmıştır.⁷⁸³ Artan fiyatlar AB enerji politikalarının çapında ele alınması ve Komisyonun yetkilerinin artması üzerinde önemli rol oynamaya başlamıştır.

2 Aralık 2021'de toplanan Konsey ilk olarak enerji fiyatlarını ele almıştır. Sonrasında Fit For 55 çerçevesinde yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği direktiflerini ele alan Konsey yenilenebilir enerjinin bir enerji kaynağı olarak desteklenme gereksinimi ile üye devletlerin

---

⁷⁷⁸ Ibid, article: 5

⁷⁷⁹ Ibid, article: 6

⁷⁸⁰ [Transport and energy ministers discuss meeting decarbonisation targets in the transport and energy sectors - Slovenian Presidency of the Council of the EU 2021 \(archive-it.org\)](https://wayback.archive-it.org/12090/20220122160822/https://slovenian-presidency.consilium.europa.eu/en/news/transport-and-energy-ministers-discuss-meeting-decarbonisation-targets-in-the-transport-and-energy-sectors/), erişildiği site: <https://wayback.archive-it.org/12090/20220122160822/https://slovenian-presidency.consilium.europa.eu/en/news/transport-and-energy-ministers-discuss-meeting-decarbonisation-targets-in-the-transport-and-energy-sectors/>

⁷⁸¹ European Council meeting (21 and 22 October 2021) – Conclusions s.4 paragraf: 11

⁷⁸² European Council meeting (21 and 22 October 2021) – Conclusions s.4 paragraf: 11

⁷⁸³ [Transport, Telecommunications and Energy Council \(Energy\) - Consilium \(archive-it.org\)](https://wayback.archive-it.org/12090/20220122183723/https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/tte/2021/10/26/), erişildiği site: <https://wayback.archive-it.org/12090/20220122183723/https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/tte/2021/10/26/> (erişim tarihi 14.05.2024)

ulusal şartları arasındaki dengeyi tartışmıştır.⁷⁸⁴ Avrupa Yeşil Mutabakatının kabulünün ardından yaşanan COVID-19 süreci ile ekonomik ve sosyal bir takım problemlerin yanı sıra enerjide de problemler yaşamıştır. Özellikle talebin azalması sonucu yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufuna olan yatırımların azalması riski ile karşı karşıya kalınmıştır.⁷⁸⁵

Fit for 55 paketi endüstri, taşımacılık ve bina sektörlerinin yanı sıra enerji adına yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği direktifleri teklifi içermektedir. Her iki direktif de diğer sektörlerle olan yakın ilişki içerisinde oldukları için bu paket içinde yer almışlardır.⁷⁸⁶ Bu bağlamda Lizbon öncesi enerji bağımsızlığı adına vurgu yapılan enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji gibi kavramlar bu dönemde artan fiyatlar adına da bir çare olarak görülmüştür ve bu uygulamalar eskiye kıyasla üye devletler tarafından daha fazla benimsenmeye başlanmıştır.

2.6. REPowerEU

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmeye başladığı 24 şubat 2022'de olağandışı bir şekilde toplanan Zirve Rusya'ya karşı almış olduğu yaptırım kararlarında enerjiyi de kapsama almıştır.⁷⁸⁷ Dış politikanın iç enerji politikalarına etkisi çarpıcı bir şekilde artmıştır. 10-11 Mart 2022'de Versay'da düzenlenen gayriresmi Zirve'de Versailles Deklarasyonu kabul edilmiştir.⁷⁸⁸ Deklarasyon'da enerjiyi de yakından ilgilendiren bir takım önemli kararlar alınmıştır. Enerji kapsamında ele alınan konu Rusya'ya olan enerji bağımlılığının azaltılmasıdır. Azaltma kelimesi (reducing) bir sonraki Zirve toplantısında ortadan kaldırma (phasing-out) olarak yer alacaktır.⁷⁸⁹ Zirve bu konuda ilk olarak enerjideki 2050 hedeflerini hatırlatarak tedbirlerin kapsamını belirlemiştir.⁷⁹⁰ Sonrasında Zirve zaten daha önceden alınmış olan tedbirleri bir kere daha tekrarlayarak enerjide Rusya'ya olan bağımlılıkla mücadelenin Birliğin Yeşil Enerji Mutabakatı ve Fit For 55 programları çerçevesinde yapılacağını göstermiştir ve Komisyon'un 8 martta çıkardığı 'REPowerEU: Daha Uygun Fiyatlı, Güvenli ve Sürdürülebilir Enerji İçin

⁷⁸⁴ Conclusions of the Council Transport, Telecommunications and Energy Council (Energy) - Consilium (europa.eu), <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/tte/2021/12/02/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁷⁸⁵ Erbach, G. (2020). Impact of the coronavirus crisis on climate action and the European Green Deal. s.5, 6

⁷⁸⁶ Schlacke, S., Wentzien, H., Thierjung, E. M., & Köster, M. (2022). Implementing the EU Climate Law via the 'Fit for 55' package. Oxford Open Energy, 1, oiab002. s.8

⁷⁸⁷ Special meeting of the European Council (24 February 2022) – Conclusions paragraf: 5, 10

⁷⁸⁸ Informal meeting of the Heads of State or Government Versailles Declaration 10 and 11 March 2022

⁷⁸⁹ European Council meeting (24 and 25 March 2022) – Conclusions s.5 paragraf: 15

⁷⁹⁰ Informal meeting of the Heads of State or Government Versailles Declaration 10 and 11 March 2022 s.5 paragraf: 14

Ortak Avrupa Eylemi' planını dikkate alarak Komisyonu RePowerEU planını mayıs ayı sonuna doğru ayrıntılı bir şekilde teklif etmeye davet etmiştir.⁷⁹¹

24-25 Mart 2022'de toplanan Zirvede Rusya-Ukrayna savaşıyla bağlantılı olarak en kısa sürede Rusya'ya olan gaz, petrol ve kömür bağılılığının Versay Deklarasyonunda öngörüldüğü şekilde⁷⁹² ortadan kaldırılmasına karar verilmiştir ve Zirve bu konuda Komisyon'un mayıs ayının sonlarına kadar bir plan (RepowerEU) ortaya koymasını beklediğini belirtmiştir.⁷⁹³ Toplantıda ayrıca gaz, LNG ve hidrojen alımında AB ve üye devletleri arasında balkan devletleri ve AB ile ortaklık anlaşması olan Ukrayna, Moldova ve Gürcistanın katılımına da izin verecek olan ortak alım platformu kurulması kararlaştırılmıştır. Platformun amacı AB'nin ve üye devletlerin siyasi ağırlıklarının birleştirilerek satıcı devletlerle yapılan müzakerelerde daha güçlü bir konuma gelerek fiyatları düşürmektir. Platform gönüllülük esasına göre çalışacaktır.⁷⁹⁴ Toplantıda ayrıca enerji dönüşümü adına kritik bir öneme sahip ve krizle mücadelede elektriğin daha fazla ihtiyacın olduğu bölgelere yönelmesini sağlama adına önemli bir mücadele aracı olan düzgün bir işleyen bir iç elektrik pazarının oluşturulması adına pazar bütünleştirme çalışmaları konusunda Komisyon'a 2022 mayısına kadar bir çalışma sunulması kararlaştırılmıştır.⁷⁹⁵ Bu kararların ardından 26 nisan 2022 yılında Rusya'nın ruble ile ödeme yapmayı reddeden Polonya ve Bulgaristan'a gaz sevkiyatını durdurma tehdidi Rusya'ya karşı alınması gereken tedbirlerin ciddiyetini göstermiştir.⁷⁹⁶

24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası AB'de Rusya'nın fosil yakıtlarını aşamalı olarak kaldırmak üzere bir fikir birliği ortaya çıkmıştır.⁷⁹⁷ AB'nin Rusya'dan gaz, petrol ve kömür ithalatına aşırı bağımlılığına bağlı olarak yüksek enerji fiyatları sıkıntılara yol açmış

---

⁷⁹¹ Ibid, s.5 paragraf: 15, 16

⁷⁹² Ibid, s.3 paragraf: 7(b)

⁷⁹³ European Council meeting (24 and 25 March 2022) – Conclusions s.5 paragraf: 15

⁷⁹⁴ European Council meeting (24 and 25 March 2022) – Conclusions s.7 paragraf: 17(b)

⁷⁹⁵ European Council meeting (24 and 25 March 2022) – Conclusions s.7 paragraf: 18

⁷⁹⁶ REPowerEU Plan - Brussels, 18.5.2022 COM(2022) 230 final s.1 ; The Guardian. (2022). Russia begins 'gas blackmail' of Poland and Bulgaria ahead of UK call to boost Ukraine military aid. Erişildiği site:

<https://www.theguardian.com/world/2022/apr/26/russia-to-halt-gas-supply-to-poland-government-told> (erişim tarihi 14.05.2024); von der Leyen, 2022 von der Leyen, U. (2022). Statement by Commission President von der Leyen following the announcement by Gazprom on the disruption of gas deliveries to certain EU Member States [Press release]. Erişildiği site: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_2682

⁷⁹⁷ Lunde, I. (2023). Resilience in the Energy Sector of the European Union: A Qualitative Document Analysis of Energy Policy Development from 1952 to 2023 (Master's thesis, NTNU). s.31

ve enerji güvenliğine ilişkin endişeleri arttırmıştır. Bu endişeleri giderme adına 18 Mayıs 2022'de REPowerEU kabul edilmiştir.⁷⁹⁸

Savaş öncesi 2020 ve 2021 yıllarında Rusya petrol, doğal gaz ve kömürde Avrupa'nın bir numaralı tedarikçisi konumunda bulunmaktaydı.⁷⁹⁹ Bu bakımdan AB'nin Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma girişimi üzerinden kalkılması zor bir işti ve çok yönlü bir eylem gerektiriyordu. Bu eylem, enerji tasarrufu, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, yenilenebilir enerjiye geçişin hızlandırılması konularını içermektedir.⁸⁰⁰ Plan esasında AB'nin enerji politikasına önemli bir farklılık getirmemiştir. Rusya savaşı sonrası enerji dönüşümü tedbirlerini hızlandıracak tedbirler almaya zorlanan AB yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği hedeflerini arttırmıştır.⁸⁰¹

30-31 Mayıs 2022'de toplanan Zirve Rus gazına olan bağımlılığı düşürmeyi ve enerji dönüşümünü hızlandırmayı amaçlayan REPowerEU planını da gözden geçirmiştir.⁸⁰² Ayrıca toplantı kapsamında alınan bazı kararlar şu şekildedir:

- AB Enerji Satın Alma Platformunun kullanımının teşviki,⁸⁰³
- AB'nin dış enerji katılımı stratejisine ilişkin çalışmalarının Konsey tarafından iletilmesi,⁸⁰⁴
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılmasının hızlandırılması,⁸⁰⁵
- Avrupa gaz ve elektrik şebekelerinin ara bağlantısını tamamlamak ve geliştirmek.⁸⁰⁶

Zirve ayrıca Komisyon'un sunmuş olduğu REPowerEU planının Konsey tarafından incelenmesini⁸⁰⁷ ve son olarak da Komisyon'a Avrupa elektrik pazarının ve artan gaz fiyatlarının pazara olan etkisinin araştırılmasını talep etmiştir.⁸⁰⁸ Kararlardan net bir şekilde

⁷⁹⁸ European Commission. (2022j). REPowerEU Plan. (COM(2022) 230 final). Brussels: EUR-Lex Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN> s.1

⁷⁹⁹ EU trade with Russia - latest developments - Statistics Explained (europa.eu)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=558089#Main_product_groups_in_EU_exports_to_Russia

⁸⁰⁰ European Commission. (2022j). REPowerEU Plan. (COM(2022) 230 final). Brussels: EUR-Lex Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN> s.1

⁸⁰¹ European Commission. (2022j). REPowerEU Plan. (COM(2022) 230 final). Brussels: EUR-Lex Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN> s.2; REPowerEU Plan - Brussels, 18.5.2022 COM(2022) 230 final

⁸⁰² 2022 EuCo Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions s.8 paragraf: 27

⁸⁰³ 2022 EuCo Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions s.8 paragraf: 27(a)

⁸⁰⁴ 2022 EuCo Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions s.8 paragraf: 27(a)

⁸⁰⁵ 2022 EuCo Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions s.9 paragraf: 27(b)

⁸⁰⁶ 2022 EuCo Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions s.9 paragraf: 27(d)

⁸⁰⁷ 2022 EuCo Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions s.9 paragraf: 28

⁸⁰⁸ 2022 EuCo Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions s.10 paragraf: 30

görüldüğü üzere savaş sonrası enerji artık net bir şekilde AB çapında ele alınan bir politika haline gelmiştir. Bu durum enerji direktiflerindeki konulan hedeflere de yansımıştır. 27 Haziran 2022’de toplanan Konsey (enerji) enerji konusunda önemli kararlara varmıştır. Komisyon Fit For 55 paketi kapsamında yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufu direktiflerinde bir uzlaşmaya varmıştır. İlk olarak yenilenebilir enerjideki 2030 yılı hedeflerini %32’den %40’a yükseltmiştir. Yenilenebilir enerjide spesifik alt hedefler de belirlenmiştir. Buna göre ulaşımda üye devletlere iki hedeften birini seçmeleri seçeneği sunulmuştur. Bunlar 2030 yılına kadar taşımacılıkta sera gazının %13 oranında düşürülmesi bağlayıcı hedefi veya 2030 yılına kadar ulaşımda yenilenebilir enerji kullanımı %29 bağlayıcı hedefleridir.⁸⁰⁹ İkinci olarak Konsey enerji tasarrufu hedeflerini ise 2030 yılı için %36 nihai enerji tüketimi ve %39 birincil enerji tüketimi olarak belirlemişlerdir. Bu hedefler 2020 yılı için enerji tüketimine oranla %9’dur.⁸¹⁰

5 Ağustos 2022’de Konsey (enerji) enerji tedarikinde karşılaşılabilecek ciddi zorluklarla karşılaşılması ihtimalini düzenleyen ABİHA 122(1)’e⁸¹¹ dayanarak “Gaz için Koordineli Talep Azaltma Önlemlerine İlişkin Tüzüğü” kabul etmiştir.⁸¹² Bu tüzük kapsamda üye devletler gaz tüketimlerini %15 oranında azaltacaklardır.⁸¹³ Bu durum Lizbon Antlaşması sonrası ilk defa ulusal seviyede üye devletlerin *farklı enerji kaynakları arasındaki tercihini ve kendi enerji arzının genel yapısını*⁸¹⁴ etkileyen bağlayıcı bir hedefin koyulması ihtimalini doğurmuştur. Tüzük ilk olarak 3. maddede gönüllü talep azaltmayı, sonrasında da 5. maddede Konsey’de nitelikli çoğunlukla alınacak bir kararla zorunlu talep azaltma durumlarını düzenlemiştir. ABİHA 122(1) kapsamında zorunlu talep azaltma kararı Konsey’de nitelikli çoğunlukla alınabileceği için AB’ye verilen bu yetki ulusüstü niteliktedir. Bu düzenleme 30 Mart 2023’te bazı ufak değişiklikler geçirerek bir yıl daha geçerli olmak üzere kabul edilmiştir.⁸¹⁵ Kriz

---

⁸⁰⁹ European Commission, "Fit for 55": Council agrees on higher targets for renewables and energy efficiency - Consilium (europa.eu), erişildiği site: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/27/fit-for-55-council-agrees-on-higher-targets-for-renewables-and-energy-efficiency/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸¹⁰ Ibid.

⁸¹¹ ABİHA 122(1)

1. Antlaşmalar’da öngörülen diğer usullere hâle gelmeksizin, Konsey, Komisyon’un önerisi üzerine, başta enerji alanında olmak üzere, özellikle bazı ürünlerin arzında ciddi zorluklarla karşılaşılması halinde, üye devletler arasında dayanışma ruhu içinde, ekonomik duruma uygun tedbirler alınmasına karar verebilir.

⁸¹² COUNCIL REGULATION (EU) 2022/1369 of 5 August 2022 on coordinated demand-reduction measures for gas

⁸¹³ Ibid, madde: 3, 5

⁸¹⁴ ABİHA 194(2)

⁸¹⁵ COUNCIL REGULATION (EU) 2023/706 of 30 March 2023 amending Regulation (EU) 2022/1369 as regards prolonging the demand-reduction period for demand-reduction measures for gas and reinforcing the reporting and monitoring of their implementation

sonrası alınan bu tedbir direkt olarak üye devletlerin enerji karışımlarını etkiliyor olması ve kararın nitelikli çoğunlukla alınıyor olması bakımından önemlidir.

20-21 ekim 2022’de toplanan Zirve,⁸¹⁶ Konseyi ve Komisyonu acil olarak ek tedbirler hakkında görüş sunması konusunda çağrıda bulunmuştur. Bu konulardan bazıları şunlardır:

- Yenilenebilir enerji ve şebekeler için sağlanması gereken izin prosedürlerinin basitleştirilmesinin hızlandırılması,⁸¹⁷
- Enerji tasarrufu çabalarının artırılması,⁸¹⁸

Ayrıca Zirve Enerji verimliliği, ara bağlantılar, depolama ve yenilikçi yenilenebilir teknolojiler ve geleceğe yönelik (future-proof) enerji altyapısına yönelik yatırımların artırılması⁸¹⁹ ve enerji pazarında Komisyon’un yapısal reform çalışmalarını hızlandırması çağrısında bulunmuştur.⁸²⁰

25 ekim 2022’te toplanan Konsey (enerji) binalarda enerji performansı direktifinde yapılacak olan değişikliklerde uzlaşmaya varmıştır. Direktifte yapılan en önemli değişiklik 2030 yılına kadar tüm yeni binaların sıfır emisyonlu binalar olması ve 2050 yılına kadar ise mevcut binaların sıfır emisyonlu binaya dönüştürülmesi hedefidir.⁸²¹

15 Aralıkta 2022’de toplanan Zirve⁸²² ilk olarak Komisyon’un başta enerji olmak üzere bazı ürünlerin tedarikinde zorluklarla karşılaşılması halinde Komisyon’un teklifi ve Konseyin onayıyla düzenleme yapılmasını düzenleyen ABİHA 122 kapsamında ilk olarak 18 Eylül 2022’de Gaz Alımlarının Daha İyi Koordine Edilmesi, Sınır Ötesi Gaz Alışverişi ve Güvenilir Fiyat Kriterleri Yoluyla Dayanışmanın Arttırılmasına İlişkin Tüzük teklifinde⁸²³ ve sonrasında 9 ekim 2022’de Yenilenebilir Enerjinin Yaygınlaştırılmasının Hızlandırılmasına Yönelik Çerçevenin Belirlenmesine İlişkin Tüzük teklifindeki⁸²⁴ gelişmeleri olumlu karşılamıştır.⁸²⁵

---

⁸¹⁶ EuCo European Council meeting (20 and 21 October 2022) – Conclusions

⁸¹⁷ EuCo European Council meeting (20 and 21 October 2022) – Conclusions s.6 paragraf: 18(f)

⁸¹⁸ EuCo European Council meeting (20 and 21 October 2022) – Conclusions s.6 paragraf: 18(h)

⁸¹⁹ EuCo European Council meeting (20 and 21 October 2022) – Conclusions s.7 paragraf: 19

⁸²⁰ EuCo European Council meeting (20 and 21 October 2022) – Conclusions s.7 paragraf: 20

⁸²¹ European Commission, ‘Fit for 55’: Council agrees on stricter rules for energy performance of buildings - Consilium (europa.eu), erişildiği site: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/25/fit-for-55-council-agrees-on-stricter-rules-for-energy-performance-of-buildings/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸²² EuCo European Council meeting (15 December 2022) – Conclusions

⁸²³ Strasbourg, 18.10.2022 COM(2022) 549 final 2022/0339 (NLE) Proposal for a COUNCIL REGULATION Enhancing solidarity through better coordination of gas purchases, exchanges of gas across borders and reliable price benchmarks

⁸²⁴ Brussels, 9.11.2022 COM(2022) 591 final 2022/0367 (NLE) Proposal for a COUNCIL REGULATION laying down a framework to accelerate the deployment of renewable energy

⁸²⁵ EuCo European Council meeting (15 December 2022) – Conclusions s.4 paragra: 15

Sonrasında Yenilenebilir Enerji Direktifi, Enerji Verimliliği Direktifi ve Binalarda Enerji Performansı Direktiflerindeki değişiklik tekliflerinin hızla bitirilmesi çağrısında bulunmuştur.⁸²⁶ Önceki Zirvede olduğu gibi⁸²⁷ bu Zirve’de de Birliğin Rusyaya olan enerji bağımlılığını ortadan kaldırmak, yeşil geçişi hızlandırmak ve arz güvenliğini sağlamak amacıyla inovasyon, altyapı ve ara bağlantılar, depolama, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projelerine yatırımların artırılması çağrısında bulunmuştur.⁸²⁸ Son olarak Komisyon’a yine önceki Zirve’de olduğu gibi⁸²⁹ Komisyon’un enerji pazarında pazarı karbonsuzlaşmaya daha hazırlıklı yapacak ve yenilenebilir kaynaklarından enerji alımını artıracak olan yapısal reform teklifinin 2023’ün başlarında sunulması çağrısında bulunmuştur.⁸³⁰ 2022 yılındaki Zirve kararlarına bakıldığında zaman net olarak görülmektedir ki savaşın etkisiyle AB tarihinde hiç olmadığı kadar Zirve gündemlerini enerji domine etmiştir. Belki de enerji meselelerinin Zirve’de devlet başkanları düzeyinde siyasi bir şekilde karara bağlanması Konsey’de teknik seviyede karar alınmasını kolaylaştırmış olabilir.

2023 senesindeki Zirvelere bakıldığında ise enerjinin Zirve gündemlerindeki ana başlıklardan düşmüş olduğunu görmekteyiz. Bu durum AB’de 2021 sonbaharında fiyat artışlarıyla başlayan ve 2022 şubat ayında Rusyanın Ukraynayı işgali ile şiddetlenen enerji krizinin en azından pik noktasını aşarak düşüşe geçtiğini ve AB tarafından krizin kontrol altına alındığını göstermektedir. Nitekim 23 mart 2023’teki Zirve sonuç metninde AB’de enerji durumunun iyileştiği belirtilmiştir.⁸³¹ Zirve ayrıca bu toplantıda esasında gönüllülük esasına göre çalışan enerji alım mekanizması olan AB Enerji Platformuna katılım için bütün çıkar gruplarını davet etmiştir.⁸³² Son olarak Zirve, Konseyi ve Avrupa Parlamentosunu yeşil geçişi hızlandırmaya yönelik bütün teklifler üzerinde anlaşmaya varılması ve AB elektrik pazarı dizaynına yönelik düzenlemenin 2023 sonuna kadar yasalaşması çağrısında bulunmuştur.⁸³³

10 Mart 2023’te enerji tasarrufu direktifinde⁸³⁴ 30 Mart 2023’te yenilenebilir enerji direktifinde⁸³⁵ yapılan değişikliklerde Konsey ile Avrupa Parlamentosu uzlaşmaya varmışlardır.

---

⁸²⁶ EuCo European Council meeting (15 December 2022) – Conclusions s.5 paragra: 17

⁸²⁷ EuCo European Council meeting (20 and 21 October 2022) – Conclusions s.7 paragraf: 19

⁸²⁸ EuCo European Council meeting (15 December 2022) – Conclusions s.5 paragra: 18

⁸²⁹ EuCo European Council meeting (20 and 21 October 2022) – Conclusions s.7 paragraf: 20

⁸³⁰ EuCo European Council meeting (15 December 2022) – Conclusions s.5 paragra: 19

⁸³¹ European Council meeting (23 March 2023) – Conclusions s.9 paragraf: 21

⁸³² European Council meeting (23 March 2023) – Conclusions s.9 paragraf: 21

⁸³³ European Council meeting (23 March 2023) – Conclusions s.9 paragraf: 22

⁸³⁴ European Council, [Council and Parliament strike deal on energy efficiency directive - Consilium \(europa.eu\)](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/03/10/council-and-parliament-strike-deal-on-energy-efficiency-directive/), erişildiği site: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/03/10/council-and-parliament-strike-deal-on-energy-efficiency-directive/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸³⁵ Ibid.

Elektrik tasarrufu direktifinde Konsey tarafından 2020'ye kıyasla 2030 yılı için hedeflenen AB çapında bağlayıcı nihai enerji kullanımı tasarruf oranı %9'dan⁸³⁶ %11.7'ye, yenilenebilir enerjinin AB çapında bağlayıcı kullanım payı ise %40'tan %42.5 bağlayıcı hedefe ve %45'lik gösterge niteliğinde bir hedefe yükseltilmiştir. Ayrıca ulaşım sektöründe üye devletlere sunulan iki hedeften biri olan 2030 yılına kadar taşımacılıkta sera gazının %13 oranında düşürülmesi bağlayıcı hedefi⁸³⁷ %14.5'e çıkarılarak diğer diğer hedef olan 2030 yılına kadar ulaşımda yenilenebilir enerji kullanımı %29 bağlayıcı hedefi sabit kalmıştır. Yapılan değişiklikler sonucu elektrik tasarrufu direktifi 25 temmuz 2023'te⁸³⁸ yenilenebilir enerji direktifi 9 ekim 2023'de kabul edilmiştir.⁸³⁹ Elektrik tasarrufu direktifi 13 eylül 2023'de,⁸⁴⁰ yenilenebilir enerji direktifi ise 18 ekim 2023'de⁸⁴¹ yürürlüğe girmiştir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından alınan önlemler, AB'nin enerji bağımlılığını azaltma ve yeşil enerjiye geçişi hızlandırma kararlılığını vurgulamaktadır. Versailles Deklarasyonu'nda belirlenen enerji bağımlılığını azaltma hedefleri ve REPowerEU çerçevesinde alınan tedbirler, AB'nin enerji politikasının yeni bir aşamasına işaret etmektedir. Bu aşamada enerji artık Birlik seviyesinde ele alınmaktadır ve Komisyon politika belirleyici rolü oynamaktadır. Tabi ki bu çalkantılı dönemin bir de dış boyutu mevcuttur. Dış politika da en az iç politika kadar hareketli geçmiştir. Bir sonraki başlıkta bu dönemde enerjideki dış politikası ele alınacaktır.

3. Dış İlişkiler Boyutuyla Enerji

Bu başlıkta, Lizbon Antlaşması sonrasında AB'nin enerji politikalarındaki evrimi ve özellikle Rusya, Norveç, Akdeniz devletleri, Balkan devletleri ve Doğu Komşuları ile olan ilişkileri her bir alt başlık iki veya üç ayrı döneme ayrılarak ele alınacaktır. İlk dönem, Lizbon Antlaşması sonrası ve Rusya'nın Kırım'ı 2014 yılındaki ilhakına kadar olan süreci, ikinci dönem Rusya'nın

---

⁸³⁶ European Council, "Fit for 55": Council agrees on higher targets for renewables and energy efficiency - Consilium (europa.eu), erişildiği site: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/27/fit-for-55-council-agrees-on-higher-targets-for-renewables-and-energy-efficiency/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸³⁷ Ibid.

⁸³⁸ European Council, Council adopts energy efficiency directive - Consilium (europa.eu), erişildiği site: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/25/council-adopts-energy-efficiency-directive/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸³⁹ European Council, Renewable energy: Council adopts new rules - Consilium (europa.eu) erişildiği site: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/09/renewable-energy-council-adopts-new-rules/> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸⁴⁰ DIRECTIVE (EU) 2023/1791 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 September 2023 on energy efficiency and amending Regulation (EU) 2023/955 (recast)

⁸⁴¹ DIRECTIVE (EU) 2023/2413 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 18 October 2023 amending Directive (EU) 2018/2001, Regulation (EU) 2018/1999 and Directive 98/70/EC as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652

Kırım'ı 2014 yılındaki ilhakından 2022 Rusya-Ukrayna Savaşına kadar olan süreci, ve üçüncü dönem 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası kapsamaktadır. İki döneme ayrılan alt başlıklar ise 2022 Rusya-Ukrayna Savaşını milat olarak almaktadır.

3.1. Rusya İle İlişkiler

Lizbon sonrası enerji alanındaki AB – Rusya ilişkileri 3 ayrı döneme ayrılarak incelenecektir. Bunlardan birincisi Lizbon sonrası dönemle 2014 Rusya'nın Kırım'ı ilhakına kadar olan dönem, ikincisi 2014 Rusya'nın Kırım'ı ilhakından şubat 2022 Rusya – Ukrayna Savaşı arasındaki dönem ve son olarak da şubat 2022 Rusya – Ukrayna savaşından günümüze kadar olan dönem.

3.1.1. Lizbon sonrası dönemle 2014 Rusya'nın Kırım'ı ilhakına kadar olan dönem

Bu dönem Rusya ile ilişkilerde halen daha ümitlerin var olduğu dönemdir. Ancak AB dış politikada daha ilişkileri geliştirme çabası içindeyken iç politikada 20-20-20 hedefleri ile enerjide bağımsızlık çalışmalarını hızlandırmıştır.

3.1.1.1 Yol Haritası: 2050'ye Kadar AB-Rusya Enerji İşbirliği

Enerji diyalogunun bu dönemdeki başarısı oldukça tartışmalıdır. Esasında bu durum bu dönem adına yeni değildir. 2000 sonrası enerji diyalogunu kapsayan birçok konuda ilerleme oldukça yavaş olmuştur ve iki taraf arasındaki görüş ayrılıkları devam etmiştir.⁸⁴² Enerji Diyalogu kapsamındaki sınırlı gelişmelerden biri AB-Rusya arasında belirlenen 2050 yılı için yol haritasıdır. Şubat 2011'de bir araya gelen taraflar birbirleri arasındaki enerji ilişkileri için uzun vadeli bir bakış açısı oluşturma üzerine anlaşmışlardır. Mart 2013 yılında ise bu anlaşma resmi bir nitelik kazanmıştır ve 'Yol Haritası: 2050'ye Kadar AB-Rusya Enerji İşbirliği' taraflar tarafından kabul edilmiştir.⁸⁴³ AB'nin bu girişimi 2011 yılında Komisyon'un AB adına almış olduğu 2050 planlarıyla doğrudan alakası vardır. 2050 planları kapsamında Avrupa'nın halen daha kullanmaya devam edeceği fosil yakıt ihtiyacının garantiye alınması adına uluslararası ortaklıklar kurmak için işbirliği geliştirmesi gerekmektedir. Aynı şekilde fosil yakıt tüketiminden uzaklaşmaya çalışan AB ile kendi ekonomilerini çeşitlendirmeye çalışan fosil yakıt üreticisi devletler yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve diğer düşük karbon teknoloji

⁸⁴² Grant, C. and Barysch, K., The EU-Russia Energy Dialogue, Centre for European Reform, briefing note, London, May 2003. s.207

⁸⁴³ European Commission. "Roadmap: EU–Russia Energy Cooperation until 2050." (2013). s.2

konularında işbirliğini artıracak çalışmalar yapmalıdırlar. Rusya ile belirlenen Yol Haritası da bu kapsamda oluşturulmuştur.⁸⁴⁴

Yol Haritası elektrik, gaz, petrol, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği alanlarında tıpkı AB'nin iç enerji politikasında hedef olarak belirlediği yıllar olan 2020, 2030 ve 2050 yılları için hedefler belirleyerek yol haritasını üç önemli döneme ayırmıştır.⁸⁴⁵ Stratejik hedef olarak ise 2050 yılına kadar entegre bir ağ altyapısına sahip, şeffaf ve rekabetçi enerji pazarı ile enerji güvenliğini sağlayan bir Pan-Avrupa Enerji Alanına ulaşmak olarak belirlenmiştir. Yani enerji alanındaki kurallar, standartlar ve pazarlar kademeli olarak yakınlaştırılarak 2050 yılına kadar AB ve Rusya, kıta çapında ortak bir enerji pazarına sahip olacaklardır. Ayrıca enerji güvenliğinin sağlanması amacıyla, AB-Rusya enerji ilişkilerinin tedarikçi-tüketici ilişkisinden daha öte teknolojik bir işbirliğine doğru ilerlemesi gerektiği düşünülerek teknoloji konularında da işbirliği hedeflenmiştir.⁸⁴⁶

3.1.1.2 Nord stream 1

AB-Rusya arasındaki gaz ticareti 1970 yılında başlamıştır. Nord Stream projesi düşüncesi ise 1997'de işleme konmuştur.⁸⁴⁷ Artan gaz ihtiyaçları ve AB içi düşen üretim nedeniyle Rusya gazı önemli bir tedarik kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle Büyük Britanya, Almanya, İtalya, Polonya ve İspanya'nın elektrik üretiminde kalorifer yakıtı ve kömür yerine gazı tercih etmeye başlamaları ihtiyacı daha da artırmıştır.⁸⁴⁸ 2005 yılında İsviçre'de Gazpromun %51 ortaklığıyla kurulan konsorsiyum, boru hattı çalışmalarına başlamıştır.⁸⁴⁹ Gaz boru hattı 2012 yılından itibaren faaliyetlerine devam etmektedir.⁸⁵⁰ Gaz boru hattı Ukrayna'yı, Polonya'yı ve Belarus'u es geçerek Almanya ile direkt olarak temas halindedir.⁸⁵¹ Her ne kadar Nord Stream şirketinin ve Rusya hükümetinin boru hattının AB'ye üye devletlerin geneli için ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi hedefine yardımcı olacağı iddialarına rağmen⁸⁵² Rus gazını direkt olarak Almanya'ya bağlayan boru hattı projesi büyük oranda Almanyanın

⁸⁴⁴ EUROPEAN COMMISSION (2011), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Energy Roadmap 2050, Brussels, 15.12.2011, COM(2011) 885 final. S. 18

⁸⁴⁵ European Commission. "Roadmap: EU–Russia Energy Cooperation until 2050." (2013). s.8, 14, 19, 23, 27

⁸⁴⁶ European Commission. "Roadmap: EU–Russia Energy Cooperation until 2050." (2013). Page: 5

⁸⁴⁷ SICHERE ENERGIE FÜR EUROPA – Das Nord Stream-Pipelineprojekt (2013), Switzerland s.15

⁸⁴⁸ SICHERE ENERGIE FÜR EUROPA – Das Nord Stream-Pipelineprojekt (2013), Switzerland s.17

⁸⁴⁹ SICHERE ENERGIE FÜR EUROPA – Das Nord Stream-Pipelineprojekt (2013), Switzerland s.23

⁸⁵⁰ WHO WE ARE (WWW), <https://www.nord-stream.com/about-us/>, (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸⁵¹ Ivchenko, V. (2021). EU–Russia Energy Dialogue: economic and political dimensions. Przegląd Europejski, (2), 165-183, s.174

⁸⁵² Liuhto, 2009, s.173, 174

çıkarlarına uygundu.⁸⁵³ 2000 yılında bütün nükleer santralleri 2022 yılına kadar kapatmayı planlayan Almanya Rusya'dan gelecek olan gazı daha bağımlı hale gelmişti.⁸⁵⁴ Diğer taraftan Nord Stream boru hattının sadece ekonomik amaçlı bir girişim olduğu konusunda endişeler de mevcuttu. Bu endişelerin kaynağı ilk olarak projenin şeffaflığıydı.⁸⁵⁵ Nord Stream şirketi bankacılık konusunda gizlilik politikalarıyla bilinen İsviçre'de kurulmuş ve projenin maliyeti uzun bir süre tam olarak belirlenememişti.⁸⁵⁶ Diğer taraftan maliyetin giderek artması ve benzer bir projenin karadan belki daha ucuz maliyetli olarak yapılabilme olasılığının hesaba katılmaması proje karşıtlarındaki projenin ekonomik değil siyasi amaçlarla yapıyor olacağı ihtimalini güçlendirmiştir.⁸⁵⁷ Bu siyasi amaçlardan en önemlisi ise Rusya'nın gaz iletiminde Doğu Avrupa devletlerini pas geçerek onlar üzerinde daha rahat baskı kurmayı sağlama amacıdır.⁸⁵⁸

3.1.1.3 Değerlendirme

Kırım işgali öncesi dönem için bir değerlendirme yapılacak olursa AB'nin Rusya'yı halen daha işbirliği yapılabilecek kadar güvenilir gördüğü söylenebilir. Bu durumda AB'nin Rusya ile Ukrayna veya AB üyesi Doğu Avrupa devletlerinin geçmiş dönemdeki enerji krizlerini unuttuğunu veya unutmak istediği sonucu çıkarılabilir. Birinci ihtimal zor bir ihtimaldir çünkü Lizbon öncesi dönemdeki ilişkilerin ele alındığı bölümde detaylı olarak verildiği üzere en son 2009'da yani Rusya ile 2050 planlarının görüşüldüğü 2011'den iki sene önce AB tarihindeki o zamana kadar en büyük gaz kesintisi gerçekleşmişti. İkinci ihtimal olan AB'nin Rusya ile olan problemleri unutmak istemesi daha doğru bir değerlendirme olacaktır. Bu değerlendirmeye göre AB'nin Kırım işgali öncesi dönemdeki Rusya politikası için gerçekçi olmayan (unrealistic) bir politika olduğu sonucu çıkarılabilir. Nitekim Kırım işgali sonrası AB'nin tutumu değişecektir.

3.1.2 Rusya'nın Kırım'ı ilhakı (2014) ile Rusya – Ukrayna Savaşı (2022) arasındaki dönem

AB enerji ithalatı bu dönemde de Rusyaya bağımlı olarak devam etmiştir. Örnek vermek gerekirse 2018 yılında Rusya kömürde (%42.4), petrolde (%29.8) ve gazda (%40.4) AB'nin bir

---

⁸⁵³ Liuhto, 2009, s.167, 175

⁸⁵⁴ Liuhto, 2009, s.176

⁸⁵⁵ Lucas, 2008, s.218

⁸⁵⁶ Liuhto, K. (2009). The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems. Pan-European Institute. s.181

⁸⁵⁷ Liuhto, 2009, s.182

⁸⁵⁸ Liuhto, 2009, s.168

numaralı enerji ithalini gerçekleştirdiği devlet olmuştur.⁸⁵⁹ Ancak Kırım'ın ilhakı sonrası dönemde Rusya ve Ukrayna arasındaki gaz ilişkisi ve bu ilişkinin AB üzerindeki etkileri çok karmaşık hale gelmeye başlamıştır.⁸⁶⁰

3.1.2.1 Yol Haritası: 2050'ye Kadar AB-Rusya Enerji İşbirliği

Enerji Diyalogu bu dönemde kesintiye uğramıştır. Sadece iç pazarın teknik konularını ilgilendiren AB-Rusya Gaz Danışma Konseyi (GAC WS2) işlevsel kalmıştır.⁸⁶¹ Rusya-AB arasındaki resmi enerji işbirliği çalışmaları durdurulsa da enerji ticareti bu dönemde Kırım'ın ilhakına rağmen kesintiye uğramamıştır.⁸⁶²

Yukarıdaki paragrafta denildiği gibi Ukraynadaki kriz Yol Haritasının da kesintiye uğrayıp askıda kalmasına neden olmuştur.⁸⁶³ Kırımın işgali haricinde enerji diyalogunu engelleyen bir diğer unsur da iki tarafın enerji politikasındaki yaklaşımlarındaki farklılıklardır. Bu unsurlar Yol Haritasında beyan edilen iddialı ortak hedeflerin enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji politikasıyla bağlantılı bir işbirliğine yol açmamış olmasını açıklayan bir faktördür.⁸⁶⁴ Bu bakımdan AB ve Rusya arasındaki politik ilişkilerde fikirler önemli bir rol oynamaktadır.⁸⁶⁵ Esasında bu yaklaşım farklılığı daha Yol Haritasının hazırlandığı dönemde ortaya çıkmıştır.⁸⁶⁶ Rusya uzun vadeli sözleşmeler ile enerji talebini güvence altına almak ve buradan gelecek kaynakla da enerji ve ulaşım altyapısını geliştirmek isterken AB ise iç pazarda rekabeti artırmak ve seçeneklerini çeşitlendirmek istemektedir. Bu durumda da AB uzun vadeli sözleşmeleri rekabetin önünde bir engel olarak görüp bunları engelleme peşindedir. Bu doğrultuda alım satımı kolaylaştıran LNG pazarını canlandırma peşindedir.⁸⁶⁷ Ancak Rusya AB'yi dış politikada komşu devletlere AB'nin kendi standartlarını ve politikalarını empoze etmekle

⁸⁵⁹ [File:Main origin of primary energy imports, EU-27, 2008-2018 \(% of extra EU-27 imports\).png - Statistics Explained \(europa.eu\), https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2008-2018_\(%25_of_extra_EU-27_imports\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2008-2018_(%25_of_extra_EU-27_imports).png) ; MAIN ORIGIN OF PRIMARY IMPORTS, EU-27, 2008-2018 (2020), Eurostat, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU27,_2008-2018_\(%25_of_extra_EU-27_imports\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU27,_2008-2018_(%25_of_extra_EU-27_imports).png) (08.07.2020).

⁸⁶⁰ Pirani, S., & Yafimava, K. (2016). Russian Gas Transit Across Ukraine Post-2019–pipeline scenarios, gas flow consequences, and regulatory constraints. S. Preface

⁸⁶¹ Koivurova, T., Hoel, A. H., Humpert, M., Kirchner, S., Raspotnik, A., Śmieszek, M. G., & Stępień, A. (2021). Overview of EU actions in the Arctic and their impact. s.105; Ivchenko, 2021, s.172

⁸⁶² Khrushcheva, O., & Maltby, T. (2016). The future of EU-Russia energy relations in the context of decarbonisation. *Geopolitics*, 21(4), 799-830. s.804

⁸⁶³ Khrushcheva & Maltby, 2016, s.800

⁸⁶⁴ Khrushcheva & Maltby, 2016, s.800

⁸⁶⁵ Khrushcheva & Maltby, 2016, s.801

⁸⁶⁶ European Commission. "Roadmap: EU–Russia Energy Cooperation until 2050." (2013). s.4

⁸⁶⁷ Chuvychkina, Inna. "Der Energiedialog Russland-EU: 10 Jahre später." *Russland-Analysen* 217 (2011) s.25

suçlamaktadır.⁸⁶⁸ Bu duruma örnek olarak ise yukarıda daha ayrıntılı işlemiş olduğumuz üçüncü enerji paketinin tekel karşıtı tedbirlerinin Rus şirketlerinin AB'deki yatırımlarına uygulanmasına da karşı çıkmaktadır.⁸⁶⁹

2014 Kırımın ilhakının ardından ise AB Rusya hakkında bir takım yaptırım kararları aldı. Bu kararlardan enerjiyi ilgilendiren kısımlar da mevcuttur. Ancak enerjiyi ilgilendiren kısımlar dar tutulmuştur ve sadece petrol sektörüne yönelik bazı yaptırımlarla yetinilmiştir. Gaz sektörüne yönelik ise herhangi bir yaptırım tedbiri alınmamıştır.⁸⁷⁰ Enerjideki yaptırımların bu denli düşük tutulmasının en önemli sebebi başta Almanya olmak üzere Rus gazına ciddi bir şekilde bağlı olan üye devletlerin Rusya ile ilişkileri kesme korkusu olmuştur.⁸⁷¹

3.1.2.2 Nord Stream Boru Hatları

Rusya'nın inşasına başladığı veya planladığı boru hatlarıyla Ukrayna üzerinden AB'ye yapılan ihracatı azaltma çalışmaları kimi üye devletler tarafından desteklenirken kimi üye devletler, Komisyon ve Avrupa Parlamentosu tarafından temkinli hatta tepkiyle karşılanmıştır.⁸⁷² Komisyon ise 2014 Kırım işgali sonrası bozulmaya başlayan ilişkilere çözümü, 2009 krizi sonrası zaten uygulamaya koymuş olduğu AB'nin enerjide Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma hedefinde görmüştür.⁸⁷³

Bu dönemde Rusya ile ilişkilere gaz boru hatları damgasını vurmuştur. Komisyon Rusya'nın doğal gazı AB üyesi devletlere karşı bir silah olarak kullanmasını önlemek için çalışmalar başlatmıştır.⁸⁷⁴ Bu çalışmalardan biri 2012 yılındaki Gazprom'un Orta ve Doğu Avrupa doğal gaz pazarındaki hakim konumunu kötüye kullanmasına karşı açtığı soruşturmadır.⁸⁷⁵ Soruşturma sonunda 15 Mart 2018'de Gazprom kendisini bağlayıcı bir sorumluluk altına girme

⁸⁶⁸ Lavrov, S. (2013). Russia-EU: prospects for partnership in the changing world. J. Common Mkt. Stud., 51, 6. s.7

⁸⁶⁹ Lavrov, 2013, s.8

⁸⁷⁰ European Council, 'Reinforced Restrictive Measures against Russia', ST 12944/14, PRESSE 460, 2014, website: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/144868.pdf (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸⁷¹ Congressional Research Service (CRS, 2019), U.S. Sanctions on Russia, 11 January, Washington DC. Congressional Research Service <https://crsreports.congress.gov> R45415 s.34, 35

⁸⁷² 2021 parliament briefing The Nord Stream 2 pipeline: s.8, 9, 11, 12

⁸⁷³ European Energy Security Strategy', Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, COM(2014) 330 final, Brussels: EC, 28 May 2014 s.2

⁸⁷⁴ Herrera Anchustegui, I., & Cunha Rodrigues, N. (2021). Extraterritorial Effects of EU Law on Gas Pipelines: The Case of Gazprom and Nord Stream 2. Extraterritoriality of EU Economic Law: The Application of EU Economic Law Outside the Territory of the EU, 75-102. (kaynakta yasal süreçler detaylı olarak anlatılıyor)

⁸⁷⁵ European Commission, CASE AT.39816—Upstream gas supplies in Central and Eastern Europe, C (2018) 3106 final. s.4

teklifi yapmış ve Komisyon'da bu teklifi kabul ederek soruşturmayı 24 Mayıs 2018'de kapatmıştır.⁸⁷⁶ Komisyon soruşturma ile doğal gaz direktifini kullanarak düzenleme yapmadığı bir alanda⁸⁷⁷ AB rekabet hukuku kurallarını uygulayarak Gazpromun faaliyetleri üzerinde denetim sahibi olmayı amaçlamıştır.⁸⁷⁸ Soruşturmada Komisyon Gazprom'un Orta ve Doğu Avrupa devletlerinde doğal gaz pazarında hakim konumda olduğunu tespit etmiştir.⁸⁷⁹ Bu da kısa ve orta vadede Gazprom'un arzı olmadan, Gazprom'un müşterilerinin gaz taleplerini karşılayamayabileceği anlamına gelir. Ayrıca sahip olduğu büyük gaz rezervleri sayesinde Gazprom, Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin ulusal gaz tüketimlerinin önemli bir kısmı için kaçınılmaz olarak tedarikçi konumundadır.⁸⁸⁰

Gazprom'un Orta ve Doğu Avrupa'da hakim konumunu koruyan, pazara giriş engelleri de mevcuttur. Giriş engellerinden önemli biri alternatif gaz tedarikçilerinin pazara erişimini sağlayabilecek gaz bağlantı altyapısıdır. Ayrıca, Gazprom'un kendi davranışları da giriş engelleri yaratmaktadır. Gazprom uzun vadeli sözleşmeleri, al ya da öde yükümlülüğü ile birleştirerek, hakim konumunu daha da güçlendirmektedir ve diğer tedarikçilerin de pazara girişini sözleşme süresi boyunca engellemektedir.⁸⁸¹ Gazprom Orta ve Doğu Avrupa'da serbest gaz akışını engelleyerek ve Orta ve Doğu Avrupa gaz pazarlarını parçalayarak ve izole ederek hakim durumunu kötüye kullanmıştır. Adil rekabet şartlarının olduğu ve pazara erişimin serbestçe sağlanabildiği bir pazarda yüksek fiyatlarla pazarda tutunamayacak olan Gazprom izlemiş olduğu politikayla yüksek fiyatlarla Orta ve Doğu Avrupa devletlerine gaz tedarikinde bulunmaya devam etmiştir.⁸⁸² Sonuç olarak Komisyon Gazprom'un hakim konumunun kötüye kullanımının yasaklandığı ABİHA 102. maddesini ihlal ettiği tespitini yapmıştır.⁸⁸³

Gazprom rekabet soruşturması AB'nin enerji alanında ve özellikle AB üyesi olmayan üçüncü devletlerden ithal edilen doğal gaz gibi kaynakların denetiminde AB rekabet hukuku

---

⁸⁷⁶ European Commission, CASE AT.39816—Upstream gas supplies in Central and Eastern Europe, C (2018) 3106 final.s.5 paragraf: 4

⁸⁷⁷ Bergqvist, C., & Anchustegui, I. H. (2020). Uses and abuses of EU competition law in energy. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3324189> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3324189> s.10, 11, 16, 20

⁸⁷⁸ Herrera Anchustegui & Cunha Rodrigues, 2021, s.83

⁸⁷⁹ European Commission, CASE AT.39816—Upstream gas supplies in Central and Eastern Europe, C(2018) 3106 final, para 36.

⁸⁸⁰ Ibid, para 34.

⁸⁸¹ Ibid, para 35.

⁸⁸² Ibid, para 39.

⁸⁸³ Ibid, para 41, 79, 80, 89

kurallarının kullanılabilceğini ve enerji meselelerinde jeopolitiğin yanında hukukun da oynadığı rolü göstermesi bakımından önem arz etmektedir.⁸⁸⁴

Komisyon'un Gazprom üzerinde denetim sağlamak için başvurduğu bir diğer yol ise gaz direktifinde yapmış olduğu değişiklik teklifidir. Nord Stream 2 gaz boru hattının inşası Komisyon'a, AB üyesi olmayan üçüncü devletlerden AB'ye gaz ithali için inşa edilen boru hatları üzerinde gaz pazarı direktifinde yer alan yasal denetim boşluğunu gidermesi adına bir fırsat sunmuştur.⁸⁸⁵ Bu kapsamda 2009/73 sayılı doğal gaz pazarı direktifine değişiklikler getiren 2019/692 sayılı direktifi çıkarılmıştır.⁸⁸⁶

Komisyon, Nord Stream boru hattına üçüncü enerji paketi kurallarının uygulanmasına dair çabasının ve Nord Stream 2 boru hattına dair AB – Rusya müzakerelerini başlatmak için yetki talebinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından⁸⁸⁷ üçüncü gaz direktifinde, gaz direktifinin Nord Stream 2 boru hattına uygulanması amacıyla, değişiklik yapılmasını talep etmiştir.⁸⁸⁸ Değişiklik teklifi Komisyon'un bu amacına uygun olarak üçüncü gaz direktifinin gaz ithal edilen üçüncü devletlerden AB üyesi devletlere bağlanan gaz boru hatlarına genişletmeyi amaçlıyordu. Ancak Komisyon burada uygulamanın sınırlarını üye devletlerin karasularının ötesine geçerek münhasır ekonomik bölgelerine de genişletmek istiyordu.⁸⁸⁹ Komisyon'un uygulamayı geniş tutan bu teklifinin yanında gaz direktifinde etki değerlendirmesine yer vermemesi, mevcut boru hatlarının değişiklikten zarar göreceği olması ve gaz boru hatlarındaki karar verme yetkisinin üye devletlerden Komisyon'a geçmesi gibi yönleri itibarıyla değişiklik teklifi oldukça tartışmalı hale gelmiştir.⁸⁹⁰ Tartışmalı noktalardan biri direktifin kapsadığı bölgelerin sınırlarıdır.⁸⁹¹ Varılan uzlaşmayla direktifin uygulanması üye devletlerin karasularıyla sınırlanmış, teklifte belirtilen direktifin üye devletlerin münhasır ekonomik

---

⁸⁸⁴ Herrera Anchustegui & Cunha Rodrigues, 2021, s.89

⁸⁸⁵ Herrera Anchustegui & Cunha Rodrigues, 2021, s.100

⁸⁸⁶ Herrera Anchustegui & Cunha Rodrigues, 2021, s.90 dipnot: 79

⁸⁸⁷ Talus, K. (2019). EU gas market amendment-despite of compromise, problems remain. *Oil, Gas & Energy Law*, 17(2). s.2; Yafimava, K. (2017). Council Legal Service's assessment of the European Commission's negotiating mandate and what it means for Nord Stream 2. s.3

⁸⁸⁸ Negotiation mandate for Nord Stream 2: state of play: Klaus-Dieter Borchardt, Director for Internal Energy Market at DG Energy, European Parliament (ITRE committee meeting), 11 October 2017, video presentation, websitesi: www.europarl.europa.eu/eplive/en/committees/video?event=20171011-1430-COMMITTEE-ITRE. (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸⁸⁹ European Commission, 'Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2009/73/EC concerning common rules for the internal market in natural gas' COM(2017) 660 final, 2017/0294 (COD) s.2

⁸⁹⁰ Talus, 2019, s.3

⁸⁹¹ Herrera Anchustegui & Cunha Rodrigues, 2021, s.94

bölgelerinde de uygulanması fikrinden⁸⁹² vazgeçilmiştir.⁸⁹³ 17 nisan 2019'da 2019/692 sayılı Doğal Gaz İç Pazarına İlişkin Ortak Kurallara Dair 2009/73/EC Sayılı Direktifte Değişiklik Yapan Direktif kabul edilmiştir.⁸⁹⁴ Kabul edilen direktifle birlikte direktifin kabul edildiği tarihten önce tamamlanmış olan gaz boru hatlarına direktiften muaf olmalarını isteme hakkı verilmesine imkan tanınırken⁸⁹⁵ halihazırda görüşmeleri devam eden boru hatları bu tür bir haktan muaf tutulmuşlardır. Bu durum direktifin amacının doğrudan Nord Stream 2 olduğunu göstermektedir.⁸⁹⁶ Halihazırda direktif öncesi varolan gaz boru hatlarını muafiyet imkanına rağmen ikincil olarak etkilemiştir.⁸⁹⁷

Rusya'nın doğal gazı bir ekonomik silah olarak kullanarak⁸⁹⁸ AB siyasetini etkileme gayretlerini⁸⁹⁹ ve Baltık devletleri ile orta ve Doğu Avrupa devletlerinin endişelerini⁹⁰⁰ iyi bir şekilde kullanan Komisyon AB'nin en önemli doğal gaz kaynaklarından olan, ve daha önceden yetkisinin olmadığı,⁹⁰¹ ithal gazın tedarik edildiği boru hatlarında söz sahibi olarak AB'nin enerji alanındaki yetkisinin artmasını sağlamıştır.

3.1.2.3 Değerlendirme

Komisyonun bu dönemdeki Rusya politikaları kökten bir değişikliğe uğramıştır. Kırım işgali sonrası Rusya'nın güvenilir bir partner olmadığı konusunda Komisyon'un herhangi bir şüphesi

---

⁸⁹² European Commission, 'Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2009/73/EC concerning common rules for the internal market in natural gas' COM(2017) 660 final, 2017/0294 (COD) s.2 Article 1, amending Article 2(17), of the Proposal, s. 5.

⁸⁹³ Talus, 2019, s.4; Herrera Anchustegui & Cunha Rodrigues, 2021, s.94; [Bulgaria does not support France-Germany compromise on Nord Stream 2 gas pipeline - News \(bnr.bg\)](https://bnr.bg/en/post/101079390/bulgaria-does-not-support-france-germany-compromise-on-nord-stream-2-gas-pipeline), <https://bnr.bg/en/post/101079390/bulgaria-does-not-support-france-germany-compromise-on-nord-stream-2-gas-pipeline> (erişim tarihi 14.05.2024); [France, Germany compromise on Russia's Nord Stream 2 gas pipeline - France 24](https://www.france24.com/en/20190208-france-germany-compromise-russias-nord-stream-2-gas-pipeline), <https://www.france24.com/en/20190208-france-germany-compromise-russias-nord-stream-2-gas-pipeline> (erişim tarihi 14.05.2024)

⁸⁹⁴ Directive 2019/692 of the European Parliament and of the Council amending Directive 2009/73/ EC concerning common rules for the internal market in natural gas (OJ [2019] L 117/1)

⁸⁹⁵ Ibid, madde: 1(9).

⁸⁹⁶ Talus, 2019, s.8

⁸⁹⁷ Hancher, L., & Marhold, A. (2019). A common EU framework regulating import pipelines for gas? Exploring the Commission's proposal to amend the 2009 Gas Directive. *Journal of energy & natural resources law*, 37(3), 289-303. s.303

⁸⁹⁸ Mills, C. (2022). Geopolitical implications of Nord Stream 2. *Research Briefing*, 2 March 2022. House of Commons Library.: s.4

⁸⁹⁹ Mas Palacios, Mario. "Building Resilience Against Secondary Sanctions in an Increasingly Polarized World: The Amendment of the EU Blocking Statute." *European Journal of Law Reform* 23.4 (2021) s.1

⁹⁰⁰ Talus, 2019, s.4

⁹⁰¹ Council Legal Service's Opinion – Nord Stream 2: Council, 'Recommendation for a Council decision authorising the opening of negotiations on an agreement between the European Union and the Russian Federation on the operation of the Nord Stream 2 pipeline – allocation of competences and related legal issues', Opinion of the Legal Service, 12590/17, (JUR 445, ENER 370, COEST 250), Brussels: Council of the EU, 27 September 2017.

kalmamıştır ve Rusya'ya olan enerji bağımlılığına çareler aramaya başlamıştır. Ancak üye devletlerin tutumları bu şekilde olmamıştır. AB üyesi devletler Rus gazına olan bağımlılıklarını düşürme konusunda Komisyon'un uyarılarını dikkate almamışlardır ve bu dönemde de Rusya AB'nin enerji ithalatında liderliğini sürdürmüştür.

3.1.3. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem

Savaşın başlaması sonrası çıkarılan REPowerEU ile AB enerjide Rusya'ya olan bağımlılığını ortadan kaldırmaya yönelik kesin adımlar atmaya başlamıştır.⁹⁰² Bağımlılığı ortadan kaldırma yönelik, gaz yerine yenilenebilir enerjinin kullanımının artırılması, düşük karbonlu yakıtların kullanımı, enerji verimliliği ve enerji tasarrufunun artırılması öngörülmüştür. Kalan gaz ihtiyacı için ise LNG ihracatının artırılması ve Rusya hariç devletlerden boru hatları aracılığıyla doğalgaz temini planlanmıştır. Bu amaca uygun olarak 'AB Enerji Platformu' (EU Energy Platform) kurularak AB üyesi devletlerin gaz ve LNG taleplerinin birleştirilmesi, altyapı kullanımının koordinasyonu ve üçüncü devletlerle müzakere edilerek ortak gaz alımının kolaylaştırılması amaçlanmıştır.⁹⁰³ Üye devletlerin 4. çeyrek alımları şu şekildedir:

Partner	Q4 2021		Q4 2022		Q4 2023
Russia	32,7	United States	21,1	United States	22,3
United States	12,4	Russia	17,1	Norway	21,3
Norway	10,7	Algeria	12,7	Algeria	17,9
Algeria	10,6	Norway	10,0	Russia	12,6
United Kingdom	8,0	Qatar	8,5	United Kingdom	5,9
Azerbaijan	6,8	United Kingdom	7,9	Azerbaijan	5,8
Other	18,7	Other	22,7	Other	14,2

(Kaynak: Main partners for extra-EU imports of natural gas (%) Source: Eurostat (ds-059322))⁹⁰⁴

⁹⁰² REPowerEU Plan - Brussels, 18.5.2022 COM(2022) 230 final s.1

⁹⁰³ Brussels, 18.5.2022 JOIN(2022) 23 final JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU external energy engagement in a changing world {SWD(2022) 152 final} s.3

⁹⁰⁴ EU trade with Russia - latest developments - Statistics Explained (europa.eu), erişildiği site: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Russia_-_latest_developments#Key_product_groups_imported_by_the_EU_from_Russia erişim tarihi: 08.03.2024

AB üyesi devletlerin sadece doğalgazda değil petrol ve kömür gibi diğer enerji kaynaklarında da Rusya'dan yapmış olduğu ithalat önemli oranda düşmüştür.⁹⁰⁵ Ancak petrol ve kömür gibi kaynakların ticaretinin rotasını değiştirmek ve bir devlete olan bağımlılığı düşürmek genel olarak borularla taşınmak zorunda olan doğalgazın ticaretinin rotasını değiştirmekten ve bağımlılığı düşürmekten daha kolaydır. Bu konuda AB'ye en çok yardımcı olan ise ABD'deki son yıllarda üretimi artan kaya gazı olmuştur. Rusyaya olan bağımlılığın azaltılmaya çalışıldığı bu dönemde ABD'den gelen sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) miktarı Rusya ve Norveç'i geçerek AB'nin bir numaralı ithal gaz kaynağı olmuştur.

Rusya savaşı sonrası dönemde özellikle REPowerEU ve devamındaki bazı yasama çalışmaları ile AB özellikle gaz ithalatında ortak bir politika adına önemli adımlar atmıştır. Bu adımların başında ortak gaz alım mekanizması gelmektedir. Bu mekanizmaya katılım gönüllü olmakla birlikte mekanizmanın gaz ithalatında üye devletlere fayda sağlaması halinde bütün üye devletlerin bu mekanizmaya katılımı beklenmektedir. Ayrıca mekanizmaya sadece üye devletler değil Enerji Topluluğu üyesi olan Ukrayna ve Moldova, Gürcistan ve Batı balkan devletleri de katılabilme imkanına sahiptir. Bu bakımdan savaş sonrası Komisyon'un yetkilerinin ve etkisinin AB çapında arttığı ve hatta en azından ortak gaz alımı konusunda aday devletlere kadar genişlediği tespiti yerinde olacaktır.

3.2. Norveç İle İlişkiler

3.2.1. 2009 Lizbon Antlaşmasından 2022 Rusya-Ukrayna Savaşına Kadar Olan Dönem

Bu dönemde Norveç sahip olduğu gaz ve yenilenebilir enerji kaynaklarıyla AB'nin 2050 enerji planları bakımından en önemli devletlerden biri haline gelmiştir.⁹⁰⁶ Norveç'in AB enerji pazarı için en önemli avantajı Avrupa Ekonomik Alanı vasıtasıyla sanki bir AB üyesi devlet gibi enerji iç pazarını ilgilendiren kurallara tabi olmasıdır. Gaz sektöründe halen daha Norveç devletinin hakimiyeti devam etmektedir ancak bu durum uzun vadeli altyapı yatırımlarını kolaylaştırdığı için AB adına bir avantaj sağlamaktadır. Rekabet karşıtı bazı düzenlemelerin varlığına rağmen

---

⁹⁰⁵ Ibid.

⁹⁰⁶ Egging, R., & Tomasgard, A. (2018). Norway's role in the European energy transition. *Energy Strategy Reviews*, 20, 99-101.

Norveç gaz sektörü bir çok AB üyesi devletten AB iç enerji pazarı düzenlemelerine uyum bakımından daha iyi konumdadır.⁹⁰⁷

Bu dönemde Norveç Petrol ve Enerji Bakanı ve enerjiden sorumlu AB Komisyon üyesi arasında gerçekleştirilen Enerji Diyalogu toplantılarının yanında AB-Norveç Enerji Konferansı da düzenlenmeye başlayarak iki taraf arasındaki enerjide değişik konuların tartışıldığı bir platform kurulmuştur.⁹⁰⁸ Ayrıca Norveç ile Almanya arasında elektrik tedarik sistemlerinin daha iyi kullanılması, kaynakların daha etkin kullanılması, enerji güvenliği ve yenilenebilir enerjinin tedarik sistemine daha fazla entegrasyonu adına⁹⁰⁹ NordLink inşa edilmiştir ve 27 Mayıs 2021'de 623 km'lik bu yüksek gerilim hattının resmi açılışı yapılmıştır.⁹¹⁰ Proje enerji geçişi adına bir dönüm noktası olarak görülmektedir. NordLink Norveç'in hidroelektrik santrallerine bağlantı sağlayarak Alman iletim sistemindeki tıkanıklıkları önlemeyi hedeflemektedir. Projeye birlikte Norveç hidroelektriği Alman rüzgar enerjisi ile bağlanmaktadır ve her iki devletin de yararına olacaktır. Almanya'da rüzgar enerjisi fazlası üretildiğinde, NordLink üzerinden Norveç'e iletilebilir ve böylece Norveç'teki su rezervuarlarının kullanılması önlenir. Suyun rezervuarlarda kalması rüzgar enerjisi için doğal depolama işlevi görevi görür. Tam tersi olarak, Almanya iç talep yüksek olduğunda Norveç'ten hidroelektrik ithal edebilir.⁹¹¹

3.2.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem

Rusya-Ukrayna savaşı ve sonrasında alınan tedbirler AB'nin sadece Rusya ile olan enerji ilişkilerini etkilememiş aynı zamanda diğer enerji tedarikçisi olan devletlerle de arasındaki ilişkileri de etkilemiştir.⁹¹² Bu devletlerden en önemlisi şüphesiz sahip olduğu rezerv kapasitesi ve AB'nin güvenilir bir partneri olması sebebiyle Norveç'tir.

⁹⁰⁷ Andersen, S. S., & Sitter, N. (2019). The EU's strategy towards external gas suppliers and their responses: Norway, Russia, Algeria and LNG. New political economy of energy in Europe: Power to project, power to adapt, 49-72. s.60

⁹⁰⁸ [Norway \(europa.eu\)](https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#:~:text=EU%2DNorway%20cooperation%20and%20energy%20partnership.&text=Norway%20is%20a%20key%20energy,market%20rules%20in%20its%20legislation.), erişildiği site https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/key-partner-countries-and-regions/norway_en#:~:text=EU%2DNorway%20cooperation%20and%20energy%20partnership.&text=Norway%20is%20a%20key%20energy,market%20rules%20in%20its%20legislation.

⁹⁰⁹ Norway and the EU - Partners for Europe, Published by: Norwegian Ministry of Foreign Affairs, 2015 [norway_eu.pdf \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/europapolitikk/norway_eu.pdf)

https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/europapolitikk/norway_eu.pdf

⁹¹⁰ [Germany, Norway Open NordLink Undersea Power Cable \(voanews.com\)](https://www.voanews.com/a/europe_germany-norway-open-nordlink-undersea-power-cable/6206292.html) ,

https://www.voanews.com/a/europe_germany-norway-open-nordlink-undersea-power-cable/6206292.html

⁹¹¹ [NordLink \(tennet.eu\)](https://www.tennet.eu) , <https://www.tennet.eu/projects/nordlink> ; 2021 April NordLink Factsheets Benefits EN NordLink Factsheets Benefits EN.pdf (tennet-drupal.s3.eu-central-1.amazonaws.com) <https://tennet-drupal.s3.eu-central-1.amazonaws.com/default/2022-07/NordLink%20Factsheets%20Benefits%20EN.pdf>

⁹¹² Lunde, 2023, s.40

Savaşın başlamasından bir gün önce bir araya gelen iki tarafın temsilcileri ‘İklim Konusunda AB-Norveç Basın Açıklamasında’ iklim hedeflerindeki kararlılıklarını yenilemişlerdir:

“....2050 yılına kadar yerel iklim nötrlüğüne ulaşmaya yönelik ortak bir yol izleyerek emisyonları azaltma kararlılıklarını bir kez daha teyit eder. İki taraf, sera gazı emisyonlarını koordineli bir şekilde, zarar vermeme ilkesini izleyerek ve karbondan arındırılmış bir ekonomiye geçişin adil olmasını sağlayarak 2030 yılına kadar 1990 yılına kıyasla en az %55 oranında azaltma taahhütlerini yinelemektedir.”⁹¹³

Savaşın başlamasından dört ay sonra yeniden bir araya gelen taraflar savaşın etkisiyle radikal bir şekilde değişen AB’nin Rus enerji gazından bağımsızlığını sağlama hedefini gerçekleştirme amaçlı ‘Enerji İşbirliğinin Güçlendirilmesine İlişkin AB-Norveç Ortak Bildirisini’ yayımlamışlardır. Bildiride AB-Norveç enerji diyalogunun ve AEA’nın önemi belirtilirken, enerji bağımsızlığını sağlama amaçlı olarak taraflar arasında alınacak tedbirler üzerinde durulmuştur:

“Rusya’nın Ukrayna’yı işgali ve iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına karşı Avrupa’nın direncini arttırmak ve 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarımızı azaltmak üzere enerji bağımsızlığını arttırmak ve AB ve Norveç’te enerji fiyatlarını düşürmek için harekete geçmenin aciliyetini kabul ederek, ...[iki taraf temsilcileri], uzun vadeli enerji ortaklıklarını derinleştirmek amacıyla Avrupa Birliği (AB) ve Norveç arasında enerji alanındaki yakın işbirliğini daha da güçlendirme konusunda mutabakata vardılar.”⁹¹⁴

Tarafların genel olarak üzerinde uzlaşmaya vardıkları noktalar enerji alanında uzun dönemli sıkı işbirliği çerçevesinde şu şekildedir:

- Norveçten AB’ye yapılan gaz ithalatının artırılması
- Yüksek enerji fiyatları sorununun giderilmesi

---

⁹¹³ EU-Norway Press Statement on Climate. Brussels: European Commission, Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_1302

⁹¹⁴ Joint EU-Norway statement on strengthening energy cooperation. Brussels: European Commission, Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_22_3975

- Açık deniz yenilenebilir enerji ve araştırma ve geliştirme alanlarında işbirliğinin artırılması⁹¹⁵

24 Nisan 2023'te AB ve Norveç ortak iklim hedeflerinde işbirliğini güçlendirmek için AB-Norveç Yeşil İttifakını imzaladı.⁹¹⁶ İttifak kapsamında yeşil enerjiye geçişte özellikle açık deniz yenilenebilir enerji ve hidrojen depolama alanında işbirliği yapılması ve temiz enerjiye geçiş sürecinin hızlandırılması kararlaştırıldı.⁹¹⁷

AB-Norveç enerji alanındaki ilişkiler Rusya-Ukrayna savaşı sonrası artarak güçlendi. İç işleyişlerinde demokratik bir anlayış benimseyen iki taraf da birbirlerine güven vermektedirler. Norveç'in enerji tedarikçisi olarak coğrafi konum bakımından yakın konumda olması ve AB enerji pazarı kurallarını uygulaması AB'nin yenilenebilir enerjiye %100 geçiş sürecinde Norveç'in AB'nin en yakın partneri enerji olarak devam edeceğini garanti etmektedir. Yasal olarak AB iç pazarı kurallarına uyan Norveç ile olan ilişkiler Komisyon'un düzenleme yapma konusunda en fazla yetkiye sahip olduğu dış ilişkiler alanıdır.

3.3. Akdeniz Devletleriyle İlişkiler

Bu dönem AB'nin göstermiş olduğu politika değişikliği adına 2022 ukrayna savaşı öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılabilir.

3.3.1. Lizbon Sonrası ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Öncesi Dönem

1995'te Barcelona deklarasyonu ile başlayan bölge devletleri ile diyalog süreci ve özellikle enerji adına alınan işbirliği kararlarına rağmen ne yenilenebilir enerjide ne de fosil yakıtlarda gözle görülür bir ilerleme kaydedilememiştir.⁹¹⁸ Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden evvel 2008 yılında Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Fransa'nın öncülüğünde geliştirilerek Akdeniz için Birlik kurularak AB-Akdeniz arasındaki işbirliği kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Bu girişim ilk başlarda gelecek vaat ediyordu. Akdeniz için Birlik kapsamında küçük ve orta

---

⁹¹⁵ Joint EU-Norway statement on strengthening energy cooperation. Brussels: European Commission, Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_22_3975

⁹¹⁶ EU-Norway Green Alliance. European Green Deal: New EU-Norway Green Alliance to deepen cooperation on climate, environment, energy and clean industry [Press release]. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_2391

⁹¹⁷ EU-Norway Green Alliance. European Green Deal: New EU-Norway Green Alliance to deepen cooperation on climate, environment, energy and clean industry [Press release]. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_2391 s.5, 6

⁹¹⁸ Escribano, G., Lázaro Touza, L. and Urbasos, I. (2023), "Revamping the Euro-Mediterranean Energy and Climate Space", Elcano Policy Paper, June. s.9

ölçekli girişimlere yardım sağlanması, bölge üzerine araştırma çalışmalarını yürütmeye yönelik bir Avrupa-Akdeniz Üniversitesi kurulması ve Barcelonada kalıcı bir sekreterlik kurulması kararı alınmıştı. Ancak Akdeniz için Birlik, birlik üyesi devletler arası dayanışmanın düşüklüğü ve global ekonomik kriz bu kurulan birlik adına varolan ümitleri söndürmüştü.⁹¹⁹ AB'nin Akdenizdeki bu başarısızlık nedenleri siyasi ve ekonomik olarak iki grup altında toplanabilir. Siyasi nedenler arasında AB üyesi olmayan akdeniz devletlerinin AB üyeliği için herhangi bir beklentisinin olmaması ve aynı şekilde bu devletlere yönelik açık, somut ve kısa vadeli bir kazanımın yer almaması olarak gösterilebilir. Ekonomik nedenler arasında ise AB üyesi olmayan akdeniz devletlerindeki politik düzensizlik sebebi ile Avrupa iş dünyasının bölgeye olan ilgisizliği ve yeterli yatırımda bulunmayışı gösterilebilir.⁹²⁰

AB, akdenizde bölgesel bir işbirliği modeli oluşturamadı ve şu anki mevcut durumda da ilişkiler geçmişten beri oluşan bir yorgunluk duygusundan etkilenmekte ve devletler ikili anlaşmaları tercih etmektedirler. Son yıllarda enerjide ortaya konulan ve realistik hedeflerden uzak projeler başarısızlığa uğramaktayken varolan projeler de bölgesel problemlerden dolayı atıl hale gelmiştir. 90'lı yıllarda ortaya çıkan enerjide bir bütünleşme hedefi artık tamamen etkisini kaybetmiştir.⁹²¹

Avrupa-Akdeniz ilişkilerindeki kriz sadece enerjiye has bir durum değildir. İlişkiler genel olarak ekonomik boyutu düşük bir seviyede seyretmiştir. Güney akdeniz devletlerinin tarım ürünlerinin ve işgücünün AB pazarlarına erişimi oldukça sınırlı kalmıştır.⁹²² AB'nin bu azalan etki alanı ise özellikle 2011'deki arap baharı sonrası Rusya, Çin, İran gibi devletler tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Bölge politikalarına şekil veren düzenleyici bir ilke yoktur. Bölge kaderine birbiriyle çelişen, dinamik olmayan ve çelişkili jeopolitik gelişmeler hakim olmaktadır.⁹²³ Bu kaos durumu özellikle Rusya ve Türkiye'nin bölgede daha fazla aktif olarak kazançlı çıkma peşinde olmalarını teşvik etmektedirler.⁹²⁴

---

⁹¹⁹ Tagliapietra, S. (2016), *Energy Relations in the Euro-Mediterranean*, Palgrave Macmillan, London. s.21

⁹²⁰ Yardımcı, A. (2011). Rethinking the European Union's economic relations with the Mediterranean. A historical opportunity. *Turkish Policy Quarterly*, 10 , 2. s.67, 68

⁹²¹ Escibano, Lázaro Touza and Urbasos, 2023, s.9

⁹²² Escibano, Lázaro Touza and Urbasos, 2023, s.10

⁹²³ Kausch, K. (2015), 'Competitive multipolarity in the Middle East', *The International Spectator*, vol. 50, nr 3, pp. 1-15. s.1

⁹²⁴ Gökhan Tekir, *Russian-Turkish Involvement in the Civil War in Libya*, *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi* 3 (2020): 190-215. s.191

3.3.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem

Savaş sonrası oluşan tabloda AB'nin çeşitlendirme (diversification) politikası kapsamında AB ile geçmişten bu yana enerji ilişkileri bulunun devletlerden Cezayir, Mısır, İsrail ve Libya'nın sahip oldukları gaz kaynakları nedeniyle AB açısından önemleri arttı.⁹²⁵ Savaş öncesi ise AB önemli gaz rezervlerine ve altyapı olanaklarına sahip Cezayir gazı yerine ABD'den gelen LNG'yi tercih etmeye başlamıştı. Bu durum karşısında Cezayir ise hedef pazarını AB yerine asya olarak belirledi. Savaş sonrası AB üyesi devletlerden Fransa, Almanya ve İtalya Cezayiri ziyaret ederek gaz ve petrol ticaretini artırmayı garanti altına aldılar. Üye devletlerin bu hamleleri AB'nin 90'larda başlayan ve başarısızlıkla sonuçlanan enerji iç pazarı kurallarını ihraç etme çabası ve 2000'lerde başlayan ve başarısızlıkla sonuçlanan yenilenebilir enerji projeleri girişimlerinden sonra gelmiştir.⁹²⁶ Cezayir ile Fas arasındaki Batı Sahra sorununda Fas'ın yanında taraf alan İspanya ise son yıllarda yaşanan politik gerilimlerden zararlı çıkmıştır.⁹²⁷ Cezayirin Fas'a yaptığı ihracatı kesmesiyle Cezayirden İspanya'ya olan gaz ticareti de önemli ölçüde azalmış ve ilk defa 2022 yılında ABD'den gelen LNG'ler sayesinde ABD İspanya'nın bir numaralı gaz tedarikçisi konumuna yükselmiştir.⁹²⁸

Savaş sonrası Mısır ile olan işbirliği üst düzeye ulaşmıştır. Mısır AB enerji politikalarına üst düzey uyum göstererek 16 Kasım 2022'de AB-Mısır Yenilenebilir Hidrojen Ortaklığı mutabakat zaptı imzalanmıştır.⁹²⁹ Mutabakat zaptı herhangi bir bağlayıcılık içermese de Mısır'ın AB enerji politikalarına olan uyumu göstermesi açısından önemlidir. Mutabakat zaptı Mısır'da yenilenebilir enerji kullanılarak üretilecek olan yenilenebilir hidrojen teknolojisi konusunda AB ile Mısır'ın işbirliğini içermektedir.⁹³⁰ Henüz daha gelişim aşamasında olmasına rağmen AB'nin hidrojenle ilgili bir mutabakat zaptı imzalamış olması AB'nin bu teknolojiye vermiş olduğu önemi göstermesi bakımından önemlidir. Öbür taraftan böyle bir teknolojinin AB'deki enerji dönüşümünden bölge devletlerinin de kazançlı çıkmasına imkan verme ihtimali açısından olumlu bir gelişmedir.

AB'nin Akdeniz bölgesinde realistik bir politika izlemeye başlaması uzun yıllar sonra, 2014 Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrası gerçekleşmeye başlamıştır. 2022 şubat ayındaki savaş sonrası

⁹²⁵ Escibano, Lázaro Touza and Urbasos, 2023, s.19

⁹²⁶ Escibano, Lázaro Touza and Urbasos, 2023, s.19

⁹²⁷ Escibano, G., & Urbasos, I. (2022). Urge preservar la buena vecindad energética entre Argelia y España. Real Instituto Elcano, Comentario Elcano, 25(2002), 1-6. s.1

⁹²⁸ Escibano, Lázaro Touza and Urbasos, 2023, s.20

⁹²⁹ Memorandum of understanding on a strategic partnership on renewable hydrogen between the European union and the Arab republic of Egypt 16 November 2022

⁹³⁰ Memorandum of understanding on a strategic partnership on renewable hydrogen between the European union and the Arab republic of Egypt 16 November 2022 s.2

ise AB üyesi devletlerin bölge devletlerinden yaptığı fosil yakıt ithalatı önemli bir artış göstermiştir. AB 2021’de Yeşil Enerji Mutabakatı sonrası Akdeniz politikasını yenilemiştir. Yenilenen politikaya göre şu hususlar ilişkilerin iskeletini oluşturacaklardır:

- Yenilenebilir enerji ve temiz hidrojen üretiminin yaygınlaştırılması.
- Elektrik sistemlerinin daha güçlü bir şekilde birbirine bağlanması.
- Binalara ve cihazlara odaklanarak enerji verimliliği çabaları ve önlemleri.
- AB metan stratejisinde belirlenen çerçeveye uygun olarak fosil yakıt üretimi, nakliyesi ve kullanımından kaynaklanan kaçak metan emisyonlarını ele alan politikalar.⁹³¹

Birlik bölge devletlerini de enerji geçişi sürecine dahil ederek ve bu devletleri enerji dönüşümüne hazırlayarak muhtemel bir hidrojen ithalatı ile ve kıtalararası enterkonekte sistem ile bölgede bulunan ve AB için önem arz eden güneş ve rüzgar kaynaklarından faydalanılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Kısa dönemde akdeniz devletleri AB’nin enerji çeşitlendirmesi hedeflerine hizmet ederken uzun dönemde ise başta Mısır olmak üzere AB’nin enerji politikalarına uyumun yakalanılması amaçlanmaktadır. Ancak bölge devletlerinin geçmişten bu yana gelen AB enerji politikalarına karşı göstermiş olduğu tavır AB’nin bölgenin yenilenebilir enerji potansiyelinden tam anlamıyla yararlanabilmesini engellemektedir. Bu durum da üye devletlerin yapmış olduğu ikili anlaşmaların karşısında Komisyon’un bölge devletleriyle olan ilişkilerde yetkilerinin azalması anlamına gelmektedir.

3.4. Balkan Devletleri İle İlişkiler: Avrupa Enerji Topluluğu

3.4.1. Lizbon Sonrası ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Öncesi Dönem

AB enerjide Balkan devletleriyle 2005 yılında imzalamış olduğu Enerji Topluluğu Anlaşması ile enerji alanında bir bütünleşme sürecine girmişti.⁹³² Bu dönemde de bu bütünleşme süreci artarak devam etmiştir. Ancak bu dönemdeki enerji ilişkisi AB’nin enerji politikasına paralel olarak dekarbonizasyon odaklı bir politikaya evrilmiştir.

Balkan devletleri AB’nin komşusu olmaları itibariyle AB’nin enerji sektöründeki politikalarında önemli bir yere sahiptirler. Aynı şekilde AB’nin de bu devletlere sağlayacağı teknik, finansal ve bilgi desteği özellikle bu devletlerin yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği

⁹³¹ 2021 Renewed partnership with the Southern Neighbourhood (after European Green Deal 2019))

⁹³² Shkurti, A. (2019). Analysis of the Western Balkans Power Market Prices within the ENTSO-E framework. European Journal of Sustainable Development, 8(1), 229-229. s.235

ve tasarrufu alanındaki eksiklikleri düşünülürken hayati bir öneme sahiptir.⁹³³ Yani üst düzey bir işbirliği her iki tarafın da çıkarlarına uygundur.

Bu dönemde Balkan devletlerinden biri olan Hırvatistan AB üyesi olmuştur. Bu bakımdan Hırvatistan AB'nin enerji konularındaki yasama çalışmalarını hayata geçirmek zorundadır. Ancak diğer Enerji Topluluğu üyesi devletlerde halen daha AB'nin enerji politikasındaki değişikliklere uyum sürecindedir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu devletler bu yasama çalışmalarını uygulamada henüz daha düşük seviyededirler.⁹³⁴ Enerji Topluluğu üyesi devletler topluluk anlaşmasını uygulama konusunda gereken hassasiyeti göstermemektedirler. Bu durumun en önemli nedeni topluluk üyesi devletler açısından oldukça karmaşık kuralların varlığıdır. Balkan devletlerinde AB enerji düzenlemelerini anlayabilecek uzman eksikliği bu durumun daha da zora sokmaktadır. Bu bakımdan AB kurumları balkan devletlerine gerekli uzman desteğini sağlamalıdır.⁹³⁵

Başta hidroelektrik olmak üzere oldukça geniş bir yenilenebilir enerji potansiyeline sahip olan batı balkanların sahip olduğu bu potansiyelin kullanımı adına AB enerji pazarına katılmaları önem arz etmektedir.⁹³⁶ Ancak Balkan devletlerinin AB'nin enerji geçişini (energy transition) başlatmış olduğu bu dönemdeki dezavantajı Yugoslavya döneminden gelen alışkanlıklarıdır. Bölge devletleri enerjideki devlet tekeli ve sahip oldukları geniş linyit ve kömür kaynaklarına olan bağlılığını bu dönemde de devam ettirmişlerdir. Bir çok termik santral hidroelektrik santraller ile birlikte elektrik kaynağı olarak kullanılırken bölge devletleri sahip oldukları yenilenebilir enerji potansiyelini finansal ve teknik sebeplerden dolayı kullanamamışlardır. Bu durum bu devletlerin enerjide kendi kendilerine yetebilir hale gelmelerine bir engel teşkil etmektedir. Bunun yanında belki daha da önemli problem eski Yugoslavyayı oluşturan devletlerdeki mevcut altyapının eski olması ve zamanla daha da eski hale gelmesidir.⁹³⁷ Balkan devletlerinde yer alan bu altyapı ve kurumsal eksiklik bölgeye olan yatırımların düşük seviyede kalmalarına sebep olmaktadır.⁹³⁸

---

⁹³³ Knez, S., Štrbac, S., & Podbregar, I. (2022). Climate change in the Western Balkans and EU Green Deal: status, mitigation and challenges. *Energy, Sustainability and Society*, 12(1), 1-14. s.2

⁹³⁴ Knez, S., Štrbac, S., & Podbregar, 2022 s.12

⁹³⁵ Chugunov, D. (2021). The EU energy law implementation within the Serbian sustainable development policy. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 94, p. 03003). EDP Sciences. s.5

⁹³⁶ Knez, S., Štrbac, S., & Podbregar, 2022 s.13

⁹³⁷ Vuchkova, I. (2020). Transformation in the Western Balkans: the readiness for a sustainable energy landscape.184-201. s.187

⁹³⁸ Vuchkova, 2020, s.192

Balkan devletlerinin enerji pazarlarının genel karakteristiği monopol devlet şirketleri olmalarıdır. Enerji Topluluğu kapsamında uygulamak zorunda oldukları 3. enerji paketi ile bu tür uygulamalara son verilmesi gerekmektedir.⁹³⁹

Bölgesel çaptaki işbirliğini ve enerji altyapısını geliştirme adına Enerji Topluluğu ayrıca bağlayıcı olmayan tedbirlere de (soft measures) başvurmaktadır.⁹⁴⁰ Bunlardan en önemlilerinden biri 27 Nisan 2016'da Viyana'da imzalanan "Bölgesel Elektrik Pazarının Geliştirilmesi ve Gelecekteki Diğer İşbirlikleri İçin Bir Çerçeve Oluşturulmasına İlişkin Batı Balkanlar Altı Mutabakat Zaptını" (Memorandum of Understanding of Western Balkans Six on Regional Electricity Market Development and Establishing a Framework for Other Future Collaboration) imzalamışlardır.⁹⁴¹ İmzalanan mutabakat zaptı bölgesel enerji pazarının bütünleşmesi ve bu pazarın AB enerji pazarına entegre olması adına önemli bir gelişmedir.⁹⁴² Entegre adına önemli gelişmelerden birinde Bölge devletleri 21 şubat 2019'da Batı Balkanlar'da Temiz Enerji Geçişine İlişkin Bildiri yayımlamışlardır.⁹⁴³ Bildiri bölge devletlerin AB'nin enerji politikasına olan desteklerini taahhüt etmeleri bakımından önem arz etmektedir. AB üyeliğine aday olan bu devletlerin üyelik öncesinde AB enerji politikalarını benimsemeleri ve enerji altyapılarını buna göre düzenlemeleri AB'nin enerji güvenliğini sağlama adına da önem arz etmektedir.

6 ekim 2020'de Komisyon Batı Balkanlar'da Yeşil Ajandanın Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeleri kabul etmiştir.⁹⁴⁴ Belgede elektrik üretiminde Arnavutluk hariç olmak üzere bölge devletlerinde kömürün oranının %70 olduğu tesbiti yapılmıştır. Raporla göre bölge devletleri henüz ortak bir enerji pazarı oluşturma hedefinden oldukça uzaktırlar. Enerji verimliliğinin, enerji geçişinin maliyetini azaltması bakımından gelecekteki enerji politikalarına eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yenilenebilir enerji kaynağı olarak bölgede hakim olan enerji

---

⁹³⁹ Shkurti, 2019, s.233

⁹⁴⁰ Vuchkova, 2020, S. 193

⁹⁴¹ Energy Community (2016) Memorandum of Understanding of Western Balkans Six on Regional Electricity Market Development and Establishing a Framework for Other Future Collaboration. Vienna: Energy Community.

⁹⁴² Shkurti, 2019, s.230

⁹⁴³ Statement on Clean Energy Transition in the Western Balkans

⁹⁴⁴ Brussels, 6.10.2020 SWD(2020) 223 final COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Guidelines for the Implementation of the Green Agenda for the Western Balkans Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions An Economic and Investment Plan for the Western Balkans {COM(2020) 641 final}

kaynaklarının su ve biyoenerji olduğu ancak rüzgar ve güneş enerjilerinin bölgede artırılmasının önem arz ettiği belirtilmiştir.⁹⁴⁵

Savaş öncesi duruma bakıldığında batı balkanlarla AB arasındaki işbirliğinin üst düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak bu devletlerin geri kalmış altyapıları ve fosil yakıtlara olan bağımlılıkları AB'nin enerji politikalarının bu devletlerde uygulanmasında zorluk çıkarmaktadır.

3.4.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem

Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında enerji Balkan devletleri adına bütünleşmede ön plana çıkan bir husus oldu.⁹⁴⁶ Enerji krizi Balkanları derinden etkiledi.⁹⁴⁷ 2021 sonbahar başlarında gaz fiyatlarının yükselmesiyle başlayan enerji krizinde Balkan devletlerinin enerjideki fiyat dalgalanmalarına karşı oldukça korumasız bir konumda oldukları ortaya çıktı.⁹⁴⁸ 3 Kasım 2022'de Komisyon başkanı batı balkanlar zirvesinde AB'nin batı balkanlara enerji destek paketini açıklamıştır. Paket yenilenebilir enerjiyi ve enerji dönüşümünü teşvik etmenin yanı sıra balkan devletlerinin enerji kaynaklarında çeşitlendirme ve gaz ve elektrik şebekelerinin daha fazla birbirlerine bağlanma planlarına da destek vermektedir.⁹⁴⁹

Batı Balkanlardaki enerji dönüşümü oldukça yavaş bir seyir göstermiştir. Batı Balkanlar elektrik üretiminde hala kömüre bağımlıdır. Ancak Batı Balkanlar aynı zamanda Enerji Topluluğu üyesidirler ve aynı zamanda AB'ye tam üyeliği hedeflemektedirler. Bu bakımdan Komisyon'un batı balkanlardaki enerji politikasındaki yetkisi oldukça geniştir. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı sonrası enerji dönüşümünde AB Batı Balkanlarda kararlı adımlar atmaktadır.

---

⁹⁴⁵ Ibid, s.4

⁹⁴⁶ Mitrescu, S. (2023). Energy Diplomacy in the Western Balkans. FOREIGN POLICY REVIEW, 16(1), 78-90. s.78

⁹⁴⁷ Mitrescu, 2023, s.79

⁹⁴⁸ Balkan Green Foundation, 2022 Balkan Green Foundation (2022, September 30). Energy Crisis in the Western Balkans: Measures undertaken amid energy price shocks. Heinrich Boll Stiftung. <https://www.balkangreenfoundation.org/en-us/press/500/energy-crisis-in-the-western-balkans-measures-undertaken-amid-energy-price-shocks> s.12

⁹⁴⁹ European Commission - Press release, Berlin Process Summit: EU announces €1 billion energy support package for the Western Balkans and welcomes new agreements to strengthen the Common Regional Market Berlin, 3 November 2022 s.1

3.5. EU4Energy, Doğu Ortaklığı ve Orta Asya

AB bu bölgelerde uyguladığı enerji politikalarını bölgedeki her bir devletin enerji kaynaklarına göre belirlemektedir.⁹⁵⁰ Bu bakımdan bu bölgeler adına yapılacak olan değerlendirmeler daha çok devletler bazında yapılmalıdır. İlk olarak AB'nin bölgedeki önemli projelerinden INOGATE ve EU4Energy sonrasında Doğu Ortaklığı girişimi ve son olarak da Orta Asya bölgesi devletleriyle olan enerji ilişkileri ele alınacak ve yapılan anlaşmalar AB'nin enerjideki yetkisini ilgilendiren yönleriyle ele alınacaktır.

3.5.1. Lizbon Sonrası ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Öncesi Dönem

3.5.1.1. INOGATE, EU4Energy

INOGATE programı AB'nin Doğu Avrupa (Ukrayna, Moldova), Hazar ve Kafkaslardaki dış enerji politikasında kullanılmaya devam edildi.⁹⁵¹ Ancak programın 20 yılın sonunda sona erdirilmesi öngörülmüştü bu nedenden ötürü 2016 bahar ayında INOGATE faaliyetlerine son vermiştir.⁹⁵² INOGATE'in sona ermesinin ardından AB, INOGATE'in yerini alacak olan EU4Energy programını 2016 yılında başlatmıştır.⁹⁵³

EU4Energy programı INOGATE'in kapsadığı benzer devletleri kapsamaktadır. Program AB ve Uluslararası Enerji Ajansı ile bir işbirliği içerisinde yürütülmektedir. EU4Energy ilk etapın kapsamındaki devletler arasında Doğu Ortaklığı devletlerinden Ukrayna, Moldova, Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Orta Asya devletlerinden ise Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan sayılabilir. Programın ilk etapı 2016-2022 yıllarını kapsamaktadır. İkinci etap ise 2022-2026 yıllarını kapsamaktadır⁹⁵⁴ ve bir önceki etaptan farklı olarak sadece Doğu Ortaklığı devletlerini kapsamaktadır.⁹⁵⁵

EU4Energy Programı, program kapsamındaki devletlerde sürdürülebilir enerji politikalarını desteklemekte ve bölgesel seviyedeki enerji işbirliğini teşvik etmektedir. Program ayrıca bölge devletlerinin enerji alanında veri toplama ve izleme kapasitelerini iyileştirmeyi

⁹⁵⁰ LITHUANIAN ANNUAL STRATEGIC REVIEW 2021 Volume 19, The energy dimension of the EU Eastern Partnership initiative in restructuring Europe's security architecture

⁹⁵¹ Gambarova, N. "The Energy Dimension of the Eastern Partnership." 2021 s.26

⁹⁵² INOGATE sums up 20 years of activity at final high-level conference, 2016-04-14, Brussels, Belgium <http://www.inogate.org/news/306?lang=en>

⁹⁵³ Vasilyan, S. (2020). "Moral Power" of the EU through its Regionalization Policy in the South Caucasus. 'Moral Power' of the European Union in the South Caucasus, 119-156. s.123

⁹⁵⁴ EU project page - EU NEIGHBOURS east , <https://euneighbourseast.eu/projects/eu-project-page/?id=1855>

⁹⁵⁵ EU4Energy – Programmes - IEA , <https://www.iea.org/programmes/eu4energy>

amaçlamaktadır.⁹⁵⁶ Program bu amacını gerçekleştirmek adına AB tarafından finanse edilmektedir. Program INOGATE programlarındaki bütçe artışı trendini takip ederek bu dönem de bir önceki INOGATE dönemine nazaran bütçesini artırmıştır.⁹⁵⁷ AB INOGATE ve EU4Energy gibi programlar aracılığıyla kendi enerji politikasının bu bölge devletlerinde de uygulanması adına bu devletlere gerekli finansman desteği sağlamaktadır. Bu durum Komisyon'un bu devletler üzerindeki nüfuzunun artmasını ve dolayısıyla kendi yetkilerinde de bir artış olmasını sağlamaktadır.

3.5.1.2. Doğu Ortaklığı

Doğu Ortaklığı AB tarafından 2009 yılında 'partner devletler' olarak adlandırılan Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna ile başlattığı bir ortak girişimdir.⁹⁵⁸ Program kapsamında ilk dışişleri bakanları toplantısı aralık 2009'da yapılmıştır.⁹⁵⁹ Program kapsamında ilk olarak 2020 hedefleri konulmuştur. 2020 hedefleri kapsamında enerji ile ilgili ulaşılmak istenen hedefler kısaca iletim bağlantılarının artırılması ve enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin artırılmasıyla enerji bağımlılığının azaltılmasıdır.⁹⁶⁰

Komisyon'un 2021'de yapmış olduğu bir değerlendirmeye göre 2020 hedefleri partner devletlere somut faydalar getirmiştir.⁹⁶¹ Somut faydalardan bazıları şu şekilde sayılabilir: Enerji bağlantısını artırma adına Romanya-Moldova boru hattı, Polonya-Ukrayna boru hattı, Güney Gaz Koridoru, Gürcistan-Ermenistan elektrik bağlantısı projelerini gerçekleştirmişlerdir. Doğu Ortaklığı kapsamında bölge devletlerinde ayrıca enerji verimliliği konusunda yasama çalışmaları başlatılmıştır.⁹⁶² Partner devletlerde LNG pazarındaki olanaklar da değerlendirilmiştir.⁹⁶³ Ayrıca bu kapsamda AB gaz direktifinde de değişiklikler yapılmıştır. Yeni direktif, Üye Devletler ve üçüncü ülkeler arasındaki ara bağlantılara uygulanabilirliği açıklığa kavuşturmuştur ve, üçüncü ülkelerle olan boru hattı işletmelerine ilişkin ikili uluslararası anlaşmalar için prosedürü güçlendirmektedir.⁹⁶⁴ AB kendi enerji politikalarından olan enerji kaynaklarını çeşitlendirme politikası kapsamında bölge devletleriyle işbirliği

⁹⁵⁶ EU4Energy – Programmes - IEA , <https://www.iea.org/programmes/eu4energy>

⁹⁵⁷ Vasilyan, 2020, s.124

⁹⁵⁸ 2021 JOINT STAFF WORKING DOCUMENT Recovery, resilience and reform: post 2020 Eastern Partnership priorities s.1

⁹⁵⁹ 2009 8 December 2009 Eastern Partnership implementation well on track - 1st Eastern Partnership Foreign Ministers meeting, IP/09/1891 Brussels

⁹⁶⁰ Factsheet: 20 Deliverables for 2020 [20-deliverables-for-2020.pdf \(europa.eu\)](#) s.4

⁹⁶¹ 2021 JOINT STAFF WORKING DOCUMENT Recovery, resilience and reform: post 2020 Eastern Partnership priorities s. ANNEX 3

⁹⁶² Eastern Partnership, Meeting Report on the 1st Energy Panel, p 3.

⁹⁶³ Eastern Partnership, Meeting Report on the 2nd Energy Panel p 5

⁹⁶⁴ Eastern Partnership, Meeting Report on the 3rd Energy Panel p 4

yaparak bazı önemli projelerin finansmanını sağlamıştır. Bu durum Komisyon'un nüfuzunu artırmaktadır.

3.5.1.3. Orta Asya

AB'nin Orta Asya politikası oldukça geç başlamıştır. 31 Mayıs 2007'de Konsey 'AB ve Orta Asya: Yeni Bir Ortaklık için Strateji' belgesini kabul etmiştir. Strateji Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan devletlerini kapsamaktadır. Belgeye genel olarak bakıldığında zaman döneminin AB enerji politikası olan enerji güvenliğiyle ilgili işbirliği projelerine odaklanıldığı görülecektir. Buna göre bölge ile ilişkiler AB'nin enerjideki çeşitlendirme ihtiyacına odaklı olarak ve aynı zamanda enerji pazarı kuralları çerçevesinde geliştirilmek istenmiştir.⁹⁶⁵ Yukarıda yer verilen INOGATE ile de bölgenin enerji altyapısının geliştirilmesi ve enerji bağlantılarının artırılması hedeflenmiştir.⁹⁶⁶ Ayrıca bölgede gerçekleştirilen petrol ve gaz keşif çalışmaları da yine AB'nin enerji ihtiyaçları ve enerji güvenliği perspektifinden değerlendirilerek teşvik edilmiştir. AB'nin de bu çalışmalara olan desteğinin tam olduğu bildirilmiştir.⁹⁶⁷ Gerçekleşecek olan enerji diyalogunun ise Lizbon Antlaşması öncesi dönem anlatılırken yer verilmiş olan Bakü Girişimi ve Orta Asya devletleriyle imzalanmış olan ikili mutabakat beyannameleri (memorandum of understanding) çerçevesinde olacağı belirtilmiştir.⁹⁶⁸ Son olarak AB yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve enerji tasarrufu konularında bölge devletlerine destek sağlamayı hedeflemiştir.⁹⁶⁹ Ancak bu son hedefe enerji güvenliği hedeflerine nazaran oldukça az yer verilmiştir. Bu durum 2019'daki değişen strateji ele alınırken daha net anlaşılacaktır.

2019 yılında AB Orta Asya stratejisini yenilemiştir. Yenilenen stratejide enerjide pazar kurallarının uygulanmasına ve gaz ve petrol aramasına yapılan vurgular kaldırılırken, enerji güvenliğine olan vurgular ise azaltılmıştır.⁹⁷⁰ Enerji politikasında öne çıkan işbirliği alanları olarak ise yenilenebilir enerjiye (güneş, rüzgar, hidroelektrik) ve enerji verimliliğine yapılan vurgu dikkat çekmektedir. AB'nin orta asyanın enerji sektöründeki ve düşük karbonlu

---

⁹⁶⁵ 2007 The Permanent Representatives Committee 31 May 2007 Council The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership s.3, 5, 12

⁹⁶⁶ Ibid, s.10, 12

⁹⁶⁷ 2007 The Permanent Representatives Committee 31 May 2007 Council The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership s.12, 13

⁹⁶⁸ Ibid, s.12

⁹⁶⁹ Ibid, s.13

⁹⁷⁰ Brussels, 15.5.2019 JOIN(2019) 9 final The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership S.12

ekonomiye geçişteki reformlarının AB'nin bu alanlardaki teknolojisi ve uzmanlığından yararlanılarak teşvik edileceği kararlaştırılmıştır.⁹⁷¹

AB'nin Orta Asya'daki enerji politikası 12 yıl içinde çok büyük oranda değişmiştir. Bu değişimin en büyük nedeni AB'nin iç enerji politikasındaki değişimdir. AB'nin iç enerji politikasında enerji bağımsızlığı kapsamında artan yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği hedeflerinin doğrudan bir sonucu olarak Orta Asya enerji politikasında da bölgenin fosil yakıt kaynaklarına olan ilgisi azalmıştır. Ancak bir sonraki altbaşlıkta göreceğimiz üzere şubat 2022 Rusya-Ukrayna savaşından sonra doğalgazda kaynak çeşitlendirmesi hedefi kapsamında bölgenin doğal gaz kaynaklarına olan ilgi tekrardan artmıştır.

3.5.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Dönem

Şubat 2022'de başlayan savaş sonrası AB enerjide bağımsız olma hedefini doğu komşuları olan Ukrayna ve Moldova için de belirledi. AB Ukrayna ve Moldova ile enerjide dayanışmayı sağlayacak bir platformu kurma adına yasal ve kurumsal bir çerçeve belirledi. Bu çerçeve aracılığıyla Moldova ve Ukrayna'nın enerji kaynaklarında çeşitlilik sağlanırken, elektrik şebekeleri de AB ile senkronize hale getirildi. Henüz bu iki devlet de halen daha yenilenebilir enerji kaynaklarından ve etkili bir enerji verimliliğinden yoksundurlar. Ancak her iki devlet de yenilenebilir enerji ve hidrojen üretiminde sahip oldukları potansiyelle AB üyesi devletlerin ihtiyaçlarını karşılayabilirler veya AB üyesi devletlerin kriz zamanlarında her iki devlete de yaptıkları yardımın yükünü azaltabilirler.⁹⁷²

Savaş sonrası REPowerEU ile birlikte 18 Mayıs 2022'de yayımlanan ve REPowerEU'nun dış ilişkiler boyutunu ele alan Komisyon belgesinde AB Ukrayna'nın enerji sistemine tam destek vereceğini açıklamıştır.⁹⁷³ Ukrayna ile hidrojen ve biometan yenilenebilir gazları için stratejik partnerlik çalışmaları yürütülmeye başlanmıştır.⁹⁷⁴ Ukrayna ve Moldova ile AB'nin elektrik şebekeleri senkronize hale getirilmiştir. Kurulacak olan AB Enerji Platformuna Ukrayna, Moldova ve Gürcistan'ın da katılımı öngörülmüştür. Ayrıca Ukrayna enerji pazarının AB enerji pazarına tam entegrasyonu adına gereken her türlü teknik reformun yapılması

---

⁹⁷¹ Ibid, s.3, 7

⁹⁷² Kardaş, S. (2024). Energising eastern Europe: How the EU can enhance energy sovereignty through cooperation with Ukraine and Moldova| ECFR. s.1

⁹⁷³ Brussels, 18.5.2022 JOIN(2022) 23 final JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU external energy engagement in a changing world {SWD(2022) 152 final} s.1

⁹⁷⁴ Ibid, s.6

kararlaştırılmıştır.⁹⁷⁵ Bu teknik yardımın kapsamı ise REPowerUkraine kapsamında Ukrayna enerji sektörünün enerjideki bağımsızlığı amacıyla karbondan arındırılmasıdır. Bu kapsamda odak noktası enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, yenilenebilir hidrojen, biyometan ve geleceğe hazır altyapıdır (future-proof infrastructure).⁹⁷⁶

AB ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin yasal çerçevesi doğu ortaklığının yanı sıra AB-Ukrayna Ortaklık Anlařmasına⁹⁷⁷ ve Stratejik Enerji Ortaklığına İlişkin Mutabakat Zaptına⁹⁷⁸ dayanmaktadır.⁹⁷⁹ Bu anlaşmaların yanında 2 şubat 2023'te AB ile Ukrayna arasında Biyometan, Hidrojen ve Diğer Sentetik Gazlara İlişkin Stratejik Ortaklığa İlişkin Mutabakat Zaptını imzalamıştır.⁹⁸⁰ Ayrıca Ukrayna 2010 yılı eylül ayında Enerji Topluluğuna üye olmuştur.⁹⁸¹ Bu bakımdan Komisyon'un Ukrayna ile olan enerji ilişkilerinde rolü ve yetkisi üst düzeydedir. Komisyon'un savaşın başlamasında sonraki ortamda ise tam bir yetkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu durum da Ukrayna'nın gelecekteki enerji politikasının AB enerji politikasıyla uyumlu olmasını kolaylaştırmaktadır.

Savaşın başlamasından sonra AB'nin önemli gaz ve petrol tedarikçilerinden birisi olan Azerbaycanla da ilişkiler geliştirilmiştir. Azerbaycan gaz ve petrol tedarikinde AB'nin çeşitlendirme politikası kapsamında önemli bir aktördür. Bu kapsamda ilk olarak AB ile Azerbaycan arasında 18 Temmuz 2022'de Enerji Alanında Stratejik Ortaklığa İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Mutabakat Zaptı yalnızca fosil yakıtlarda işbirliğini değil aynı zamanda yenilenebilir enerji ve enerji verimliliğinde de işbirliğini içermektedir.⁹⁸²

Savaş sonrası Orta Asya devletlerinden Kazakistan ile 7 Kasım 2022 tarihinde AB ile Kazakistan arasında işbirliği tesis eden Mutabakat Zaptını imzalanmıştır. Mutabakat Zaptının hedefleri arasında yenilenebilir hidrojen, bataryalar ve hammadde konularında işbirliği yer

---

⁹⁷⁵ Ibid, s.10

⁹⁷⁶ Ibid, s.11

⁹⁷⁷ ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part (OJ L 161, 29.5.2014, p. 3)

⁹⁷⁸ Memorandum of Understanding on a Strategic Energy Partnership Between the European Union together with the European Atomic Energy Community and Ukraine

⁹⁷⁹ 2 FEBRUARY 2023 Memorandum of understanding between the European Union and Ukraine on a Strategic Partnership on Biomethane, Hydrogen and other Synthetic Gases s.3

⁹⁸⁰ Ibid.

⁹⁸¹ PRESS RELEASE 24 September 2010, Commission welcomes Ukraine in Energy Community,

ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_10_1173,

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_10_1173; Ukraine becomes member of Energy Community, By Interfax-Ukraine, Published Sept. 24, 2010. Updated Dec. 11 at 1:58 pm [Ukraine becomes member of Energy Community - Sep. 24, 2010 | KyivPost](https://www.kyivpost.com/news/ukraine-becomes-member-of-energy-community-sep-24-2010) erişim tarihi 17.03.2024

⁹⁸² European Commission - Press release EU and Azerbaijan enhance bilateral relations, including energy cooperation Brussels, 18 July 2022

almaktadır. Bu kapsamda bu alanlarda ortak projeler öngörülmektedir.⁹⁸³ Kazakistanda düzenlenen 'İlk Yeşil Hidrojen: Kazakistan' adlı forumda yeşil hidrojen üretimi konusunda somut bir adım atılarak Almanya, İtalya, İspanya ve Kazakistan'dan katılan şirketler arasında Yeşil Hidrojen İttifakı imzalanmıştır.⁹⁸⁴ Kazakistan gelecekte AB'nin hidrojen ihtiyacını karşılama potansiyelinin yanı sıra⁹⁸⁵ halihazırda sahip olduğu ve düşük karbonlu teknolojiler için kullanılan hammaddelerle de⁹⁸⁶ AB için önemli bir partnerdir. Bu bakımdan Kazakistanla yapılacak olan işbirliği anlaşmaları önem arz etmektedir.

AB'nin savaş sonrası Doğu Avrupa'da ve Orta Asya'da bölge ile geliştirdiği enerji ilişkilerine bakılacak olursa kısa vadede enerji çeşitlendirmesi uzun vadede ise yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği konularına odaklandığı görülecektir. Komisyon, üye devletlerin diğer coğrafyalara göre fazla aktif olmadığı bu bölgelerde AB enerji politikasını belirleme konusunda oldukça etkilidir. AB'nin yetkileri açısından durum değerlendirildiğinde ise savaş sonrası bölge devletleriyle yapılan anlaşmalar ile birlikte Komisyon'un yetkilerinin son yıllarda önemli bir şekilde artmış olduğu tespiti yapılabilir.

3.6. Dış İlişkiler Özelinde Değerlendirme

Bu dönemde dış ilişkilerde genel bir değerlendirme yapılacak olursa döneme Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşa kadar giden krizlerin ve AB'nin yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve enerji tasarrufu politikalarının damga vurduğu görülmektedir. Özellikle Kırımın Rusya tarafından ilhakı sonrası Rusya'nın AB için güvenilir bir enerji tedarikçisi olmadığı teyit edilmesiyle birlikte AB'nin dış politikada enerji kaynaklarını çeşitlendirme çalışmaları artmıştır. Öte taraftan AB'nin enerji bağımsızlığı adına kendi iç üretimi sayılabilecek olan yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılmasına yönelik olan iç politikadaki düzenlemeleri dış politikaya da yansımış ve üçüncü devletlerle yapılmış olan enerji alanındaki bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan anlaşmalarda yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufu konularındaki işbirliği hedefi yer almıştır. Bu durumun Komisyon'un dış ilişkilerde politika belirleme gücünü ve yetkilerini artırmış olduğu yorumu yanlış olmayacaktır.

---

⁹⁸³ Memorandum of Understanding between between the Republic of Kazakhstan and the European Union on a Strategic Partnership on sustainable raw materials, batteries and renewable hydrogen value chains

⁹⁸⁴ [Invest In Kazakhstan | Green Hydrogen Alliance established in Kazakhstan with the participation of transnational companies | News, https://invest.gov.kz/media-center/press-releases/green-hydrogen-alliance-established-in-kazakhstan-with-the-participation-of-9-transnational-companies/](https://invest.gov.kz/media-center/press-releases/green-hydrogen-alliance-established-in-kazakhstan-with-the-participation-of-9-transnational-companies/)

⁹⁸⁵ Kardaş, S. (2023). Keeping the lights on: The EU's energy relationships since Russia's invasion of Ukraine| ECFR. s.28

⁹⁸⁶ Kardaş, 2023, s.32

Lizbon sonrası AB'nin enerjideki dış yetkisinin ele alındığı bu başlık sonrasında tezin üçüncü bölümünü yani Lizbon Antlaşması sonrası dönemi ele alan bir değerlendirme yapılacaktır.

4. Değerlendirme

Lizbon Antlaşması öncesi 2005 yılında Hampton Court'ta üye devletlerin enerjide ortak politika belirleme konusunda vardıkları mutabakatla kazanılan ivme AB Kurucu Antlaşmasına enerji başlığının eklenmiş olduğu Lizbon Antlaşması sonrası artarak devam etmiştir. AB'nin enerjide bağımsız olma çabaları AB'yi ilk olarak kısa vadede enerjide çeşitlendirme arayışlarına, orta ve uzun vadede ise yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve enerji tasarrufları konularındaki çabalarını artırmaya sevk etmiştir. Bu durumun etkileri ikincil düzenlemelerde ve dış ilişkilerde belirgin bir şekilde görülmektedir. İkincil düzenlemelere bakıldığı zaman AB yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği hedeflerini önemli ölçüde artırarak bu artışa yardımcı olabilecek direktif ve tüzükleri Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketinde kabul etmiştir. Dış ilişkilerde ise kısa vadede enerji çeşitlendirmesi hedefi ile alternatif enerji üreticisi devletlerle veya bölgelerle ortaklıklar geliştirilirken uzun vadede ise yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve hidrojen üretimi konularında ortaklık anlaşmaları artış göstermiştir.

SONUÇ

'Avrupa Birliği'nde Enerjinin Hukuki Görünümü' başlıklı bu tezde "AB'nin Maastricht Antlaşması itibariyle enerji alanındaki (iç ve dış) yetkisi ve bu yetki temelindeki iç işlemleri (Birlik tasarrufları) ve dış işlemleri (uluslararası anlaşmaları) -neden, nasıl ve sonuçları itibariyle- nereden nereye gelmiştir" sorusuna cevap aranılmıştır. Kendisine üye devletlerin vermiş olduğu sınırlı yetkilerle hareket eden AB için sahip olduğu yetkinin önemi iç yasa yapım aşamasında ve dış ilişkilerde varılacak olan anlaşmalarda oldukça önem arz etmektedir. AB üye devletler tarafından kendisine yetkinin verilmediği alanlarda herhangi bir düzenleme yapamamaktadır. Bu bakımdan tez boyunca ilk olarak üye devletlerin AB'ye vermiş olduğu yetkilerin düzenlendiği metin olan Kurucu Antlaşma enerjiyi ilgilendiren yönleriyle ele alınmıştır.

İkincil düzenlemeler Kurucu Antlaşmalara dayanılarak ve Kurucu Antlaşmaların vermiş olduğu yetki sınırları çerçevesinde yapılan ve AB'ye Kurucu Antlaşmalarla verilen yetkilerin ete kemiğe bürünmüş halleridir. Bu düzenlemeler doğrudan enerji sektörünün işleyişine müdahale etmeleri bakımından AB'nin enerjideki yetkilerini doğrudan etkilemişlerdir. Örneğin enerji pazarının liberalleştirilmesini amaçlayan hükümlerin yer aldığı enerji pazarları direktifleri ve tüzükleri doksanlardan itibaren enerji pazarlarını, pazar kuralları çerçevesinde Komisyon'un denetimlerine açık hale getirmiştir. Bu direktiflerden önce Kurucu Antlaşmadaki iç pazar hükümleri enerjide liberal bir pazarın kurulmasını sağlayamamışlardır.

AB'nin dış ilişkilerdeki yetkisi ise iç ilişkilerdeki yetkilerinin doğrudan bir şekilde dışarıda yansımış halidir. Bu bakımdan tez kapsamında her bir başlıkta ilk olarak AB'nin iç yetkileri incelenerek AB'nin dış ilişkilerdeki yetkilerinin de sınırları belirlenmiş oldu. Esasında dış ilişkilere bakıldığında zaman rahatlıkla görülecektir AB'nin enerji alanındaki iç sorunları ve iç düzenlemeleri dış ilişkilerini de doğrudan etkilemiştir. Örneğin 2022'de Kazakistan ile yapılan mutabakat zaptı fosil yakıtlardan ziyade AB'nin 2030, 2050 hedefleri kapsamında olan yenilebilir enerji ve hidrojen üretimi üzerinde durmuştur.

Tezin varmış olduğu sonuca göre AB'nin enerjideki yetkileri kurulmuş olduğu tarih olarak kabul edilen Maastricht Antlaşmasından itibaren oldukça yavaş ancak giderek artan bir şekilde artmıştır. Günümüzde gelinen son noktada ise Komisyon'un AB'nin ve üye devletlerin enerji politikasını belirlediği rahatlıkla söylenebilir. Ancak bu tespitin nedenleri ile açıklanması gerekmektedir.

Maastricht Antlaşması sonrası enerji alanında yeni bir aşamaya geçilmiştir. İç pazarı oluşturma çabaları kapsamında Avrupa Tek Senedi ile gelen Konsey’de nitelikli çoğunluk ile Komisyon güç kazanmıştır ve ilk defa enerji pazarı alanında yasama çalışmalarına başlanmıştır. Maastricht ile bu çalışmalar oldukça hızlanmıştır. AB’nin bu dönemde enerji politikalarına liberalizasyon çabaları damgasını vurmaya başlamıştır. Peş peşe çıkarılan enerji paketleri ile Komisyon enerji alanındaki yetkilerini artırmaya başlamıştır. Maastricht Antlaşması’ndan Lizbon Antlaşmasına kadar olan zaman diliminde AB Kurucu Antlaşmasında enerji başlığı yer almamasına rağmen peş peşe çıkarılan üç enerji paketi AB’nin yetkilerini önemli miktarda artırırken Birlik seviyesinde bir enerji politikasının da oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ancak bu durum sadece hukuki gelişmelerle açıklanamaz. Perde arkasındaki politik gelişmeler de ele alınmalıdır. Bu bakımdan 2005 yılı enerji adına AB için bir dönüm noktasıdır. O zamana kadar Sovyetler döneminden beri güvenilir bir enerji tedarikçisi olarak görülen Rusya ilk defa gaz tedariki konusunda Ukrayna ile önemli bir kriz yaşamıştır ve 2006 yılında ise Rusya ilk defa enerji tedarikini kesmiştir. Bu gelişmeler sonucu 2005 yılında Hampton Courtta ortak bir AB enerji politikası belirlenmesi kararı üye devletler tarafından alınmıştır. Bu kararın en önemli amacı AB’yi enerji bağımlılığından kurtarmaktır. Bu kapsamda fosil yakıtlardan yoksun olan AB için en önemli yerel enerji kaynağı olan yenilenebilir enerji ve enerji tüketimini azaltacak olan enerji tasarrufu ve enerji verimliliğinin artırılması ile enerjide dışa bağımlı olan AB’nin enerji ithalinin ve dolayısıyla üçüncü devletlere enerjide olan bağımlılığının azaltılması amaçlanmıştır.

AB yeni enerji politikasını uygulamaya koyarken Rusya’nın da Ukrayna’ya olan negatif tutumu artarak devam etmiştir ve 2014 yılında Kırım Rusya tarafından ilhak edilmiştir. Bu durum karşısında AB 2015’te Enerji Birliğini kabul etmiştir. Enerji Birliği ile AB’nin enerjide bağımsızlığı amaçlanmıştır ve ortak enerji politikası konusunda önemli bir adım atılmıştır. Enerji Birliğinin bir devamı niteliğinde 2016 yılında bu Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji paketi teklif edilmiştir. Paketin amacı fosil yakıt tüketimini minimum seviyeye indirmek ve 2050 yılı itibariyle tamamen ortadan kaldırmak amacına uygun olarak AB elektrik pazarına yasal bir çerçeve sağlamaktır. 2019 yılında paketin kabulünün ardından göreve yeni gelen Komisyon tarafından Avrupa Yeşil Mutabakatı kabul edilmiştir. Bu mutabakat ile sadece enerji sektöründe değil tüm bir ekonomide yeşil dönüşüm amaçlanmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler AB’yi enerji konusunda üye devletlerin politikasını belirleyen bir aktöre dönüştürmüştür.

Yeşil Enerji Mutabakatı kapsamında yeni enerji politikaları belirleyen AB, 2022 şubat ayındaki Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası enerjideki hedeflerini önemli oranda artırmıştır. AB dış ilişkilerinde artık Rusya'dan fosil yakıt alımını sona erdirmeyi amaçlarken, kısa ve orta vadede fosil enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi politikası ile Rusya'dan boşalan yeri doldururken enerji güvenliğini de garanti altına almak istemektedir. Ayrıca artık AB'nin uzun vadede dış ilişkilerdeki politikasında fosil yakıtlar değil yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufu ve verimliliği konuları anlaşmalarda dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu bakımdan Komisyon Rusya-Ukrayna savaşı sonrası enerjide iç politikanın yanında dış politikada da yetkilerini artırarak politika belirlemeye başlamıştır.

Genel olarak toparlanacak olursa AB enerji mevzuatı Maastricht Antlaşmasını takiben son 30 yılda çok önemli gelişmeler göstermiştir. Bu gelişmeleri tetikleyen olayları üç başlık altında toplamak gerekirse:⁹⁸⁷

- 1990'lı yıllarda başlayan enerji sektörünü liberalleştirme çalışmaları ve ortak AB enerji pazarı oluşturma çabaları,
- 2000'li yıllarda başlayan Rusya-Ukrayna doğal gaz krizleri sonucu güvenlik ihtiyacı,
- 2010'lu yıllarda enerji birliğinin ilanıyla birlikte üçüncü devletler olan bağımlılığı azaltma ve Rusya-Ukrayna savaşına bağlı olarak Rusya'ya olan enerji bağımlılığını tamamen ortadan kaldırma ihtiyacı sonucu yenilenebilir enerjiye ve enerji tasarrufuna verilen önemin artmasıdır.

Bu gelişmeler sonucu artan yasama çalışmaları incelendiğinde AB'nin enerji alanındaki yetkilerini artırmış olduğu net bir şekilde görülebilir.

İlk olarak belirtilmesi gerekir ki üye devletler, Jean Monnetin Avrupa bütünleşmesi ile ilgili tespit etmiş olduğu gibi, kriz dönemleri ile birlikte enerji politikalarında bütünleşmeye yönelmiş ve doğal olarak da AB'nin enerjideki yetkilerini artırmıştır. Bu durumu 2005, 2006, 2009 Rusya-Ukrayna enerji krizi, 2014 Kırım İlhakı ve son olarak 2022 Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında çok net bir şekilde gözlemlemiş olmaktadır. Kriz dönemlerinin hemen ardından AB'de çok ciddi enerji çalışmaları gözlemlenmiştir. 2005, 2006 gaz krizleri AB'nin ilk defa olarak ortak bir enerji politikasının esaslarının (sürdürülebilirlik, rekabet, enerji güvenliği) belirlenmesini ve 20-20-20 hedeflerinin ulusal seviyede zorunlu olarak belirlenmesini. 2009 ve 2014 krizleri Enerji Birliği'nin kabulünü ve devamında Bütün Avrupalılar için Temiz Enerji paketinin çıkarılarak AB'nin enerji pazarındaki mantalitenin köklü bir şekilde değişiminin

---

⁹⁸⁷ Pellerin-Carlin, 2017, s.69

hukuki boyutu ele alınmıştır. Son olarak ise şubat 2022’de Rusya’nın başlatmış olduğu savaş ile birlikte AB enerjide bağımsızlık hedeflerini olağandışı bir şekilde hızlandırmıştır.

Kriz dönemlerinin yanı sıra AB üyesi devletlerin enerji konusunda ortak politikaya yönelmelerinin bir diğer tetikleyicisi ise süper güçler karşısında ekonomik olarak geri kalma korkusu olmuştur. Özellikle 90’lı yıllardaki AB enerji ortak pazarı çalışmalarının altında yatan neden budur. Her iki etkenin görüldüğü dönemlerin -kriz ve ekonomik kaygı- altında yatan ortak neden ise AB üyesi devletlerin enerji ihtiyacını ucuz, güvenilir ve sürdürülebilir olarak gerçekleştirme kaygılarının artmış olmasıdır. Tam aksi olarak AB üyesi devletler enerji ihtiyaçlarını sorunsuz bir şekilde karşılamış olduklarına inandıkları dönemlerde ortak politika oluşturma dolayısıyla AB’ye yetki devretme ihtiyacı duymamışlardır. Bunun en önemli örneği Almanya-Rusya arasındaki ikili enerji ilişkilerinin Rusya-Ukrayna savaşı öncesine kadar hız kesmeden artmış olması ve Komisyon’un Rusya’ya olan enerji bağımlılığının tehlikeli seviyede olduğu uyarılarının Almanya tarafından dikkate alınmamasıdır.

Önümüzdeki dönemde ise AB’nin 2050 hedefleri kapsamındaki fosil yakıtları ortadan kaldırma çalışmalarının hız kesmeden artacak olması beklenmektedir. Bu konuda üye devletlerin bir mutabakata varmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ortak bir enerji politikasında birleşen üye devletler Komisyon’a daha fazla yetki vermekten çekinmeyeceklerdir.

ÖZET

Modern anlamda enerji, barış zamanında devletlerin gelişmesi ve savaş zamanında milletlerin hayatta kalmaları adına hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle, Avrupa Birliği (AB) ve üye devletleri enerji meselelerine büyük önem vermektedir. Ancak, AB'nin enerjideki yetkileri ve AB çapındaki enerji düzenlemeleri çeşitli tartışmalara neden olmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde, Maastricht Antlaşması sonrası ile Lizbon Antlaşması öncesi dönem ele alınmaktadır. Bu dönem, elektrik ve gaz pazarlarının ilk defa liberalleşme sürecine girmesi ve ilk üç enerji paketinin çıkarılması itibariyle önem arz etmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Lizbon Antlaşması sonrası günümüze kadar olan dönem incelenmektedir. Bu dönem, Rusya ile yaşanan politik problemler nedeniyle Enerji Birliği'nin ilan edilmesi, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği hedefleri ile birlikte enerjide bağımsızlığın ve ortak bir enerji politikasının oluşturulmasının hedeflenmesi bakımından önemlidir.

Çalışma boyunca, AB'nin Kurucu Antlaşma'daki ve ikincil düzenlemelerdeki enerji konularındaki yetkilerinin, Maastricht Antlaşması itibariyle başlangıçta yavaş ama sonrasında krizlere bağlı olarak hızlı bir şekilde arttığı ve günümüzde AB çapında bir enerji politikasının oluşturulmuş olduğu savı üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Enerji Birliği, Enerji Bağımsızlığı, Yenilenebilir Enerji, Enerji Verimliliği.

ABSTRACT

In the modern sense, energy is vital for the development of states in peacetime and the survival of nations in wartime. Therefore, the European Union (EU) and its member states attach great importance to energy issues. However, the EU's competences in energy and EU-wide energy regulations have caused various controversies.

The first part of the study deals with the post-Maastricht Treaty and pre-Lisbon Treaty period. This period is important in terms of the first liberalization of electricity and gas markets and the adoption of the first three energy packages.

The second part of the study examines the period after the Lisbon Treaty until today. This period is important in terms of the announcement of the Energy Union due to the political problems with Russia, the aim of energy independence and the establishment of a common energy policy with renewable energy and energy efficiency targets.

Throughout the study, it is argued that the EU's powers on energy issues in the Founding Treaty and secondary legislation increased slowly at the beginning but rapidly after the Maastricht Treaty due to crises and that an EU-wide energy policy has been established today.

Key words: European Union, Energy Union, Energy Independence, Renewable Energy, Energy Efficiency.

KAYNAKÇA

Andersen, S. S., & Sitter, N. (2019). The EU's strategy towards external gas suppliers and their responses: Norway, Russia, Algeria and LNG. *New political economy of energy in Europe: Power to project, power to adapt*, 49-72.

ANDOURA, S., HANCHER, L., & WOUDE, M. V. (2010). Towards a European energy community: a policy proposal by Jacques Delors. *Notre Europe*.

Arantegui, R. L., & Jäger-Waldau, A. (2018). Photovoltaics and wind status in the European Union after the Paris Agreement. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 81, 2460-2471.

Bael, I. v. (1989). Public Procurement and the Completion of the Internal Market: Law and Practice. *Legal Issues of European Integration*, 16(1), 21-48.

Baran, Z. (2007). PESC y seguridad de los suministros energéticos. *Política exterior*, 138-150.

Batalla, J., Costa-Campi, M. T., & Trujillo-Baute, E. (2021). Wholesale markets—regulation of electricity and gas industry. In *Handbook of Energy Economics and Policy* (pp. 239-274). Academic Press.

Belkin, P., Nichol, J., & Woehrel, S. (2013). Europe's energy security: Options and challenges to natural gas supply diversification. *Congressional Research Service*.

Belyi, A. V. (2014). International energy law, institutions and geopolitics. K. Talus (Dü.) içinde, *Research Handbook on International Energy Law* (s. 624-650). Edward Elgar Publishing.

Bergqvist, C., & Anchustegui, I. H. (2020). Uses and abuses of EU competition law in energy. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3324189> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3324189>

Bertoldi, P. (2018). European Union Energy Efficiency Policies for Buildings'. *Handbook of Energy Efficiency in Buildings* (2019 Elsevier Inc), 7-73.

Blanchard, P. (1999). French Electricity Sector: ECJ Decision on Monopolies for the Import and Export of Electricity. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 17(3), 265-280.

Blank, S. (2011). Russian Energy and Russian Security. *Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, 12(3), 173-188.

- Broin, E. Ó., Nässén, J., & Johnsson, F. (2015). Energy efficiency policies for space heating in EU countries: A panel data analysis for the period 1990–2010. *Applied Energy*, 150, 211-223.
- Burke, E., Echagüe, A., & Youngs, R. (2008). *Energy Challenges in the Middle East and North Africa*. ECD2020 (Madrid: FRIDE, October 2008).
- Butenko, A. (2016). User-Centered innovation and regulatory framework: energy prosumers' market access in EU regulation.
- Buzek, J., & Delors, J. (2010). *Towards a new European energy community*. Institut Jacques Delors.
- Carafa, L. (2011). *The Mediterranean Solar Plan through the prism of external governance*. European Institute of the Mediterranean.
- Chalkiadaki, I. (2021). *The European Target Model in Energy Markets. Objectives, Challenges and Prospects*. PQDT-Global.
- Chugunov, D. (2021). The EU energy law implementation within the Serbian sustainable development policy. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 94, p. 03003). EDP Sciences.
- Chuvychkina, Inna. "Der Energiedialog Russland-EU: 10 Jahre später." *Russland-Analysen* 217 (2011)
- Cornell, S. (2001). The Caucasus under renewed Russian pressure: realities on the ground and geopolitical imperatives. *Caspian Brief*(10), 1-10.
- Craig, P. (2004, December). Constitutional Process and Reform in the EU: Nice, Laeken, the Convention and the IGC. *European Public Law*, 10(4), 653-676.
- Craig, P. (2011). *Gr. de Búrca, EU Law. Text, Cases, Materials*. 5th ed., OUP.
- Craig, P. (2020). Development of the EU. C. Barnard, & S. Peers (Dü) içinde, *European Union Law* (s. 10-39). USA: Oxford University Press.
- Crisan, A., & Kuhn, M. (2017). The energy network: Infrastructure as the hardware of the Energy Union." (2017). S. S. Andersen, A. Goldthau, & N. Sitter (Dü) içinde, *Energy Union: Europe's New Liberal Mercantilism?* (s. 165-182).

d'Amarzit, P. (1993). EUROPEAN ENERGY CHARTER: THE ROAD TO THE 'LISBON TREATY' European Energy Charter: The Road to the 'Lisbon Treaty'. D. G. (XVII) içinde, Energy In Europe (Cilt July-21, s. 22-24). Brussels.

de las Heras, B. P. (2022). The 'Fit for 55' Package: Towards a More Integrated Climate Framework in the EU. Romanian Journal of European Affairs, 22(2), 63-78.

Devir, K. (2017). TÜRKİYE ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASI VE UYGULAMADAKİ HUKUKİ ESASLAR. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.

Dralle, T. M. (2018). Ownership unbundling and related measures in the EU energy sector: foundations, the impact of WTO law and investment protection (Cilt 5). Springer.

Duffield, J. S., & Westphal, K. (2011). Germany and EU energy policy: conflicted champion of integration?. In Toward a Common European Union Energy Policy: Problems, Progress, and Prospects (pp. 169-186). New York: Palgrave Macmillan US.

Dupont, C. (2015). Decarbonization and EU Relations with the Caspian Sea Region. C. Dupont, & S. Oberthür (Dü) içinde, Decarbonization in the European Union: Internal Policies and External Strategies (s. 180-200). Sebastian Oberthür.

Duque, E. Z. (1997). The Legal Basis For Energy Co-operation Between The European Union And Asian Countries. D. G. (XVII) içinde, Energy In Europe (Cilt July-28, s. 77-82). Brussels.

Economidou, M., Todeschi, V., Bertoldi, P., D'Agostino, D., Zangheri, P., & Castellazzi, L. (2020). Review of 50 years of EU energy efficiency policies for buildings. Energy and buildings, 225, 110322.

Egging, R., & Tomasgard, A. (2018). Norway's role in the European energy transition. Energy Strategy Reviews, 20, 99-101.

Ehricke, U., & Hackländer, D. (2008). Europäische Energiepolitik auf der Grundlage der neuen Bestimmungen des Vertrags von Lissabon. ZEuS Zeitschrift für Europarechtliche Studien, 11(4), 579-600.

Ehricke, U., & Hackländer, D. (2009). European Energy Policy on the basis of the New Provisions in the Treaty of Lisbon. Handbook Utility Management, 741-759.

Eikeland, P. O. (2008). EU internal energy market policy: new dynamics in the Brussels policy game?.

Eikeland, P. O. (2011). EU Internal Energy Market Policy: Achievements and Hurdles. V. L. Birchfield, & J. S. Duffield (Dü) içinde, *Toward a Common European Union Energy Policy* (s. 13-40). PALGRAVE MACMILLAN.

Elazarova, V. (2019). Where is the EU steering the Electricity Market? A Comparison between the Third and Fourth Electricity Directives

Erbach, G. (2020). Impact of the coronavirus crisis on climate action and the European Green Deal.

Escribano, G., & Urbasos, I. (2022). Urge preservar la buena vecindad energética entre Argelia y España. *Real Instituto Elcano, Comentario Elcano*, 25(2022), 1-6.

Escribano, G., Lázaro Touza, L. and Urbasos, I. (2023), “Revamping the Euro-Mediterranean Energy and Climate Space”, *Elcano Policy Paper*, June.

Fernandez, R. M. (2018). Conflicting energy policy priorities in EU energy governance. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 8(3), 239-248.

Fisher, K. (2002). A meeting of blood and oil: The Balkan factor in western energy security. *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 4(1), 75-89.

Fredriksen, H. H. (2015). The EEA and the case law of the CJEU: Incorporation without participation?. In *The European Union's Non-Members* (pp. 102-117). Routledge.

Ganova, A., & Ayed, N. B. (2007). *European Union Energy Supply Policy: Diversified in Unity*. Nice: Institut Europeen des Hautes Etudes Internationales.

Gérard, F. (1969, Janvier). The European nuclear research crisis (La crise de l'Europe nucléaire. *L'Europe en formation*(106), 5-9. 10 26, 2022 tarihinde http://www.cvce.eu/obj/the_european_nuclear_crisis_from_l_europe_en_formation_january_1969-en-245bb7a6-1bec-4b1d-95c4-879743ad89a7.html adresinden alındı

Gérard, F. (1969, Janvier). The European nuclear research crisis (La crise de l'Europe nucléaire. L'Europe en formation(106), 5-9. 10 26, 2022 tarihinde http://www.cvce.eu/obj/the_european_nuclear_crisis_from_1_europe_en_formation_january_1969-en-245bb7a6-1bec-4b1d-95c4-879743ad89a7.html adresinden alındı

Giucci, M. , 2023, Internal Energy Market, European Parliament, Factsheets on the European Union, 2023, available at: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/45/internal-energy-market>

Grant, C. and Barysch, K., The EU-Russia Energy Dialogue, Centre for European Reform, briefing note, London, May 2003

Grätz, J. (2009). Energy relations with Russia and gas market liberalization. *International Politics and Society*, 3(2009), 66-80.

Grätz, J. (2011). Common rules without strategy: EU energy policy and Russia. V. L. Birchfield, & J. S. Duffield (Dü) içinde, *Toward a Common European Union Energy Policy* (s. 61-85). PALGRAVE MACMILLAN.

Guayo, I. d., & Pielow, J.-C. (2012). Electricity and Gas Infrastructure Planning in the European Union. M. M. Roggenkamp, L. Barrera-Hernández, D. N. Zillman, & I. D. Guayo (Dü) içinde, *Energy Networks and the Law: Innovative Solutions in Changing Markets* (1 b., s. 353-370). Oxford University Press.

Guayo, I. d., Kühne, G., & Roggenkamp, M. (2010). Ownership Unbundling and Property Rights in the EU Energy Sector. A. McHarg, B. Barton, A. Bradbrook, & L. Godden (Dü) içinde, *Property and the Law in Energy and Natural Resources* (s. 326–359). Oxford University Press.

Guillet, J. (2007). Gazprom as a Predictable Partner. Another Reading of the Russian-Ukrainian and Russian-Belarusian Energy Crises. *Russie. Nei. Visions*, 18(1), 4-24.

Haghighi, S. S. (2007). *Energy security: The external legal relations of the European Union with major oil and gas supplying countries*. Bloomsbury Publishing.

Haghighi, S. S. (2008). Energy security and the division of competences between the European Community and its member states. *European Law Journal* , 14(4), 461-482.

Hancher, L. (1998). Delimitation of Energy Law Jurisdiction: the EU and its Member States: From Organisational to Regulatory Conflicts. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 16(1), 42-67.

Hancher, L., & Marhold, A. (2019). A common EU framework regulating import pipelines for gas? Exploring the Commission's proposal to amend the 2009 Gas Directive. *Journal of energy & natural resources law*, 37(3), 289-303.

Hancher, L., & Salerno, F. M. (2012). *Energy Policy After Lisbon*. A. Biondi, P. Eeckhout, & S. Ripley (Dü) içinde, *EU Law after Lisbon*. Oxford University Press.

Hannibal, M. (2014). The power of energy politics. *European View*, 13(1), 73-78.

Hanretty, C. J., Larouche, P., & Reindl, A. P. (2012). Independence, accountability and perceived quality of regulators. Available at SSRN 2063720

Haraldsdottir, K. (2014). Limits of EU Competence to Regulate Conditions for Exploitation of Energy Resources: Analysis of Articles 194(2) TFEU. *European Energy and Environmental Law Review*, 23(6), 208-218.

Haraldsdóttir, K. (2014). The limits of EU competence to regulate conditions for exploitation of energy resources: Analysis of Article 194 (2) TFEU. *European Energy and Environmental Law Review*, 23(6).

Haukkala, T., Penttinen, S. L., & Aalto, P. (2020). *EU Electricity Market Reform and the Adoption of the Clean Energy Package Addressing System Flexibility*. EL-TRAN Policy Brief.

Heffron, R. J. (2016). Shared Governance: ACER and the Roles of the National Energy and Competition Regulators in the EU. P. D. Cameron, & R. J. Heffron (Dü) içinde, *Legal Aspects of EU Energy Regulation: The Consolidation of Energy Law Across Europe* (Cilt 2, s. 49-65). Oxford University Press.

Helm, D. R. (2012). *European Energy Policy*. A. M. E. Jones (Dü.) içinde, *The Oxford Handbook of the European Union* (s. 557–567). Oxford University Press.

Herrera Anchustegui, I., & Cunha Rodrigues, N. (2021). Extraterritorial Effects of EU Law on Gas Pipelines: The Case of Gazprom and Nord Stream 2. *Extraterritoriality of EU Economic Law: The Application of EU Economic Law Outside the Territory of the EU*, 75-102.

Hinrichs-Rahlwes, R. (2020). Energy Policies at Crossroads: Will Europe's 2030 Targets and Framework be in Line with the Paris Climate Agreement?. In *Renewable Energy and Sustainable Buildings: Selected Papers from the World Renewable Energy Congress WREC 2018* (pp. 5-17). Springer International Publishing.

Hughes, J. (2007). EU relations with Russia: partnership or asymmetric interdependency? (pp. 76-94). Palgrave Macmillan UK.

Huhta, K. (2021). The scope of state sovereignty under article 194 (2) TFEU and the evolution of EU competences in the energy sector. *International & Comparative Law Quarterly*, 70(4), 991-1010.

International Crisis Group. (2022). *CENTRAL ASIA: WHAT ROLE FOR THE EUROPEAN UNION?*. International Crisis Group.

Ivcenko, V. (2021). EU–Russia Energy Dialogue: economic and political dimensions. *Przegląd Europejski*, (2), 165-183.

Jäger, P. (2023). The Green Deal agenda beyond Fit for 55: What the EU needs to tackle in 2023.

Jochem, E., Gruber, E., & Mannsbart, W. (1996). German Energy Policy in Transition. In *European Energy Policies in a Changing Environment* (pp. 57-87). Heidelberg: Physica-Verlag HD.

Johnson, D. (2005). EU–Russian energy links: a marriage of convenience?. *Government and Opposition*, 40(2), 256-277.

Johnson, D., & Turner, C. (2007). *Strategy and policy for trans-European networks*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Johnston, A. C., & Block, G. (2012). *EU energy law*. Oxford: Oxford University Press.

Johnston, A., & Marel, E. v. (2013). Ad Luceam; Interpreting the New EU Energy Provision, and in Particular the Meaning of Article 194(2) TFEU. *European Energy and Environmental Law Review*, 22(5), 181-199.

Jones, C. (2021). Introduction. C. Jones, & W.-J. Kettlewell (Dü) içinde, *EU Energy Law: The Internal Energy Market* (s. 1-5). Claeys & Casteels.

Jong, J. d. (2008). *The Energy Story: A Key Common Interest*. Clingendael European Papers, Netherlands Institute of International Relations.

Kaczorowska, A. (2016). *European Union Law. Ireland* : Routledge.

Kagiannas, A. G., Askounis, D. T., Anagnostopoulos, K., & Psarras, J. (2003). Energy policy assessment of the Euro-Mediterranean cooperation. *Energy Conversion and Management*, 44(16), 2665-2686.

Kardaś, S. (2024). *Energising eastern Europe: How the EU can enhance energy sovereignty through cooperation with Ukraine and Moldova* | ECFR.

Karova, R. (2011). *Regional electricity markets in Europe: Focus on the Energy Community*. *Utilities Policy*, 19(2), 80-86.

Kaschny, L. (2023). Energy Justice and the principles of Article 194 (1) TFEU governing EU energy policy. *Transnational Environmental Law*, 12(2), 270-294.

Katz, M. N. (2008). *The Russian-Libyan Rapprochement: What has Moscow Gained?*. *Middle East Policy*, 15(3), 122-128.

Khrushcheva, O., & Maltby, T. (2016). The future of EU-Russia energy relations in the context of decarbonisation. *Geopolitics*, 21(4), 799-830.

Knez, S., Štrbac, S., & Podbregar, I. (2022). Climate change in the Western Balkans and EU Green Deal: status, mitigation and challenges. *Energy, Sustainability and Society*, 12(1), 1-14

Knodt, M., & Ringel, M. (2022). *European Union Energy Policy: A Discourse Perspective*. In *Handbook of energy governance in Europe* (pp. 121-142). Cham: Springer International Publishing.

Koivurova, T., Hoel, A. H., Humpert, M., Kirchner, S., Raspotnik, A., Śmieszek, M. G., & Stępień, A. (2021). Overview of EU actions in the Arctic and their impact.

Konoplyanik, A., & Walde, T. (2006). Energy Charter Treaty and its role in international energy. *Journal of Energy and Natural Resources*, 24(4), 523-558.

KPMG Global, Repowering Europe: Transforming Europe into a more sustainable, self-sufficient energy economy, June 2022

Kupchinsky, R. (2009). Energy and the Russian National Security Strategy Publication: Volume: 6 Issue: 95. *Eurasia Daily Monitor*, 6(95). <https://jamestown.org/program/energy-and-the-russian-national-security-strategy/> adresinden alındı

Kurpas, S., & Riecke, H. (2007). *The 2007 German EU Presidency*. Swedish Institute for European Policy Studies, Stockholm.

Lantzke, U. (1975, fall). The OECD and Its International Energy Agency. *Daedalus*, 104(4), 217-227.

Lavrijssen, S. A. (2009). Networks on track: From European regulatory networks to European regulatory 'network agencies'. *Legal Issues of Economic Integration*, 36(1).

Layard, A. (1995, May). European Energy Charter Treaty: Tipping the Balance between Energy and the Environment. *European Environmental Law Review* , 4(5), 150-156.

Lesieur, C. (2023). *The European Union's liberalisation of electricity markets since 1996: implementation and consequences in France* (Master's thesis, University of Twente).

Liuhto, K. (2009). *The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems*. Pan-European Institute. www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/.../Liuhto,200809.

Lonergan, K., Gabrielli, P., & Sansavini, G. (2022). *Energy justice analysis of the European Commission REPowerEU plan*.

Lucas, E. (2014). *The new Cold War: Putin's Russia and the threat to the West*. Macmillan

Lunde, I. (2023). Resilience in the Energy Sector of the European Union: A Qualitative Document Analysis of Energy Policy Development from 1952 to 2023 (Master's thesis, NTNU).

Lyons, L. (2013). Energy performance certificates in buildings and their impact on transaction prices and rents in selected EU countries.

MacFarlane, S. N. (2004). The Caucasus and Central Asia: towards a non-strategy. In *European Union foreign and security policy* (pp. 118-134). Routledge.

Maichel, G. (2005). Das Energiekapitel in der Europäischen Verfassung-mehr Integration oder mehr Zentralismus für die leitungsgebundene Energiewirtschaft Europas?. In "Für Sicherheit, für Europa": Festschrift für Volkmar Götz zum 70. Geburtstag (pp. 55-72). Vandenhoeck & Ruprecht.

Mallet, J. (1986). WESTERN EUROPE AND THE ATLANTIC WORLD. R. Mayne içinde, *Western Europe (Handbook to the Modern World S.)* (s. 274-283). Facts On File Publications.

Márquez-Sobrino, P., Díaz-Cuevas, P., Pérez-Pérez, B., & Gálvez-Ruiz, D. (2023). Twenty years of energy policy in Europe: achievement of targets and lessons for the future. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 25(8), 2511-2527

Mas Palacios, Mario. "Building Resilience Against Secondary Sanctions in an Increasingly Polarized World: The Amendment of the EU Blocking Statute." *European Journal of Law Reform* 23.4 (2021)

Mathur, M., & Law, E. (2020). Energy Storage in the new Electricity Market Design—leveling the playing field and improving the Security of Electricity Supply.

Matlary, J. H. (1997). *Energy policy in the European Union*. Basingstoke: Macmillan.

Mayer, S. (2006). TACIS and EU's security of energy supply: the Commission as a strategic actor in external relations (No. 46). TranState working papers.

Meeus, L., & Reif, V. (2020). Why did we start with electricity markets in Europe?. In *The Evolution of Electricity Markets in Europe* (pp. 2-24). Edward Elgar Publishing.

Mills, C. (2022). Geopolitical implications of Nord Stream 2. Research Briefing. 2 March 2022. House of Commons Library.

Mitrescu, S. (2023). Energy Diplomacy in the Western Balkans. *FOREIGN POLICY REVIEW*, 16(1), 78-90.

Müller, F. (2006). German Energy and Security Policy: Technical versus Political Modes of Intervention. In *Germany's Uncertain Power: Foreign Policy of the Berlin Republic* (pp. 169-184). London: Palgrave Macmillan UK.

Patterson, W. (2007). *Keeping the Lights On: Towards sustainable electricity*. London: Chatham House/Earthscan.

Pavlovskaja, E. (2015). Analysis of the main innovations in directive 2015/1513 on renewable energy. *Renewable Energy Law and Policy Review*, 6(4), 294-300.

Pedersen, K., Behrens, A., & Egenhofer, C. (2008). *Energy policy for Europe: identifying the European added-value: CEPS Task Force Report*. CEPS.

Pellerin-Carlin, T. (2016). Putting the consumer at the centre of the European energy system. *Notre Europe*, Jacques Delors Institute, June, 8.

Pellerin-Carlin, T. (2017). The European Energy Union. R. Leal-Arcas, & R. Leal-Arcas (Dü) içinde, *Research Handbook on EU Energy Law and Policy*. (s. 67-102). Edward Elgar Publishing.

Penttinen, S. L., & Reins, L. (2020). The integration of renewable energy sources in the EU electricity grid: Adapting current market rules to 'new market realities'. In *Decarbonisation and the energy industry: Law, policy and regulation in low-carbon energy markets* (pp. 263-282). Hart Publishing.

Penttinen, S.-L. (2020). *Free Movement and the Energy Sector in the European Union* (1 b.). New York: Routledge Research in Energy Law and Regulation.

Pérez, F. A., & Fanés, J. V. (2008). Spain in the genesis of Europe's new energy policy. E. Barbé (Dü.) içinde, *Spain in Europe 2004-2008*. Bellaterra (Barcelona): Institut Universitari d'Estudis Europeus.

- Phinnemore, D. (2013). *The treaty of Lisbon: Origins and negotiation*. Springer
- Pieńkowski, D. (2021). Rethinking the concept of prosuming: A critical and integrative perspective. *Energy Research & Social Science*, 74, 101967.
- Pirani, S., & Yafimava, K. (2016). Russian Gas Transit Across Ukraine Post-2019—pipeline scenarios, gas flow consequences, and regulatory constraints.
- Piris, J.-C. (2010). *The Lisbon Treaty: a legal and political analysis*. Cambridge University Press.
- Pradel, N. (2014). Sustainable Energy United in Diversity—Challenges and Approaches in Energy Transition in the European Union. L. Squintani, H. Vedder, B. Vanheusden, & M. Reese (Dü) içinde, *The EU External Energy Policy and the Law: Does the EU Really Matter?* (s. 237-249). European Environmental Law Forum Book Series.
- Princen, S., Hoppe, A., Hübner, M., Svec, M., Mak, E., & Taimr, A. (2022). Flexible implementation and the energy efficiency directive.
- Prontera, A. (2020). Energy Security and Euro-Mediterranean Cooperation: A Historical and Conceptual Map. *Mediterranean Academy of Diplomatic Studies*, 58-64.
- Ringel, M., & Knodt, M. (2018). The governance of the European Energy Union: Efficiency, effectiveness and acceptance of the Winter Package 2016. *Energy Policy*, 112, 209-220.
- Roeben, V. (2018). *Towards a European Energy Union: European Energy Strategy in International Law* (1 b.). Cambridge University Press.
- Roggenkamp, M. M. (2012). Protecting Energy Infrastructure in the EU: The Impact of External Damages on Supply Security. M. M. Roggenkamp, L. Barrera-Hernández, D. N. Zillman, & I. D. Guayo (Dü) içinde, *Energy Networks and the Law: Innovative Solutions in Changing Markets* (1 b., s. 118-140). Oxford University Press.
- Rosenow, J., Leguijt, C. O. R., Pato, Z., Eyre, N., & Fawcett, T. (2016). An ex-ante evaluation of the EU Energy Efficiency Directive—Article 7. *Economics of Energy & Environmental Policy*, 5(2), 45-64.

Schlacke, S., & Knodt, M. (2019). The governance system of the European Energy Union and climate action. *Journal for European Environmental & Planning Law*, 16(4), 323-339.

Schlacke, S., Wentzien, H., Thierjung, E. M., & Köster, M. (2022). Implementing the EU Climate Law via the 'Fit for 55' package. *Oxford Open Energy*, 1, oiab002.

Shkurti, A. (2019). Analysis of the Western Balkans Power Market Prices within the ENTSO-E framework. *European Journal of Sustainable Development*, 8(1), 229-229.

Skjærseth, J. B. (2021). Towards a European Green Deal: The evolution of EU climate and energy policy mixes. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 21(1), 25-41.

Slot, P. J. (1998). Cases C-157/94, Commission v. Netherlands; C-158/94, Commission v. Italy; C-159/94, Commission v. France; C-160/94, Commission v. Spain; C-189/95, Harry Franzén; judgments of 23 October 1997, Full Court, [1997] ECR I-5699, I-5789, I-5815, I-5851, I-5909. *Common Market Law Review*, 35(5), 1183-1214.

Slot, P. J. (2004, April). View from the Mountain: 40 Years of Developments in EC Competition Law. *Common Market Law Review*, 41(2), 443-474.

Smith, M. A. (2007) A review of Russian foreign policy. Defence Academy of the United Kingdom, Conflict Studies Research Centre.

Somosi, S., & Megyeri, E. (2022). A moving target: changing priorities in the energy policy of the European Union. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 12(4), 542-552.

Strambo, C. (2020). Just transition and the geopolitics of decarbonization in the EU. Stockholm Environment Institute Policy Brief

Sunila, K. (2023). Regulating the change in the EU electricity markets-Finding the balance between tomorrow and yesterday.

Surrey, J. (1992). Energy policy in the European Community: Conflicts between the objectives of the unified single market, supply security and a clean environment. *The Energy Journal*, 13(3), 207-231.

Svein S. Andersen, A. G. (2017). Introduction: Perspectives, Aims and Contributions. A. G. Svein S. Andersen (Dü.) içinde, *Energy Union: Europe's New Liberal Mercantilism?* (s. 1-10). Palgrave Macmillan.

Talus, K. (2013). *EU energy law and policy: a critical account*. Oxford University Press.

Talus, K. (2016). *Introduction to EU energy law*. Oxford University Press.

Talus, K. (2019). EU gas market amendment-despite of compromise, problems remain. *Oil, Gas & Energy Law*, 17(2).

Talus, K., & Aalto, P. (2017). Competences in EU energy policy. In R. Leal-Arcas, & J. Wouters (Eds.), *Research Handbook On EU Energy Law and Policy* (1 ed., pp. 15-29). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Tanil, G. (2023). *Sustainable Energy Development: A Comparative Policy Analysis of the EU Member States* (Vol. 63). Springer Nature.

Tekin, A., & Williams, P. A. (2009). *Europe's External Energy Policy and Turkey's Accession Process*. CES Working Papers Series 170.

Tuinenburg, J. (2019). *The effect of discourse networks on the leading support schemes for Renewable Electricity* (Master's thesis).

Turksen, U. (2018). *EU energy relations with Russia: Solidarity and the rule of law*. Routledge.

Ute, C. (1997). *Perspects for a Sustainable Energy Policy in the European Union*. European Union Institute Robert Schuman Centre.

Vasilyan, S. (2020). "Moral Power" of the EU through its Regionalization Policy in the South Caucasus. 'Moral Power' of the European Union in the South Caucasus, 119-156.

Vedder, H., Rønne, A., Roggenkamp, M., & Guayo, I. d. (2016). EU Energy Law. In M. Roggenkamp, C. Redgwell, A. Rønne, & I. d. Guayo (Eds.), *Energy law in Europe: National, EU and international regulation* (pp. 187-366). Oxford University Press.

Verhoosel, G., & Deridder, L. (1999). Exclusive Rights to Import and Export Electricity and Gas. *Columbia Journal of European Law*, 5(3), 486-496.

Verzijlbergh, R. A., De Vries, L. J., Dijkema, G. P. J., & Herder, P. M. (2017). Institutional challenges caused by the integration of renewable energy sources in the European electricity sector. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 75, 660-667.

Vinois, J.-A. (2017). The Road to Energy Union. S. S. Andersen, A. Goldthau, & N. Sitter (Dü) içinde, *Energy Union: Europe's New Liberal Mercantilism?* (s. 27-50).

von Sydow, H. S. (2011). The Dancing Procession of Lisbon: Legal Bases for European Energy Policy. *EEJ*, 1, 33.

Vuchkova, I. (2020). Transformation in the Western Balkans: the readiness for a sustainable energy landscape. 184-201.

Watch, E. E. (2013). Improving and implementing national energy efficiency strategies in the EU framework. Findings from Energy Efficiency Watch II Analyses, Wuppertal Institute, Ecofys, ESV–ÖÖ Energiesparverband.

Westphal, K. (2006). Energy policy between multilateral governance and geopolitics: whither Europe?. *Internationale politik und gesellschaft*, 4(4), 44-63.

Wettestad, J., Eikeland, P. O., & Nilsson, M. (2012). EU climate and energy policy: A hesitant supranational turn?. *Global Environmental Politics*, 12(2), 67-86.

Wyciszkievicz, E. (2009). Polish Perspective on the EU's Energy Policy and the Security of External Supply. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, 18(01), 15-28.

Yafimava, K. (2017). Council Legal Service's assessment of the European Commission's negotiating mandate and what it means for Nord Stream 2.

Youngs, R. (2007). Europe's external energy policy: between geopolitics and the market. CEPS Working Documents 278.

Youngs, R. (2009). *Energy security: Europe's new foreign policy challenge*. Routledge.

Youngs, R. (2011). Foreign policy and energy security: Markets, pipelines, and politics. V. L. Birchfield, & J. S. Duffield (Dü) içinde, *Toward a Common European Union Energy Policy* (s. 41-60). PALGRAVE MACMILLAN.

Youngs, R. (2011). Foreign policy and energy security: Markets, pipelines, and politics. In *Toward a common European Union Energy Policy: Problems, progress, and prospects* (pp. 41-60). New York: Palgrave Macmillan US.

Zajac, J. (2014). *European Union Policy in the Mediterranean: An International Roles Theory Approach*. Warsaw: Faculty of Journalism and Political Science, University of Warsaw.

Zhang, Y., Zhang, J., Han, X., & Jin, X. (2020, June). European Clean Energy Policy Analysis. In *2020 5th Asia Conference on Power and Electrical Engineering (ACPEE)* (pp. 262-266). IEEE.

